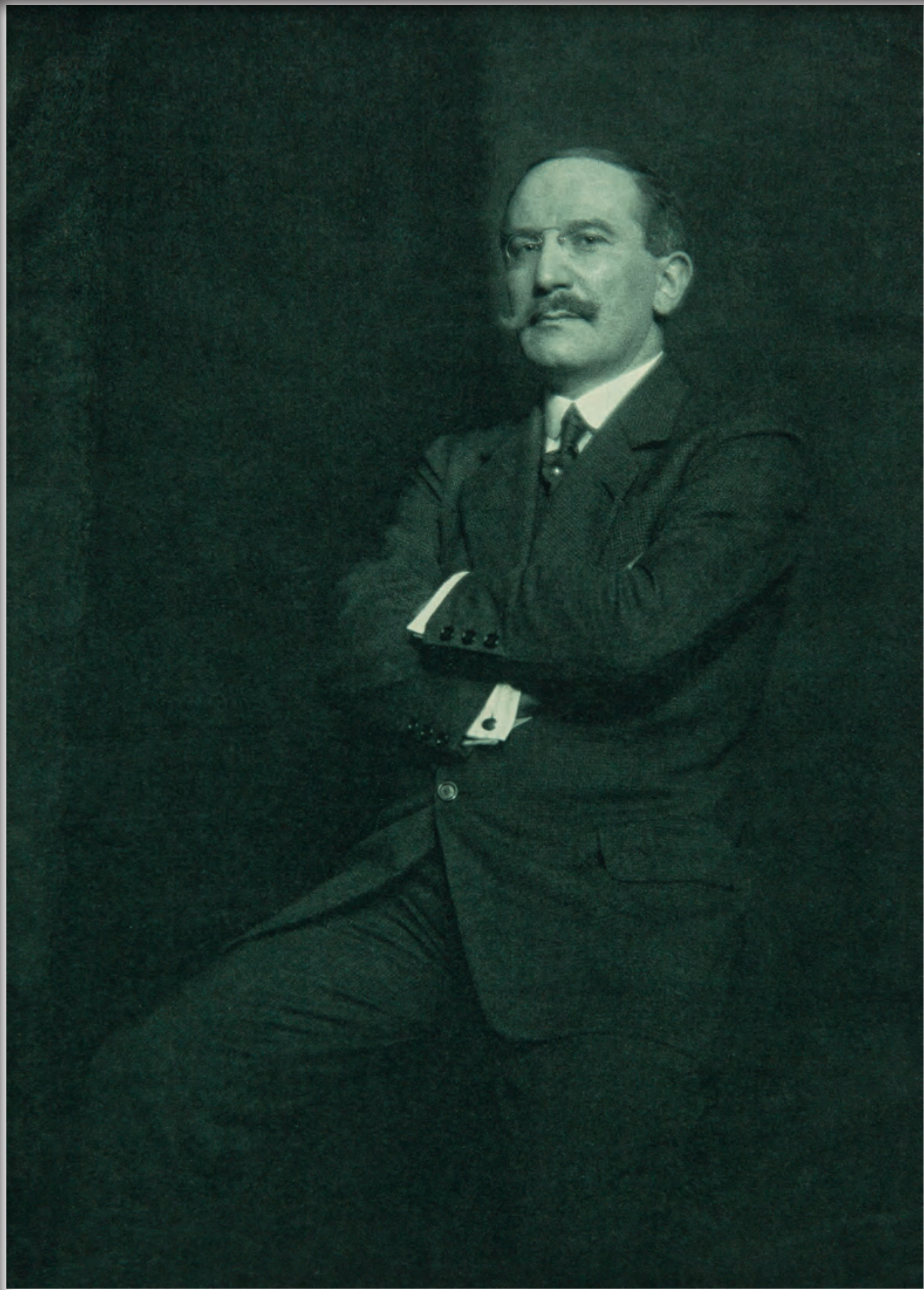

1866–1924

Léon Bakst

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Нацыянальная камісія
Рэспублікі Беларусь
па справах ЮНЕСКА

Белгазпромбанк
Энергия твоего будущего!

ART CORPORATION

*150-годдзе Льва Бакста
ўключана ў Спіс памятных дат ЮНЕСКА
на 2016 год*

ЧАС І ТВОРЧАСЦЬ ЛЬВА БАКСТА

ВРЕМЯ И ТВОРЧЕСТВО ЛЬВА БАКСТА
THE TIMES AND WORKS OF LÉON BAKST

З карпаратыўнай калекцыі ААТ «Белгазпрамбанк»,
музейных і прыватных збораў

МІНСК
ВЫДАВЕЦТВА «ЧАТЫРЫ ЧВЭРЦІ»
2016

УДК 75(476)(083.824)
ББК 85.14(4Беи)л6
Ч-24

Каталог выпускаецца па заказе
ААТ «Белгазпрамбанк»
у рамках карпаратыўнага праекта
«Арт-Беларусь»

Аўтар канцэпцыі выстаўкі:
У. Шчасны

Куратары выстаўкі:
У. Шчасны
А. Харак

Каардынатары:
С. Прыёмка
А. Сухадолаў

Афармленне выстаўкі:
ТАА «Ладзес» (дырэктар — Н. Кухарэнка)
А. Вайтэнка (Марыінскі тэатр, г. Санкт-Пецярбург)

Арганізатары выстаўкі:
ААТ «Белгазпрамбанк»
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь
Цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн»

Кіраўнік выдавецкага праекта:
Л. Анцух

ISBN 978-985-581-002-6

Удзельнікі арт-праекта:

ААТ «Белгазпрамбанк» (старшыня праўлення — В. Бабарыка),
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь
(генеральны дырэктар — У. Пракапцоў),
Цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў
«Арт-Карпарэйшн» (дырэктар — А. Крашэўская),
Мастацкі музей Літвы (дырэктар — Р. Будрыс),
Латвійскі Нацыянальны мастацкі музей (дырэктар — М. Лацэ),
Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны музей тэатральнага
і музычнага мастацтва (дырэктар — Н. Мяцеліца),
Нацыянальны музей у Кракаве (дырэктар — А. Бетлей),
Віцебскі абласны краязнаўчы музей (дырэктар — Г. Савіцкі),
Дзяржаўная Траццякоўская галерэя (генеральны дырэктар — З. Трэгулава),
Галерэя «Нашы мастакі» (арт-дырэктар — В. Ермакова, г. Масква),
Музей танца (г. Стакгольм, дырэктар — Э. Наслунд),
Галерэя «Прадмесце» (г. Мінск),
Прыватныя калекцыянеры: С. Мартынаў, А. Філатаў (г. Мінск),
Прыватная калекцыя юрыдычнай фірмы “Valiunas Ellex” (г. Вільнюс),
Нацыянальная бібліятэка Беларусі (дырэктар — Р. Матульскі),
Нацыянальная бібліятэка Літвы імя Марцінаса Мажвідаса
(генеральны дырэктар — Р. Гудаускас),
ТДА «Выдавецтва «Чатыры чвэрці» (дырэктар — Л. Анцух),

Арт-праект здзейснены пры падтрымцы:

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь,
Пасольства Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы,
Пасольства Рэспублікі Беларусь у Латвійскай Рэспубліцы,
Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь,
Пасольства Латвійскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь,
Польскага Інстытута (г. Мінск)

8 лютага 2016 г. мы адзначаем юбілейную дату — 150-годдзе з дня нараджэння аднаго з самых вядомых сцэнографаў, майстра станковага жывапісу і тэатральнай графікі, мастацкага афарміцеля знакамітых дзягілеўскіх тэатральна-мастацкіх праектаў Льва Бакста.

ЮНЕСКА як ключавая міжнародная арганізацыя, якая курыруе пытанні культуры, прыкладае нямала намаганняў для развіцця міжкультурнага дыялогу і распаўсюджвання ідэй універсальнасці мастацтва.

Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА надае вялікае значэнне беларускім культурным праектам і садзейнічае іх прасоўванню на міжнароднай арэне.

Па ініцыятыве Беларусі рашэннем 38-й сесіі Генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА юбілей Льва Бакста ўнесены ў Каляндар памятных дат ЮНЕСКА, што пераканаўча сведчыць аб прызнанні творчасці мастака для ўсёй сусветнай супольнасці.

Леў Бакст стаіць у адным шэрагу з такімі знакамітымі мэтрамі як Шагал, Суцін, Цадкін, Кікоін, якія нарадзіліся і тварылі на беларускай зямлі. Гэтыя асобы з'яўляюцца свайго роду візітнай карткай Беларусі, спрыяюць пашырэнню межаў яе пазнавальнасці ў свеце.

Выстаўка «Час і творчасць Льва Бакста», несумненна, стане знакавай падзеяй не толькі для беларускіх аматараў мастацтва, але, я ўпэўнены, дадасць яшчэ адну цаглінку ў архітэктуру пазітыўнага ўспрымання Беларусі ў еўрапейскім і сусветным маштабе.

Карыстаючыся нагодай, ад імя Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА хачу выказаць асаблівую ўдзячнасць арганізатарам выстаўкі: ААТ «Белгазпрамбанку» і Нацыянальнаму мастацкаму музею Рэспублікі Беларусь за садзейнічанне ў папулярызацыі беларускага ўнёску ў развіццё сусветнай культуры.

Уладзімір Макей,

Міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь,
Старшыня Нацыянальнай камісіі
Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА

8 февраля 2016 года мы отмечаем юбилейную дату — 150-летие со дня рождения одного из самых известных сценографов, мастера станковой живописи и театральной графики, художественного оформителя знаменитых дягилевских театрально-художественных проектов Льва Бакста.

ЮНЕСКО, являясь ключевой международной организацией, курирующей вопросы культуры, прилагает немало усилий для развития межкультурного диалога и распространения идей универсальности искусства.

Национальная комиссия Республики Беларусь по делам ЮНЕСКО придает большое значение белорусским культурным проектам и содействует их продвижению на международной арене.

По инициативе Беларуси решением 38-й сессии Генеральной конференции ЮНЕСКО юбилей Льва Бакста внесен в Календарь памятных дат ЮНЕСКО, что убедительно свидетельствует о признании значимости творчества художника для всего мирового сообщества.

Лев Бакст стоит в одном ряду с такими именитыми мэтрами как Шагал, Сутин, Цадкин, Кикоин, родившимися и творившими на белорусской земле. Эти личности являются своего рода визитной карточкой Беларуси, способствуют расширению границ ее узнаваемости в мире.

Выставка «Время и творчество Льва Бакста», несомненно, станет знаковым событием не только для белорусских любителей искусства, но, я уверен, добавит еще один кирпичик в архитектуру позитивного восприятия Беларуси в европейском и мировом масштабе.

Пользуясь случаем, от имени Национальной комиссии Республики Беларусь по делам ЮНЕСКО хочу высказать особую признательность организаторам выставки: ОАО «Белгазпромбанку» и Национальному художественному музею Республики Беларусь за содействие в популяризации белорусского вклада в развитие мировой культуры.

Владимир Макей,

Министр иностранных дел Республики Беларусь,
Председатель Национальной комиссии
Республики Беларусь по делам ЮНЕСКО

On 8 February 2016, we are celebrating the 150th anniversary of the birth of one of the most famous designers, master of painting and theatre graphics, and art designer of Diaghilev's famous theatre and art projects — Léon Bakst.

UNESCO, as the key international organization in charge of culture, is making great efforts for the development of intercultural dialogue and the dissemination of ideas of universal art.

The National Commission of the Republic of Belarus for UNESCO attaches great importance to Belarusian cultural projects and supports their promotion internationally.

At the initiative of Belarus, by a decision of the 38th session of the UNESCO General Conference, the anniversary of Léon Bakst was included in the calendar of anniversaries with which UNESCO associates in 2016. This decision strongly certifies the high recognition of the artist's work for the international community.

Léon Bakst is listed among such renowned masters as Chagall, Soutine, Zadkine, and Kikoine who were born and worked in Belarus. These personalities became already a kind of calling card for Belarus and contribute to enhancing of Belarus' visibility worldwide.

Undoubtedly, the exhibition "The Times and Works of Léon Bakst" will become a landmark event not only for Belarusian art lovers, but I am sure, will add one more brick to the architecture of the positive perception of Belarus on the European and global scale.

Taking this opportunity, on behalf of the National Commission of Belarus for UNESCO, I would like to express my special gratitude to the organizers of the exhibition: OJSC "Belgazprombank" and the National Art Museum of the Republic of Belarus for their commitment to promoting Belarus' contribution to world culture.

Vladimir Makei,

Minister of Foreign Affairs of the Republic of Belarus,
Chairman of the National Commission
of the Republic of Belarus for UNESCO

Міжнародны выставачны праект «Час і творчасць Льва Бакста», у якім прымаюць удзел шэсць музеяў з пяці краін і іншыя культурныя інстытуцыі, безумоўна, адна са знакавых падзей 2016 года — «Года культуры». Ураджэнец Гродна — Леў Самойлавіч Бакст — увайшоў у гісторыю як выдатны тэатральны мастак XX стагоддзя, вядомы і ў Пецярбургу, і ў Парыжы, і ў Нью-Ёрку. У Беларусі ў 2011 годзе на сцэне Вялікага тэатра Оперы і балета народным артыстам Расіі рэжысёрам Андрысам Ліепам былі рэканструяваны тры аднаактовыя балеты з дэкарацыямі Бакста. Яго карціны і тэатральныя праекты — гэта каштоўны ўклад у сусветную мастацкую спадчыну.

У 2016 годзе ЮНЕСКА ўнесла 150-годдзе з дня нараджэння Льва Бакста ў Спіс памятных дат, якія святкуюць ва ўсім свеце. Гэта ўжо трэці мастак родам з Беларусі, юбілейная дата якога, пасля Івана Хруцкага і Напалеона Орды, адзначаецца гэтак шырока. Арт-праект «Час і творчасць Льва Бакста», які прымеркаваны да яго юбілею, у Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь рэалізаваны пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і ААТ «Белгазпрамбанк», які некалькі гадоў таму пачаў фарміраваць сваю карпаратыўную калекцыю, паставіўшы перад сабой высакародную задачу вяртання на радзіму твораў нашых сусветна вядомых землякоў — Марка Шагала, Хаіма Суціна, Валенція Ваньковіча, Фердынанда Рушчыца, а зараз і Льва Бакста. Дадзеная выстаўка — яркі прыклад шматгадовага станоўчага вопыту дзяржаўна-прыватнага партнёрства па папулярызацыі мастацтва Беларусі як у рэспубліцы, так і за яе межамі.

Супрацоўніцтва паміж Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь і Белгазпрамбанкам доўжыцца ўжо некалькі гадоў і стала добрай традыцыяй. Усім памятныя папярэднія знакавыя выставы «Мастакі Парыжскай школы з Беларусі» і «Дзесяць стагоддзяў мастацтва Беларусі», якія з поспехам экспанаваліся ў некалькіх гарадах Беларусі і ў Літве, мелі вялікі грамадскі рэзананс.

Арт-праект «Час і творчасць Льва Бакста» — важная культурная падзея не толькі для Беларусі, але і для Расіі, Латвіі, Літвы, Польшчы, Францыі — тых краін, у якіх майстар пакінуў пасля сябе багатую творчую спадчыну і стаў знакамітым яшчэ пры жыцці. Выстаўка «Час і творчасць Льва Бакста» дае магчымасць азнаёміцца з разнапланавай творчасцю мастака, зразумець яго эпоху, адкрыць для сябе новыя імёны яго сучаснікаў.

Барыс Святлоў,

Міністр культуры
Рэспублікі Беларусь

Международный выставочный проект «Время и творчество Льва Бакста», в котором принимают участие шесть музеев из пяти стран и другие культурные институции, безусловно, одно из знаковых событий 2016 года — «Года культуры». Уроженец Гродно — Лев Самойлович Бакст — вошел в историю как выдающийся театральный художник XX столетия, известный и в Петербурге, и в Париже, и в Нью-Йорке. В Беларуси в 2011 году на сцене Большого театра Оперы и балета народным артистом России режиссером Андрисом Лиепой были реконструированы три одноактных балета с декорациями Бакста. Его картины и театральные проекты — это ценный вклад в мировое художественное наследие.

В 2016 году ЮНЕСКО внесло 150-летие со дня рождения Льва Бакста в Список памятных дат, которые празднуют во всем мире. Это уже третий художник родом из Беларуси, юбилейная дата которого, после Ивана Хруцкого и Наполеона Орды, отмечается столь широко. Арт-проект «Время и творчество Льва Бакста», приуроченный к его юбилею, в Национальном художественном музее Республики Беларусь реализован при поддержке Министерства культуры Республики Беларусь и ОАО «Белгазпромбанк», который несколько лет назад начал формировать свою корпоративную коллекцию, поставив перед собой благородную задачу возвращения на родину произведений наших всемирно известных земляков — Марка Шагала, Хаима Сутина, Валентия Ваньковича, Фердинанда Рущица, а теперь и Льва Бакста. Данная выставка являет собой яркий пример многолетнего положительного опыта государственно-частного партнерства по популяризации искусства Беларуси как в республике, так и за ее пределами.

Сотрудничество между Национальным художественным музеем Республики Беларусь и Белгазпромбанком длится уже несколько лет и стало доброй традицией. Всем памятны предыдущие знаковые выставки «Художники Парижской школы из Беларуси» и «Десять веков искусства Беларуси», которые с успехом экспонировались в нескольких городах Беларуси и в Литве, имели большой общественный резонанс.

Арт-проект «Время и творчество Льва Бакста» — важное культурное событие не только для Беларуси, но и для России, Латвии, Литвы, Польши, Франции — тех стран, в которых мастер прославился еще при жизни и оставил после себя богатое творческое наследие. Выставка «Время и творчество Льва Бакста» дает возможность ознакомиться с разноплановым творчеством художника, понять его эпоху, открыть для себя новые имена его современников.

Борис Светлов,
Министр культуры
Республики Беларусь

The international exhibition project “The Times and Works of Léon Bakst”, which brings together six museums from five countries, is certainly one of the most significant events of 2016, the “Year of Culture”. A native of Hrodna (Grodno) — Lev (Léon) Samoilovich Bakst — went down in history as an outstanding theatre artist of the XX century, known both in St. Petersburg, in Paris, and in New York. In Belarus, in 2011, People’s Artist of Russia theatre director Andris Liepa reconstructed three one-act ballets with decorations of Bakst at the National Academic Bolshoi Opera and Ballet Theatre. Bakst’s paintings and theatrical projects have become a valuable contribution to world art heritage.

In 2016, UNESCO introduced the 150th anniversary of the birth of Léon Bakst in the list of the anniversaries celebrated around the world. He is the third artist originally from Belarus, whose anniversary alongside Ivan Khrutsky and Napoleon Orda is celebrated so widely. The art project “The Times and Works of Léon Bakst” dedicated to the artist’s anniversary is implemented by the Ministry of Culture of the Republic of Belarus and OJSC “Belgazprombank” at the National Art Museum of Belarus.

A few years ago, “Belgazprombank” began to form its corporate collection, having set the noble task of returning the works of our world-famous countrymen: Marc Chagall, Chaim Soutine, Walenty Wańkowicz, Ferdynand Ruszczyc, and now — Léon Bakst. This exhibition is a vivid example of a long-term positive experience of public and private partnership for promoting Belarusian arts both in the republic and abroad.

Cooperation between the National Art Museum of the Republic of Belarus and “Belgazprombank” has lasted for several years and become a tradition. Everyone remembers the previous landmark exhibitions “Artists of the School of Paris of Belarusian origin” and “Ten Centuries of Art in Belarus” which were successfully exhibited in several cities in Belarus and Lithuania and had a huge public reaction.

The art project “The Times and Works of Léon Bakst” is an important cultural event not only for Belarus but also for Russia, Latvia, Lithuania, Poland and France — the countries in which the artist became famous during his lifetime and left a rich creative legacy. The exhibition “Time and Works of Léon Bakst” provides an opportunity to become acquainted with the diverse creativity of the artist, to understand his time, and to discover new names of his contemporaries.

Boris Svetlov,
Minister of Culture
The Republic of Belarus

Ураджэнец Гродна Леў Бакст увайшоў у гісторыю культуры як тэатральны мастак, адзін з найслынных дзеячаў аб'яднання «Свет мастацтва», кніжны ілюстратар, майстар станковага жывапісу. Беларускія музеі да нядаўняга часу не мелі жывапісных твораў гэтага выбітнага мастака XX стагоддзя. Сёння ў Нацыянальным мастацкім музеі ёсць тры яго аўталітаграфіі і бібліяграфічная рэдкасць — унікальная кніга парыжскага крытыка Арсэна Александэра 1913 года, у якой адноўлены эскізы да славутых балетаў антрэпрызы Сяргея Дзягілева, што паланілі Еўропу ў першай трэці XX стагоддзя.

Калі тэатральная творчасць майстра, а таксама яго ілюстрацыі вядомы ўжо даволі шырокаму колу аматараў мастацтва, то ў значна меншай ступені ведаюць яго станковыя творы жывапісу і графікі.

Выстаўка «Час і творчасць Льва Бакста» ў Мінску ўключае больш за 200 твораў, шэсць з якіх — гэта жывапісныя і графічныя работы мастака розных перыядаў, пачынаючы з вучнёўскага і заканчваючы сталымі гадамі. Яны былі набыты дзякуючы мэтанакіраванай рабоце, якую праводзіць у апошнія гады Белгазпрамбанк. Прыемна адзначыць той факт, што ў Беларусі пачынае паступова фарміравацца калекцыя твораў аднаго з самых значных мастакоў XX стагоддзя.

На выстаўцы, акрамя твораў з карпаратыўнай калекцыі ААТ «Белгазпрамбанк» і Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, прадстаўлены шэдэўры яшчэ з пяці музеяў: Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага музея тэатральнага і музычнага мастацтва, Латвійскага нацыянальнага мастацкага музея, Мастацкага музея Літвы, Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, галерэі «Нашы мастакі» ў Маскве, а таксама Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, прыватных галерэй і калекцыянераў з Беларусі і Расіі.

Выказваю сардэчную ўдзячнасць арганізатарам выстаўкі і ўсім яе ўдзельнікам. Спадзяюся, што дадзены праект паспрыяе вяртанню творчасці Льва Бакста на сваю малую радзіму гэтак жа, як вярнуліся работы Н. Орды, І. Хруцкага, В. Ваньковіча, Ф. Рушчыца, С. Жукоўскага, папоўніўшы нацыянальную скарбніцу. І гэта вяртанне сусветна вядомага беларуса на родныя землі, безумоўна, будзе садзейнічаць далейшаму ўмацаванню агульнаеўрапейскай культурнай прасторы.

Уладзімір Пракапцоў,
генеральны дырэктар
Нацыянальнага мастацкага музея
Рэспублікі Беларусь,
заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь

Уроженец Гродно Лев Бакст вошел в историю культуры как театральный художник, один из виднейших деятелей объединения «Мир искусства», книжный иллюстратор, мастер станковой живописи. Белорусские музеи до недавнего времени не имели живописных произведений этого выдающегося художника XX века. Сегодня в Национальном художественном музее есть три его автолитографии и библиографическая редкость — уникальная книга парижского критика Арсена Александера 1913 года, в которой воспроизводятся эскизы к прославленным балетам антрепризы Сергея Дягилева, покорившим Европу в первой трети XX столетия.

Если театральное творчество мастера, а также его иллюстрации известны уже довольно широкому кругу любителей искусства, то в значительно меньшей степени знают его станковые произведения живописи и графики.

Выставка «Время и творчество Льва Бакста» в Минске включает более 200 произведений, шесть из которых — это живописные и графические работы художника разных периодов, начиная с ученического и заканчивая зрелыми годами. Они были приобретены благодаря целенаправленной работе, которую проводит в последние годы Белгазпромбанк. Отрадно отметить тот факт, что в Беларуси начинает постепенно формироваться коллекция произведений одного из самых значимых художников XX века.

На выставке, кроме произведений из корпоративной коллекции ОАО «Белгазпромбанк» и Национального художественного музея Республики Беларусь, представлены шедевры еще из пяти музеев: Санкт-Петербургского государственного музея театрального и музыкального искусства, Латвийского национального художественного музея, Художественного музея Литвы, Витебского областного краеведческого музея, галереи «Наши художники» в Москве, а также Национальной библиотеки Беларуси, частных галерей и коллекционеров из Беларуси и России.

Выражаю сердечную признательность организаторам выставки и всем ее участникам. Надеюсь, что данный проект будет способствовать тому, что творчество Льва Бакста вернется на свою малую родину так же, как вернулись работы Н. Орды, И. Хруцкого, В. Ваньковича, Ф. Рущица, С. Жуковского, пополнив национальное достояние нашей страны. И это возвращение всемирно известного белоруса на родные земли, безусловно, будет содействовать дальнейшему укреплению общеевропейского культурного пространства.

Владимир Прокопцов,
генеральный директор
Национального художественного музея
Республики Беларусь,
заслуженный деятель искусств Республики Беларусь

A native of Hrodna, Léon Bakst came into the history of art as an outstanding theatre artist, one of the most prominent figures of the "World of Art", a book illustrator, and a master of easel painting. Belarusian museums until recently had no paintings of this great artist of the XX century. Now the National Art Museum of the Republic of Belarus has three of his auto-lithographs and a bibliographic rarity — a unique book of 1913 of the Paris critic Arsène Alexandre. Bakst's sketches to the famous ballets of Sergei Diaghilev's Ballets Russes, which conquered Europe in the first third of the XX century, are reproduced in the latter.

If the theatrical career of Léon Bakst and his illustrations have been famous among quite a wide range of art lovers, his easel paintings and graphics are less known.

The exhibition "The Times and Works of Léon Bakst" in Minsk introduces more than 200 works, six of which are paintings and graphic works of the master from different periods, starting with his student and ending with his mature years. They were purchased thanks to the purposeful work carried out in recent years by Belgazprombank. It is gratifying to note the fact that a collection of works by one of the most significant artists of the XX century has started to be formed in Belarus.

In addition to the works from the corporate collection of "Belgazprombank" and the National Art Museum of the Republic of Belarus, the exhibition presents masterpieces from five other museums, cultural institutions, private galleries and collectors from Russia and Belarus. Among them there is the Latvian National Museum of Art, the Lithuanian Art Museum, St. Petersburg State Museum of Theatre and Music, the Vitebsk Regional Museum, the State Tretyakov gallery, the National Library of Belarus, and Kournikova Gallery.

I express my heartfelt gratitude to the organizers of the exhibition and all its participants. I hope that, thanks to this project, the name and works of Léon Bakst will return to his homeland as well as the works of N. Orda, I. Khrutsky, W. Wańkowicz,, F. Ruszczyc, S. Zhukovsky, replenishing the national treasure of our country. And the return of a world-famous Belarusian to his native lands will definitely contribute to a further strengthening of the common European cultural space.

Vladimir Prokoptsov,
Director General
National Art Museum of the Republic of Belarus
Honoured Artist of the Republic of Belarus

З лёгкай рукі Белгазпрамбанка некалькі гадоў таму ў краіне стартавала ўнікальная грамадская ініцыятыва «Арт-Беларусь». Сёння гэта — краўдсорсінгавы праект нацыянальнага маштабу, галоўная мэта якога прыцягнуць грамадзян да фарміравання мастацкага асяроддзя. Прытрымліваючыся ўласнай канцэпцыі — абапіраючыся на мінулае, працаваць з сучаснасцю і імкнуцца ў будучыню — «Арт-Беларусь» прадставіў увазе публікі шэраг глабальных культуралагічных ініцыятыў: ад фундаментальнай, якая не мае аналагаў у гісторыі беларускай культуры, выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь — «Дзесяць стагоддзяў мастацтва Беларусі» (2014) да «Восеньскага салона з Белгазпрамбанкам» (2015) у Палацы мастацтва, дзе дзевяноста маладых айчынных мастакоў змаглі паўдзельнічаць у праекце, які прадставіў іх працы разам з працамі майстроў парыжскай школы пачатку XX стагоддзя з карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка.

У 2016 годзе банк рэалізуе міжнародны арт-праект «Час і творчасць Льва Бакста», прымеркаваны да 150-годдзя з дня нараджэння гэтага сусветна вядомага мастака. Маштаб яго асобы можна супаставіць з маштабам цэлай эпохі — эпохі мадэрна. Прадстаўляючы «Час і творчасць Льва Бакста», мы робім чарговы крок у аднаўленні цэласнага і бесперапыннага працэсу развіцця беларускай культуры і вяртанні нацыянальнай спадчыны.

Здзіўляе ўсёабдымны характар творчасці Бакста, якая выявіла сябе ў самых розных відах мастацтва. На яго вачах у свеце разгортвалася прамысловая рэвалюцыя, якая прынесла глабальныя змены не толькі ў эканоміку, але і ў іншыя сферы жыцця грамадства. Унук гродзенскага камерсанта заўсёды быў на вяршыні гэтых пераўтварэнняў, удзельнічаючы ў стварэнні новага стылю ў мастацтве, які паспяхова замацаваўся ў Расіі, Еўропе і ЗША. Леў Бакст, як чалавек прадпрымальны і амбіцыйны, здолеў укараніць дасягненні свайго геніяльнага мастацтва ў прыкладныя сферы, такія як балетная сцэнаграфія, дызайн інтэр’еру, мода і часопісная ілюстрацыя. Менавіта ў гэтым — актуальнасць мастацкай спадчыны аўтара і яго блізкасць сучаснаму культурнаму дыскурсу.

З горыччу даводзіцца ўсведамляць, наколькі недаацэнены творчы геній Бакста на радзіме. У гэтым ён не самотны — прыгадаем М. Шагала, Х. Суціна, В. Ваньковіча, С. Жукоўскага і многіх іншых. Белгазпрамбанк, ствараючы карпаратыўную калекцыю, спрабуе ў нейкай ступені выправіць гэту прыкрую акалічнасць.

Зусім нядаўна ў Беларусі практычна не было арыгінальных твораў Бакста. У апошнія гады, дзякуючы мэтанакіраванай дзейнасці банка па вяртанні тварэнняў геніяльных суайчыннікаў, культурная спадчына нашай дзяржавы ўзбагацілася на сем прац мастака, выкананых у розных тэхніках і жанрах.

Белгазпрамбанк можа па праве ганарыцца сваёй — адной з самых багатых у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе — калекцыяй станковых твораў Льва Бакста.

Пасля экспанавання ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь міжнародны арт-праект «Час і творчасць Льва Бакста» адправіцца ў Літоўскую і Латвійскую рэспублікі, дзе яго прымуць Вільнюс і Рыга. А завершыцца ён у Гродне — родным горадзе мастака.

Віктар Бабарыка,

старшыня праўлення
ААТ «Белгазпрамбанк»

С легкой руки Белгазпромбанка несколько лет назад в стране стартовала уникальная общественная инициатива «Арт-Беларусь». Сегодня это — краудсорсинговый проект национального масштаба, главная цель которого привлечь сограждан к формированию художественной среды. Придерживаясь собственной концепции — опираясь на прошлое, работать с современностью и стремиться в будущее — «Арт-Беларусь» представил вниманию публики ряд глобальных культурологических инициатив: от фундаментальной, не имеющей аналогов в истории белорусской культуры, выставки в Национальном художественном музее Республики Беларусь — «Десять веков искусства Беларуси» (2014) до «Осеннего салона с Белгазпромбанком» (2015) во Дворце искусства, где девяносто молодых отечественных художников смогли поучаствовать в проекте, представившем их работы вместе с работами мастеров парижской школы начала XX века из корпоративной коллекции Белгазпромбанка.

В 2016 году банк реализует международный арт-проект «Время и творчество Льва Бакста», приуроченный к 150-летию со дня рождения этого всемирно известного художника. Масштаб его личности сопоставим с масштабом целой эпохи — эпохи модерна. Представляя «Время и творчество Льва Бакста», мы делаем очередной шаг в воссоздании целостного и непрерывного процесса развития белорусской культуры и возвращении национального наследия.

Поражает всеобъемлющий характер творчества Бакста, проявившего себя в самых разных видах искусства. На его глазах в мире разворачивалась промышленная революция, принесшая глобальные изменения не только в экономику, но и в другие сферы жизни общества. Внук гродненского коммерсанта всегда был на острие этих преобразований, участвуя в формировании нового стиля в искусстве, успешно утвердившемся в России, Европе и США. Лев Бакст, как человек предприимчивый и амбициозный, сумел внедрить достижения своего гениального искусства в прикладные области, такие как балетная сценография, дизайн интерьера, мода и журнальная иллюстрация. Именно в этом — актуальность художественного наследия автора и его близость современному культурному дискурсу.

С горечью приходится осознавать, насколько недооценен творческий гений Бакста на родине. В этом он не одинок — вспомним М. Шагала, Х. Сутина, В. Ваньковича, С. Жуковского и многих других. Белгазпромбанк, создавая корпоративную коллекцию, пытается в какой-то степени исправить это досадное обстоятельство.

До недавнего времени в Беларуси практически не было оригинальных произведений Бакста. В последние годы, благодаря целенаправленной деятельности банка по возвращению творений гениальных соотечественников, культурное наследие нашего государства обогатилось семью работами художника, выполненными в различных техниках и жанрах. Белгазпромбанк может по праву гордиться своей — одной из самых богатых в Центральной и Восточной Европе — коллекцией станковых произведений Льва Бакста.

После экспонирования в Национальном художественном музее Республики Беларусь международный арт-проект «Время и творчество Льва Бакста» отправится в Литовскую и Латвийскую республики, где его примут Вильнюс и Рига. А завершится он в Гродно — родном городе художника.

Виктор Бабарико,

председатель правления
ОАО «Белгазпромбанк»

A unique social initiative "Art-Belarus" was launched in the country with the light hand of Belgazprombank a few years ago. Today it is a crowdsourcing project on a national scale, the main purpose of which is to involve our co-citizens in the formation of the artistic environment. Adhering to its own concept of 'basing on the past to work with the present and strive into the future', "Art-Belarus" has presented to the public a number of global cultural initiatives. They range from a fundamental, unparalleled in the history of Belarusian culture, exhibition at the National Art Museum of the Republic of Belarus "Ten centuries of Art in Belarus" (2014) to the "Salon d'Automne with Belgazprombank" (2015) at the Palace of Art. In the latter, ninety young local artists were able to participate in the project and present their works along with the works of the artists of the Paris School of the beginning of XX century from the corporate collection of Belgazprombank.

In 2016, the bank will implement an international art project "The Times and Works of Léon Bakst" dedicated to the 150th anniversary of this world-famous artist. The scale of his personality is comparable to the scale of an era — the era of Art Nouveau. Introducing "The Times and Works of Léon Bakst", we make the next step in re-establishing the integrity and continuity of the development of Belarusian culture and the return of the national heritage.

A comprehensive creativity of Bakst, who expressed himself in a variety of art forms, is striking. In his eyes, in the world there was unfolding an Industrial Revolution, which brought global changes not only into the economy but also other spheres of social life. The son of a merchant from Hrodna was always at the forefront of these changes, taking part in the creation of a new style of art establishing in Russia, Europe and the United States. Léon Bakst became an artist of a new type, enterprising and ambitious, who was able to implement his brilliant achievements in the applied areas of art, such as ballet set design, interior design, fashion, and magazine illustration. It is in this — the relevance of the author's artistic heritage and its proximity to the modern cultural discourse.

With bitterness we have to admit how undervalued the creative genius of Bakst is at home. In this he is not alone — let us remember M. Chagall, C. Soutine, W. Wańkowicz, S. Zhukovsky and many others. By creating a corporate collection, Belgazprombank tries to correct this unfortunate circumstance to some extent.

Until recently, Belarus had virtually no original works of Bakst. In recent years, thanks to the bank's activities focused on the return of works by our genius countrymen, the cultural heritage of our country was enriched by seven works of the artist in various techniques and genres. Belgazprombank can be proud of its — one of the richest in Central and Eastern Europe — collection of easel paintings by Léon Bakst.

After being exhibited at the National Art Museum of the Republic of Belarus, international art-project "The Times and Works of Léon Bakst" will go to Lithuania and Latvia, where it will be welcomed by Vilnius and Riga. And it will end in Hrodna — the hometown of the artist.

Victor Babariko,

Chairman of the Board
OJSC "Belgazprombank"

ВЫТОКІ

Истоки
Origins

Равеснік «Пекнай эпохі»

У 1866 годзе ў Гродне нарадзіўся хлопчык, які пасля стаў адным з сімвалаў *Belle Époque* (Пекнай эпохі). Ён быў сведкам яе зараджэння і згасання.

Леў (вядомы ва ўсім свеце як Леон) Бакст нарадзіўся ў тым годзе 9 мая (27 красавіка па старым стылі). У афіцыйных паперах ён быў запісаны як Лейб-Хаім Ізраілевіч Розенберг. Пры гэтым прозвішча яго бацькі было Рабіновіч. Ганаровы грамадзянін Гродна, Ізраіль Самуіл-Барух Хаімавіч Рабіновіч ажаніўся з Басяй Пінхусаўнай Розенберг, адзінай дачкой камерсанта, які разбагацеў на пастаўках сукна расійскай арміі. Цесць усынавіў зяця, даўшы яму сваё прозвішча. Апынуўшыся адзіным, хоць і прыёмным, сынам свайго цесця, Ізраіль Рабіновіч вызваляўся ад вайсковай павіннасці. Акрамя таго, у бацькі жонкі не было сыноў, і некаму трэба было перадаць промысел, які даволі паспяхова развіваўся. Па адных звестках, бацька Льва Бакста быў навукоўцам-талмудыстам, па іншых — небагатым камерсантам. Хутчэй за ўсё, абедзве здагадкі справядлівыя. Часам менавіта навукоўцам даравалі ў той час званне ганаровага грамадзяніна, якое не перашкаджала яго носьбіту займацца дзейнасцю, што прыносіла рэальны прыбытак. Мяркуючы па фатаграфіі, Ізраіль Рабіновіч (зараз ужо Розенберг) не быў артадаксальным яўрэем. Сваякі і знаёмыя любілі і паважалі яго за інтэлігентнасць і дабрыню. Аднак сямейнае жыццё бацькоў не склалася. Яны развяліся, калі будучы мастак быў яшчэ дзіцем. Леў застаўся старэйшым сярод дзяцей пасля смерці абваранай кіпенем сямігадовай сястры, малодшымі былі Разалія, Сафія і Ісай. Браты і сёстры на працягу ўсяго жыцця сябравалі. Рыхтуючыся да сваёй першай выставы, Леў Розенберг па парадзе сяброў вырашыў узяць творчы псеўданім Бакст, асновай якога стала дзявочае прозвішча бабулі па матчынай лініі Бакстэр. На думку эксперта ў галіне яўрэйскай анамастыкі А. Бейдэра, прозвішча Бакстэр бярэ пачатак ад мястэчка Бакшты, якое ў той час адносілася да Віленскай губерні, а цяпер да Гродзенскай вобласці Беларусі.

Пецярбургскія сябры жартавалі часам з нагоды правінцыйнага паходжання Бакста. Жыхары ж Гродна ніколі не лічылі свой горад глухім і ганарыліся яго мінулым. Пра якое нагадвалі стары замак, пабудаваны яшчэ Стэфанам Баторыем, і новы, збудаваны для правіцеляў Рэчы Паспалітай, якія былі адначасова каралямі ў Кароне (польскай часткі канфедэратыўнай дзяржавы) і вялікімі князямі Вялікага Княства Літоўскага, якое заключыла з Польшчай унію ў Любліне ў 1569 годзе. Пасяджэнні сейма (парламенцкія асамблеі) праходзілі па чарзе ў Варшаве і Гродне. Таму перыядычна горад над Нёманам станавіўся рэзідэнцыяй караля, лічы, сталіцай адной з самых буйных дзяржаў Еўропы. Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай у 1795 годзе Гродна страціў статус каралеўскага горада, але набыў найменне губернскага.

Шасцідзясятыя гады XIX стагоддзя шмат у чым былі пераломнымі для Гродна. У першыя гады гэтага дзесяцігоддзя горад выглядаў па-еўрапейску і ў той жа час патрыярхальна. Мастак-графік Напалеон Орда (1807–1883) захаваў у сваіх акварэлях архітэктурныя помнікі, якія шмат у чым заставаліся такімі ж, як і на вядомай гравюры М. Цюнта XVI стагоддзя. Побач з велічнымі каталіцкімі храмамі ззялі купаламі праваслаўныя цэрквы, высілася кірха, сустракалі вернікаў і сінагогі. Такімі ж разнастайнымі былі ўклад і знешні выгляд гараджан. Рэлігіі, якіх прытрымліваліся жыхары горада, былі такімі ж шмат-

Гродна на нямецкай гравюры канца XVI ст.

Гродно на немецкой гравюре конца XVI в.

Hrodna in a German engraving of the end of the XVI century

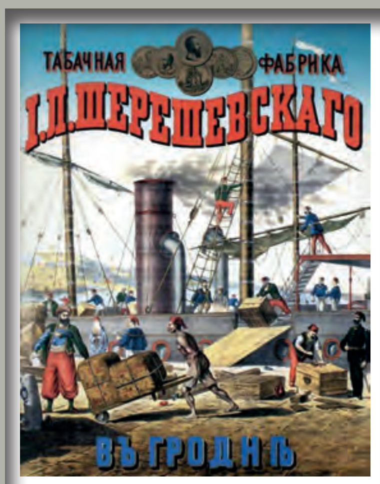

Рэклама Тытунёвай фабрыкі Шарышэўскага ў Гродне

Реклама Табачной фабрики Шерешевского в Гродно

Advertising of a Shereshevsky's tobacco factory in Hrodna

Бацька Льва Бакста
Самуіл Розенберг
Фота з сямейнага альбома

Отец Льва Бакста
Самуил Розенберг
Фото из семейного альбома

Léon Bakst's father
Samuel Rosenberg
Photos from the family album

лікімі, як і мовы, на якіх яны размаўлялі. Разам з польскай, рускай мовамі, ажыўленымі гутаркамі на ідыш усё часцей стала гучаць беларуская мова. І не толькі на рынку. Пасля адмены прыгоннага права вядомым указам Аляксандра II у горадзе з'явіліся вольныя сяляне. Многія з іх былі заняты на будаўніцтве чыгункі. Чыгуначны шлях, які злучыў Санкт-Пецярбург з Варшавай, быў другім пасля чыгункі Пецярбург — Масква, пабудаванай у Расійскай імперыі.

Будаўніцтва дарогі супала з падрыхтоўкай да іншай, на гэты раз палітычнай падзеі — узброенага паўстання 1863–1864 гадоў, мэтай якога было аднаўленне Рэчы Паспалітай і правядзенне сацыяльна-эканамічных рэформ. Польскія і беларуска-літоўскія канспіратыўныя арганізацыі дзейнічалі сумесна з расійскімі рэвалюцыянерамі-дэмакратамі з арганізацыі «Зямля і воля». Паўстанне, якім на беларускіх землях кіраваў Кастусь Каліноўскі, было падаўлена. Да гэтага часу гісторыкі спрачаюцца, аналізуючы прычыны пачатку і паражэння паўстання. Пры гэтым яны сыходзяцца на тым, што яно ўсё ж не магло перарасці ў рэвалюцыю.

Пра пачатак у краі рэальнай рэвалюцыі, якая ахапіла краіны Заходняй Еўропы, рэвалюцыі прамысловай, абвясціў гудок паравоза, які прыбыў на станцыю Гродна напрыканцы снежня 1862 года. З пакараннем смерцю паўстанцаў канчаткова згас рамантызм шляхецкай культуры. Яму на змену па чыгуначных рэйках рухалася нешта зусім іншае. Паравозы і прывезеныя імі станкі незваротна змянілі ранейшы свет.

Прамысловая рэвалюцыя пачала ўносіць змены ва ўсе сферы жыцця грамадства. Аднак тэхнічны прагрэс з яго механізацыяй і стандартызацыяй, манатоннай працай станавіўся часам сінонімам нязграбнасці. Павысіўся попыт на прыгожыя рэчы. Для прамысловых тавараў патрабавалася прывабная ўпакоўка. Мастакі, якія павінны былі пастаўляць прыгажосць на рынак, таксама пазбягалі непрывабнай рэчаіснасці, аддаючы перавагу марам і фантазіям. Паступова стаў афармляцца новы мастацкі стыль. Новая плынь у мастацтве Англіі атрымала назву *modern*. У Расіі яна таксама атрымала назву «мадэрн», але хутчэй ад франц. *moderne* — сучасны. У ЗША яна называлася «ціфані» (ад імя знакамітага майстра Луіса Комфарта Ціфані), у Францыі — «ар-нуво» і *fin de siecle* (літар. «канец стагоддзя»), у Германіі — «югендстыль», у Аўстрыі — «стыль сэцэсіён», у Італіі — «стыль Ліберці», у Іспаніі — «мадэрнізм», у Швейцарыі — «яловы стыль» (*style sapin*). Майстры новага стылю імкнуліся ператварыць звычайныя прадметы ва ўнікальныя творы мастацтва, а творы мастацтва станавіліся элементамі стылю жыцця. Шмат у чым дзякуючы новаму стылю апошнія дзесяцігоддзі XIX стагоддзя і перыяд да пачатку Першай сусветнай вайны ў Еўропе называюць *Belle Époque* (Пекная эпоха).

Хлопчыка Лёву вельмі ўразіў сваёй шыкоўнасцю Пецярбург, які ўступаў у тую эпоху, куды па рашэнні дзеда разам з ім накіравалася сям'я дачкі. Бабуля рашуча адмовілася пераязджаць, спаслаўшыся на страх перад новым цудам тэхнікі — паравозам, і дзядуля неўзабаве абзавёўся новай жонкай.

Чароўны свет дзяцінства назаўсёды пасяліўся ў душы Бакста і не раз узнікаў у яго творчасці. Адным з першых успамінаў хлопчыка пра жыццё ў Пецярбургу было наведванне крамы цацак у Гасціным двары. Афармляючы балет Ё. Байера «Фея лялек» для імператарскага Эрмітажнага тэатра ў 1903 годзе, Бакст перанёс дзеянне спектакля з нямецкага гарадка ў Санкт-Пецярбург, у памяшканне магазіна цацак Гасцінага двара. Незабыўнае ўражанне пакінула і кватэра дзеда на Неўскім праспекце, дэкарыраваная на манер французскага салона. Неўзабаве хлопчык пачаў цікавіцца тэатрам. Наслухаўшыся апавяданняў бацькоў, якія вярталіся з італьянскай оперы, ён пачаў выразаць з часопісаў фігуркі, складаў і разыгрываў перад сёстрамі п'есы. Калі ж дарослыя ўзялі сына з сабой на сапраўднае прадстаўленне, атмасфера тэатра захапіла яго канчаткова і не адпусціла да канца жыцця.

Лёвушка — так ласкава звярталіся да яго родныя, а затым і сябры — з дзяцінства праяўляў цікавасць і да малявання. Бацькі не заахвочвалі захапленні сына, лічачы, што яны перашкаджаюць сур'ёзным заняткам у гімназіі. Прызнанне мастацкіх здольнасцей прыйшло пасля перамогі ў конкурсе на лепшы партрэт В. А. Жукоўскага, абвешчаны гімназіяй з нагоды стагоддзя са дня нараджэння паэта. Нягледзячы на незадаволенасць бацькоў, сын працягваў заняткі маляваннем, часта ўпотай і па на-

Спальны вагон цягніка Пецярбурга-Варшаўскай чыгункі. Пачатак 1910-х гг.
Спальный вагон поезда Петербурго-Варшавской железной дороги. Начало 1910-х гг.
Sleeping car of a Petersburg-Warsaw railway train. Beginning of the 1910s

Гасціны двор. Літаграфія Ж. Жакатэ з малюнка І. Шарлеманя. Сярэдзіна XIX ст.

Гостиный двор. Литография Ж. Жакотте с рисунка И. Шарлеманя. Середина XIX в.

Gostiny Dvor. Lithograph of J. Zhakotte from a drawing of I. Charlemagne. The middle of the XIX century

чах. Урэшце было вырашана накіраваць малюнкі Лёвушкі вядомаму скульптару з Вільні Марку Антакольскаму, з якім, магчыма, сям’я Розенбергаў была знаёмая. У адказ атрымалі рэкамендацыю працягнуць мастацкую адукацыю. У 1882 годзе Бакст вытрымаў уступныя выпрабаванні ў Пецярбургскую акадэмію мастацтваў, але спачатку вырашыў скончыць гімназію, таму толькі праз год стаў вольным слухачом акадэміі.

Уладзімір ШЧАСНЫ,
куратар выстаўкі
«Час і творчасць Льва Бакста»

Ровесник «Прекрасной эпохи»

В 1866 году в Гродно родился мальчик, который впоследствии стал одним из символов *Belle Époque* (Прекрасной эпохи). Он был свидетелем ее зарождения и угасания.

Лев (известный во всем мире как Леон) Бакст родился в том году 9 мая (27 апреля по старому стилю). В официальных бумагах он был записан как Лейб-Хаим Израилевич Розенберг. При этом фамилия его отца была Рабинович. Почетный гражданин Гродно, Израиль Самуил-Барух Хаимович Рабинович женился на Басе Пинхусовне Розенберг, единственной дочери коммерсанта, разбогатевшего на поставках сукна российской армии. Тесть усыновил зятя, дав ему свою фамилию. Оказавшись единственным, хотя и приемным, сыном своего тестя, Израиль Рабинович освобождался от воинской повинности. Кроме того, у отца жены не было сыновей, и кому-то надо было передать успешно развивающийся промысел. По одним сведениям, отец Льва Бакста был ученым-талмудистом, по другим — небогатым коммерсантом. Скорее всего, оба предположения справедливы. Иногда именно ученым жаловали в то время звание почетного гражданина, которое не мешало его носителям заниматься деятельностью, приносящей реальный доход. Судя по фотографии, Израиль Рабинович (теперь уже Розенберг) не был ортодоксальным евреем. Родственники и знакомые любили и уважали его за интеллигентность и доброту. Однако семейная жизнь родителей не сложилась. Они развелись, когда будущий художник был еще ребенком. Лев остался старшим из детей после смерти обварившейся кипятком семилетней сестры, младше были Розалия, София и Исай. Братья и сестры были дружны на протяжении всей жизни. Готовясь к своей первой выставке, Лев Розенберг по совету друзей решил взять творческий псевдоним Бакст, основой которого стала девичья фамилия бабушки по материнской линии Бакстер. По мнению эксперта в области еврейской ономастики А. Бейдера, фамилия Бакстер берет начало от местечка Бакшты, которое в то время относилось к Виленской губернии, а теперь к Гродненской области Беларуси.

Петербургские друзья иногда шутили по поводу провинциального прошлого Бакста. Жители же Гродно никогда не считали свой город захолустным и гордились его прошлым. О нем напоминали старый замок, построенный еще Стефаном Баторием, и новый, возведенный для правителей Речи Посполитой, которые были одновременно королями в Короне (польской части конфедеративного государства) и великими князьями Великого Княжества Литовского, заключившего с Польшей унию в Люблине в 1569 году. Заседания сейма (парламентские ассамблеи) проходили поочередно в Варшаве и Гродно. Поэтому периодически город над Неманом становился резиденцией короля, считай, столицей одного из самых крупных государств Европы. После третьего раздела Речи Посполитой в 1795 году Гродно утратил статус королевского города, но был наделен званием губернского.

Шестидесятые годы XIX века во многом были переломными для Гродно. В первые годы этого десятилетия город выглядел по-европейски и в то же время патриархально. Художник-график Наполеон Орда (1807–1883) запечатлел на своих акварелях архитектурные памятники, которые во многом оставались такими же, как и на известной гравюре М. Цюнта XVI века. Рядом с величественными католическими храмами сияли куполами православные церкви, высилась кирха, встречали верующих

и синагоги. Столь же разнообразными были уклад и внешний вид горожан. Религии, которые исповедовали жители города, были столь же многочисленны, как и языки, на которых они говорили. Наряду с польской, русской речью, оживленными беседами на идиш, все чаще стал звучать белорусский язык. И не только на рынке. После отмены крепостного права известным указом Александра II в городе появились вольные крестьяне. Многие из них были заняты на строительстве железной дороги. Железнодорожный путь, соединивший Санкт-Петербург с Варшавой, был вторым после железной дороги Петербург — Москва, построенным в Российской империи.

Строительство дороги совпало с подготовкой к другому, на этот раз политическому событию — вооруженному восстанию 1863–1864 гг., целью которого было восстановление Речи Посполитой и проведение социально-экономических реформ. Польские и белорусско-литовские конспиративные организации действовали совместно с российскими революционерами-демократами из организации «Земля и воля». Восстание, которым на белорусских землях руководил Кастусь Калиновский, было подавлено. До сих пор историки спорят, анализируя причины начала и поражения этого восстания. При этом они сходятся в том, что оно все же не могло перерасти в революцию.

О начале в крае реальной революции, уже охватившей страны Западной Европы, революции промышленной, возвестил гудок паровоза, прибывшего на станцию Гродно в конце декабря 1862 года. С казнью повстанцев окончательно угас романтизм шляхетской культуры. Ему на смену по железнодорожным рельсам двигалось нечто совсем иное. Паровозы и привозимые ими станки безвозвратно изменили прежний мир.

Промышленная революция начала вносить изменения во все сферы жизни общества. Однако технический прогресс с его механизацией и стандартизацией, монотонным трудом становился синонимом уродливости. Повысился спрос на красивые вещи. Для промышленных товаров требовалась привлекательная упаковка. Художники, которые должны были поставлять красоту на рынок, тоже уходили от неприглядной действительности, предпочитая ей грезы и фантазии. Постепенно стал оформляться новый художественный стиль. Новое течение в искусстве в Англии получило название *modern*. В России оно тоже получило название «модерн», но скорее от франц. *moderne* — современный. В США оно называлось «тиффани» (по имени знаменитого мастера Луиса Комфорта Тиффани), во Франции — «ар-нуво» и *fin de siècle* (букв. «конец века»), в Германии –«югендстиль», в Австрии — «стиль сецессион», в Италии — «стиль либерти», в Испании — «модернизм», в Швейцарии — «еловый стиль» (*style sapin*). Мастера нового стиля стремились превратить обычные предметы в уникальные произведения искусства, а произведения искусства становились элементами стиля жизни. Во многом благодаря новому стилю последние десятилетия XIX века и период до начала Первой мировой войны в Европе называют *Belle Époque* (Прекрасная эпоха).

Мальчика Леву поразил вступавший в ту эпоху блистательный Петербург, куда по решению деда вместе с ним направилась семья дочери. Бабушка решительно отказалась переезжать, сославшись на страх перед новым чудом техники — паровозом, и дедушка вскоре обзавелся новой женой.

Волшебный мир детства навсегда поселился в душе Бакста и не раз возникал в его творчестве. Одним из первых воспоминаний мальчика о жизни в Петербурге было посещение магазина игрушек в Гостином дворе. Оформляя балет Й. Байера «Фея кукол» для императорского Эрмитажного театра в 1903 году, Бакст перенес действие спектакля из немецкого городка в Санкт-Петербург, в помещение магазина игрушек Гостиного двора. Неизгладимое впечатление на него произвела и квартира деда на Невском проспекте, декорированная на манер французского салона. Вскоре мальчик начал интересоваться театром. Наслушавшись рассказов родителей, возвращавшихся из итальянской оперы, он начал вырезать из журналов фигурки, сочинял и разыгрывал перед сестрами пьесы. Когда же взрослые взяли сына с собой на настоящее представление, атмосфера театра захватила его окончательно и не отпустила до конца жизни.

Левушка — так ласково обращались к нему родные, а затем и друзья — с детства проявлял интерес и к рисованию. Родители не поощряли увлечения сына, считая, что они мешают серьезным занятиям в гимназии. Признание художественных способностей пришло после победы в конкурсе на лучший

портрет В. А. Жуковского, объявленный гимназией по случаю столетия со дня рождения поэта. Несмотря на недовольство родителей, сын продолжал заниматься рисованием, часто тайком и по ночам. В конце концов, решили направить рисунки Левушки известному скульптору из Вильно Марку Антокольскому, с которым, возможно, семья Розенбергов была знакома. В ответ получили рекомендацию продолжить художественное образование. В 1882 году Бакст выдержал вступительные испытания в Петербургскую академию художеств, но прежде решил окончить гимназию и только через год стал вольнослушателем академии.

Владимир СЧАСТНЫЙ,

куратор выставки
«Время и творчество Льва Бакста»

Теркель Е. Лев Бакст. Семья и творчество // Третьяковская галерея. № 1. М., 2008.

Боулт Дж., Теркель Е. Литературное творчество Льва Бакста // Сборник «Лев Бакст. Моя душа открыта». Книга первая // Искусство-XXI век. М., 2012.

Beider A. A Dictionary of Jewish Surnames from the Russian Empire: Revised Edition. Bergenfield. N. J. Avotaynu, 2008.

Born at the «Belle Époque»

In 1866, in Hrodna was born a boy, who later became one of the symbols of the Belle Époque. He was to witness its birth and extinction.

Lev (known worldwide as Léon) Bakst was born on May 9 (April 27 in Julian calendar). In official papers he was recorded as the Leib-Chaim Izrailevich Rosenberg. At the same time the name of his father was Rabinovich. An Honorary Citizen of Hrodna, Israel-Samuel Baruch-Haimovich Rabinovich married Basya Pinhusovna Rosenberg, the only daughter of a merchant, grown rich on the supply of cloth to the Russian army. Father-in-law adopted his son-in-law and gave him his name. When the future artist was still a child, his parents divorced. Lev was the eldest of the children. He and his brothers and sisters were friends throughout their lives.

While preparing for his first exhibition, Lev Rosenberg on the advice of friends decided to take a creative pseudonym Bakst, the foundation of which was the maiden name of his maternal grandmother Baxter. This name originates from the town of Bakshty, which at that time belonged to the Vilna province and now to the Hrodna region of Belarus.

In the days of the Rzeczpospolita, the meetings of the Sejm (Parliamentary Assembly) were held alternately in Warsaw and Hrodna. Therefore, periodically the town over the Neman became the king's residence. After the third partition of Poland in 1795, Hrodna ceased to be a royal town but was granted the status of a province. In the early sixties of the XIX century, the town looked European and at the same time, patriarchal. Graphic artist Napoleon Orda (1807–1883), while visiting Hrodna, captured in watercolours its numerous and varied architectural styles. Several religions and languages peacefully coexisted in the city. The Romanticism of the noble culture sadly waned after the defeat of the armed uprising of 1863–1864. The beginning of the industrial revolution in the province was announced by a locomotive horn, which arrived at Hrodna station at the end of December 1862 by the newly built Petersburg — Warsaw railway.

The Industrial Revolution started making changes in all areas of society. Industrial goods required attractive packaging. Gradually a new artistic style began taking shape. A new trend in art was called *Art Nouveau* in England. In Russia, it also became known as *modern*, but rather from the French '*moderne*'. Thanks to the new style, the last decades of the XIX century and the period before the First World War in Europe are called the Belle Époque.

The boy Lev was struck by this new era magnificent St. Petersburg, where, by the decision of his grandfather, he went with all his family. The magical world of childhood settled permanently in the soul of Bakst and repeatedly arose in his works. One of the first memories about the boy's life in St. Petersburg was his visit to a toy store in Gostiny Dvor. Soon he became interested in the theatre and began to cut figures from magazines and to write and perform plays in front of his sisters. Little Lev showed interest in drawing. His parents did not encourage their son's enthusiasm believing that it would prevent serious studies in the gymnasium. However, after the victory in the gymnasium contest for the best picture on the occasion of the centennial of the poet Vasily Zhukovsky, it was decided to send Lev's drawings to sculptor Mark Antokolsky. In response, it was recommended that he continued his art education. In 1882, Bakst passed acceptance tests at the St. Petersburg Academy of Arts, but decided to finish the gymnasium first, and only a year later he entered the Academy without having a formal status of a student (became *volnoslushatel*).

Uladzimir Shchasny,

curator of the exhibition
"The Times and Works of Léon Bakst"

Орда Напалеон
Гродна. Панарама. 1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 19×25,3
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Панорама. 1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью. 19×25,3
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Panorama. 1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 19.2×25.3
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Новы замак. 1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 19,2×24,8
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Новый замок. 1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью. 19,2×24,8
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. New Castle. 1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 19.2×24.8
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Кляштары і касцёлы бернардзінцаў і кармелітаў
1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 19×25,7
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Монастыри и костелы бернардинцев и кармелитов
1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью
19×25,7
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Bernardine and Carmelite Monasteries and Churches. 1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 19×25.7
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Францысканскі касцёл. 1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 19×25,6
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Францисканский костел. 1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью
19×25,6
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Franciscan Church
1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 19×25.6
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Былы езуіцкі касцёл Святога Францыска
1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 20×24,7
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Бывший иезуитский костел Святого Франциска
1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью. 20×24,7
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Former Jesuit Church of Saint Francis. 1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 20×24.7
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Плошча Стэфана Баторыя з ратушай
1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 20×24,7
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Площадь Стефана Батория с ратушей
1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью. 20×24,7
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Stephen Báthory's Square with the Town Hall
1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 20×24.7
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Палац Валіцкіх — рэзідэнцыя праваслаўнага архірэя. 1861–1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 18,9×25,5
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Дворец Валицких — резиденция православного архиерея. 1861–1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью 18,9×25,5
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. The Valicki Palace — the Residence of the Orthodox Bishop. 1861–1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 18.9×25.5
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Замкавы ансамбль. Каложа. 1866
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 19×26
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Замковый ансамбль. Коложа. 1866
Рисунок карандашом, подправленный акварелью 19×26
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Castle Ensemble. Kolozha. 1866
Pencil drawing, retouched with watercolour. 19×26
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Руіны Каложскай царквы. 1869
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 22,4×29,6
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Руины Коложской церкви. 1869
Рисунок карандашом, подправленный акварелью
22,4×29,6
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Ruins of Kolozha Church. 1869
Pencil drawing, retouched with watercolour. 22.4×29.6
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Дом Макавельскай на вуліцы Скалманоўскай. 1867
Малюнак алоўкам, падпраўлены сепіяй. 19,2×25,7
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Дом Маковельской на улице Скалмоновской. 1867
Рисунок карандашом, подправленный сепией
19,2×25,7
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. The Makovelskaya House on Skalmonovskaya Street. 1867
Pencil drawing, retouched with sepia. 19.2×25.7
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Дамініканская вуліца з гатэлем Рамэра. 1867
Малюнак алоўкам. 19,1×26
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Доминиканская улица с отелем Ромера. 1867
Рисунок карандашом. 19,1×26
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. Dominican Street with the Romer Hotel. 1867
Pencil drawing. 19.1×26
The National Museum in Kraków

Орда Напалеон
Гродна. Агульны выгляд. 1867
Малюнак алоўкам, падпраўлены акварэллю. 19×25,7
Нацыянальны музей у Кракаве

Орда Наполеон
Гродно. Общий вид. 1867
Рисунок карандашом, подправленный акварелью 19×25,7
Национальный музей в Кракове

Orda Napoleon
Hrodna. General View. 1867
Pencil drawing, retouched with watercolour. 19×25.7
The National Museum in Kraków

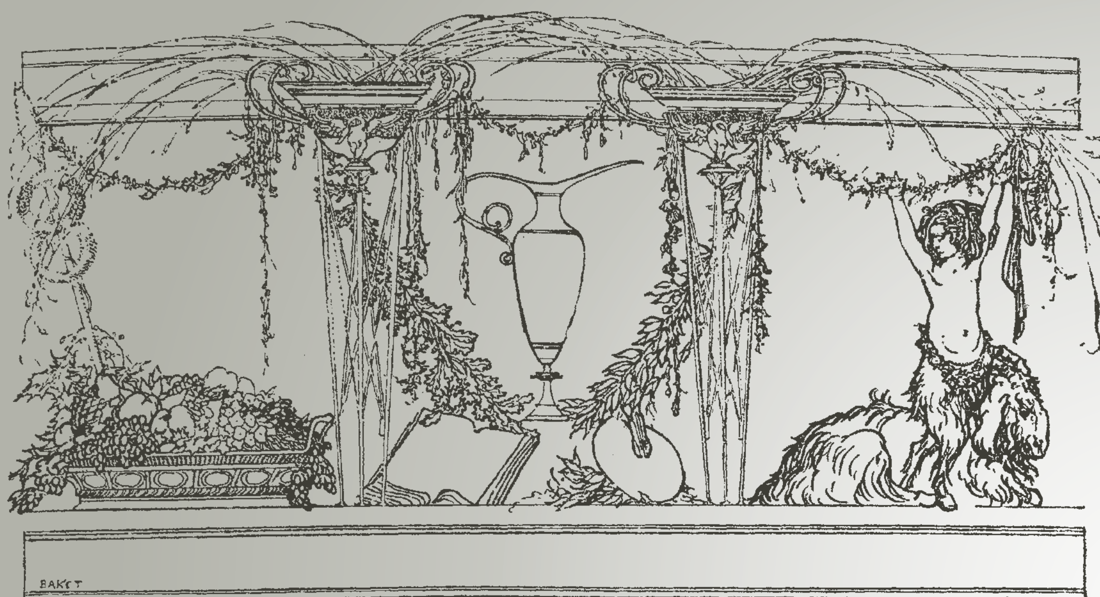

НАСТАЎНІКІ І КУМІРЫ

Наставники и кумиры

Mentors and idols

Леў Бакст і Пецярбургская Акадэмія мастацтваў

армальна Бакст не меў акадэмічнага дыплома, гэтак жа як і яго сябры — мастакі Аляксандр Бенуа і Канстанцін Сомаў, якія пакінулі акадэмічныя сцены ў сярэдзіне тэрміна навучання. Адносіны Бакста з Акадэміяй мастацтваў былі няпростымі і працягваліся чатыры дзесяцігоддзі — ад года паступлення, 1883-га, да прызнання яго сапраўдным членам, 1914-га.

Рашэнне пра паступленне ў Акадэмію мастацтваў было прынята па рэкамендацыі знакамітага скульптара Марка Антакольскага, «хроснага бацькі» многіх мастакоў. Бакст дзеля заняткаў жывапісам насуперак волі бацькоў вырашыў пакінуць гімназію. Бацька паслаў малюнкі ў Парыж, дзе жыў Антакольскі, які пацвердзіў здольнасці юнака. Бацькі змірыліся з выбарам сына і сталі рыхтаваць яго да паступлення, што ў тыя гады было яшчэ адносна проста: трохпрацэнтны цэнз — норма для паступлення ў галоўную вышэйшую мастацкую ўстанову для яўрэяў — быў уведзены ўрадам Аляксандра III толькі ў 1887 годзе, калі Бакст ужо пакінуў акадэмію[1]. Некаторы час ён займаўся малюнкам з 27-гадовым мастаком І. Л. Аскназіем — выпускніком Акадэміі мастацтваў.

У 1883 годзе 17-гадовы Бакст з трапятаннем увайшоў «у цудоўны шматкалонны вестыбюль акадэміі мастацтваў». Тады ён яшчэ называўся як Лейб-Хаім Ізраілевіч Розенберг (псеўданімам Бакст — утвораны ад прозвішча бабулі па матчынай лініі (Бакстэр) — ён стаў падпісваць свае работы ў пачатку 1890-х гадоў). Яго прынялі ў Акадэмію мастацтваў вольным слухачом з аплатай 50 рублёў штогод.

У акадэміі ў год паступлення Бакста быў прызначаны новы рэктар — гістарычны жывапісец П. М. Шамшын (1811–1895), які займаўся выключна царкоўным манументальным жывапісам. Прафесарам-выкладчыкам гістарычнага жывапісу ў тым жа годзе стаў В. І. Якобі. У 1880-я гады яшчэ не было прафесарскіх майстэрняў, прынятых Статутам 1895 года, а існавала сістэма памесячных дзяжурстваў педагогаў у мастацкіх класах, якая давала магчымасць вучыцца ва ўсіх вядучых прафесараў гістарычнага, партрэтнага і пейзажнага жывапісу: А. Т. Маркава, П. М. Шамшына, В. П. Верашчагіна, К. Б. Веніга, В. І. Якобі, П. П. Чысцякова.

Тэарэтычныя курсы і жывапіс выкладаліся раніцай, вечарам — заняткі па малюнку. Навучанне ішло паслядоўна: праз маляванне гіпсаў, вывучэнне анатоміі чалавечага цела, штудзіраванне класічных твораў і складанне кампазіцый на гістарычныя і міфалагічныя тэмы, вывучэнне тэарэтычных навук і ўзорных карцін у акадэмічным музеі. Праз гіпсавыя класы шлях ляжаў у галаўны, фігурны, і, нарэшце, у натурны, дзе меркавалася вывучэнне жывой натуры ў розных ракурсах. Сістэма «трэтных» (квартальных) экзаменаў прадугледжвала спаборніцтва вучняў, якім у залежнасці ад атрыманых медалёў і паспяховасці пройдзенага навуковага курса прысвойваліся званні класнага або някласнага мастака з чынамі той ці іншай ступені. Складаная сістэма заахвочванняў і ўзнагарод — малых сярэбраных і залатых медалёў — вяла да жаданай мэты: атрымання вялікага залатога медаля і пенсіянерскай паездкі за мяжу за казённы кошт тэрмінам да 5 гадоў.

Сістэматычныя штоквартальныя («трэтныя») прагляды малюнкаў і кампазіцый выклікалі непазбежныя хваляванні перад кожным

[1] Граф І. І. Талстой на пасадзе віцэ-прэзідэнта Акадэміі мастацтваў з дапамогай прэзідэнта акадэміі вялікага князя Уладзіміра Аляксандравіча дамогся, каб працэнтная норма не распаўсюджвалася на Акадэмію мастацтваў.

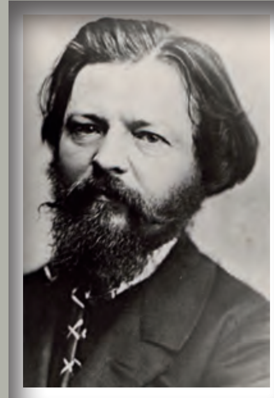

Карл Веніг. Фота 1890-х

Карл Вениг. Фото 1890-х

Carl Wenig. Photo of the 1890s

Імператарская Акадэмія мастацтваў
Санкт-Пецярбург. Фатаграфія. Канец XIX ст.

Императорская Академия художеств
Санкт-Петербург. Фотография. Конец XIX в.

Imperial Academy of Arts
St. Petersburg. Photo. The end of the XIX century

Жывапісная майстэрня
прафесара В. Я. Макоўскага. 1913 г.

Живописная мастерская
профессора В. Е. Маковского. 1913 г.

Art studio of Professor
Vladimir Makovsky. 1913

іспытам. «Да чаго згубныя гэтыя хітрыкі, гэтыя пагоні за медалямі...» — пісаў акадэміст Валянцін Сяроў, які вучыўся ў гэты ж час[2].

«Навучанне часта насіла фармальны характар і расчароўвала вучняў: таямніцы творчасці заставаліся таямніцамі... Зносін, любові паміж прафесарамі і вучнямі не было. Сімпатызавалі Чысцякову, які выкарыстоўваў свае "загваздкі". Ахвотна хадзілі на лекцыі сусветнай літаратуры Эвальда, цудоўнага чытальніка, але шчырага энтузіязму не праяўлялі ў сваіх адносінах ні да каго»[3], — так характарызаваў былы акадэміст П. П. Гнедзіч акадэмічную атмасферу. Акадэмісты ўпотай захапляліся «праўдай жыцця» бунтароў-перасоўнікаў і наведвалі іх выставы, якія грымелі ў Пецярбургу і па ўсёй Расіі.

За гады вучобы Бакст выканаў эскізы на такія тэмы: «Бачанні Рынальда ў зачараваным лесе» (з паэмы Тарквата Таса «Вызвалены Ерусалім»), «Ісус Хрыстос каля брамы горада Наіна», «Ізяслаў падае нечакана для Уладзіміра меч, якім Уладзімір меў намер пакараць смерцю сваю жонку Рагнеду (з Карамзіна)», «Мікеланджэла вывучае на трупах анатомію ў келлі манастыра Сан-Спірыта». За лепшыя эскізы прысуджалі грашовыя прэміі. Але адзнакі Розенберга не былі бліскучымі: за тры эскізы — чацвёртая, самая нізкая катэгорыя адзнакі, і за адзін — трэцяя. Звярнуў увагу на яго жывапіс толькі К. Б. Веніг, вобразна параўнаўшы яго эскізы са «свежавывараным Рубенсам».

Для дадатковага заробку Леў наведваў майстэрню навучальных дапаможнікаў і гульняў А. Канаева, дзе знаходзіў працу па перамалёўванні партрэтаў з фатаграфій. Першая вядомая работа Розенберга 1886 года — партрэт Льва Талстога — была выканана з вядомай фатаграфіі пісьменніка.

У 1886 годзе ён падаў прашэнне на ўдзел у конкурсе на Вялікі сярэбраны медаль, які даваў па Статуце 1859 года права на званне «класнага мастака 3-й ступені» і чын XIV класа.

Евангельскую тэму «Аплакванне Хрыста» Бакст выканаў нетрадыцыйна, без уліку прынятых у акадэміі канонаў: усе твары ён намаляваў простанародна-яўрэйскімі, а Марыю, маці Ісуса, — старой яўрэйкай з маршчынамі і чырвонымі ад слёз вачыма. Карціна маладога наватара была далёкая ад патрабаванай узвышанасці і традыцыйнай пабудовы кампазіцыі. Выбухнуў скандал. Розенберга выклікалі на акадэмічны савет, дзе на бачным месцы стаяла яго палатно, перакрэсленае фарбай крыж-накрыж. Пасля асабістай вымовы рэктара ў 1887 годзе Леў Розенберг пакінуў акадэмію, спаслаўшыся на захворванне вачэй, якое хутка прагрэсіравала. На працягу двух наступных гадоў ён зарабляў на жыццё ілюстрацыямі для часопісаў, упарта займаўся акварэльным жывапісам на знакамітых «акварэльных пятніцах» Альберта Бенуа, якія праходзілі ў будынку Акадэміі мастацтваў. Дасягнуўшы ў ёй дзіўных тэхнічных вышынь, ён даваў урокі акварэлі дзецям вялікага князя Уладзіміра.

У 1889 годзе Бакст зноў падаў прашэнне аб залічэнні вольным слухачом у Акадэмію мастацтваў, але атрымаў адмову. Аднак мастак працягваў пасылаць работы на прэстыжныя акадэмічныя выставы, не жадаючы канчаткова парываць з акадэміяй. Так, у 1890 годзе ён выставіў дзве свае работы — «Старая яўрэйка» і «Філосаф» («П'яны факельшчык»), створаныя ў духу перадзвіжнікаў У. Макоўскага і В. Пярова, карцінамі якіх быў тады захоплены.

Увесну 1890 года адбылося лёсавызначальнае знаёмства «сціплага, зусім не бліскучага малога» Бакста з А. Бенуа (які таксама пакінуў акадэмію ў 1887 годзе), К. Сомавым, В. Нувелем і Д. Філосафавым. У гуртку самаадукацыі будучыя стваральнікі аб'яднання «Свет мастацтва» чыталі даклады аб любімых мастаках. Бакст неўзабаве быў абраны старшынёй гуртка.

Ён захапляўся цяпер палотнамі акадэмічных жывапісцаў, якія ўваходзілі тады ў моду, — Юлія Клевера, Генрыха Семірадскага і Канстанціна Макоўскага, пра якіх рабіў даклады на пасяджэннях гуртка, што выклікала насмешкі новых прыяцеляў. Але Бакста яшчэ доўга захапляла карціннасць і бляск фарбаў, «удар пэндзля» і артыстызм карцін познеакадэмічных мастакоў.

Пад уплывам свайго першага настаўніка акадэміка І. Аскназія , які марыў аб стварэнні «высокага роду яўрэйскага жывапісу», у прадастаўленай яму майстэрні ў сценах Акадэміі мастацтваў Бакст пісаў карціну

[2] Валентин Серов в переписке, документах и интервью / сост. И. С. Зильберштейн, В. А. Самков. — Ленинград: Художник РСФСР, 1985. — Т. 1 — С. 43.
[3] Гнедич, П. И. Книга жизни. Воспоминания. 1855–1918. — Электронны рэсурс: www.e-reading.club/book.php?book=1034293

А. М. Паўловіч. Тыцыянаўская зала. 1890-я гг.
А. Н. Павлович. Тициановский зал. 1890-е гг.
A. N. Pavlovich. Titian Hall. 1890s

Невядомы фатограф
Жывапісная майстэрня
прафесара І. Я. Рэпіна
1897–1898 гг.

Неизвестный фотограф
Живописная мастерская
профессора И. Е. Репина
1897–1898 гг.

Unknown photographer
Art studio of I. Repin
1897–1898

на евангельскую тэму — «Юда ў час гутаркі з Хрыстом», у якой паказаў Юду як і М. Я. Салтыкоў-Шчадрын адданым вучнем Хрыста, які даверыў настаўніку свае сумневы. Раскрытыкаваная пасля А. Бенуа, карціна так і не з'явілася на акадэмічнай выставе.

Для напісання натурных эцюдаў да заказанай яму ваенна-марскім ведамствам карціны «Сустрэча адмірала Авелана ў Парыжы» (Карнавал у Парыжы ў гонар прыбыцця рускіх маракоў 5 кастрычніка 1893 года) Бакст у 1893 годзе выправіўся ў Парыж, дзе працаваў з перапынкамі да 1899 года. Ён наведваў знакамітую акадэмію Жуліяна (вучыўся ў акадэміка Ж.-Л. Жэрома), якая славілася больш прагрэсіўнай праграмай навучання, дынамічнасцю і адкрытасцю да ўсяго новага, магчымасцямі працы з натуры і захавання творчай індывідуальнасці.

Там ён знайшоў свайго настаўніка, сапраўднага члена Пецярбургскай акадэміі, акадэміка і фінскага мастака Альберта Эдэльфельта (1854–1905)[4], пад кіраўніцтвам якога працаваў некалькі гадоў. Параўноўваючы творы Бакста і Эдэльфельта гэтага перыяду, можна зразумець, што прыцягнула да яго Бакста: не толькі «свежае пачуццё прыроды і французскі шык тэхнічнага выканання», але і шматграннасць таленту. Эдэльфельт быў універсальным мастаком, які працаваў ва ўсіх жанрах — у партрэце, пейзажы, ілюстрацыі, манументальным роспісе. Бакст спрабаваў сябе, акрамя жывапісу і акварэлі, і ў кніжнай графіцы, і ў сцэнаграфіі. Эдэльфельт паказаў Баксту асновы пленэрнага жывапісу, вызваліўшы яго ад путаў традыцыйнага акадэмічнага эцюда. Яны шмат працавалі непасрэдна на натуры, улічваючы светапаветраны асяродак, што напаўняла карціну сонцам і паветрам. У выніку сумеснай працы на натуры «эцюды Бакста становяцца больш светлымі і лёгкімі... Удасканальваецца яго малюнак, набываючы чысціню і ўпэўненасць»[5]. Вядома, Эдэльфельту было далёка да рэвалюцыйнага бачання імпрэсіяністаў, якія працавалі ў Парыжы ў тыя ж гады, але яго творчасць адыграла важную ролю пасярэдніка ў «еўрапеізацыі» маладых рускіх мастакоў[6].

Рэформа і Статут 1894 года новага рэктара графа І. І. Талстога абнавілі акадэмію: свае майстэрні адкрываюць перадзвіжнікі І. Рэпін, У. Макоўскі, І. Шышкін, А. Куінджы.

Бакст зноў удзельнічае ў акадэмічнай выставе 1895 года, а ў 1897-м яго выбіраюць у журы вясновай выставы ў Акадэміі мастацтваў. На гэтай выставе экспануецца яго карціна «На фабрыцы», пастэль «Каваль».

У 1898 годзе ён звяртаецца да рэктара акадэміі графа І. І. Талстога з просьбай даць яму майстэрню, дзе ён мог бы выконваць заказаную яму шматфігурную карціну «Сустрэча адмірала Авелана ў Парыжы», але атрымлівае адмову. Бакст вяртаецца ў Парыж, дзе, выканаўшы карціну, аддаецца працы над дэкарацыямі балетаў «Рускіх сезонаў» С. Дзягілева, якія прынеслі яму сусветную славу ў пачатку 1910-х гадоў.

Фінал адносін з Акадэміяй мастацтваў быў звязаны з прыездам Бакста, ужо славутага ў Парыжы тэатральнага мастака, у Пецярбург у 1912 годзе. Яму як яўрэю без права на жыхарства ў Пецярбургу было загадана за 24 гадзіны пакінуць сталіцу і «вярнуцца ў мяжу аседласці». Гэтая ганебная забарона абляцела ўсе пецярбургскія газеты. Не дапамагло нават асабістае хадайніцтва прэзідэнта Акадэміі мастацтваў вялікай княгіні Марыі Паўлаўны, і Бакст пакінуў Расію, цвёрда вырашыўшы ніколі не вяртацца ў Пецярбург.

І толькі абранне мастака Бакста сапраўдным членам Акадэміі мастацтваў у 1914 годзе пры рэктары Л. М. Бенуа (прысвойвалася за выдатныя творчыя дасягненні ў мастацтве)[7] па прапанове трох яе членаў — архітэктара А. В. Шчусева, скульптара Ф. Г. Берштама і мастака Дз. А. Бенкендорфа — дало яму права

[4] У 1890-я гады Эдэльфельт шмат працаваў па заказах рускага царскага двара і часта бываў у Пецярбургу. «Мы літаральна віселі на Эдэльфельце, у нашых вачах яго галава была акружана арэолам парыжскага прызнання», — пісаў пазней Бенуа.

[5] Пружан, И. Лев Самойлович Бакст: монография / И. Н. Пружан. — М.: Искусство, 1975. — С. 21.

[6] Дорошенко (Ратова), К. К. Финский художник Альберт Эдельферт в Париже и Петербурге. — С. 406. — Электронная библиотека Музея антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН. — Рэжым доступу: http://www.kunstkamera.ru/lib/rubrikator/03/03_05/978-5-88431-256-2/ © МАЭ РАН 406

[7] Увесну гэтага ж 1914 г. Сомаў стаў акадэмікам жывапісу, а Бенуа адмовіўся ад балаціравання на званне акадэміка, лічачы, што «ў званні акадэміка няма нічога пахвальнага і таго, што гаворыць аб сапраўдных мастацкіх заслугах».

А. Эдэльфельт. Фінляндыя. Рыбакі (З часопіса «Свет мастацтва», 1899 г.). НББ

А. Эдельфельт. Финляндия. Рыбаки (Из журнала «Мир искусства», 1899 г.). НББ

A. Edelfelt. Finland. Fishermen (From the magazine "World of Art", 1899). NLB

пастаяннага пражывання ў Пецярбургу і іншых гарадах Расіі. Але гэтым правам ён ужо не мог скарыстацца з-за распачатай Першай сусветнай вайны. Бакст вярнуўся ў Парыж, дзе пражыў рэштку жыцця.

Склалася меркаванне (з лёгкай рукі Д. Філосафава), што Бакст і Сяроў, Бенуа і Сомаў «...свядома кінулі акадэмію як установу, карысную выключна для мастакоў мала таленавітых»[8], знаходзіліся ў адкрытай апазіцыі да яе. Гэта так толькі ў дачыненні да А. М. Бенуа. Нягледзячы на складанасць узаемаадносін з афіцыйнай акадэміяй, Бакст цаніў акадэмічную адукацыю і шмат чаму навучыўся ў Пецярбургу ў выдатных акадэмічных жывапісцаў і педагогаў І. Аскназія і П. Чысцякова.

Чатыры гады (замест неабходных шасці) у Пецярбургскай акадэміі далі яму трывалы падмурак — асноўныя тэхнічныя навыкі ў малюнку, перспектыве і алейным жывапісе, якія ён удасканаліў у Парыжы пад кіраўніцтвам акадэміка Пецярбургскай акадэміі мастацтваў А. Эдэльфельта. Без планамернага вывучэння кампазіцыі і перспектывы не ўяўляліся складаныя жывапісныя тэатральныя заднікі Бакста, без ведання анатоміі і строгага акадэмічнага малюнка — яго майстэрскія алоўкавыя партрэты. У адрозненне ад іншых майстроў «Свету мастацтва» Бакст цаніў «прыгожую маэстрыю» многіх акадэмічных жывапісцаў, прагнуў прызнання на радзіме, у акадэмічных колах, чаго дасягнуў пасля амаль 30-гадовай карпатлівай працы. У музеі Акадэміі мастацтваў знаходзіцца некалькі яго ранніх твораў.

Надзея УСАВА,
мастацтвазнаўца

[8] Философов, Д. В. Бакст и Серов // Наше наследие, 2002.— № 63–64. — Рэжым доступу: http://www.nasledie-rus.ru/podshivka/6408.php

Лев Бакст и Петербургская академия художеств

Формально Бакст не имел академического диплома, так же как и его друзья — художники Александр Бенуа и Константин Сомов, покинувшие академические стены в середине срока обучения. Отношения Бакста с Академией художеств были непростыми и продолжались четыре десятилетия — от года поступления в 1883-м до признания его действительным членом в 1914-м.

Решение о поступлении в Академию художеств было принято по рекомендации знаменитого скульптора Марка Антокольского, «крестного отца» многих художников. Бакст ради занятий живописью, вопреки воле родителей, решил оставить гимназию. Отец послал рисунки в Париж, где жил Антокольский, который подтвердил способности юноши. Родители смирились с выбором сына и стали готовить его к поступлению, что в те годы было еще относительно просто: трехпроцентный ценз — норма для поступления в главное высшее художественное заведение для евреев — был введен правительством Александра III лишь в 1887 году, когда Бакст уже покинул академию.[1] Некоторое время он занимался рисунком с 27-летним художником И. Л. Аскназием, молодым художником — пенсионером Академии художеств.

В 1883 году 17-летний Бакст с трепетом вошел «в чудесный многоколонный вестибюль академии художеств». Тогда он еще именовался как Лейб-Хаим Израилевич Розенберг (псевдонимом Бакст — производной от фамилии бабушки по материнской линии (Бакстер) — он стал подписывать свои работы в начале 1890-х годов). Его приняли в Академию художеств вольнослушателем с оплатой 50 рублей ежегодно.

В академии в год поступления Бакста был назначен новый ректор — исторический живописец П. М. Шамшин (1811–1895), который занимался исключительно церковной монументальной живописью. Профессором-преподавателем исторической живописи в том же году стал В. Я. Якоби. В 1880-е годы еще не было профессорских мастерских, принятых Уставом 1895 года, а существовала система помесячных дежурств педагогов в художественных классах, которая давала возможность учиться у всех ведущих профессоров исторической, портретной и пейзажной живописи: А. Т. Маркова, П. М. Шамшина, В. П. Верещагина, К. Б. Венига, В. И. Якоби, П. П. Чистякова.

Теоретические курсы и живопись преподавались по утрам, вечером — занятия по рисунку. Обучение шло последовательно: через рисование гипсов, изучение анатомии человеческого тела, штудирование классических произведений и сочинение композиций на исторические и мифологические темы, изучение теоретических наук и образцовых картин в академическом музее. Через гипсовые классы путь лежал в головной, фигурный и, наконец, в натурный, где предполагалось изучение живой натуры в разных ракурсах. Система «третных» (квартальных) экзаменов предполагала соревновательность учеников, которым в зависимости от полученных медалей и успешности пройденного научного курса присваивались звания — классного или неклассного художника с чинами той или иной степени. Сложная система поощрений и наград —

[1] Граф И. И. Толстой в должности вице-президента Академии художеств с помощью президента академии великого князя Владимира Александровича добился, чтобы процентная норма не распространялась на Академию художеств.

малых серебряных и золотых медалей — вела к желанной цели: получению большой золотой медали и пенсионерской поездке за границу за казенный счет сроком до 5 лет.

Систематические ежеквартальные («третные») просмотры рисунков и композиций вызывали неизбежные волнения перед каждым экзаменом. «До чего пагубны эти ухищрения, эти погони за медалями...» — писал академист Валентин Серов, учившийся в это же время[2].

«Обучение часто носило формальный характер и разочаровывало учеников: тайны творчества оставались тайнами... Общения, любви между профессорами и учениками не было. Симпатизировали Чистякову, пускавшему в ход свои "загвоздки". Охотно ходили на лекции всемирной литературы Эвальда, превосходного чтеца, но искреннего энтузиазма не проявляли в своих отношениях ни к кому»[3], — так характеризовал бывший академист П. И. Гнедич академическую атмосферу. Академисты втайне увлекались «правдой жизни» бунтарей-передвижников и посещали их выставки, гремевшие в Петербурге и по всей России.

За годы учебы Бакст выполнил эскизы на такие темы: «Видения Ринальдо в заколдованном лесу» (из поэмы Торквато Тассо «Освобожденный Иерусалим»), «Иисус Христос у ворот города Наина», «Изяслав подает неожиданно для Владимира меч, которым был намерен Владимир казнить свою супругу Рогнеду (из Карамзина)», «Микеланджело изучает на трупах анатомию в келье монастыря Сан-Спирито». За лучшие эскизы присуждали денежные премии. Но оценки Розенберга не были блестящими: за три эскиза — четвертая, самая низкая категория оценки, и за один — третья. Обратил внимание на его живопись только К. Б. Вениг, образно сравнив его эскизы со «свежевываренным Рубенсом».

Для дополнительного заработка Лев посещал мастерскую учебных пособий и игр А. Канаева, где находил работу по перерисовыванию портретов с фотографий. Первая известная работа Розенберга 1886 года — портрет Льва Толстого — была выполнена с известной фотографии писателя.

В 1886 году он подал прошение на участие в конкурсе на Большую серебряную медаль, дававшую по Уставу 1859 года право на звание «классного художника 3-й степени» и чин XIV класса.

Евангельскую тему «Оплакивание Христа» Бакст выполнил нетрадиционно, без учета принятых в академии канонов: все лица он изобразил простонародно-еврейскими, а Марию, мать Иисуса, — старой еврейкой с морщинами и красными от слез глазами. Картина молодого новатора была далека от требуемой возвышенности и традиционной построенности композиции. Разразился скандал. Розенберга вызвали на академический совет, где на видном месте стоял его холст, перечеркнутый краской крест-накрест. После личного выговора ректора в 1887 году Лев Розенберг покинул академию, сославшись на быстро прогрессирующее заболевание глаз. В течение двух последующих лет он зарабатывал на жизнь иллюстрациями для журналов, упорно занимался акварельной живописью на знаменитых «Акварельных пятницах» Альберта Бенуа, проходивших в здании Академии художеств. Достигнув в ней поразительных технических высот, он давал уроки акварели детям великого князя Владимира.

В 1889 году Бакст вновь подал прошение о зачислении вольнослушателем в Академию художеств, но получил отказ. Однако художник продолжал посылать работы на престижные академические выставки, не желая окончательно порывать с академией. Так, в 1890 году он выставил две свои работы — «Старуха-еврейка» и «Философ» («Пьяный факельщик»), созданные в духе передвижников В. Маковского и В. Перова, картинами которых был тогда увлечен.

Весной 1890 года состоялось судьбоносное знакомство «скромного, вовсе не блестящего малого» Бакста с А. Бенуа (тоже покинувшего академию в 1887 году), К. Сомовым, В. Нувелем и Д. Философовым. В кружке самообразования будущие создатели объединения «Мир искусства» читали доклады о любимых художниках. Бакст вскоре был избран председателем кружка.

---

[2] Валентин Серов в переписке, документах и интервью / сост. И. С. Зильберштейн, В. А. Самков. — Ленинград: Художник РСФСР, 1985. — Т. 1 — С. 43.

[3] Гнедич, П. И. Книга жизни. Воспоминания. 1855–1918. — Режим доступа: www.e-reading.club/book.php?book=1034293

Он увлекался теперь полотнами академических живописцев, входивших тогда в моду, — Юлия Клевера, Генриха Семирадского и Константина Маковского, о которых делал доклады на заседаниях кружка, что вызывало насмешки новых приятелей. Но Бакста еще долго восхищала картинность и блеск красок, «удар кисти» и артистизм картин позднеакадемических художников.

Под влиянием своего первого учителя академика И. Аскназия, мечтавшего о создании «высокого рода еврейской живописи», в предоставленной ему мастерской в стенах Академии художеств Бакст писал картину на евангельскую тему — «Иуда, беседующий с Христом», в которой трактовал Иуду, вслед за М. Е. Салтыковым-Щедриным, верным учеником Христа, доверившим учителю свои сомнения. Раскритикованная впоследствии А. Бенуа, картина так и не появилась на академической выставке.

Для написания натурных этюдов к заказанной ему военно-морским ведомством картине «Встреча адмирала Авелана в Париже» (Карнавал в Париже в честь прибытия русских моряков 5 октября 1893 года) Бакст в 1893 году отправился в Париж, где работал с перерывами до 1899 года. Он посещал знаменитую академию Жулиана (учился у академика Ж.-Л. Жерома), славившуюся более прогрессивной программой обучения, динамичностью и открытостью ко всему новому, возможностями работы с натуры и сохранения творческой индивидуальности.

Там он нашел своего истинного учителя, действительного члена Петербургской академии, академика и финского художника Альберта Эдельфельта (1854–1905)[4], под руководством которого он работал несколько лет. Сравнивая произведения Бакста и Эдельфельта этого периода, можно понять, что привлекло к нему Бакста: не только «свежее чувство природы и французский шик технического исполнения», но и многогранность таланта. Эдельфельт был универсальным художником, работавшим во всех жанрах — в портрете, пейзаже, иллюстрации, монументальной росписи. Бакст пробовал себя, кроме живописи и акварели, и в книжной графике, и в сценографии. Эдельфельт показал Баксту основы пленэрной живописи, освободив его от пут традиционного академического этюда. Они много работали непосредственно на натуре, учитывая световоздушную среду, наполняющую картину солнцем и воздухом. В результате совместной работы на натуре, «этюды Бакста становятся светлее и воздушнее... Совершенствуется его рисунок, приобретая чистоту и уверенность»[5]. Конечно, Эдельфельту было далеко до революционного видения импрессионистов, работавших в Париже в те же годы, но его творчество сыграло важную роль посредника в «европеизации» молодых русских художников[6].

Реформа и Устав 1894 года нового ректора графа И. И. Толстого обновили академию: свои мастерские открывают передвижники И. Репин, В. Маковский, И. Шишкин, А. Куинджи.

Бакст вновь участвует в академической выставке 1895 года, а в 1897-м его выбирают в жюри весенней выставки в Академии художеств. На этой выставке экспонируется его картина «На фабрике», пастель «Кузнец».

В 1898 году он обращается к ректору академии графу И. И. Толстому с просьбой предоставить ему мастерскую, где он мог бы исполнять заказанную ему многофигурную картину «Встреча адмирала Авелана в Париже», но получает отказ. Бакст возвращается в Париж, где, исполнив картину, погружается в работу над декорациями балетов «Русских сезонов» С. Дягилева, принесших ему мировую славу в начале 1910-х годов.

Финал отношений с Академией художеств был связан с приездом Бакста, уже прославленного в Париже театрального художника, в Петербург в 1912 году. Ему как еврею без вида на жительство в Петербурге было предписано за 24 часа покинуть столицу и «вернуться в черту оседло-

[4] В 1890-е годы Эдельфельт много работал по заказам русского царского двора и часто бывал в Петербурге. «Мы буквально висели на Эдельфельте, в наших глазах его голова была окружена ореолом парижского признания», — писал позже Бенуа.

[5] Пружан, И. Лев Самойлович Бакст: монография / И. Н. Пружан. — М.: Искусство, 1975. — С. 21.

[6] Дорошенко (Ратова), К. К. Финский художник Альберт Эдельферт в Париже и Петербурге. — С. 406. — Электронная библиотека Музея антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН. — Режим доступа: http://www.kunstkamera.ru/lib/rubrikator/03/03_05/978–5–88431–256–2/ © МАЭ РАН 406

сти». Этот позорный запрет облетел все петербургские газеты. Не помогло даже личное ходатайство президента Академии художеств великой княгини Марии Павловны, и Бакст покинул Россию, твердо решив никогда не возвращаться в Петербург.

И лишь избрание художника Бакста действительным членом Академии художеств в 1914 году при ректоре Л. Н. Бенуа (присваивалось за выдающиеся творческие достижения в искусстве)[7] по предложению трех ее членов — архитектора А. В. Щусева, скульптора Ф. Г. Берштама и художника Д. А. Бенкендорфа — дало ему право постоянного проживания в Петербурге и других городах России. Но этим правом он уже не мог воспользоваться из-за начавшейся Первой мировой войны. Бакст вернулся в Париж, где прожил остаток жизни.

Сложилось мнение (с легкой руки Д. Философова), что Бакст и Серов, Бенуа и Сомов «...сознательно бросили академию как учреждение, полезное исключительно для художников мало даровитых»[8], находились в открытой оппозиции к ней. Это так только в отношении А. Н. Бенуа. Несмотря на сложность взаимоотношений с официальной академией, Бакст ценил академическое образование и многому научился в Петербурге у выдающихся академических живописцев и педагогов И. Аскназия и П. Чистякова.

Четыре года (вместо положенных шести) в Петербургской академии дали ему прочный фундамент — основные технические навыки в рисунке, перспективе и масляной живописи, которые он усовершенствовал в Париже под руководством академика Петербургской академии художеств А. Эдельфельта. Без планомерного изучения композиции и перспективы непредставимы сложные живописные театральные задники Бакста, без знания анатомии и строгого академического рисунка — его мастерские карандашные портреты. В отличие от других представителей «Мира искусства» Бакст ценил «нарядную маэстрию» многих академических живописцев, жаждал признания на родине, в академических кругах, чего достиг после почти 30-летней кропотливой работы. В музее академии художеств находится несколько его ранних произведений.

Надежда УСОВА,
искусствовед

---

[7] Весной этого же 1914 г. Сомов стал академиком живописи, а Бенуа отказался от баллотирования на звание академика, считая, что «в звании академика нет ничего лестного и говорящего о действительных художественных заслугах».

[8] Философов, Д. В. Бакст и Серов // Наше наследие, 2002.— № 63–64. — Режим доступа: http://www.nasledie-rus.ru/podshivka/6408.php

Léon Bakst and the St. Petersburg Academy of Arts

The relationship between Bakst and the St. Petersburg Academy of Arts was difficult and lasted for four decades — from 1883, when he entered it, till 1914, when he became a full member.

The decision on admission to the Academy of Arts was taken on the recommendation of the famous sculptor Marc Antokolsky, who, having seen Bakst's drawings sent to him in Paris, confirmed the ability of the young man. To prepare for entrance, Bakst studied drawing under 27-year-old artist I. L. Asknazy, who returned from a pensioner trip to Italy.

In 1883, Bakst (in official documents — Leib-Chaim Izrailevich Rosenberg) was admitted to the Academy of Arts as a *volnoslushatel* with a payment of 50 rubles per year. In the 1880s, there were no professorial workshops adopted by the Charter in 1895 but there was a system of monthly duties of teachers in art classes.These gave an opportunity to learn from all leading professors of historical, portraiture and landscape painting: A. T. Markov, P. M. Shamshin, V. P. Vereschagin, K. G. Wenig, I. Jacobi. Pavel Chistyakov was recognized by the students as the best teacher of drawing, and Léon Bakst studied in his main class.

Education was sequential: going through painting plaster busts, studying the anatomy of the human body, studying classical works and constructing compositions on historical and mythological topics, studying theoretical sciences and "model" paintings in a rich academic museum. After plaster classes, the path lay into the head, stature classes, and, finally, into the field class which involved a study of a living nature from different angles. The system of "tretny" (quarterly) examinations supposed competitiveness of students, who, depending on the received medals and successfully completed courses, were awarded the title of a classed or unclassed artist with the ranks of varying degrees. Obtaining awards — small silver and gold medals — led to the desired goal: receiving Large gold medals and a pensioner trip abroad at public expense for 5 years.

During his years of study, Bakst performed sketches on the following topics: "Visions of Rinaldo in the enchanted forest" (from a poem by Torquato Tasso's "Jerusalem Delivered"), "Jesus Christ at the gates of the city of Nain", "Izjaslav unexpectedly supplies Vladimir with a sword, which Vladimir intended to use for executing his wife Rogneda (from Karamzin)", "Michelangelo studies anatomy on cadavers in the cell of the Monastery in San Spirito". The marks of external student Rosenberg were not great: for three sketches — the fourth, the lowest category of the scores, and for one — the third. Only professor K. G. Wenig paid attention to his art, figuratively comparing his sketches with "freshly boiled Rubens".

Bakst's first known work of the academic period was a portrait of Lev Tolstoy in 1886, painted from a famous photograph of the writer.

In 1886, Bakst filed an application to participate in a competition for a Large silver medal, which according to the Charter of 1859 gave the right for the title of a "class artist of the 3rd degree" and the rank of XIV grade.

The Gospel theme "Lamentation of Christ" was executed by Bakst quite unconventionally, without taking into account the academy canons: all faces were portrayed as commonly Jewish, while Mary, the mother of Jesus, was depicted as an old wrinkled Jewish woman with eyes red from crying. The painting caused a scandal. The young man was called to the Academy Council, where in a conspicuous place stood his canvas paint crossed crosswise. After a personal reprimand by the rector in 1887, Léon Bakst left the Academy,

referring to a rapidly progressing eye disease. Over the next two years he made a living by illustrating magazines; reached amazing technical heights in watercolour painting at the classes of famous "Watercolour Fridays" of Albert Benois, held at the Academy of Arts; gave lessons in watercolour for children of Grand Duke Vladimir.

In 1889, the artist applied for a re-admission as *a volnoslushatel* to the Academy of Arts, but was refused. He continued sending his works to prestigious academic exhibitions but now under the name of Bakst. In 1890, Bakst exhibited two works — "Old Jewish Woman" and "Philosopher" ("Drunk torch-bearer") created in the style of *Peredvizhniki (the Wanderers)* V. Makovsky and V. Perov, by whose paintings he was then carried away. In the spring of 1890 there was a crucial meeting of Bakst with A. Benois, K. Somov, B. Nouvel, D. Filosofov. In the section of self-education, the future creators of *Mir Iskusstva* ("World of Art") made reports on their favorite artists. Bakst was soon elected a chairman of the section. Now he was fond of the paintings of academic painters — J. Klever, H. Semiradsky, and K. Makovsky, and made reports about them.

From 1893 to 1899, with interruptions, Bakst worked in Paris, where he painted full-scale sketches for the picture "The Meeting of Admiral Avelan in Paris (Celebration in Paris in Honour of the Russian Sailors Arrival on 5 October 1893)". In the Académie Julian, he found his true teacher, active member of the St. Petersburg Academy of Arts Finnish painter Albert Edelfelt (1854–1905). Edelfelt was a versatile artist who worked in all genres — portrait, landscape, illustration, murals. This versatility attracted Bakst, who tried not only oil painting but also watercolours, book design, and scenography. Edelfelt showed Bakst the basics of *en plein air* painting, freeing him from the shackles of traditional academic study. Being far from the revolutionary vision of the impressionists who worked in Paris in the same years, Edelfelt played an important mediating role in making Bakst and other young Russian artists more European.

The finale of the relationship with the Academy of Arts is associated with the arrival of Bakst, already renowned in Paris as a theater artist, in St. Petersburg in 1912. Being a Jew without a residence permit in St. Petersburg, he was ordered to leave the capital in 24 hours and "go back to the Pale of Settlement". Even a private petition by the President of the Academy of Arts Grand Duchess Maria Pavlovna did not help, and Bakst left Russia, determined never to return to St. Petersburg.

Only his election as a member of the Academy of Arts in 1914 for his outstanding creative achievement in the arts gave him not only the official recognition but also the right of permanent residence in St. Petersburg. However, he could not use this right due to the outbreak of the First World War.

Officially Bakst had no academic diploma, like many of his friends from the "World of Art". It is believed that Bakst, Serov, Benois, and Somov "deliberately dropped the Academy as an institution, useful only for less talented artists" and were in open opposition to it. With regard to Bakst it is not true. Four years (instead of the prescribed six) at the St. Petersburg Academy gave him a solid foundation — technical skills in drawing, perspective and oil painting, which he perfected in Paris under the direction of the St. Petersburg Academy of Arts academician A. Edelfelt.

One cannot imagine the complex picturesque theatrical sets of Bakst without a systematic study of composition and perspective and his skilful pencil portraits without the knowledge of anatomy and rigorous academic drawing. Unlike other members of the "World of Art", Bakst appreciated the "smart mastery" of many academic painters, he craved recognition at home, in academic circles, and reached it after nearly 30 years of hard work. There are several of his early works in the Museum of the Academy of Arts.

Nadezhda Usova,
Art Historian

Бакст Леў
Рыбак з курыльнай трубкай. 1890-я
Папера, наклееная на кардон,
акварэль, бялілы. 34,8×24,8
З карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Рыбак с курительной трубкой. 1890-е
Бумага, наклеенная на картон,
акварель, белила. 34,8×24,8
Из корпоративной коллекции Белгазпромбанка

Bakst Léon
Fisherman with a Pipe. 1890
Watercolour and white lead
on paper laid on cardboard. 34.8×24.8
Corporate collection of Belgazprombank

Антакольскі Марк
Хрысціянская пакутніца. Як не з гэтага свету. 1890. Бронза. 64×42,5×36
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Антокольский Марк
Христианская мученица. Не от мира сего. 1890. Бронза. 64×42,5×36
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Antokolsky Mark
Christian Martyr. Not of this world
1890. Bronze. 64×42.5×36
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Антакольскі Марк
Дзяўчына, якая ідзе ў Калізей. На ростанях
Бронза. 78,5×22,5×33
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Антокольский Марк
Девушка, идущая в Коллизей. На перепутье
Бронза. 78,5×22,5×33
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Antokolsky Mark
Girl Walking to the Coliseum. At the crossroads
Bronze. 78.5×22.5×33
National Art Museum of the Republic of Belarus

Аскназій Ісаак
Біблейскі сюжэт. Эскіз. 1880–1890-я
Палатно на кардоне. 24×44
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Аскназий Исаак
Библейский сюжет. Эскиз. 1880–1890-е
Холст на картоне. 24×44
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Asknazy Isaak
Biblical Story. Sketch. 1880–1890s
Canvas on cardboard. 24×44
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Макоўскі Канстанцін
Араб у чалме. 1882. Палатно, алей
64,4×54,4
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Маковский Константин
Араб в чалме. 1882. Холст, масло
64,4×54,4
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Makovsky Konstantin
Arab in a Turban. 1882. Oil on canvas
64.4×54.4
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Семірадскі Генрых
Партрэт маладой жанчыны (Рымлянка)
Да 1896. Палатно, алей. 51×40
Латвійскі Нацыянальны
мастацкі музей

Семирадский Генрих
Портрет молодой женщины (Римлянка)
До 1896. Холст, масло. 51×40
Латвийский Национальный
художественный музей

Semiradsky Henry
Portrait of a Young Woman (The Roman). Before 1896
Oil on canvas. 51×40
Latvian National Museum of Art

Чысцякоў Павел
Жаночы партрэт. 1872
Палатно, алей. 98,8×76,6 (авал)
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Чистяков Павел
Женский портрет. 1872
Холст, масло. 98,8×76,6 (овал)
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Chistyakov Pavel
Female Portrait. 1872
Oil on canvas. 98.8×76.6 (oval)
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Леў Бакст і «Свет мастацтва»

Лев Бакст и «Мир искусства»

Léon Bakst and the «World of Art»

Пад знакам Прыгажосці

(«Свет мастацтва» ў свеце выяўленчай культуры)

Мсціслаў Дабужынскі, адзін з галоўных адэптаў аб'яднання «Свет мастацтва», пісаў: «Калі ўспамінаеш гэты час, непаўторны, як маладосць, разумееш, што і наша духоўная незалежнасць, і інтымны ўклад жыцця, і агульная жыццярадаснасць, і, вядома, намі самімі не ўсведамляемы ідэалізм — усё гэта было найшчаслівейшай глебай агульнага шчырага ўздыму і не магло не даць самыя плённыя парасткі. Цяпер, азіраючыся назад і згадваючы небывалую тагачасную творчую прадуктыўнасць і ўсё тое, што пачынала стварацца вакол, — мы маем права назваць гэты час сапраўды нашым "Адраджэннем"»[1].

Мяжа XIX–XX стагоддзяў — час бурнага культурнага росквіту ўсіх краін Еўропы і зараджэння рускага мадэрнізму і сімвалізму — была насычана нябачаным грамадскім уздымам, які ўладна патрабаваў карэннага абнаўлення ўсяго мастацтва, барацьбы з закасцянеласцю, руцінай, салонным касмапалітызмам, натуралізмам позняга перадзвіжніцтва і закарузлым акадэмізмам. Менавіта гэтая эпоха новай «буры і націску» змагла нарадзіць бліскучую плеяду мастакоў, чыя творчасць развівалася асабняком ад магістральнага шляху так званага крытычнага рэалізму, але якая прыўнесла ў выяўленчую культуру шмат свежага, пляннага, непаўторнага ў сваёй эстэтыцы. У Расіі гэтых наватараў, якія склалі аб'яднанне «Свет мастацтва», зближала гарачае жаданне адрадзіць на новай творчай аснове традыцыі высокай мастацкасці і вытанчанага прафесіяналізму ў кніжнай і станковай графіцы, сцэнаграфіі, жывапісе, прыкладных відах творчасці.

Для нас, беларусаў, асабліва прыемна, што ў гэтым руху прама ці ўскосна прымалі ўдзел і мастакі, якія нарадзіліся на этнічнай зямлі Беларусі, якая пасля ліквідацыі Рэчы Паспалітай (Федэрацыі Каралеўства Польскага і Вялікага Княства Літоўскага) да таго часу ўжо амаль стагоддзе ўваходзіла ў склад Расійскай імперыі. У гэтым шэрагу — Л. Бакст (родам з Гродна), Д. Стэлецкі (родам з Брэст-Літоўска), Ф. Рушчыц (нарадзіўся і памёр у в. Багданава Мінскай губерні), Г. Баброўскі (родам з Віцебска), К. Стаброўскі (родам з в. Крупляны, што на беларускай Навагрудчыне), С. Жукоўскі (радзіма — маёнтак Старая Воля, недалёка ад в. Ендрыховічы Гродзенскай губерні), М. Чурлёніс (нарадзіўся ў пасёлку Варана на поўдні Літвы, дзяцінства правёў у г. Друскенікі Гродзенскай губерні). Усе яны ў розныя гады, у тым ліку і віцяблянін М. Шагал, удзельнічалі ў выставах «Свету мастацтва». Членамі гэтага ўнікальнага аб'яднання былі першы дырэктар Віцебскага мастацкага вучылішча (1919) М. Дабужынскі, В. Сяроў, Н. Рэрых, М. Урубель, К. Каровін, А. Галавін, К. Сомаў, Я. Лансерэ, І. Білібін, М. Несцераў, І. Грабар, Ф. Малявіна, І. Левітан, абруселы паляк-імпрэсіяніст Я. Цыанглінскі і многія іншыя «Залатыя» імёны Срэбнага стагоддзя!

Аб мастацкім аб'яднанні «Свет мастацтва» і ілюстраваным «мадэрновым» часопісе пры ім, які выдаваўся з 1898 па 1904 год пад той жа назвай, напісана досыць шмат. Да таго ж мы маем успаміны і дзённікі непасрэдных удзельнікаў гэтага бліскучага сузор'я: ад А. Бенуа, М. Дабужынскага да К. Каровіна, К. Сомава, Г. Астравумавай-Лебедзевай. Таму няма сэнсу зараз падрабязна казаць пра тое, што ўжо даўно ва ўсіх дэталях прааналізавана разумнымі даследчыкамі і скрупулёзнымі сучаснікамі.

Нагадаю толькі асноўныя этапы дзейнасці «Свету мастацтва». Гэта ўнікальная творчая

[1] Мсціслаў Дабужынскі. Успаміны / Уступ. арт. і нататкі Г. І. Чугунова — М.: изд-во «Наука», 1987. — С. 216.

Прыватная гімназія Карла Мая. Санкт-Пецярбург. 1910 г.

Частная гимназия Карла Мая. Санкт-Петербург. 1910 г.

Private Gymnasium of Karl May. St. Petersburg. 1910

Арганізатары аб'яднання «Свет мастацтва» — К. Сомаў, В. Нувель, С. Дзягілеў і Дз. Філасофаў. Канец XIX стагоддзя

Организаторы объединения «Мир искусства» — К. Сомов, В. Нувель, С. Дягилев и Д. Философов. Конец XIX века

Organizers of the "World of Art" — K. Somov, W. Nouvel, S. Diaghilev, and D. Filosofov. The end of the XIX century

суполка маладых мастакоў, музыкантаў, літаратараў, філосафаў, публіцыстаў пачала складвацца ў 1890-я гады. Яна ўяўляла сабой своеасаблівы «гурток самаадукацыі», «аб'яднанне сяброў, звязаных аднолькавай культурай і агульным густам», якія паспрабавалі вырвацца з рамак келейнага мастацтва не толькі ў расійскія шырокія масы, але і ў заходнія еўрапейскія рэгіёны.

Матывуючы з'яўленне такога творчага саюза А. Бенуа, адзін з арганізатараў, пісаў: «Намі кіравалі не гэтулькі меркаванні "ідэйнага" парадку, колькі меркаванні практычнай неабходнасці. Цэламу шэрагу маладых мастакоў не было куды дзявацца. Іх або зусім не прымалі на вялікія выставы — акадэмічную, перасоўную і акварэльную, або прымалі толькі з выбракоўваннем усяго таго, у чым самі мастакі бачылі найбольш выразнае выяўленне сваіх пошукаў. Вось чаму Урубель у нас апынуўся побач з Бакстам, а Сомаў побач з Малявіным. Да "непрызнаных" далучыліся тыя з "прызнаных", якім было не па сабе ў зацверджаных групах. Галоўным чынам да нас падышлі Левітан, Каровін і, да найвялікшай радасці, Сяроў. Ідэйна яны належалі да іншага кола, гэта былі апошнія нашчадкі рэалізму, не пазбаўленыя "перадзвіжніцкай афарбоўкі". Але з намі іх звязала нянавісць да ўсяго затхлага, якое ўсталёўвалася, змярцвела»[2].

Гэтыя словы, на мой погляд, з'яўляюцца «залатым ключыкам» да сапраўднага разумення ідэйна-мастацкага арганізма «Свету мастацтва». Сапраўды, мэта аб'яднання была ў вышэйшай ступені высакародная: адраджэнне ідэй рамантызму і абсалютная свабода ў выбары пластычных сродкаў. Шматграннасць мастакоўскіх інтарэсаў і вытанчаная інтэлектуальнасць — адметная рыса, а галоўнай тэмай стала туга па страчаным ідэальным «раі» мінулых эпох, у тым ліку перыяду ракако. Ім удалося ўваскрасіць гэты настальгічны час у сваім мастацтве і тым самым прыцягнуць усеагульную ўвагу і да культуры «рамантычнага» мінулага, у прыватнасці, да старажытнарускага іканапісу дапятроўскіх часоў, і зноўку адкрыць творчасць некаторых напаўзабытых заходнееўрапейскіх і рускіх мастакоў XVIII стагоддзя, блізкіх ім па духу. Не выпадкова іх палітра была перапоўнена своеасаблівымі рэтраспектыўнымі і стылізатарскімі тэндэнцыямі, асаблівай дэкаратыўнасцю, прынцыповай лінейна-выразнай «маляўнічай» графічнасцю і дзіўнай артыстычнасцю.

Праўда, аб'яднанне разам з часопісам у сваім першапачатковым выглядзе праіснавала нядоўга: пасля рэвалюцыі 1905 года па розных прычынах яно знікае з прасторы мастацкага жыцця Расіі. Аднак духоўная аўра «Свету мастацтва», яго выставачная, асветніцкая, выдавецкая дзейнасць пакінула найглыбейшы след не толькі ў расійскай культуры і эстэтыцы. Гэты след прыкметны і ў пазнейшых творах мастакоў Беларусі, Літвы, Польшчы. Многія з былых членаў і экспанентаў «Свету мастацтва» нават у эміграцыі захавалі прыхільнасць мастацкім густам сваёй бурнай маладосці. Нагадаю, што амаль паралельна са «Светам мастацтва» ў Варшаве з'явілася вельмі падобнае па эстэтычных канцэпцыях з рускім аб'яднаннем таварыства польскіх мастакоў Sztuka («Мастацтва»), якое праіснавала да 1930-х гадоў. У яго дзейнасці актыўны ўдзел прымалі і нашы землякі — члены «Свету мастацтва» Ф. Рушчыц і К. Стаброўскі.

Пасля распаду групы яе ўдзельнікі працягвалі падтрымліваць між сабой сяброўскія сувязі, і ў далейшым выступалі як арганізуючая сіла, надаючы сваім распачынанням эстэцкі каларыт «Свету мастацтва». Арганізаваная С. Дзягілевым грандыёзная выстава ў Парыжскім восеньскім салоне 1906 года (у ёй прынялі ўдзел і выхадцы з Беларусі Л. Бакст і Д. Стэлецкі) і дзягілеўскія гастрольныя «Рускія сезоны», якія, пачынаючы з 1909 года, шмат разоў заваёўвалі культурныя сталіцы свету — Парыж, Берлін, Лондан, Монтэ-Карла, Будапешт, Буэнас-Айрэс, Нью-Ёрк, Сан-Себасцьян, Рым, у якіх сваё геніяльнае майстэрства сцэнографа паказаў Л. Бакст, можна лічыць «залатой» старонкай еўрапейскай культуры першых двух дзесяцігоддзяў XX стагоддзя. А бакстаўскія шыкоўныя і вытанчаныя дэкарацыі і касцюмы да балетаў «Клеапатра», «Шахеразада», «Нарцыс», «Карнавал», «Дафніс і Хлоя», «Пасляпаўдзённы адпачынак Фаўна», «Спячая прыгажуня», дзівосныя гарнітуры да «Жар-птушкі» і да гэтай пары з'яўляюцца непераўзыдзенымі шэдэўрамі сусветнага тэатральнага мастацтва.

У 1910 годзе «Свет мастацтва» нечакана для многіх інтэлектуалаў аднавіў сваю

[2] Аляксандр Бенуа. Узнікненне «Свету мастацтва» — Л., 1928. — С. 22.

К. Сомаў. Афіша выстаўкі рускіх і фінляндскіх мастакоў. 1898 г. НББ

К. Сомов. Афиша выставки русских и финляндских художников. 1898 г. НББ

K. Somov. Poster for the Exhibition of Russian and Finnish Artists. 1898. NLB

Эмблема «Свет мастацтва» Аўтар — Л. Бакст. НББ

Эмблема «Мир искусства» Автор — Л. Бакст. НББ

The logo "World of Art" Author — L. Bakst. NLB

Выстаўка часопіса «Свет мастацтва» ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (Фрагмент экспазіцыі). 1901 г. НББ

Выставка журнала «Мир искусства» в Императорской Академии художеств (Фрагмент экспозиции). 1901 г. НББ

The Exhibition of the "World of Art" Magazine at the Imperial Academy of Arts (Fragment of the Exhibition). 1901. NLB

Вокладка часопіса «Свет мастацтва». 1902 г. НББ

Обложка журнала «Мир искусства». 1902 г. НББ

Cover of the "World of Art" Magazine. 1902. NLB

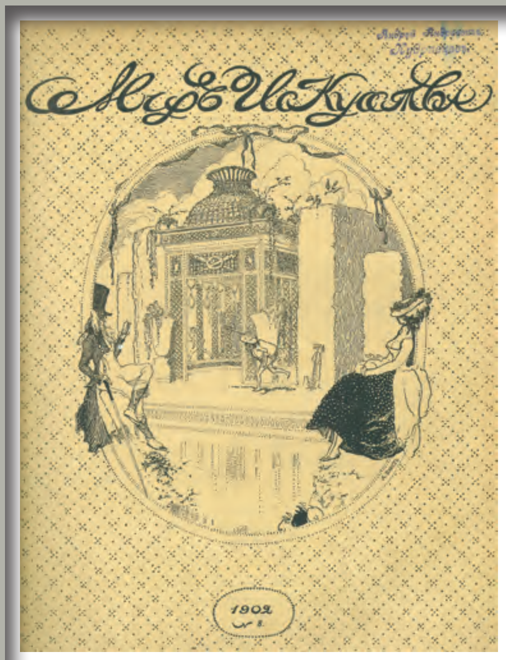

дзейнасць (у асноўным выставачную) у пашыраным складзе. Аднак мастацка-эстэтычная лінія яго ўдзельнікаў набыла ўжо некалькі іншы, больш складаны, часам супярэчлівы і слабакіруемы характар, хоць высокі прафесійны і эстэтычны ўзровень «Свету мастацтва» другога прышэсця заставаўся бясспрэчным. М. Сар'ян, К. Пятроў-Водкін, Н. Альтман, В. Татлін, Б. Грыгор'еў, Р. Фальк, М. Ларыёнаў, Н. Ганчарова, С. Судзейкін, Б. Кустодзіеў, В. Кандзінскі, П. Кузняцоў — дзіўная амальгама талентаў задуменна-легкадумных наватараў-летуценнікаў, першапраходцаў, авангардыстаў і непапраўных «неарэалістаў».

Але вось базавыя іскрынкі таго, карэннага «Свету мастацтва»: вытанчаны стылізм мадэрну, яркая дэкаратыўнасць, прывабная лінеарнасць, асаблівая матавасць каляровых тонаў, рамантычная ідэалізацыя мінулага, гуманістычная ўлагоджанасць, «празрысты рэалізм, які міжволі зросся з сімвалізмам», «нябачны містычны пачатак», які часта пераходзіў у меланхолію, а часам і ў аўтарскую самаіронію, — сышлі на нішто. Прыходзяць новыя часы, а з імі і «новыя песні» ў прадчуванні навальнічных сацыяльных катаклізмаў. Тым не менш фармальна, нібы па інерцыі, «Свет мастацтва» існаваў яшчэ некалькі гадоў і пасля Кастрычніцкага перавароту.

Апошнія выставы пад гэтай шыльдай прайшлі ў 1924 годзе ў Анічкавым палацы ў Ленінградзе, і ў 1927-м — у Парыжы, але нічога асаблівага яны ўжо не ўяўлялі. Аднак, закранаючы пытанне аб пераемнасці мастацкай культуры, духоўны бацька «Свету мастацтва» С. Дзягілеў яшчэ ў 1906 годзе сказаў: «Усё сучаснае і будучае рускага пластычнага мастацтва будзе так ці інакш карыстацца тымі ж запаветамі, якія "Свет мастацтва" ўспрыняў ад ўважлівага вывучэння вялікіх рускіх майстроў з часоў Пятра»[3]. Напэўна, у аснове сваёй ён мае рацыю.

Але больш за ўсё мне блізкі гарачы заклік А. Бенуа «Таленты ўсіх кірункаў, яднайцеся!». Гэтыя чатыры словы, сказаныя больш за стагоддзе таму, сёння актуальныя як ніколі не толькі для Расіі і Беларусі, але і для іншых цывілізаваных краін, у якіх сучасная выяўленчая культура знаходзіцца ў стане, мякка кажучы, пэўнага крызісу...

Барыс КРЭПАК,

заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі,
мастацтвазнаўца і мастацкі крытык

[3] Сяргей Дзягілеў. Аўтабіяграфічныя нататкі — М., 1989. — С. 59.

Под знаком Красоты

(«Мир искусства» в мире изобразительной культуры)

Мстислав Добужинский, один из главных адептов объединения «Мир искусства», писал: «Когда вспоминаешь это время, неповторимое, как молодость, понимаешь, что и наша духовная независимость, и интимный уклад жизни, и общая жизнерадостность, и, конечно, нами самими не осознаваемый идеализм – все это было счастливейшей почвой общего искреннего подъема и не могло не дать самые плодотворные ростки. Теперь, оглядываясь назад и вспоминая небывалую тогдашнюю творческую продуктивность и все то, что начинало создаваться вокруг, — мы вправе назвать это время действительно нашим "Возрождением"»[1].

Рубеж XIX–XX веков — время бурного культурного расцвета всех стран Европы и зарождения русского модернизма и символизма — был насыщен невиданным общественным подъемом, властно требовавшим коренного обновления всего искусства, борьбы с косностью, рутиной, салонным космополитизмом, натурализмом позднего передвижничества и заскорузлым академизмом. Именно эта эпоха новой «бури и натиска» смогла родить блестящую плеяду художников, чье творчество развивалось особняком от магистрального пути так называемого критического реализма, но которое привнесло в изобразительную культуру много свежего, плодотворного, неповторимого в своей эстетике. В России этих новаторов, составивших объединение «Мир искусства», сближало горячее желание возродить на новой творческой основе традиции высокой художественности и утонченного профессионализма в книжной и станковой графике, сценографии, живописи, прикладных видах творчества.

Для нас, белорусов, особенно отрадно, что в этом движении прямо или косвенно принимали участие и художники, родившиеся на этнической земле Беларуси, которая после ликвидации Речи Посполитой (Федерации Королевства Польского и Великого Княжества Литовского) к тому времени уже почти столетие входила в состав Российской империи. В этом ряду — Л. Бакст (родом из Гродно), Д. Стеллецкий (родом из Брест-Литовска), Ф. Рущиц (родился и умер в д. Богданово Минской губернии), Г. Бобровский (родом из г. Витебска), К. Стабровский (родом из д. Крупляны, что на белорусской Новогрудчине), С. Жуковский (родина — имение Старая Воля, недалеко от д. Ендриховичи Гродненской губернии), М Чюрлёнис (родился в поселке Варена на юге Литвы, детство провел в г. Друскеники Гродненской губернии). Все они в разные годы, в том числе и витебчанин М. Шагал, участвовали в выставках «Мира искусства». Членами этого уникального объединения были первый директор Витебского художественного училища (1919) М. Добужинский, В. Серов, Н. Рерих, М. Врубель, К. Коровин, А. Головин, К. Сомов, Е. Лансере, И. Билибин, М. Нестеров, И. Грабарь, Ф. Малявин, И. Левитан, обрусевший поляк-импрессионист Я. Ционглинский и многие другие. «Золотые» имена Серебряного века!

О художественном объединении «Мир искусства» и иллюстрированном «модерновом» журнале при нем, который издавался с 1898 по 1904 год под тем же названием, написано достаточно много. К тому же мы располагаем воспоминаниями и дневниками непосредственных участников этого блистательного созвездия: от А. Бенуа, М. Добужинского до К. Коро-

[1] Мстислав Добужинский. Воспоминания / Вступ. ст. и примечания Г. И. Чугунова. — М., 1987. — С. 216.

вина, К. Сомова, А. Остроумовой-Лебедевой. Поэтому нет смысла сейчас подробно говорить о том, что уже давно во всех деталях проанализировано умными исследователями и дотошными современниками.

Напомню только основные этапы деятельности «Мира искусства». Это уникальное творческое содружество молодых художников, музыкантов, литераторов, философов, публицистов начало складываться в 1890-е годы. Оно представляло собой своеобразный «кружок самообразования», «объединение друзей, связанных одинаковой культурой и общим вкусом», которые попытались вырваться из рамок келейного искусства не только в российские широкие массы, но и в западные европейские регионы.

Мотивируя появление такого творческого союза А. Бенуа, один организаторов, писал: «Нами руководили не столько соображения "идейного" порядка, сколько соображения практической необходимости. Целому ряду молодых художников некуда было деваться. Их или вовсе не принимали на большие выставки — академическую, передвижную и акварельную, или принимали только с отбраковкой всего того, в чем сами художники видели наиболее явственное выражение своих исканий. И вот почему Врубель у нас оказался рядом с Бакстом, а Сомов рядом с Малявиным. К "непризнанным" присоединились те из "признанных", которым было не по себе в утвержденных группах. Главным образом к нам подошли Левитан, Коровин и, к величайшей радости, Серов. Идейно они принадлежали к другому кругу, это были последние отпрыски реализма, не лишенные "передвижнической окраски". Но с нами их связала ненависть ко всему затхлому, установившемуся, омертвевшему».[2]

Эти слова, на мой взгляд, являются «золотым ключиком» к истинному пониманию идейно-художественного организма «Мира искусства». Действительно, цель объединения была в высшей степени благородная: возрождение идей романтизма и абсолютная свобода в выборе пластических средств. Многогранность художнических интересов и утонченная интеллектуальность — отличительная черта, а главной темой стала тоска по утраченному идеальному «раю» минувших эпох, в том числе периоду рококо. Им удалось воскресить это ностальгическое время в своем искусстве и тем самым привлечь всеобщее внимание и к культуре «романтического» прошлого, в частности, к древнерусской иконописи допетровских времен, и заново открыть творчество некоторых полузабытых западноевропейских и русских художников XVIII века, близких им по духу. Не случайно их палитра была переполнена своеобразными ретроспективными и стилизаторскими тенденциями, особой декоративностью, принципиальной линейно-четкой «живописной» графичностью и удивительной артистичностью.

Правда, объединение вместе с журналом в своем первоначальном виде просуществовало недолго: после революции 1905 года по разным причинам оно исчезает из пространства художественной жизни России. Однако духовная аура «Мира искусства», его выставочная, просветительская, издательская деятельность оставили глубочайший след не только в российской культуре и эстетике. Этот след заметен и в более поздних произведениях художников Беларуси, Литвы, Польши. Многие из былых участников и экспонентов «Мира искусства» даже в эмиграции сохранили приверженность художественным вкусам своей бурной молодости. Напомню, что почти параллельно с «Миром искусства» в Варшаве появилось очень сходное по эстетическим концепциям с русским объединением общество польских художников Sztuka («Искусство»), просуществовавшее до 1930-х годов. В его деятельности активное участие принимали и наши земляки — члены «Мира искусства» Ф. Рущиц и К. Стабровский.

После распада группы ее участники продолжали поддерживать между собой дружеские связи, и в дальнейшем выступали как организующая сила, придавая своим начинаниям эстетский колорит «Мира искусства». Организованная С. Дягилевым грандиозная выставка в Парижском осеннем салоне 1906 года (в ней приняли участие и выходцы из Беларуси Л. Бакст и Д. Стеллецкий) и дягилевские гастрольные «Русские сезоны», начиная с 1909 года много раз покорявшие культурные столицы мира — Париж, потом Берлин, Лондон, Монте-Карло, Будапешт, Буэнос-Айрес, Нью-Йорк, Сан-Себастьян, Рим, в которых свое гениальное мастерство сценографа показал Л. Бакст, можно считать «золотой» страницей европейской культуры первых двух десятилетий XX века. А бакстовские роскошные и изысканные декорации и костюмы к балетам «Клеопатра»,

[2] Александр Бенуа. Возникновение «Мира искусства» — Л., 1928. — С. 22.

«Шехерезада», «Нарцисс», «Карнавал», «Дафнис и Хлоя», «Послеполуденный отдых фавна», «Спящая красавица», изумительные костюмы к «Жар-птице» и до сей поры являются непревзойденными шедеврами мирового театрального искусства.

В 1910 году «Мир искусства» неожиданно для многих интеллектуалов возобновил свою деятельность (в основном выставочную) в расширенном составе. Однако художественно-эстетическая линия его участников приобрела уже несколько иной, более сложный, порой противоречивый и мало управляемый характер, хотя высокий профессиональный и эстетический уровень «Мира искусства» второго пришествия оставался бесспорным. М. Сарьян, К. Петров-Водкин, Н. Альтман, В. Татлин, Б. Григорьев, Р. Фальк, М. Ларионов, Н. Гончарова, С. Судейкин, Б. Кустодиев, В. Кандинский, П. Кузнецов — удивительная амальгама талантов задумчиво-легкомысленных новаторов-мечтателей, первопроходцев, авангардистов и неисправимых «неореалистов».

Но вот базовая «изюминка» того, коренного «Мира искусства»: изысканный стилизм в духе модерна, яркая декоративность, ласкающая глаз линеарность, особая матовость цветовых тонов, романтическая идеализация прошлого, гуманистическое прекраснодушие, «опрозраченный реализм, непроизвольно сросшийся с символизмом», «невидимое мистическое начало», часто переходящее в меланхолию, а порой и в авторскую самоиронию, — сошла на нет. Приходят новые времена, а с ними и «новые песни» в предчувствии грозовых социальных катаклизмов. Тем не менее формально, будто по инерции, «Мир искусства» существовал еще несколько лет и после Октябрьского переворота.

Последние выставки под этой вывеской прошли в 1924 году в Аничковом дворце Ленинграда, и в 1927-м — в Париже, но ничего особенного они уже не представляли. Однако, касаясь вопроса о преемственности художественной культуры, духовный отец «Мира искусства» С. Дягилев еще в 1906 году сказал: «Все настоящее и будущее русского пластического искусства будет так или иначе питаться теми же заветами, которые “Мир искусства” воспринял от внимательного изучения великих русских мастеров со времен Петра».[3] Наверное, в основе своей он прав.

Но более всего мне близок страстный призыв А. Бенуа «Таланты всех направлений, объединяйтесь!». Эти четыре слова, сказанные более века назад, сегодня актуальны как никогда не только для России и Беларуси, но и для других цивилизованных стран, в которых современная изобразительная культура находится в состоянии, мягко говоря, определенного кризиса...

Борис КРЕПАК,

Заслуженный деятель искусств Беларуси,
искусствовед и художественный критик

Крэпак Б. Леў Бакст. Застаўся адзіным і непераўзыдзеным... // Вяртанне імёнаў. Кн. 1. Мінск: Маст. літ., 2013. С. 330–334.

Крэпак Б. «Жар-птушка» чарадзея колеру (пра Л. Бакста) // Культура, 2010, № 21, 22 мая.

Крэпак Б. «Я — вандроўны энтузіяст!»: Мсціслаў Дабужынскі і Віцебск // Вяртанне імёнаў. Кн. 1. Мінск: Маст. літ., 2013. С. 283–291.

[3] Сергей Дягилев. Автобиографические заметки — М., 1989. — С. 59.

"Under the sign of Beauty"

The XIX–XX centuries were a time of rapid cultural development for all countries in Europe and especially for the emergence of Russian modernism and symbolism. This time was full of unprecedented social upheaval, which imperiously demanded a radical renewal of all art, a fight with inertia, routine, salon cosmopolitanism, and callous academicism. It was this new era of "Sturm und Drang" that was able to give birth to a brilliant pleiad of artists whose creativity developed separately from the mainstream of so-called critical realism. But this creativity brought a lot that was fresh, fruitful, and unique in their aesthetics to the visual art world. In Russia, the innovators, who created the group *Mir Iskusstva* ("World of Art"), were drawn together by a burning desire to revive the tradition of high artistic and refined professionalism in book and easel graphics, scenography, painting and applied forms of art on a new creative base.

In this movement directly or indirectly participated the artists who were born on the ethnic ground of Belarus, which after the collapse of the Grand Duchy of Lithuania had already belonged to the Russian Empire for almost a century. Among them were L. Bakst, D. Stelletsky, F. Ruszczyc, G. Bobrowski, K. Stabrovsky, S. Zhukovsky. All of them, including Marc Chagall, participated in the exhibitions of the "World of Art" at different times. The members of this unique artistic association were the first director of the Vitebsk Art School M. Dobuzhinsky, S. Diaghilev, V. Serov, N. Roerich, M. Vrubel, K. Korovin, A. Golovin, K. Somov, E. Lansere, I. Bilibin, M. Nesterov, I. Grabar, F. Malyavin, I. Levitan and many others whose names are connected to such an attractive concept as the "Silver Age".

The aim of the association was extremely noble: the revival of the ideas of romanticism and absolute freedom in choosing the figurative means. The versatility of interests and sophisticated intelligence were distinctive features of the "World of Art" artists, and the main topic was the longing for a lost ideal "paradise" of bygone eras, especially the Rococo period. They managed to revive this nostalgic time in their art, and in this way to attract global attention to a culture of "romantic" past and to rediscover the creativity of some half-forgotten West European and Russian artists of the XVIII century, close to them in spirit.

However, the art association with the magazine of the same name did not last long in its original form: after the revolution of 1905 for various reasons, it disappeared from the space of the artistic life of Russia. However, the spiritual aura of the "World of Art", its exhibiting, educating, and publishing activities, left a deep mark not only in Russian culture and aesthetics. It can also be noticed in the later works of the artists from Belarus, Lithuania and Poland. Many of the former participants and exhibitors of the "World of Art", even in exile, remained committed to the artistic tastes of their wild youth.

After the collapse of the group, its participants continued to maintain friendly relations with each other and later acted as the organizing force, giving to their undertakings the esthetical flavour of the World of Art. Organized by Diaghilev in 1906, grand exhibition at the Paris Salon d'Automne and his touring "Russian Seasons", since 1909 many times conquering the cultural capitals of the world, can be considered the "gold" chapter in the European culture of the early twentieth century. L. Bakst participated and demonstrated his brilliant skills in both of these events.

Moreover, Bakst's luxurious and exquisite decorations and costumes for the ballets of the "Russian Seasons" are considered unsurpassed masterpieces of world theatre art up to this day.

In 1910, the “World of Art” to the surprise of many intellectuals resumed its activities (mostly exhibition) in an expanded format. However, artistic and aesthetic line of its participants acquired a somewhat different, more complex, sometimes controversial and little manageable character, though highly professional and aesthetic level “World of Art” of the second coming remained undisputed. It was here that M. Saryan, K. Petrov-Vodkin, N. Altman, V. Tatlin, B. Grigoriev, R. Falk, M. Larionov, N. Goncharova, B. Kustodiev, W. Kandinsky, P. Kuznetsov first declared themselves. This was an amazing amalgam of talents of thoughtful innovators-dreamers, pioneers of avant-garde and incorrigible “neorealists”, whose fate after the October Revolution of 1917 developed very differently.

But the basic “highlight” of the indigenous “World of Art” — refined modern style, bright decoration, caressing eyes linearity, a special matte colour tones, romantic idealization of the past, humanistic idealism, “realism involuntarily fused with symbolism,” “invisible mystical beginning, “often turning into melancholy, and sometimes into the author’s self-irony — has gone. A new era came accompanied by the “new songs” in anticipation of a storm of social cataclysms. However, formally, as if by inertia, the “World of Art” existed until 1927, when Paris hosted the farewell exhibition of his last “Mohicans”. However, a passionate appeal by A. Benois “Talents of all directions unite!” remains important now not only for Russia and Belarus, but also for other civilized countries in which the current state of visual culture is in a certain crisis.

Boris KREPAK,
Honoured Artist of Belarus,
Art historian and art critic

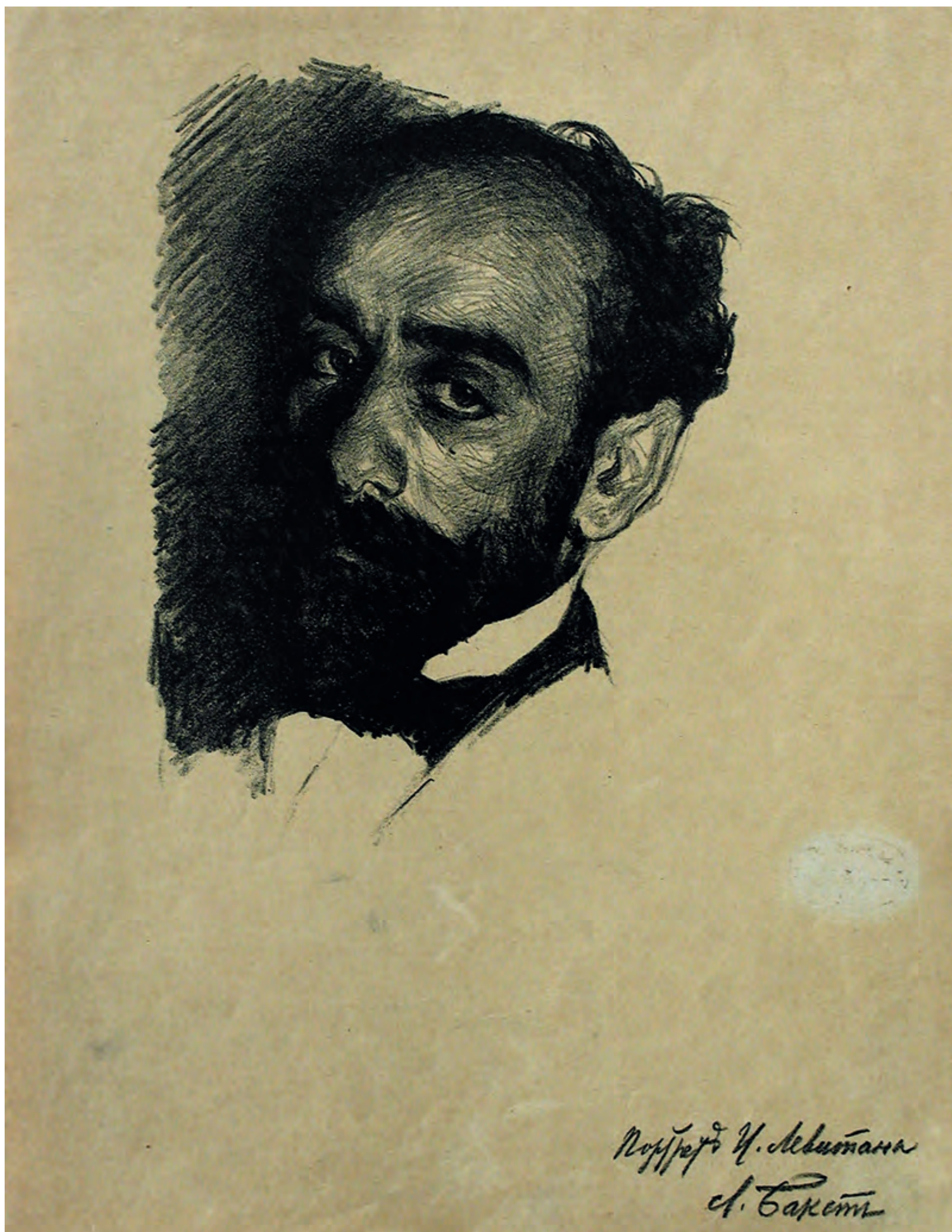

Бакст Леў
Партрэт І. Левітана. 1899
Літаграфія
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Бакст Лев
Портрет И. Левитана. 1899
Литография
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Bakst Léon
Portrait of I. Levitan. 1899
Lithograph
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Бакст Леў
Партрэт Піліпа Малявина. 1899
Літаграфія. 32×23
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Бакст Лев
Портрет Филиппа Малявина. 1899
Литография. 32×23
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Bakst Léon
Portrait of Filipp Malyavin. 1899
Lithograph. 32×23
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Бакст Лев (автор эскиза)
Плакат, рекламирующий открытки Общества Красного Креста. 1904
Бумага, цветная литография
46,5х63,0 (лист); 60,0х87,0х2,5 (рама)
СПГМТиМИ

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Плакат, які рэкламуе паштоўкі Таварыства Чырвонага Крыжа. 1904
Папера, каляровая літаграфія
46,5х63,0 (ліст); 60,0х87,0х2,5 (рама)
СПДМТіММ

Bakst Leon (author of the sketch)
Poster Advertising the Red Cross Society Cards. 1904
Colorued lithograph on paper. 46,5×63,0 (sheet); 60,0×87,0×2,5 (frame)
SPSMTM

Бакст Леў
Партрэт Зінаіды Гіпіус. 1910
Літаграфія
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Бакст Лев
Портрет Зинаиды Гиппиус. 1910
Литография
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Bakst Léon
Portrait of Zinaida Gippius. 1910
Lithograph
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Бакст Леў
Купальшчыкі на Лідо. Венецыя
Каля 1909. Палатно, алей. 93×143
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Купальщики на Лидо. Венеция
Около 1909. Холст, масло. 93×143
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Bakst Léon
Bathers on the Lido.Venice
c. 1909. Oil on canvas. 93×143
Corporate collection
of Belgazprombank

Бакст Леў
Прыцемак над возерам. 1909
Палатно, алей. 60,5×46
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Сумерки над озером. 1909
Холст, масло. 60,5×46
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Bakst Léon
Twilight over the Lake. 1909
Oil on canvas. 60.5×46
Corporate collection
of Belgazprombank

Бакст Леў
Партрэт дзяўчыны ў блакітным (Ружэны Затковай). 1914
Палатно, пастэль. 70×65
З карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Портрет девушки в голубом (Ружены Затковой). 1914
Холст, пастель. 70×65
Из корпоративной коллекции Белгазпромбанка

Bakst Léon
Portrait of a Girl in Blue (Rougena Zatcova). 1914
Pastel on canvas. 70×65
Corporate collection of Belgazprombank

Анісфельд Барыс (Бер)
Дэкаратыўны пейзаж
Палатно, алей. 99×108
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Анисфельд Борис (Бер)
Декоративный пейзаж
Холст, масло. 99×108
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Anisfeld Boris (Ber)
Decorative Landscape
Oil on canvas. 99×108
National Art Museum
of the Republic of Belarus

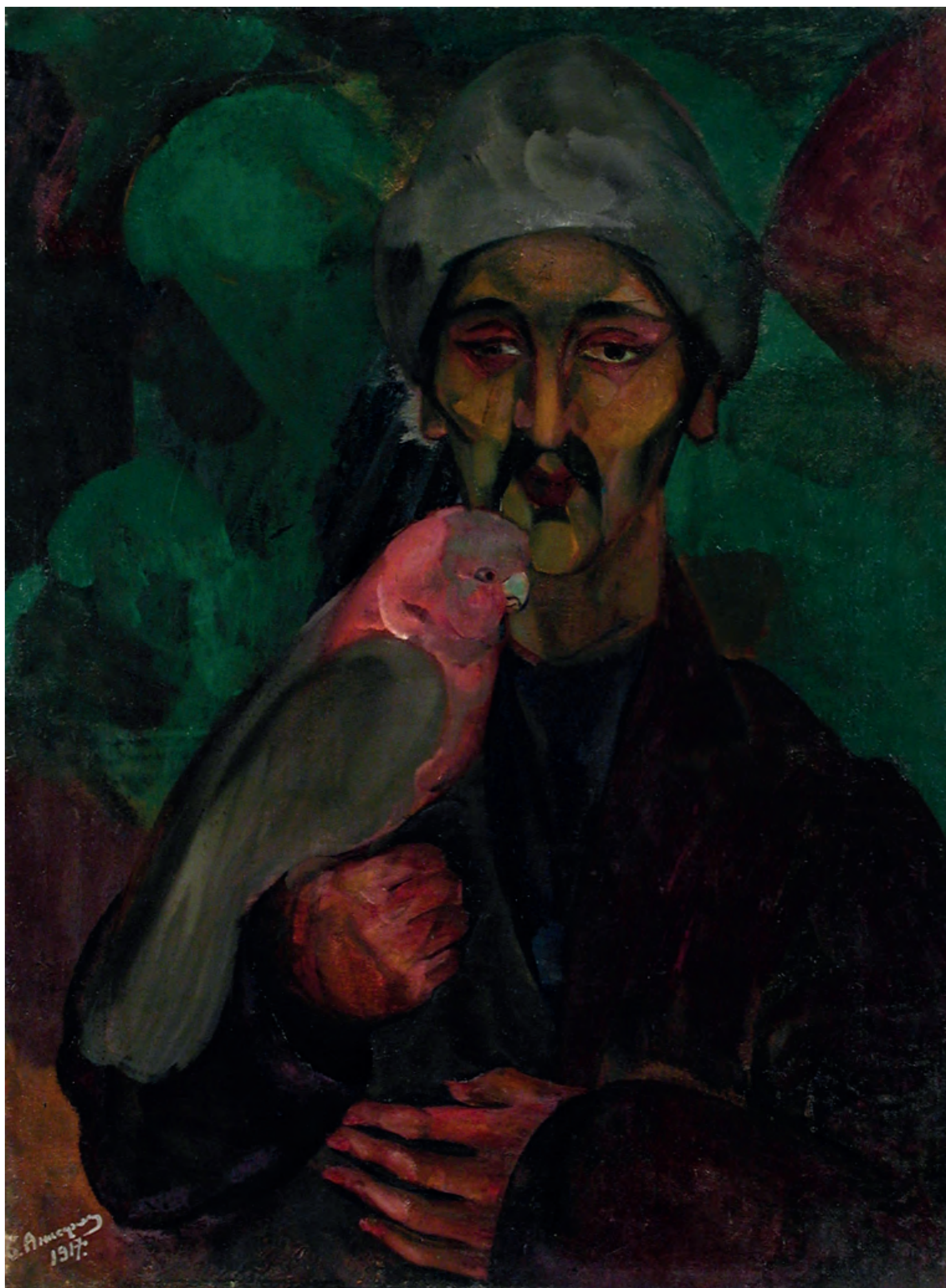

Анісфельд Барыс (Бер)
Перс з папугаем. 1917
Палатно, алей. 88,7×66,2
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Анисфельд Борис (Бер)
Перс с попугаем. 1917
Холст, масло. 88,7×66,2
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Anisfeld Boris (Ber)
Persian man with a parrot. 1917
Oil on canvas. 88.7×66.2
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Бенуа Аляксандр
Версаль. Каля Курцыя. 1898
З серыі «Апошнія прагулкі Людовіка XIV» 1896–1898. Папера, акварэль, графітны аловак. 31,7×46,9
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Бенуа Александр
Версаль. У Курция. 1898
Из серии «Последние прогулки Людовика XIV». 1896–1898. Бумага, акварель, графитный карандаш. 31,7×46,9
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Benois Alexander
Versailles. At Kurtz. 1898
From the series "Last Walks of Louis XIV" 1896–1898. Watercolour and graphite pencil on paper. 31.7×46.9
National Art Museum of the Republic of Belarus

Бенуа Аляксандр
Развод варты перад Зімовым палацам пры Паўле І. 1903
Папера, акварэль, гуаш, аловак
46,8×62
Латвійскі Нацыянальны мастацкі музей

Бенуа Александр
Развод караула перед Зимним дворцом при Павле І. 1903
Бумага, акварель, гуашь, карандаш
46,8×62
Латвийский Национальный художественный музей

Benois Alexander
Setting the Guard in front of the Winter Palace under Paul I. 1903
Watercolour, gouache, and pencil on paper
46.8×62
Latvian National Museum of Art

Бенуа Альберт
Фінляндыя. Выгляд з балкона дома ў Лангікоске. 1890
Папера на кардоне, акварэль, лак
26,5×32,4; 49×67
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Бенуа Альберт
Финляндия. Вид с балкона дома в Лангикоске. 1890
Бумага на картоне, акварель, лак
26,5×32,4; 49×67
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Benois Albert
Finland. The View from the Balcony of a House in Langinkoski. 1890
Watercolour and lacquer on paper laid on cardboard. 26.5×32.4; 49×67
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Бенуа Альберт
Летні вечар. 1899. Папера на кардоне, акварэль, лак. 32,1×49,9; 33×51,2
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Бенуа Альберт
Летний вечер. 1899. Бумага на картоне, акварель, лак. 32,1×49,9; 33×51,2
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Benois Albert
Summer evening. 1899. Watercolour and lacquer on paper laid on cardboard
32.1×49.9; 33×51.2
National Art Museum of the Republic of Belarus

Баброўскі Рыгор
Летам. Ветраны дзень. 1920–1930-я
Палатно, алей. 22,3×28,8
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Бобровский Григорий
Летом. Ветреный день. 1920–1930-е
Холст, масло. 22,3×28,8
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Bobrovsky Grigory
Summer. Windy day. 1920–1930s
Oil on canvas. 22.3×28.8
Corporate collection
of Belgazprombank

Баброўскі Рыгор
Партрэт Фёдара Шаляпіна. Эцюд
Палатно на кардоне, алей. 33×26
Латвійскі Нацыянальны
мастацкі музей

Бобровский Григорий
Портрет Федора Шаляпина. Этюд
Холст на картоне, масло. 33×26
Латвийский Национальный
художественный музей

Bobrovsky Grigory
Portrait of Feodor Chaliapin. Etude
Oil on canvas mounted on cardboard. 33×26
Latvian National
Museum of Art

Багаеўскі Канстанцін
Пейзаж. 1910
Папера на кардоне,
акварэль, пастэль. 47,4×59
Латвійскі Нацыянальны
мастацкі музей

Богаевский Константин
Пейзаж. 1910
Бумага на картоне,
акварель, пастель. 47,4×59
Латвийский Национальный
художественный музей

Bogaevsky Konstantin
Landscape. 1910
Watercolour and pastel
on paper laid on cardboard. 47.4×59
Latvian National
Museum of Art

Валошын Максіміліян
Пейзаж. 1917
Папера, акварэль. 20,3×28,5
Латвійскі Нацыянальны
мастацкі музей

Волошин Максимилиан
Пейзаж. 1917
Бумага, акварель. 20,3×28,5
Латвийский Национальный
художественный музей

Voloshin Maximilian
Landscape. 1917
Watercolour on paper. 20.3×28.5
Latvian National
Museum of Art

Урубель Міхаіл
Фаўст і Маргарыта ў садзе. Эскіз пано для гатычнага кабінета ў асабняку А. В. Марозава ў Маскве. 1896. Папера, алоўак, акварэль. 20,1×15,6
Латвійскі Нацыянальны мастацкі музей

Врубель Михаил
Фауст и Маргарита в саду. Эскиз панно для готического кабинета в особняке А. В. Морозова в Москве. 1896. Бумага, карандаш, акварель. 20,1×15,6
Латвийский Национальный художественный музей

Vrubel Mikhail
Faust and Marguerite in the Garden
Sketch panel for the office in the Gothic mansion of A. V. Morozov in Moscow. 1896
Pencil and watercolour on paper. 20.1×15.6
Latvian National Museum of Art

Гінцбург Ілья
Хлопчык, які мыецца. 1990-я
Гіпс. 49,3×45
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Гинцбург Илья
Моющийся мальчик. 1990-е
Гипс. 49,3×45
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Ginzburg Ilya
Bathing boy. 1990s
Gypsum. 49.3×45
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Галавін Аляксандр
Веча ў Пскоўскім Крамлі. 1901
Эскіз дэкарацыі да оперы
М. А. Рымскага-Корсакава «Пскавіцянка»
Папера, акварэль, бялілы. 53,7×90,8
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Головин Александр
Вече в Псковском Кремле. 1901
Эскиз декорации к опере
Н. А. Римского-Корсакова «Псковитянка»
Бумага, акварель, белила. 53,7×90,8
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Golovin Alexander
Veche in Pskov Kremlin. 1901
Stage design for N. A. Rimsky-Korsakov's
opera "The Maid of Pskov"
Watercolour and white lead on paper
53.7×90.8
National Art Museum of the Republic of Belarus

Галавін Аляксандр
Маркіза. 1908
Папера на кардоне, акварэль, аловак, тэмпера. 101,3×68,5
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Головин Александр
Маркиза. 1908
Бумага на картоне, акварель, карандаш, темпера. 101,3×68,5
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Golovin Alexander
Marquise. 1908
Watercolour, pencil, and tempera laid on paper on cardboard
101.3×68.5
National Art Museum of the Republic of Belarus

Дабужынскі Мсціслаў
У старым горадзе. Вільня (Вільнюс)
1914. Папера, змешаная тэхніка
40×29,6
З прыватнай калекцыі (Мінск)

Добужинский Мстислав
В старом городе. Вильна (Вильнюс)
1914. Бумага, смешанная техника
40×29,6
Из частной коллекции (Минск)

Dobuzhinsky Mstislav
Old Town. Vilna (Vilnius)
1914. Paper, mixed technique
40×29.6
Private collection (Minsk)

Дабужынскі Мсціслаў
Вільня (Вільнюс). 1914
Папера, змешаная тэхніка. 35,5x47,2
З прыватнай калекцыі (Мінск)

Добужинский Мстислав
Вильна (Вильнюс). 1914
Бумага, смешанная техника. 35,5x47,2
Из частной коллекции (Минск)

Dobuzhinsky Mstislav
Vilna (Vilnius). 1914
Paper, mixed technique. 35.5×47.2
Private collection (Minsk)

Дабужынскі Мсціслаў
Віцебск. Цырк. 1923
Папера, літаграфія. 22,7×29
З прыватнай калекцыі (Мінск)

Добужинский Мстислав
Витебск. Цирк. 1923
Бумага, литография. 22,7×29
Из частной коллекции (Минск)

Dobuzhinsky Mstislav
Vitebsk. Circus. 1923
Lithograph on paper. 22,7×29
Private collection (Minsk)

Жукоўскі Станіслаў
Восень у сядзібе. 1906
Палатно, алей. 46,5×55
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Жуковский Станислав
Осень в усадьбе. 1906
Холст, масло. 46,5×55
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Zhukovsky Stanislav
Autumn in the Estate. 1906
Oil on canvas. 46.5×55
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Жукоўскі Станіслаў
Кутняя гасціная
(Сядзіба Раждзествено). 1916
Палатно, алей. 79,8×106
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Жуковский Станислав
Угловая гостиная
(Усадьба Рождествено). 1916
Холст, масло. 79,8×106
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Zhukovsky Stanislav
Corner Lounge
(Manor Rozhdestveno). 1916
Oil on canvas. 79.8×106
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Каровін Канстанцін
Парыж. 1902
Кардон, алей. 29,3×48
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Коровин Константин
Париж. 1902
Картон, масло. 29,3×48
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Korovin Konstantin
Paris. 1902
Oil on cardboard. 29.3×48
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Кузняцоў Мікалай
Кафэ ўвечары. На Рыжскім узмор'і
1913. Палатно, алей. 80,5×99
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Кузнецов Николай
Кафе вечером. На Рижском взморье
1913. Холст, масло. 80,5×99
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Kuznetsov Nikolai
Cafe in the Evening. On the Riga coast
1913. Oil on canvas. 80.5×99
National Art Museum
of the Republic of Belarus

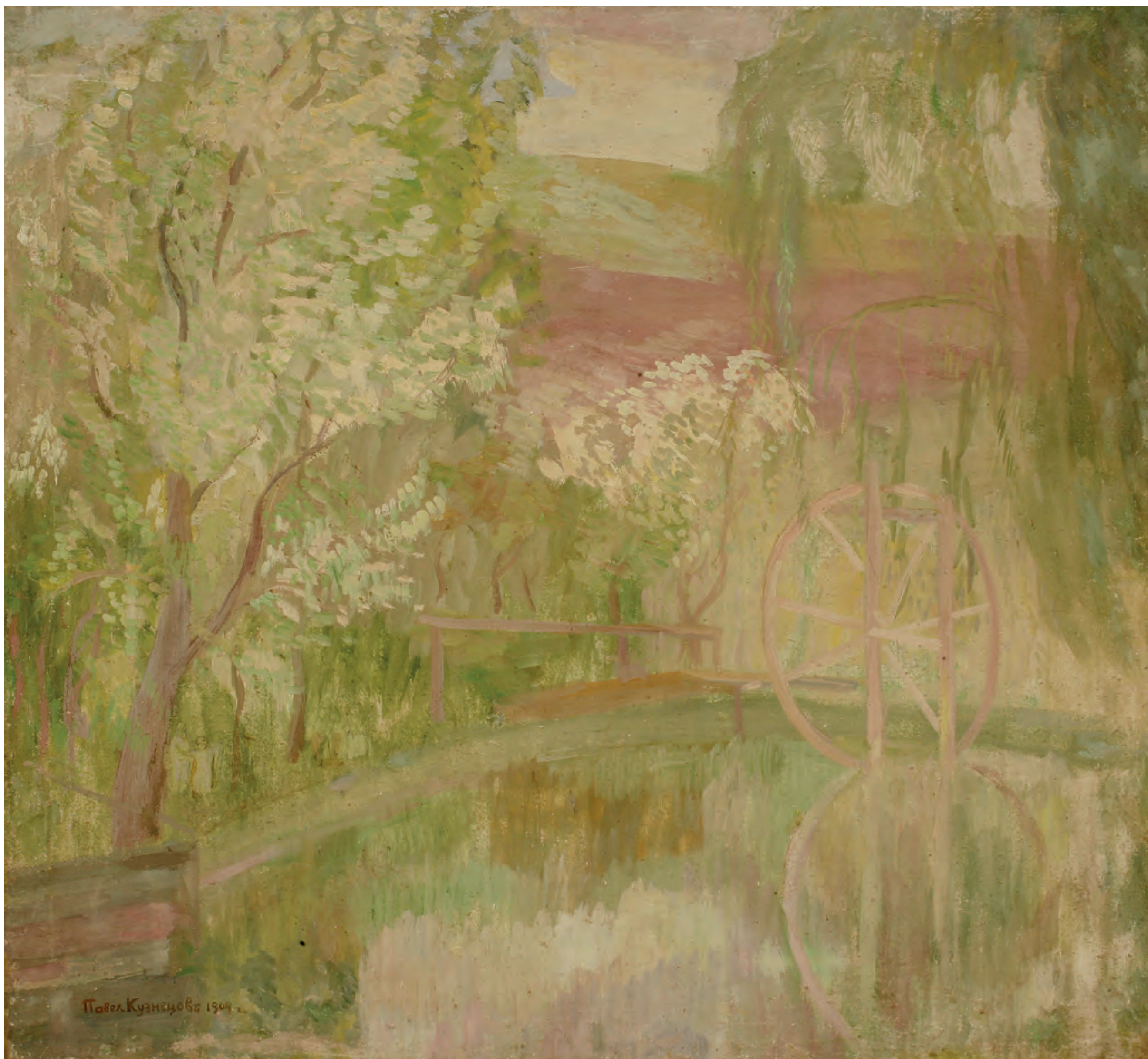

Кузняцоў Павел
Раніца. 1904
Палатно, алей. 65×70,8
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Кузнецов Павел
Утро. 1904
Холст, масло. 65×70,8
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Kuznetsov Pavel
Morning. 1904
Oil on canvas. 65×70.8
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Кустодзіеў Барыс
Вясковая дзяўчынка. 1903
Папера, пастэль, вугаль. 48×64,3
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Кустодиев Борис
Деревенская девочка. 1903
Бумага, пастель, уголь. 48×64,3
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Kustodiev Boris
Country Girl. 1903
Pastel and charcoal on paper. 48×64.3
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Кустодзіеў Барыс
Купальшчыцы. 1917
Палатно, алей. 71×97
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Кустодиев Борис
Купальщицы. 1917
Холст, масло. 71×97
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Kustodiev Boris
Bathers. 1917
Oil on canvas. 71×97
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Лансерэ Яўген А.
Арабскі шэйх. 1878
Бронза. 48×42×19
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Лансере Евгений А.
Арабский шейх. 1878
Бронза. 48×42×19
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Lanceray (Lanseré) Yevgeny A.
Arab Sheikh. 1878
Bronze. 48×42×19
National Art Museum
of the Republic of Belarus

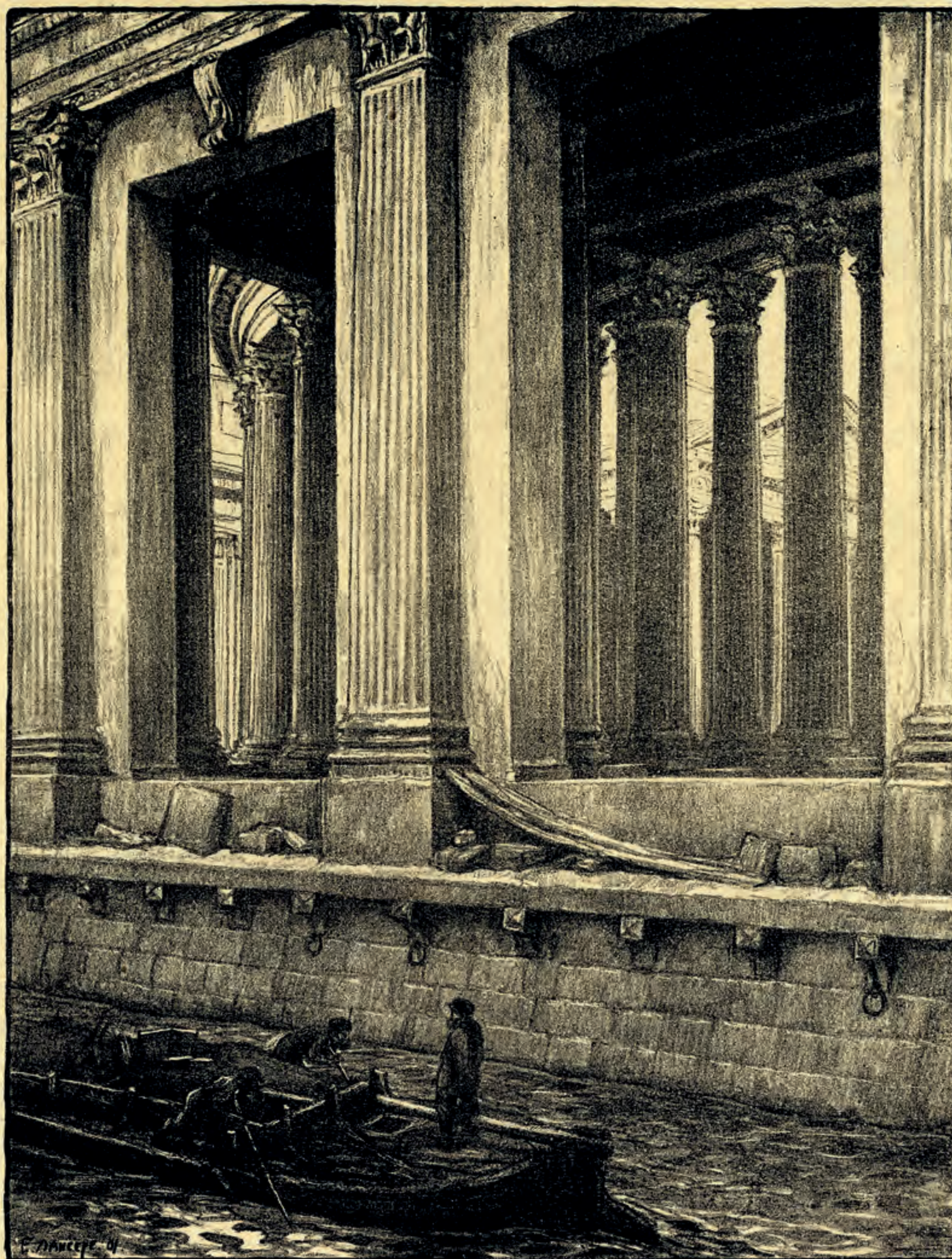

Лансерэ Яўген Я.
Каланада Казанскага сабора. 1901
Папера, літаграфія. 29,6×23,3
Латвійскі Нацыянальны
мастацкі музей

Лансере Евгений Е.
Колоннада Казанского собора. 1901
Бумага, литография. 29,6×23,3
Латвийский Национальный
художественный музей

Lanceray (Lanseré) Yevgeny Ye.
Colonnade of the Kazan Cathedral. 1901
Lithograph on paper. 29.6×23.3
Latvian National
Museum of Art

Левітан Ісаак
Квітнеючыя яблыні. 1896
Алей на палатне. 17×24,4
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Левитан Исаак
Цветущие яблони. 1896
Масло на холсте. 17×24,4
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Levitan Isaac
Flowering Apple Trees. 1896
Oil on canvas. 24.4×17
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Левітан Ісаак
Сажалка. 1897
Папера на кардоне, акварэль. 46,1×58,1
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Левитан Исаак
Пруд. 1897
Бумага на картоне, акварель. 46,1×58,1
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Levitan Isaac
Pond. 1897
Watercolour on paper laid on cardboard
46.1×58.1
National Art Museum of the Republic of Belarus

Малявін Філіп
Баба ў сарафане. 1900-я
Папера, графітны аловак. 30,9×28,1
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Малявин Филипп
Баба в сарафане. 1900-е
Бумага, графитный карандаш. 30,9×28,1
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Malyavin Philip
Peasant Woman in Sarafan. 1900s
Graphite pencil on paper. 30.9×28.1
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Малявін Філіп
Сялянка ў чырвонай сукенцы. 1900-я
Палатно, алей. 83×58,5
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Малявин Филипп
Крестьянка в красном платье. 1900-е
Холст, масло. 83×58,5
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Malyavin Philip
Peasant Woman in a Red Dress. 1900s
Oil on canvas. 83×58.5
National Art Museum
of the Republic of Belarus

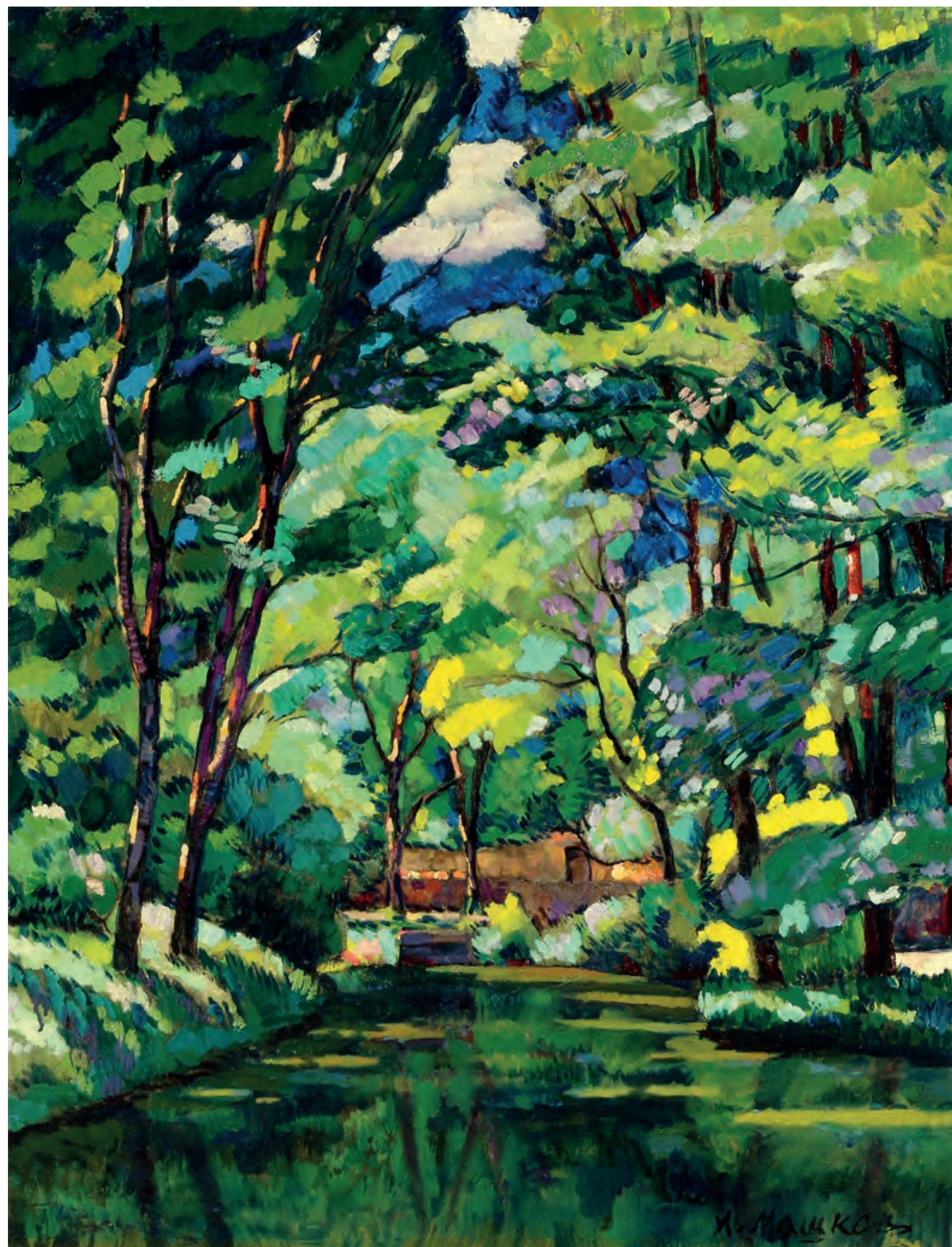

Машкоў Ілья
Пейзаж з сажалкай. 1921
Палатно, алей. 102,5×80,7
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Машков Илья
Пейзаж с прудом. 1921
Холст, масло. 102,5×80,7
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Mashkov Ilya
Landscape with a Pond. 1921
Oil on canvas. 102.5×80.7
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Несцераў Міхаіл
На гарах. 1902
Палатно, алей. *78,5×74,5*
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Нестеров Михаил
На горах. 1902
Холст, масло. *78,5×74,5*
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Nesterov Mikhail
In the Mountains. 1902
Oil on canvas. *78.5×74.5*
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Астравумава-Лебедзева Ганна
Бахчысарайскія могілкі. 1911
Папера, акварэль
29,6×43
Мастацкі музей Літвы

Остроумова-Лебедева Анна
Бахчисарайское кладбище. 1911
Бумага, акварель
29,6×43
Художественный музей Литвы

Ostroumova-Lebedeva Anna
Bakhchisarai Cemetery. 1911
Watercolour on paper
29.6×43
Lithuanian Art Museum

Пятроў-Водкін Кузьма
Купальшчыкі. 1921
Палатно, алей. 35×50
Латвійскі Нацыянальны
мастацкі музей

Петров-Водкин Кузьма
Купальщики. 1921
Холст, масло. 35×50
Латвийский Национальный
художественный музей

Petrov-Vodkin Kuzma
Bathers. 1921
Oil on canvas. 35×50
Latvian National
Museum of Art

Рэпін Ілья
Партрэт М. К. Ценішавай, мецэнаткі, якая субсідзіравала часопіс «Свет мастацтва». 1892–1893
Алей на палатне. 124×97,5
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Репин Илья
Портрет М. К. Тенишевой, меценатки, субсидировавшей журнал «Мир искусства». 1892–1893
Масло на холсте. 124×97,5
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Repin Ilya
Portrait of M. K. Tenisheva, a Patron, who Subsidized «World of Art» Magazine. 1892–1893
Oil on canvas. 124×97.5
National Art Museum of the Republic of Belarus

Рэрых Мікалай
Заморскія госці. 1901
Алей на палатне. 46,5×63
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Рерих Николай
Заморские гости. 1901
Масло на холсте. 46,5×63
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Roerich Nicholas
Guests from Overseas. 1901
Oil on canvas. 46.5×63
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Рэрых Мікалай
Пейзаж з капліцай. 1915
Кардон, тэмпера. 49×64
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Рерих Николай
Пейзаж с часовней. 1915
Картон, темпера. 49×64
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Roerich Nicholas
Landscape with a Chapel. 1915
Tempera on cardboard. 49×64
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Рушчыц Фердынанд
Пуні і азярод (Chaty i susznie). 1899
Палатно, алей. 31×37,5
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Рущиц Фердинанд
Сараи и прясло для сена. 1899
Холст, масло. 31×37,5
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Ruszczyc Ferdynand
Barns and Hay Fence. 1899
Oil on canvas. 31×37.5
Corporate collection
of Belgazprombank

Сапуноў Мікалай
Вячэра П'еро. Другая палова 1910-х
Папера на кардоне, акварэль, аловак
33,4×41,7
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Сапунов Николай
Ужин Пьеро. Вторая половина 1910-х
Бумага на картоне, акварель, карандаш
33,4×41,7
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Sapunov Nikolai
Pierrot's Dinner. The 2nd half of the 1910s
Watercolour and pencil on paper laid
on cardboard. 33.4×41.7
National Art Museum
of the Republic of Belarus

Серабракова Зінаіда
У балетнай прыбіральні. 1922–1924
Фанера, тэмпера, гуаш. 46,8×65,3
Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь

Серебрякова Зинаида
В балетной уборной. 1922–1924
Фанера, темпера, гуашь. 46,8×65,3
Национальный художественный музей
Республики Беларусь

Serebryakova Zinaida
Ballet Dressing Room. 1922–1924
Tempera and gouache on plywood
46.8×65.3
National Art Museum of the Republic of Belarus

Сяроў Валянцін
Праводзіны навабранца. 1906
Папера на кардоне, акварэль, графітны аловак, пастэль. 26,4×22,1
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Серов Валентин
Проводы новобранца. 1906
Бумага на картоне, акварель, графитный карандаш, пастель. 26,4×22,1
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Serov Valentin
Seeing off a Recruit. 1906
Watercolour, graphite pencil, and pastel on paper laid on cardboard. 26.4×22.1
National Art Museum of the Republic of Belarus

Сяроў Валянцін
Партрэт А. В. Марозава, калекцыянера, які субсідзіраваў часопіс «Свет мастацтва». 1909
Папера на кардоне, чорная акварэль, бялілы, сангвін, каляровы аловак
93,4×59,8
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Серов Валентин
Портрет А. В. Морозова, коллекционера, субсидировавшего журнал «Мир искусства». 1909
Бумага на картоне, черная акварель, белила, сангина, цветной карандаш
93,4×59,8
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Serov Valentin
Portrait A. V. Morozov, of the Collector, who Subsidized "World of Art" Magazine. 1909
Black watercolour, sanguine, and coloured pencil on paper laid on cardboard
93.4×59.8
National Art Museum of the Republic of Belarus

Сомаў Канстанцін
Мужчынскі партрэт. 1912
Папера, аловак, сангвін. 43×31,4
Латвійскі Нацыянальны мастацкі музей

Сомов Константин
Мужской портрет. 1912
Бумага, карандаш, сангина. 43×31,4
Латвийский Национальный художественный музей

Somov Konstantin
Portrait of a Man. 1912
Pencil and sanguine on paper. 43×31.4
Latvian National Museum of Art

Сорын Савелій
Жанчына з ружай. 1910
Палатно, алей. 106×70 (авал)
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Сорин Савелий
Женщина с розой. 1910
Холст, масло. 106×70 (овал)
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Sorin Savely
Woman with a Rose. 1910
Oil on canvas. 106×70 (oval)
Corporate collection
of Belgazprombank

Стаброўскі Казімір
Залаты палац. 1912
Фанера, алей. 92×110
З прыватнай калекцыі адвакацкай канторы «Valiunas Ellex» (Вільнюс)

Стабровский Казимир
Золотой дворец. 1912
Фанера, масло. 92×110
Из частной коллекции адвокатской конторы «Valiunas Ellex» (Вильнюс)

Stabrowski Kazimir (Kazimierz)
The palace of gold. 1912
Oil on plywood. 92×110
Private collection of the law firm Valiunas Ellex (Vilnius)

Стэлецкі Дзмітрый
Казка. Палатно, алей
81×65,5
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Стеллецкий Дмитрий
Сказка. Холст, масло
81×65,5
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Stelletsky Dmitry
Fairy Tale. Oil on canvas
81×65.5
Corporate collection
of Belgazprombank

Судзейкін Сяргей
Эскіз дэкарацыі да пастаноўкі оперы М. М. Яўрэінава і Л. В. Урванцава «Бяглячка». 1913
Палатно, алей. *75,5×101*
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Судейкин Сергей
Эскиз декорации к постановке оперы Н. Н. Евреинова и Л. В. Урванцева «Беглая». 1913
Холст, масло. *75,5×101*
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Sudeikin Sergey
Set Design for the Opera of N. N. Evreinov and L. V. Urvantsev «Runaway». 1913
Oil on canvas. *75.5×101*
National Art Museum of the Republic of Belarus

Чурлёніс Мікалоюс Канстанцінас
Горы. Каля 1905
Кардон, пастэль. 36×30
Мастацкі музей Літвы

Чюрлёнис Микалоюс Константинас
Горы. Около 1905
Картон, пастель. 36×30
Художественный музей Литвы

Čiurlionis Mikalojus Konstantinas
The Mountains. c. 1905
Pastel on cardboard. 36×30
Lithuanian Art Museum

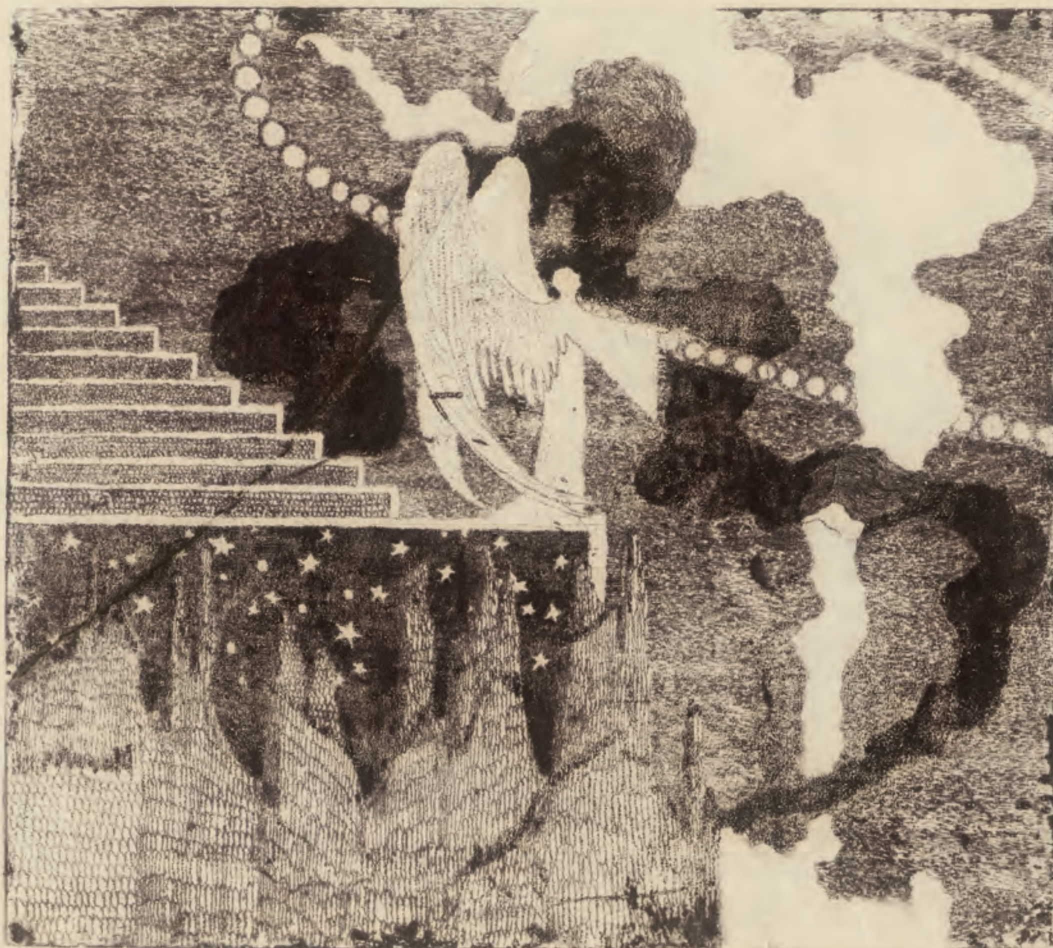

Чурлёніс Мікалоюс Канстанцінас
Ахвяра. 1907–1908
Папера, флорафорт
31,5×28,7; 21,7×24,5
Мастацкі музей Літвы

Чюрлёнис Микалоюс Константинас
Жертва. 1907–1908
Бумага, флорофорт
31,5×28,7; 21,7×24,5
Художественный музей Литвы

Čiurlionis Mikalojus Konstantinas
Sacrifice. 1907–1908
Paper, florofort
31.5×28.7; 21.7×24.5
Lithuanian Art Museum

БАКСТ-ПЕДАГОГ

Бакст-педагог

Bakst-teacher

«Выразная і цвёрдая лінія»

У дзейнасці Бакста выяўляліся не толькі разнабаковасць, пачуццё стылю, характэрныя для ўсёй групы мастакоў «Свету мастацтва», але і вялікія здольнасці да выкладчыцкай працы.

Бакст вучыў маляванню дзяцей вялікага князя Уладзіміра Аляксандравіча. Гэты перыяд ім дэталёва апісаны ў аўтабіяграфічным рамане «Жорсткае першае каханне». Як чалавек адказны, Бакст стараўся прывіць Алене і Барысу не толькі навыкі малявання, але і любоў да мастацтва. Яму, чалавеку мяккаму і далікатнаму, нялёгка было справіцца з гарэзлівымі падлеткамі. Тым не менш цёплыя адносіны паміж вучнямі і настаўнікам захаваліся на ўсё жыццё.

Лізавета Мікалаеўна Званцава (1864–1921) вучылася ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў у П. П. Чысцякова і І. Я. Рэпіна, а затым у Парыжы ў акадэміях Жульена і Каларосі. Пасля вяртання ў Расію ў 1899 годзе яна вырашыла стварыць навучальную ўстанову, якая прадастаўляла б навучэнцам творчую свабоду па ўзоры акадэміі Жульена. Настаўнікі павінны былі прытрымлівацца перадавых поглядаў. Таму ў ёй выкладалі К. Каровін, В. Сяроў. У 1906 годзе ў вядомым «Доме з вежай» на рагу Таўрычаскай (дом 35) і Цвярской (дом 1) Л. Званцава адкрывае прыватную мастацкую школу (студыю). Для выкладання малюнка быў запрошаны М. Дабужынскі, а жывапісу — Бакст. Такім чынам, школа апынулася пад уплывам «Свету мастацтва». Упор рабіўся на найноўшыя плыні сучаснага мастацтва. Бакст, які вызначаў мастацкі кірунак школы, надаваў асаблівую ўвагу фавізму. Ён падтрымліваў прынцып шырокага падыходу ў творчасці, аднак патрабаваў ад сваіх вучняў «выразнай і цвёрдай лініі», якая была яго ўпадабаным канькам, што, як пазней успамінаў Дабужынскі, выклікала гарачыя спрэчкі з сябрамі.

Адным з самых вядомых вучняў школы-студыі быў Марк Шагал. Стаць вучнем Бакста было, па прызнанні самога мастака, чымсьці неверагодным, паколькі той увасабляў для яго Еўропу, Парыж. Меркаванне педагога было для яго неаспрэчным. Бакст ставіўся з прыхільнасцю да Шагала, нават уносіў за яго плату ў школе, хоць быў строгім да свайго вучня. Яго бянтэжылі алагізмы Шагала. Бакст меркаваў, што для мастака вышэйшым узорам павінна заставацца натура. Як успамінае вучаніца школы Ю. Абаленская, Бакст ніяк не мог прымірыцца з тым, што скрыпач на карціне Шагала мог зацягнуць вялікае крэсла на вяршыню гары.

20 красавіка 1910 г. у рэдакцыі часопіса «Апалон» адбылася выніковая выстава навучэнцаў школы. На ёй было прадстаўлена 100 работ, прычым, па патрабаванні Бакста, ананімна. Выстава падводзіла вынік чатырохгадовай дзейнасці школы. Бакст не прысутнічаў на адкрыцці выставы. 17 красавіка ён з'ехаў у Парыж, каб цалкам прысвяціць сябе працы над афармленнем спектакляў «Рускіх сезонаў» пад кіраўніцтвам Сяргея Дзягілева. З гэтага часу ўся яго творчасць будзе прысвечана тэатру.

Да кіраўніцтва класам жывапісу ў школе Званцавай прыйшоў К. С. Пятроў-Водкін. Новы настаўнік імпануе Шагалу, але яго творчыя планы ўжо звязаны з Францыяй. Перад ад'ездам Бакста ў Шагала адбылася размова з настаўнікам пра магчымую паездку ў Парыж. Наўздагон быў накіраваны ліст з просьбай аб садзейнічанні ў гэтай справе. У адказе, атрыманым пасля доўгіх і пакутлівых чаканняў у канцы 1910 года, Бакст абяцаў дапамогу і падтрымку, недвухсэнсоўна дадаўшы: «У Вашых работах мне больш за ўсё падабаецца менавіта тая правінцыя, якая вакол Вас». Шагал прымае канчатковае

Вялікая княгіня Марыя Паўлаўна з дзецьмі Андрэем, Аленай, Барысам, Кірылам. 1880-я гг.

Великая княгиня Мария Павловна с детьми Андреем, Еленой, Борисом, Кириллом. 1880-е гг.

Grand Duchess Maria Pavlovna with children Andrei, Elena, Boris, and Kirill. 1880s

Будынак, у якім размяшчалася школа Л. М. Званцавай. Санкт-Пецярбург

Здание, в котором располагалась школа Е. Н. Званцевой. Санкт-Петербург

The building, which housed the School of E. N. Zvantseva. St. Petersburg

Школа Рисованія и Живописи
подъ руководствомъ художниковъ
Бакста и Добужинскаго
Занятія отъ 10½ ч. утра до 3 ч. дня.
Этюдъ пишется два дня; третій день на память.
Рисунокъ на два дня; третій день онъ-же на память.
Поза модели по соглашенію между учащимися.
Плата 20 р. въ мѣсяцъ.
Начало занятій съ 1 Сентября.
АДРЕСЪ: Петербургъ, Таврическая д. 25. кв. 23.
Завѣдующая Е. Н. Званцова
1907

Рэклама школы Л. М. Званцавай. 1906–1908 гг.
З фондаў Літоўскай нацыянальнай бібліятэкі імя Марцінаса Мажвідаса

Реклама школы Е. Н. Званцевой. 1906–1908 гг.
Из фондов Литовской национальной библиотеки им. Мартинаса Мажвидаса

The Zvanceva school advertisement. 1906–1908s
The Martynas Mažvydas National Library of Lithuania

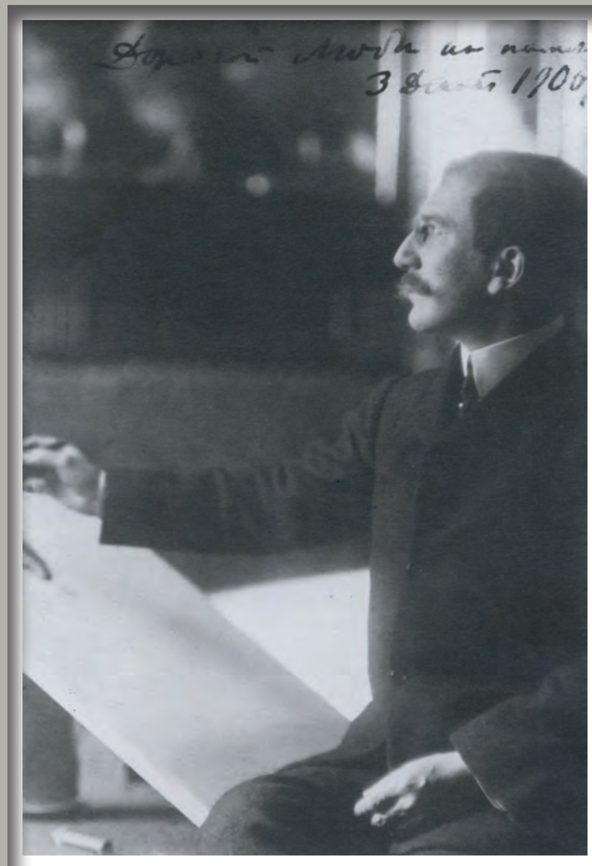

М. Дабужынскі. Фота каля 1908 г.
М. Добужинский. Фото ок. 1908 г.
M. Dobuzhinsky. Photo, c. 1908

Л. Бакст. 1906 г. АР ДГТ
Л. Бакст. 1906 г. ОР ГТГ
L. Bakst. 1906 г. OR STG

рашэнне ехаць у Парыж самастойна. У маі 1911 года ён накіроўвае першыя пасланні з Францыі свайму таварышу па школе Званцавай Аляксандру Рому. Прыяцелі дамаўляюцца аб сустрэчы. Іх сяброўства працягвалася шмат гадоў. Шагал, накіраваны Народным камісарыятам асветы ў Віцебскую губерню ўпаўнаважаным па справах мастацтваў Віцебскай губерні, запрасіў Рома на працу ў створанае ім Народнае мастацкае вучылішча. Канец іх дружбе паклала банальная спрэчка з нагоды жылплошчы. Тады ж, у чэрвені 1911 года, прыяцелі весела шпацыравалі па парыжскіх вуліцах.

Калі Шагал праз гады сустрэў у Парыжы Бакста, той замест прывітання спытаў: «Усё ж такі вы прыехалі?» А пасля наведвання студыі былога вучня Бакст прызнаў: «Цяпер вашыя фарбы спяваюць».

На думку сучасных мастацтвазнаўцаў, якая склалася на аснове ўспамінаў вучняў Бакста, прынцыпы яго педагагічнага падыходу: калектывізм і самабытнасць, высокі ўзровень тэхнічнага майстэрства і «неперваймальнае» бачанне — здавалася б, амаль выключаюць адзін аднаго. Баксту ж удавалася ўтрымліваць іх у раўнавазе, у вялікай ступені дзякуючы свайму педагагічнаму таленту.

У ліку вучняў Бакста былі вядомыя пасля мастакі: графік і ілюстратар Георгій Нарбут, жывапісец Леанард Туржанскі, адзін з лідараў рускага авангарду Мікалай Мацюшын і яго жонка — паэт і мастак Алена Гурло, графік Мікалай Тырса, жонка М. Валошына — жывапісец і паэт Маргарыта Сабашнікава, партрэтыст і кніжны ілюстратар Юлія Абаленская.

Уладзімір ШЧАСНЫ,

куратар выстаўкі

«Час і творчасць Льва Бакста»

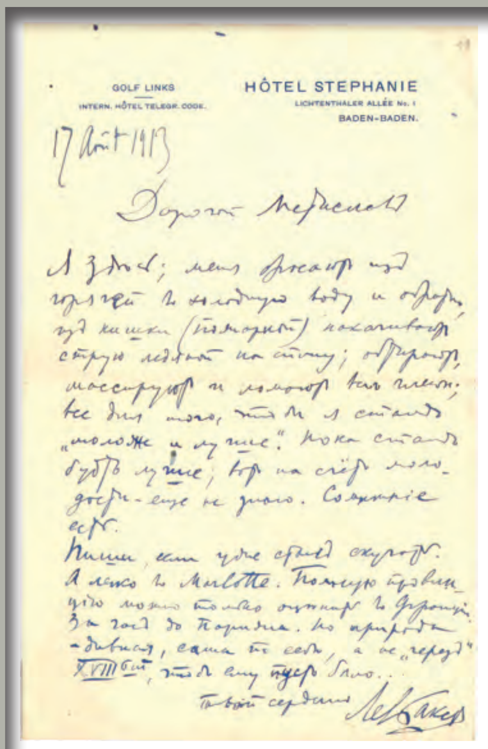

GOLF LINKS
INTERN. HÔTEL TELEGR. CODE.

HÔTEL STEPHANIE
LICHTENTHALER ALLÉE No. 1
BADEN-BADEN.

17 Août 1913

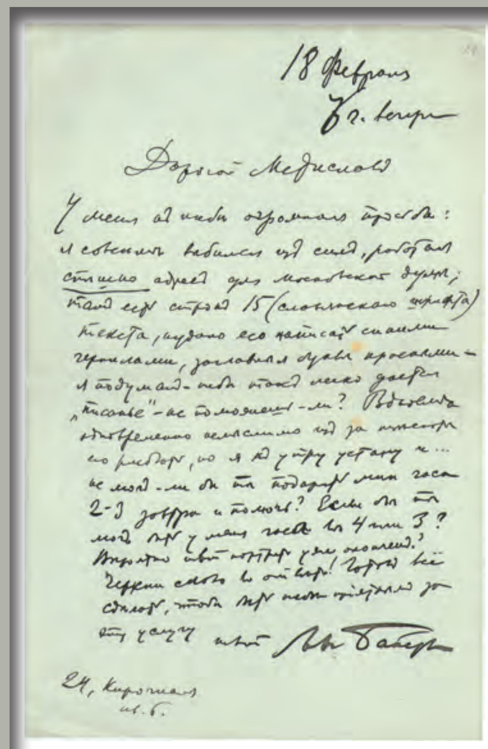

Пісьмо Льва Бакста
Мсціславу Дабужынскаму
18 лютага 1906,
Санкт-Пецярбург
З фондаў Літоўскай
нацыянальнай бібліятэкі
імя Марцінаса Мажвідаса

Письмо Льва Бакста
Мстиславу Добужинскому
18 февраля 1906,
Санкт-Петербург
Из фондов Литовской
национальной библиотеки
им. Мартинаса Мажвидаса

Léon Bakst's letter
to Mstislav Dobuzhinski
February 18, 1906,
St. Petersburg
The Martynas Mažvydas
National Library of Lithuania

Пісьмо Льва Бакста Мсціславу Дабужынскаму
17 жніўня 1913 г., Бадэн-Бадэн — Марлотэ
З фондаў Літоўскай нацыянальнай бібліятэкі
імя Марцінаса Мажвідаса

Письмо Льва Бакста Мстиславу Добужинскому
17 августа 1913 г., Баден-Баден — Марлотте
Из фондов Литовской национальной библиотеки
им. Мартинаса Мажвидаса

Léon Bakst's letter to Mstislav Dobuzhinski
August 17, 1913, Baden-Baden — Marlotte
The Martynas Mažvydas National Library of Lithuania

Марк Шагал і Міхаіл Ром у Парыжы. 1911 г.

Марк Шагал и Михаил Ромм в Париже. 1911 г.

Marc Chagall and Mikhail Romm in Paris. 1911

«Ясная и твердая линия»

В деятельности Бакста проявлялись не только разносторонность, чувство стиля, характерные для всей группы художников «Мира искусства», но и большие способности к преподавательской работе.

Бакст учил рисованию детей великого князя Владимира Александровича. Этот период им детально описан в автобиографическом романе «Жестокая первая любовь». Как человек ответственный, Бакст старался привить Елене и Борису не только навыки рисования, но и любовь к искусству. Ему, человеку мягкому и деликатному, нелегко было справиться с озорными подростками. Тем не менее теплые отношения между учениками и учителем сохранились на всю жизнь.

В 1906–1908 гг. Бакст вместе с Добужинским руководили занятиями в Художественной школе Е. Н. Званцевой.

Елизавета Николаевна Званцева (1864–1921) училась в Петербургской академии художеств у П. П. Чистякова и И. Е. Репина, а затем в Париже в академиях Жюльена и Коларосси. После возвращения в Россию в 1899 году она решила создать учебное заведение, предоставляющее учащимся творческую свободу по образцу академии Жюльена. Учителя должны были придерживаться передовых взглядов. Поэтому в ней преподавали К. Коровин, В. Серов. В 1906 году в известном «Доме с башней» на углу Таврической (дом 35) и Тверской (дом 1) Е. Званцева открывает частную художественную школу (студию). Для преподавания рисунка был приглашен М. Добужинский, а живописи — Бакст. Таким образом, школа оказалась под влиянием «Мира искусства». Упор делался на новейшие течения современного искусства. Бакст, который определял художественное направление школы, уделял особое внимание фовизму. Он поддерживал принцип широкого подхода в творчестве, однако требовал от своих учеников «ясной и твердой линии», которая была его излюбленным коньком, что, как позже вспоминал Добужинский, вызывало горячие споры с друзьями.

Одним из самых известных учеников школы студии был Марк Шагал. Стать учеником Бакста было, по признанию самого художника, чем-то невероятным, поскольку тот олицетворял для него Европу, Париж. Мнение педагога было для него неоспоримым. Бакст благоволил Шагалу, даже вносил за него плату в школу, хотя был строг к своему ученику. Его смущали алогизмы Шагала. Бакст полагал, что для художника высшим образцом должна оставаться натура. Как вспоминает ученица школы Ю. Оболенская, Бакст никак не мог примириться с тем, что скрипач на картине Шагала мог втащить большой стул на вершину горы.

20 апреля 1910 г. в редакции журнала «Аполлон» состоялась итоговая выставка учащихся школы. На ней было представлено 100 работ, причем, по настоянию Бакста, анонимно. Выставка подводила итог четырехлетней деятельности школы. Бакст не присутствовал на открытии выставки. 17 апреля он уехал в Париж, чтобы полностью посвятить себя работе над оформлением спектаклей «Русских сезонов» под руководством Сергея Дягилева. Отныне все его творчество будет посвящено театру.

К руководству живописным классом в школе Званцевой приступает К. С. Петров-Водкин. Новый наставник импонирует Шагалу, но его творческие планы уже связаны с Францией. Перед отъездом Бакста у Шагала состоялся разговор с учителем о возможной поездке в Париж. Вдогонку было на-

правлено письмо с просьбой о содействии в этом деле. В ответе, полученном после долгих и мучительных ожиданий в конце 1910 года, Бакст обещал помощь и поддержку, недвусмысленно добавив: «В Ваших работах мне более всего нравится именно та провинция, которая вокруг Вас». Шагал принимает окончательное решение ехать в Париж самостоятельно. В мае 1911 года он направляет первые послания из Франции своему товарищу по школе Званцевой Александру Ромму. Приятели договариваются о встрече. Их дружба продолжалась много лет. Шагал, направленный Народным комиссариатом просвещения в Витебскую губернию уполномоченным по делам искусств Витебской губернии, пригласил Ромма на работу в созданное им Народное художественное училище. Конец их дружбе положил банальный спор по поводу жилплощади. Тогда же, в июне 1911 года, два приятеля весело прогуливались по парижским улицам.

Когда Шагал спустя годы встретил в Париже Бакста, тот вместо приветствия спросил: «Все-таки вы приехали?» А после посещения студии бывшего ученика, Бакст признал: «Теперь ваши краски поют».

По мнению современных искусствоведов, сложившемуся на основе воспоминаний учеников Бакста, принципы его педагогического подхода: коллективизм и самобытность, высокий уровень технического мастерства и «неподражательное» видение — казалось бы, почти исключают друг друга. Баксту же удавалось удерживать их в равновесии, в большой степени благодаря своему педагогическому таланту.

В числе учеников Бакста были известные впоследствии художники: график и иллюстратор Георгий Нарбут, живописец Леонард Туржанский, один из лидеров русского авангарда Николай Матюшин и его супруга — поэтесса и художник Елена Гурло, график Николай Тырса, живописец и поэт, супруга М. Волошина — Маргарита Сабашникова, портретист и книжный иллюстратор Юлия Оболенская.

Владимир СЧАСТНЫЙ,

куратор выставки
«Время и творчество Льва Бакста»

«A CLEAR AND FIRM LINE»

The creative life of Léon Bakst is distinguished not only by his versatility and sense of style, characteristic to the entire group of artists of *Mir Iskusstva* ("World of Art"), but also by a great aptitude for teaching.

Bakst taught drawing to the children of Grand Duke Vladimir Alexandrovich. What he tried to give to Elena and Boris was not only drawing skills, but also the love of art. Warm relations between the students and the teacher remained for life.

In 1906–1908, Bakst together with Dobuzhinsky led classes at the Art School of E. N. Zvantseva. Thus, the school was under the influence of the "World of Art", so, the latest trends of contemporary art were emphasized during the classes. Setting the artistic direction of the school, Léon Bakst paid special attention to Fauvism. He supported the principle of a multi-faceted approach to art, but demanded that his students had "a clear and firm line".

One of the most famous students of the school-studio of E. N. Zvantseva was Marc Chagall. To become Bakst's apprentice was, according to the artist, something incredible, because Bakst personified Europe, and especially Paris to him. The opinion of the teacher, he considered crucial. Léon Bakst favoured Chagall and even paid for him to study at the school, although in the classroom he was strict with his apprentice. Bakst was taken aback by Chagall's lack of logic. Chagall made the final decision to move to France, being followed by his schoolmate from the Zvantseva school Alexander Romm. Years later, after a visit to the studio of the former student, Bakst admitted: "Now your colours are singing".

Among Bakst's pupils, who later became famous, were graphic artist and illustrator George Narbut; artist Leonard Turzhansky; one of the leaders of the Russian avant-garde Nicholas Matyushin and his wife — poet and artist Elena Guro; graphic artist Nikolai Tyrsa; artist and poet, M. Voloshin's wife Margarita Sabashnikova; portraitist and book illustrator Yulia Obolenskaya.

Uladzimir Shchasny,
curator of the exhibition
"The Times and Works of Léon Bakst"

Бакст Леў
Пейзаж з кіпарысамі. 1907
Папера, акварэль, бялілы. 22×35
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Пейзаж с кипарисами. 1907
Бумага, акварель, белила. 22×35
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Bakst Léon
Landscape with Cypresses. 1907
Watercolour on paper. 22×35
Corporate collection
of Belgazprombank

Дабужынскі Мсціслаў
Вільня (Вільнюс) у снезе. 1910
Папера, наклееная на кардон, гуаш, бялілы, тэмпера, графітны аловак
34,6×49,4
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Добужинский Мстислав
Вильна (Вильнюс) в снегу. 1910
Бумага, наклеенная на картон, гуашь, белила, темпера, графитный карандаш
34,6×49,4
Национальный художественный музей Республики Беларусь

Dobuzhinsky Mstislav
Vilna (Vilnius) in the snow. 1910
Gouache, white lead, tempera, and graphite pencil on paper laid on cardboard
34.6×49.4
National Art Museum of the Republic of Belarus

Шагал Марк
Лунацік. 1911–1912
Папера, гуаш, аловак. 33,5×22
З карпаратыўнай калекцыі
Белгазпрамбанка

Шагал Марк
Лунатик. 1911–1912
Бумага, гуашь, карандаш. 33,5×22
Из корпоративной коллекции
Белгазпромбанка

Chagall Marc
Sleepwalker. 1911–1912
Gouache and pencil on paper. 33.5×22
Corporate collection
of Belgazprombank

Ром Аляксандр
На выстаўцы «Свет мастацтва». 1912
Папера, туш. 13×11
Віцебскі абласны
краязнаўчы музей

Ромм Александр
На выставке «Мир искусства». 1912
Бумага, тушь. 13×11
Витебский областной
краеведческий музей

Romm Alexander
At the exhibition of the "World of Art". 1912
Ink on paper. 13×11
Vitebsk Regional History Museum

Ром Аляксандр
Танцоркі. Стамбул
Папера, акварэль. 25×18
Віцебскі абласны
краязнаўчы музей

Ромм Александр
Танцовщицы. Стамбул
Бумага, акварель. 25×18
Витебский областной
краеведческий музей

Romm Alexander
Dancers. Istanbul
Watercolour on paper. 25×18
Vitebsk Regional
History Museum

БАКСТ І ТЭАТР

Бакст и театр

Bakst and theatre

Першая праца ў тэатры

На мяжы XIX і XX стагоддзяў у імператарскія тэатры прыйшлі новыя людзі. З 1899 года Дырэкцыю імператарскіх тэатраў, якая знаходзілася ў Пецярбургу і падпарадкоўвалася Міністэрству Двара, узначаліў князь Сяргей Міхайлавіч Валконскі (1860–1937), акцёр-аматар і тэарэтык тэатральнага мастацтва. Яго заслугай стала запрашэнне на працу ў казённыя тэатры групы маладых людзей і, у прыватнасці, Сяргея Дзягілева. За Дзягілевым пацягнуліся яго сябры, мастакі групы, якія кансалідаваліся вакол А. М. Бенуа, і яго аднадумцы. Сярод іх быў Леў Самойлавіч Бакст, які ўжо паспеў праявіць сябе як таленавіты графік — часопісны ілюстратар і аўтар выдатных партрэтаў, выкананых у акварэлі і пастэлі.

У 1901 годзе Бакст атрымаў заказ на афармленне спектакля — французскай пантамімы-балета «Сэрца маркізы» на музыку Ж. Гірана з пралогам і эпілогам у вершах Ф. Фебра. Сюжэт пантамімы, вельмі немудрагелісты, з жыцця Парыжа часоў Дырэкторыі. Персанажаў мала — Маркіза, Віконт, субрэтка Лізэт, доктар П'еро, вулічны музыкант, жабрачка з дзецьмі. Ды і сам спектакль камерны, для невялікай сцэны Эрмітажнага тэатра. Гэты тэатральны будынак, які ўваходзіць у комплекс Зімовага палаца, быў разлічаны на парадныя спектаклі з нагоды свят і дыпламатычных прыёмаў, а таксама для хатніх спектакляў царскай сям'і. Асноўнымі гледачамі з'яўляліся перш за ўсё самі члены сям'і і набліжаныя да Двара. У канцы XIX стагоддзя Міністэрства Двара спрабуе пашырыць функцыі тэатра. Ставяцца аматарскія спектаклі з удзелам вялікасвецкіх выканаўцаў. Праводзяцца касцюміраваныя балі. Усё часцей ладзяцца спектаклі з запрошанымі зоркамі першай велічыні з Марыінскага, Александрынскага, Міхайлаўскага тэатраў. У Эрмітажным тэатры няма сваёй трупы, гэта толькі пляцоўка для эксклюзіўных пастановак.

Балет «Сэрца маркізы» даручаецца ветэрану імператарскай сцэны знакамітаму Марыусу Петыпа. Бакст пачынае з захапленнем працаваць над афармленнем. Па правілах Дырэкцыі імператарскіх тэатраў ён павінен стварыць макет дэкарацыйнага афармлення і намаляваць камплект эскізаў касцюмаў для выканання ў майстэрнях Марыінскага тэатра. Бакст, які не меў вопыту працы дэкаратарам, быў непрыемна здзіўлены тымі цяжкасцямі, якія яго чакалі ў працэсе пастаноўкі. Дэкаратар-выканаўца, мастак А. К. Алегры, адвольна змяняў задуму аўтара. Захаваўся ліст Бакста да Бенуа, дзе ён скардзіцца на скажэнні ў арнаментыцы і каларыстычным вырашэнні дэкарацыі: «У рэшце рэшт, ні адзін тон не застаўся, як у мяне на эскізе, ні адзін арнамент не пакінуты ў спакоі...»[1] Бакст спрабуе ажыццяўляць аўтарскі нагляд над выкананнем дэкарацый па сваіх эскізах. Пра гэта сведчаць і дзённікавыя запісы дырэктара імператарскіх тэатраў У. А. Целякоўскага. 9 студзеня 1902 г. ён піша: «Дэкарацыя аглядалася ў прысутнасці самога Бакста, і была яна такой слабай, што вырашылі яе даць перарабіць Алегры»[2]. Менш нараканняў выклікалі ў мастака касцюмы. Нягледзячы на перажыванні мастака, прэм'ера ў вышэйшай прысутнасці прайшла ўдала. Яна адбылася 22 лютага 1902 г., балет-пантаміма быў пастаўлены ў другім аддзяленні. У першым спяваў Ф. І. Шаляпін, выконваў у мініяцюрнай оперы М. А. Рымскага-Корсакава

[1] Пружан И. Н. Лев Самойлович Бакст // Искусство, 1975. — С. 55.

[2] Теляковский В. А. Дневники директора императорских театров. 1901–1903. — М., 2002. — С. 145.

«Моцарт і Сальеры» партыю Сальеры. Захавалася праграма прадстаўлення (як тады называлі — «афіша»). Вокладка праграмы таксама была намалявана Л. Бакстам і складала стылістычна адзінае цэлае з дэкарацыямі балета. Неўзабаве пасля прэм'еры Бакст атрымаў прапанову аформіць у Александрынскім тэатры трагедыю Эўрыпіда «Іпаліт», а ў Эрмітажным тэатры балет «Фея лялек» на музыку Ё. Байера. Гэта было лепшым доказам поспеху мастака. Яго лёс павярнуўся ў бок тэатра.

У Санкт-Пецярбургскім дзяржаўным музеі тэатральнага і музычнага мастацтва захаваўся амаль поўны камплект малюнкаў касцюмаў да «Сэрца маркізы». Усе яны падпісаны Бакстам, выкананы на паперы «вержэ» акварэллю з даданнем бяліл. Некаторыя дэталі вынесены на палі і прамаляваны пяром. Гэты прыём часта сустракаецца пасля ў тэатральных малюнках Бакста, калі ён асаблівую ўвагу надае важным фрагментам касцюмаў або аксесуараў. Аналагічны камплект эскізаў ёсць у Дзяржаўнай санкт-пецярбургскай тэатральнай бібліятэцы. Малюнкі выкананы на кальцы і дакладна паўтараюць падпісныя эскізы Бакста. Абагульненая прапрацоўка асоб і некаторых дэталей сукенкі, амаль манахромны каларыт прымушаюць думаць, што на напаўпразрыстую паперу нанесены копіі. Пытанне ў тым, хто аўтар гэтых копій. Ці не выконваў іх сам Бакст? Па правілах таго часу камплект матэрыялаў па спектаклі архіваваўся Дырэкцыяй тэатраў і пасля быў прыняты на захоўванне ў тэатральную бібліятэку ў мастацка-пастановачны аддзел. З аднаго боку, мастак піша ў лісце ад 12 сакавіка 1902 г. А. П. Боткінай (сястры жонкі): «Божа, што яны нарабілі па маіх эскізах!.. На шчасце, у мяне засталіся эскізы дэкарацый і касцюмы — гонар выратаваны!»[3] З другога боку, ёсць запіс у дзённіку У. А. Целякоўскага ад 13 мая 1902 г.: «Быў у мяне сёння Бакст, я яму сказаў, што барон Кусаў пакрыўджаны на яго з прычыны неатрымання адказу на ліст з нагоды вяртання копій малюнкаў пантамімы "Le Coeur de la marquise". Бакст сказаў, што малюнкі гатовыя і ён іх на днях даставіць»[4]. Значыць, копіі існавалі і, хутчэй за ўсё, былі здадзены на захоўванне ў Дырэкцыю. Падпісныя ж малюнкі Бакста набыты ў 1934 годзе Ленінградскім тэатральным музеем (цяпер Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны музей тэатральнага і музычнага мастацтва). На адвароце малюнкаў маюцца паметы алоўкам з указаннем кошту і, мабыць, нумара квітанцыі. Усе эскізы ацэнены антыкварамі ў 39 рублёў за ліст. Хутчэй за ўсё, яны былі набыты ўладальнікам у букіністычнай краме, пра што і сведчаць лічбы на адваротным баку. Сам Бакст не вярнуўся ў Расію пасля Першай сусветнай вайны. Большая частка яго творчай спадчыны апынулася за мяжой — у Еўропе і Амерыцы. Яго ранні тэатральныя работы — эскізы да «Іпаліта» Эўрыпіда, «Эдыпа ў Калоне» Сафокла, «Феі лялек» Ё. Байера — часцей сустракаюцца ў расійскіх зборах. Малюнкі да «Сэрца маркізы» (першая ажыццёўленая тэатральная работа Л. Бакста) з іх ліку.

Алена ГРУШВІЦКАЯ,

старшы навуковы супрацоўнік
Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага музея
тэатральнага і музычнага мастацтва

[3] Бакст Л. С. Моя душа открыта.: В 2-х кн. Кн. 2. Письма. — М.: Искусство — XXI век, 2012. — С. 36.
[4] Теляковский В. А. Дневники директора императорских театров. 1901–1903. — М., 2002. — С. 248–249.

Первая работа в театре

На рубеже XIX и XX веков в императорские театры пришли новые люди. С 1899 года Дирекцию императорских театров, находившуюся в Петербурге и подчинявшуюся Министерству Двора, возглавил князь Сергей Михайлович Волконский (1860–1937), актер-любитель и теоретик театрального искусства. Его заслугой стало приглашение на работу в казенные театры группы молодых людей и, в частности, Сергея Дягилева. За Дягилевым потянулись его друзья, художники группы, консолидировавшиеся вокруг А. Н. Бенуа, и его единомышленники. Среди них был Лев Самойлович Бакст, который уже успел проявить себя как талантливый график — журнальный иллюстратор и автор замечательных портретов, выполненных в акварели и пастели.

В 1901 году Бакст получил заказ на оформление спектакля — французской пантомимы-балета «Сердце маркизы» на музыку Ж. Гирана с прологом и эпилогом в стихах Ф. Февра. Сюжет пантомимы, весьма незатейливый, из жизни Парижа времен Директории. Персонажей немного — Маркиза, Виконт, субретка Лизет, доктор Пьеро, уличный музыкант, нищенка с детьми. Да и сам спектакль камерный, для небольшой сцены Эрмитажного театра. Это театральное здание, входящее в комплекс Зимнего дворца, было рассчитано на парадные спектакли по случаю празднеств и дипломатических приемов, а также для домашних спектаклей царской семьи. Основными зрителями являлись, прежде всего, сами члены семьи и приближенные Двора. В конце XIX века Министерство Двора пытается расширить функции театра. Ставятся любительские спектакли с участием великосветских исполнителей. Проводятся костюмированные балы. Все чаще устраиваются спектакли с приглашенными звездами первой величины из Мариинского, Александринского, Михайловского театров. В Эрмитажном театре нет своей труппы, это лишь площадка для эксклюзивных постановок.

Балет «Сердце маркизы» поручается ветерану императорской сцены знаменитому Мариусу Петипа. Бакст начинает с увлечением работать над оформлением. По правилам Дирекции императорских театров он должен создать макет декорационного оформления и нарисовать комплект эскизов костюмов для исполнения в мастерских Мариинского театра. Не имеющий опыта работы декоратора, Бакст был неприятно поражен теми трудностями, которые его поджидали в процессе постановки. Декоратор-исполнитель, художник О. К. Аллегри, произвольно изменял замысел автора. Сохранилось письмо Бакста к Бенуа, где он жалуется на искажения в орнаментике и колористическом решении декорации: «В конце концов, ни один тон не остался, как у меня на эскизе, ни один орнамент не оставлен в покое...»[1] Бакст пытается осуществлять авторский надзор над исполнением декораций по своим эскизам. Об этом свидетельствуют и дневниковые записи директора императорских театров В. А. Теляковского. 9 января 1902 г. он пишет: «Декорация осматривалась в присутствии самого Бакста, и оказалась она столь слабой, что решили ее дать переделать Аллегри»[2]. Меньше нареканий вызывали у художника костюмы. Вопреки опасениям художника, премьера в высочайшем присутствии прошла удачно. Она состоялась 22 февраля 1902 г., балет-пантомима был поставлен во втором отделении. В первом

[1] Пружан И. Н. Лев Самойлович Бакст // Искусство, 1975. — С. 55.

[2] Теляковский В. А. Дневники директора императорских театров. 1901–1903. — М., 2002. — С. 145.

пел Ф. И. Шаляпин, исполнял в миниатюрной опере Н. А. Римского-Корсакова «Моцарт и Сальери» партию Сальери. Сохранилась программа представления (как тогда называли — «афиша»). Обложка программы также была нарисована Л. Бакстом и составляла стилистически единое целое с декорациями балета. Вскоре после премьеры Бакст получил предложение оформить в Александринском театре трагедию Еврипида «Ипполит», а в Эрмитажном театре балет «Фея кукол» на музыку Й. Байера. Это было лучшим доказательством успеха художника. Его судьба повернулась в сторону театра.

В Санкт-Петербургском государственном музее театрального и музыкального искусства сохранился почти полный комплект рисунков костюмов к «Сердцу маркизы». Все они подписаны Бакстом, выполнены на бумаге «верже» акварелью с добавлением белил. Некоторые детали вынесены на поля и прорисованы пером. Этот прием часто встречается впоследствии в театральных рисунках Бакста, когда он особое внимание уделяет отдельным важным фрагментам костюма или аксессуаров. Аналогичный комплект эскизов имеется в Государственной санкт-петербургской театральной библиотеке. Рисунки выполнены на кальке и в точности повторяют подписные эскизы Бакста. Обобщенная проработка лиц и некоторых деталей платья, почти монохромный колорит заставляют думать, что на полупрозрачную бумагу нанесены копии. Вопрос в том, кто автор этих копий. Не исполнял ли их сам Бакст? По правилам того времени комплект материалов по спектаклю архивировался Дирекцией театров и впоследствии был принят на хранение в театральную библиотеку в художественно-постановочный отдел. С одной стороны, художник пишет в письме от 12 марта 1902 г. А. П. Боткиной (сестре жены): «Боже, что они натворили по моим эскизам! ...К счастью, у меня остались эскизы декораций и костюмы — честь спасена!»[3] С другой стороны, есть запись в дневнике В. А. Теляковского от 13 мая 1902 г.: «Был у меня сегодня Бакст, я ему сказал, что барон Кусов обижен на него вследствие неполучения ответа на письмо по поводу возвращения копий с рисунков пантомимы "Le Coeur de la marquise". Бакст сказал, что рисунки готовы и он их на днях доставит»[4]. Значит, копии существовали и, скорее всего, были сданы на хранение в Дирекцию. Подписные же рисунки Бакста приобретены в 1934 году Ленинградским театральным музеем (ныне Санкт-Петербургский государственный музей театрального и музыкального искусства). На обороте рисунков имеются пометки карандашом с указанием цены и, видимо, номера квитанции. Все эскизы оценены антикварами в 39 рублей за лист. Скорее всего, они были приобретены владельцем в букинистическом магазине, о чем и свидетельствуют цифры на оборотной стороне. Сам Бакст не вернулся в Россию после Первой мировой войны. Большая часть его творческого наследия оказалась за границей — в Европе и Америке. Его ранние театральные работы — эскизы к «Ипполиту» Еврипида, «Эдипу в Колоне» Софокла, «Феи кукол» Й. Байера — чаще встречаются в российских собраниях. Рисунки к «Сердцу маркизы» (первая осуществленная театральная работа Л. Бакста) из их числа.

Елена ГРУШВИЦКАЯ,

старший научный сотрудник
Санкт-Петербургского государственного музея
театрального и музыкального искусства

[3] Бакст Л. С. Моя душа открыта.: В 2-х кн. Кн. 2. Письма. — М.: Искусство — XXI век, 2012. — С. 36.
[4] Теляковский В. А. Дневники директора императорских театров. 1901–1903. — М., 2002. — С. 248–249.

First Work in the Theatre

At the turn of the XIX and XX centuries new people came in the imperial theatres. Since 1899 the Board of Imperial theatres in St. Petersburg was headed by Prince Sergey Mikhailovich Volkonsky (1860–1937), himself an amateur actor and theorist of theatre art. He invited groups of young people, in particular Sergei Diaghilev, to work in a state-owned theatre. Diaghilev was followed by his friends, artists consolidated around A. N. Benois, and his associates. Among them was Lev Samoilovich Bakst, who already managed to prove himself as a talented graphic artist, magazine illustrator and the author of great portraits done in watercolour and crayon.

In 1901, Bakst was commissioned to design a play — French pantomime-ballet "The Heart of the Marquise" to the music of Jean Guirand with prologue and epilogue in verse by Frédéric Febvre. The plot of the pantomime was quite simple: about life in Paris in the times of French Directory. There were few characters: Marquis, Viscount, soubrette Lizette, doctor Piero, a street musician, and a beggar with children. The performance itself was a chamber piece, for a small stage at the Hermitage Theatre. This theatre building, a part of the Winter Palace complex, was designed for ceremonial performances on the occasion of festivities and diplomatic receptions, as well as for domestic performances of the royal family. The main audience were primarily the members of the royal family themselves and their inner circle. At the end of the XIX century, the Ministry of the Imperial Court tried to expand the functions of the theatre. Amateur performances with the participation of grand artists were staged, costume balls held. The performances with guest stars from the Mariinsky, Alexandrinsky, and Mikhailovsky theatres were staged more frequently. The Hermitage Theatre did not have its own troupe; this was only a platform for exclusive productions.

The ballet "The Heart of the Marquise" was entrusted to the famous imperial stage veteran Marius Petipa. Bakst began to work on its design with passion. Under the rules of the Directorate of Imperial Theatres, he had to create a model of a decorative design and draw a set of sketches of costumes for turning them into the costumes in the workshops of the Mariinsky Theatre. Having no experience as a decorator, Bakst was unpleasantly surprised by all the difficulties that awaited him in the process of production. Decorator-artist, painter O. K. Allegri, arbitrarily changed the author's intention. There is a letter of Bakst to Benois, where he complains about the distortion in the decor and colour solution of the sets: "In the end, none of the tones has been done as I had it on the sketch, no pattern has been left alone...". Bakst tried to exercise supervision over the execution of decorations on his sketches. This is evidenced by the diaries of the director of the Imperial Theatres, V. A. Telyakovsky. On January 9, 1902, he wrote: "The decoration was examined in the presence of Bakst himself, and it turned out to be so weak that it was decided to pass it to Allegri". Fewer complaints were caused by the artists' costumes. Contrary to the fears of the artist, the premiere in the Highest presence was successful. It took place on February 22, 1902; the pantomime- ballet was staged in the second act. In the first act there was F. I. Chaliapin performing the part of Salieri in a mini- opera by Rimsky-Korsakov "Mozart and Salieri". The cover of the performance program was also drawn by L. Bakst and was stylistically coherent with the ballet decorations.

Shortly after the premiere, Bakst was invited to decorate Euripides' tragedy "Hippolytus" in the Alexandrinsky theatre, and ballet "The Fairy Doll (Die Puppenfee)" to music by J. Bayer in the Hermitage Theatre. This was the best proof of the artist's success. His fate turned toward the theatre.

At the St. Petersburg State Museum of Theatre and Music remain an almost complete set of drawings of costumes for "The Heart of the Marquise." All of them are signed by Bakst and executed on paper "Verger" in watercolour with the addition of white lead. Some items are brought to the margins and drawn by a pen. This technique is often found later in the theatrical drawings of Bakst, when he gives special attention to certain important pieces of a costume or accessories. A similar set of sketches made on tracing paper are available in the State St. Petersburg Theatre Library. The generalized study of the faces and some details of the dress, almost monochrome colouring make us think that the copies are applied on to translucent coated paper.

The question is who the author of these copies is. Were they made by Bakst himself? According to the rules of that time, the set of materials of the performance was to be archived by the Directorate of the Imperial theatres and was subsequently accepted for storage in a theatrical library. On the one hand, the artist wrote in a letter dated March 12, 1902 to A. P. Botkina (his sister-in-law): "God, what have they done to my sketches! ...Fortunately, I still have sketches of scenery and costumes — my honour is saved!"

On the other hand, there is an entry in V. A. Telyakovsky's diary on May 13, 1902: "Bakst came to me today, I told him that Baron Kusov was upset by him as a result of non-response to a letter about the return of copies of drawings of pantomime "Le Coeur de la marquise". Bakst said that the drawings were ready and he would deliver them the other day". It means there were copies and they are likely to have been deposited in the Directorate.

The drawings signed by Bakst were acquired in 1934 from I. M. Marmorsheyn by Leningrad Theatre Museum (now St. Petersburg State Museum of Theatre and Music). On the reverse side there are notes in pencil indicating the price and apparently the number of a receipt. All sketches were evaluated by antique dealers at 39 roubles per page. Most likely, they were acquired by the owner of a second-hand bookshop, as evidenced by the numbers on the reverse side. Bakst did not return to Russia after the First World War. Most of his creative heritage appeared abroad — in Europe and America. His early theatre work — the sketches for "Hippolytus" by Euripides, "Oedipus at Colonus (Œdipe à Colone)" by Sophocles, "The Fairy Doll" by J. Bayer — can be found in the Russian collections. The drawings for "Heart of the Marquise" (the first embodiment of the theatrical works of L. Bakst) are among them.

Elena Grushvitskaya,
Senior Researcher
St. Petersburg State Museum of Theatre and Music

Сэрца маркізы (Пантаміма)

Сердце маркизы (Пантомима)
Le Coeur de la Marquise
(The Heart of the Marquise) (Pantomime)

Музыка Ж. Гірана. Вершы Ф. Февра
Эрмітажны тэатр, Санкт-Пецярбург
Пастаноўшчык: Петыпа М. І.
Прэм'ера: 22.02.1902

Музыка Ж. Гирана. Стихи Ф. Февра
Эрмитажный театр, Санкт-Петербург
Постановщик: Петипа М. И.
Премьера: 22.02.1902

Music by J. Guirand. Verse by F. Febvre
Hermitage Theatre, St. Petersburg
Choreographer: M. Petipa
Premiere: 22.02.1902

Праграма спектакляў у Эрмітажным тэатры (на французскай мове)
14 лютага 1900. Папера, каляровы друк
23,0×17,0 (у два складанні)
СПДМТіММ

Программа спектаклей в Эрмитажном театре (на французском языке)
14 февраля 1900. Бумага, цветная печать
23,0×17,0 (в два сложения)
СПГМТиМИ

Programme of the Performances at the Hermitage Theatre (in French)
February 14, 1900. Colour printing on paper
23.0×17.0 (folded)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма лёкая з алебардай
Каля 1902. Папера на кардоне, аловак, акварэль. 29,2×22,4
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма лакея с алебардой
Около 1902. Бумага на картоне, карандаш, акварель. 29,2×22,4
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of a Footman with a Halberd. c. 1902. Pencil and watercolour on paper laid on cardboard. 29.2×22.4
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма субрэткі Лізэт
Каля 1902. Папера на кардоне, аловак, акварэль. 29,2×22,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма субретки Лизет
Около 1902. Бумага на картоне, карандаш, акварель. 29,2×22,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of Soubrette Lizette
c. 1902. Pencil and watercolour on paper laid on cardboard. 29.2×22.5
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма вулічнага спевака
Каля 1902. Папера на кардоне, аловак, акварэль. 29,2×22,4
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма уличного певца
Около 1902. Бумага на картоне, карандаш, акварель. 29,2×22,4
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Street Singer Costume
c. 1902. Pencil and watercolour on paper laid on cardboard. 29.2×22.4
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюмаў Беднай жанчыны і яе дачкі. Каля 1902
Папера на кардоне, аловак, акварэль. 29,2×22,4
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюмов Бедной женщины и ее дочери. Около 1902
Бумага на картоне, карандаш, акварель. 29,2×22,4
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Costumes of a Poor Woman and her Daughter. c. 1902
Pencil and watercolour on paper laid on cardboard. 29.2×22.4
SPSMTM

Праграма спектакляў у Эрмітажным тэатры (на рускай і французскай мовах)
Аўтар эскіза: Бакст Леў
22 лютага 1902. Папера, каляровы друк
22,0×15,7 (у два складанні)
СПДМТіММ

Программа спектаклей в Эрмитажном театре (на русском и французском языках)
Автор эскиза: Бакст Лев
22 февраля 1902. Бумага, цветная печать
22,0×15,7 (в два сложения)
СПГМТиМИ

Programme of the Performances at the Hermitage Theatre (in Russian and French)
Sketch author: Bakst Léon
February 22, 1902. Colour printing on paper. 22.0×15.7 (folded)
SPSMTM

Тэатр мастака Льва Бакста

Узаемаадносіны мастака Бакста з тэатрам — дзіўная гісторыя фантастычнага поспеху ў жанры, у якім мастак першапачаткова і не думаў працаваць. Леў Самойлавіч Бакст імкнуўся быць паспяховым жывапісцам, партрэтыстам, графікам, хацеў у гэтых сферах мастацтва стаць «самым знакамітым мастаком у свеце». Але лёс распарадзіўся інакш. Бакст атрымаў жаданую сусветную вядомасць, але перш за ўсё як тэатральны мастак. Яго бліскучы творчы альянс з тэатрам аказаўся на здзіўленне ўдалым і плённым.

Здавалася, тэатральная дзейнасць мастаку Баксту была наканавана небам, паколькі загадкавы «свет закулісся ўвесь час прыцягваў яго з нястрымнай сілай»[1]. Парадаксальна, што, дабіўшыся сусветнай вядомасці ў стварэнні касцюмаў і дэкарацый да балетных спектакляў, малады мастак спачатку быў абсалютна абыякавым да гэтага элітарна-вытанчанага жанру. «Ён захапляўся выключна операй і драмай, тады як у балеце... не быў зусім... і нават здзіўляўся, чаму частка яго новых сяброў дапускае само існаванне такога недарэчнага і нават заганнага відовішча. Зусім іншая справа сур'ёзная опера або драма! Спатрэбілася гадоў пяць, каб пад нашым уплывам радыкальна змяніўся такі яго пункт гледжання»[2], — успамінаў мастак А. Бенуа.

Тэатральны дэбют Л. Бакста як сцэнографа адбыўся 22 лютага 1902 г., калі на сцэне Эрмітажнага тэатра была паказана вытанчаная французская пантаміма «Сэрца маркізы», для якой мастак стварыў касцюмы і дэкарацыі. Гэтая першая тэатральная работа так натхніла пачаткоўца, што, як успамінаў А. Бенуа, «ён стварыў як у дэкарацыі, якая перадавала белы з золатам салон эпохі Дырэкторыі, так асабліва ў касцюмах дзеючых асоб сапраўдны маленькі шэдэўр, які ўжо цалкам прадвесціць будучага Бакста "Рускіх балетаў"»[3].

Эскізы тэатральных касцюмаў, створаныя Львом Бакстам для гэтай пастаноўкі, прадстаўляюцца на нашай выставе ўпершыню. Гэтыя эскізы, створаныя сцэнографам пачаткоўцам, на першы погляд, могуць здацца некалькі ілюстрацыйнымі, але яны па-свойму эмацыянальна-пластычныя, адрозніваюцца стараннай прапрацаванасцю дэталей, вытанчанасцю фасонаў, а галоўнае, вытрыманы ў стылістыцы 1790-х гадоў — часу, калі па сюжэце і адбывалася дзеянне п'есы. «Нічога падобнага руская сцэна да таго часу не бачыла, паколькі заўсёды французскія п'есы, выдатна разыграныя першакласнымі артыстамі, выконваліся сярод самых ардынарных дэкарацый, ды і касцюмы калі ў сучасных п'есах і адрозніваліся парыжскай моднасцю, то ў гістарычных былі ніжэй за ўсялякую крытыку»[4], — пісаў мастак А. Бенуа. Сапраўды, па традыцыі, прынятай у казённых тэатрах, для большасці жанравых пастановак звычайна выкарыстоўваліся так званыя «дзяжурныя» дэкарацыі — нейкі стандартны камплект сцэнаграфіі, які меў вельмі апасродкаваныя адносіны да месца і часу дзеяння выкананага твора.

Пачатковец Бакст, складаючы афармленне свайго першага тэатральнага прадстаўлення, парушыў гэтыя руцінныя тра-

---

[1] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 614.
[2] Там жа, с. 615.
[3] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — с. 615.
[4] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — с. 615.

Ганна Паўлава ў касцюме па эскізе Л. Бакста
Балет «Лебедзь». НББ

Анна Павлова в костюме по эскизу Л. Бакста
Балет «Лебедь». НББ

Anna Pavlova in a costume designed by L. Bakst
The ballet «Swan». NLB

Вокладка французскага часопіса
«Comœdia Illustré». 1909 г. НББ

Обложка французского журнала
«Comœdia Illustré». 1909 г. НББ

Cover of the French Magazine
"Comœdia Illustré". 1909. NLB

Іда Рубінштэйн у ролі «Клеапатры»
(Часопіс «Comœdia Illustré»). НББ

Ида Рубинштейн в роли «Клеопатры»
(Журнал «Comœdia Illustré»). НББ

Ida Rubinstein as Cleopatra
(Magazine "Comœdia Illustré"). NLB

дыцыі. Яго стылізаваны, але ў той жа час і гістарычны падыход да аднаўлення на сцэне атмасферы часу з дапамогай касцюмаў і дэкарацыі стаў своеасаблівай рэвалюцыяй у галіне сцэнаграфіі. Можна сказаць, што менавіта з такога падыходу да выяўленчай часткі спектакля і пачалася бліскучая тэатральная кар'ера гэтага мастака. «Я кажу "да пабачэння" старым дэкарацыям, адарваным ад спектакля, касцюмам, створаным старымі краўчыхамі, усяму, што ператварае тэатральную пастаноўку ў калекцыю маленькіх уражанняў без той унікальнай прастаты, якая зыходзіць ад сапраўднага твора мастацтва»[5], — сцвярджаў мастак.

Натхнёны працай у тэатры, ужо праз год, у 1903 годзе, на той жа сцэне Эрмітажнага тэатра малады мастак афармляе балет «Фея лялек» на музыку Ё. Байера. І зноў дзякуючы сцэнаграфіі і касцюмам немудрагелісты балет ператвараецца ў прыгожы пастановачны шэдэўр.

Перш за ўсё Леў Бакст пераносіць дзеянне будучага спектакля з маленькага нямецкага гарадка ў чароўны свет цацачнай крамы санкт-пецярбургскага Гасцінага двара. Касцюмы персанажаў балета, створаныя мастаком, адрозніваліся нейкім асаблівым хараством і мілай вытанчанасцю. Балетмайстры спектакля — браты Сяргей і Мікалай Легат — з натхненнем падтрымалі ўсе творчыя пачынанні Бакста і стварылі на сцэне фантастычны свет таямнічага гофманаўскага двухмір'я, ператварыўшы просценькі, немудрагелісты балет у чароўную казачную мініяцюру.

Поспех новага спектакля перасягнуў усе спадзяванні пастаноўшчыкаў. Бакст у захапленні пісаў сваёй нявесце Л. П. Грыцэнка: «Поспех каласальны, як кажа Целякоўскі... Нават падазрона — не люблю такіх поспехаў. Артысты майго балета ў апантаным захапленні ад усяго, асабліва ад касцюмаў, і падчас вячэры пілі за маё здароўе... Наогул, у балеце раптам зрабіўся пестуном усіх...»[6]

У спектаклі «Фея лялек» выступілі такія зоркі імператарскай сцэны, як Ганна Паўлава, Тамара Карсавіна, Агрыпіна Ваганава, Мацільда Кшэсінская і Міхаіл Фокін. Практычна ўсе яны пазней будуць удзельнікамі знакамітай антрэпрызы Сяргея Дзягілева і прынясуць славу рускаму балету ў дэкарацыях і касцюмах мастака Л. Бакста.

Паралельна Л. Бакст пачынае спрабаваць свае сілы і ў драматычным тэатры. На сцэне Імператарскага Александрынскага тэатра ён стварае дэкарацыі і касцюмы да пастаноўкі старажытнагрэчаскай трагедыі «Іпаліт» Эўрыпіда ў 1902 годзе, а ў 1904-м на гэтай жа сцэне афармляе трагедыю «Эдып у Калоне» Сафокла. Нягледзячы на некаторую нелюбоў да Александрынскага тэатра («не люблю Александрынку з яе спяваючымі артыстамі і актрысамі. Усё там ненатуральна, брыдка, інтрыжна, зларадна...»[7]), гэтая праца становіцца важным этапам на творчым шляху пачынаючага тэатральнага мастака.

Пастаноўшчыкі спектакля — акцёр і рэжысёр Александрынскага тэатра Ю. Э. Азароўскі і перакладчык трагедыі Д. С. Мережкоўскі — паставілі перад мастаком няпростую задачу: узнавіць на сцэне мадэль старажытнагрэчаскага тэатра і прадставіць «трагедыю так, як яе бачылі афіняне паўтары тысячы гадоў таму, не выключаючы рытуальна-рэлігійнага характару»[8].

Згодна з традыцыямі старажытнагрэчаскага тэатра дзеянне п'есы павінна было адбывацца на працягу сутак. Льву Баксту ўдалася гэтая няпростая творчая задача. Мастак распрацоўвае адзіную сцэнічную канструкцыю, якая паказвае стылізаваны старажытнагрэчаскі храм, і пры дапамозе светлавых эфектаў дамагаецца ілюзіі змены часу.

Ужо ў першых сваіх тэатральных працах Л. Бакст вялікую ўвагу надае распрацоўцы сцэнічных касцюмаў, якія, па задуме аўтара, павінны быць не проста прыгожай вопраткай, а візуальна падкрэсліваць характар дзеючых асоб. Арыгінальныя касцюмы, прадстаўленыя на выставе і створаныя Бакстам для драматычных спектакляў, усе гэтыя хітоны і тунікі з незвычайнымі для антычнасці яркімі кветкамі не толькі выглядалі вытанчана-прыгожа на сцэне, выгадна падкрэсліваючы фігуры акцёраў, але і, у сваю чаргу, прымушалі выканаўцаў пазбаўляцца ад звыклых акцёрскіх штампаў

5 В поисках мира: блог Тины Гай. Лев Бакст. Часть 1 [Электронный ресурс]: http://sotvori-sebia-sam.ru/bakst/

6 Письмо Л. П. Гриценко от 1 февр. 1903 // Бакст Л. Моя душа открыта: В 2-х кн. Кн. 2. Письма. — М.: Искусство — XXI век, 2012. — С. 43.

7 Там жа. Письмо Л. П. Гриценко от 1 марта 1903. — С.60.

8 Байгузина Е. Н. Л. С. Бакст в поисках античности. — Спб: Нестор-История, 2009 . — С. 33.

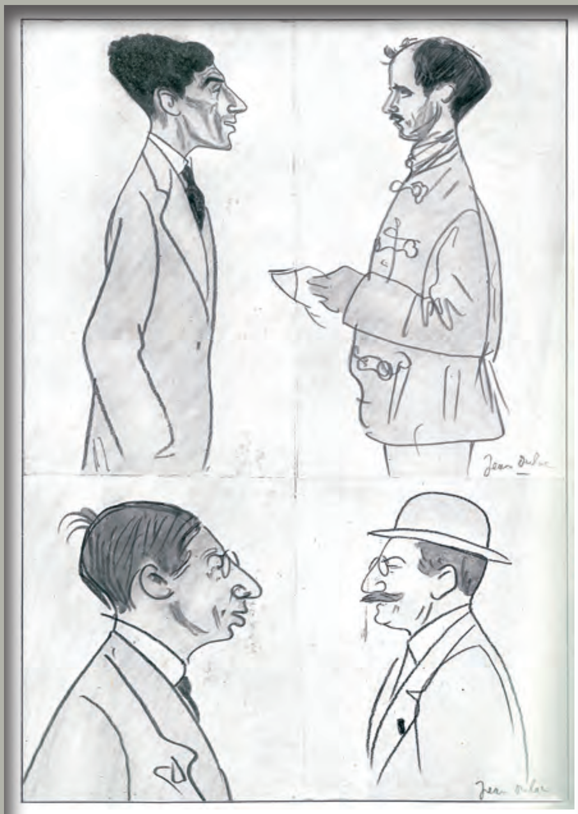

Шаржы Ж. Дзюлака на М. Равэля, М. Фокіна, М. Стравінскага, Л. Бакста ў часопісе «Comœdia Illustré». НББ

Шаржи Ж. Дюлака на М. Равеля, М. Фокина, М. Стравинского, Л. Бакста в журнале «Comœdia Illustré». НББ

Caricatures of G. Dulac for M. Ravel, M. Fokine, M. Stravinsky, L. Bakst in the Magazine "Comœdia Illustré". NLB

Тамара Карсавіна і Макс Фроман у балеце «Сіні Бог». 1912 (Часопіс «Comœdia Illustré»). НББ

Тамара Карсавина и Макс Фроман в балете «Голубой бог». 1912 (Журнал «Comœdia Illustré»). НББ

Tamara Karsavina and Max Frohman in the Ballet "Blue God". 1912 (Magazine "Comœdia Illustré"). NLB

і шукаць новую, выразную пластыку. Па сутнасці, гэтыя касцюмы «пачыналі тую лінію тэатральнай стылізацыі рэальна-гістарычных формаў сцэнічнага касцюма, які так непаўторна разнастайна Бакст працягне ў сваіх працах для балета»[9].

Майстэрства мастака ў стварэнні тэатральнага касцюма не засталося незаўважаным і ў акцёрскім асяроддзі. Па просьбе выдатнага опернага спевака Л. В. Собінава Бакст намаляваў эскіз касцюма Вільгельма Мейстара (опера А. Тома «Міньён», 1903 г.), а для Ганны Паўлавай прыдумаў знакаміты касцюм лебедзя, у якім балерына будзе бліскуча выступаць на працягу ўсяго свайго творчага жыцця (К. Сен-Санс «Лебедзь», харэаграфія М. Фокіна). І яшчэ шмат разоў мастак Бакст будзе адклікацца на асабістыя просьбы артыстаў, ствараючы тэатральныя касцюмы па індывідуальных заказах.

Але сапраўдная сусветная слава Л. Бакста як тэатральнага мастака пачалася з працы ў знакамітай антрэпрызе Сяргея Дзягілева ў Парыжы, у так званых «Рускіх сезонах», якія сталі яскравай з'явай мастацкай культуры пачатку XX стагоддзя, праславілі Расію за мяжой і далі новы штуршок развіццю сусветнага балета і тэатральна-дэкаратыўнага мастацтва. Менавіта ў тэатральных праектах С. Дзягілева мастак Л. Бакст «дасягнуў вяршыні сваёй кар'еры тэатральнага мастака, і не будзе перабольшаннем сказаць, што, калі кажуць "рускі балет", у памяці паўстаюць трапяткія формы, якія кружацца, цудоўныя тканіны і насычаныя, яркія кантрасныя колеры натхнення Бакста»[10].

Першай вялікай тэатральнай працай мастака ў межах «Рускіх сезонаў» стала стварэнне дэкарацый і касцюмаў да танцавальнай мімадрамы «Клеапатра» ў харэаграфіі М. Фокіна на сцэне парыжскага тэатра «Шатле» ў 1909 годзе. Спектакль меў велізарны поспех. У ім бліскуча танцавалі Г. Паўлава, М. Фокін, Т. Карсавіна, В. Ніжынскі. У пластычнай ролі Клеапатры Парыж заваявала экстравагантная актрыса Іда Рубінштэйн. Па ўспамінах А. Бенуа, поспех «Клеапатры» «пераўзыходзіў поспех самога Шаляпіна... Пад дзівосную, але і страшную, панадлівую, але і грозную музыку з "Млады" адбывалася праславутае распрананне царыцы. Павольна, са складаным прыдворным рытуалам размотваліся адно за адным шматлікія покрывы і агалялася цела ўсемагутнай прыгажуні, гнуткая тонкая постаць якой заставалася толькі ў тым цудоўным напаўпразрыстым строі, які ёй прыдумаў Бакст. Але з'яўлялася не "прыгожанькая актрыса ў адкрытым дэзабілье", а сапраўдная чараўніца, якая несла з сабой пагібель»[11].

Па словах шматлікай крытыкі, сваім поспехам пастаноўка «Клеапатры» была абавязана перш за ўсё «ашаламляльнай» наватарскай сцэнаграфіі мастака Бакста. «У гэтай харэаграфічнай драме магутны тэмперамент рускай нацыі неяк жахліва цудоўна спалучаўся з усходняй пачуццёвасцю, з егіпецкай стылізацыяй, і з усяго гэтага з'явілася карціна дзівоснай прыгажосці...»[12], — адзначаў музычны крытык Гацье-Вілар.

Наступнай «усходняй феерыяй» у афармленні Бакста стала «Шахеразада» — аднаактовая харэаграфічная драма на музыку сімфанічнай паэмы М. А. Рымскага-Корсакава ў пастаноўцы харэографа М. Фокіна. Мастак Бакст прымаў самы актыўны ўдзел у распрацоўцы сцэнарыя будучага балета і ўнёс шмат цікавых прапаноў у развіццё сюжэтнай лініі спектакля.

Прэм'ера новага балета адбылася на сцэне парыжскага тэатра «Гранд-Опера» ў 1910 годзе. Поспех спектакля быў ашаламляльным, і «Парыж быў ап'янены Бакстам». Па словах аўтара артыкула «Рускія спектаклі ў Парыжы», «Баксту сапраўды належыць гонар стварэння "Шахеразады" як відовішча, і відовішча дзівоснага, я б сказаў, нябачанага. Калі ўздымаецца заслона на гэтым грандыёзным зялёным "алькове", то адразу ўступаеш у свет асаблівых адчуванняў — тых самых, якія ўзнікаюць пры чытанні арабскіх казак. Адзін ізумрудны тон гэтых покрываў, фіранак і трона, адна гэтая блакітная ноч, што струменіцца праз крацістыя вокны з гарэмнага саду, гэтыя горы вышываных

---

[9] Пожарская М. Н. Русское театрально-декорационное искусство конца XIX — начала XX века. — М., 1970. — С. 235.
[10] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 73.
[11] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 503.
[12] Светлов В. Я. Современный балет. *Издано при непосредственном участии Л. С. Бакста.* — Спб.: Издание Товарищества Р. Голике и А. Вильборг, 1911. — С.95.

Вокладка часопіса «Comœdia Illustré»
Аўтар — Л. Бакст. Сцэна з балета «Тамар». НББ

Обложка журнала «Comœdia Illustré»
Автор — Л. Бакст. Сцена из балета «Тамар». НББ

Cover of the Magazine «Comœdia Illustré»
Author — L. Bakst. A Scene from the Ballet "Thamar". NLB

падушак і сярод грандыёзна-інтымнай абстаноўкі гэтыя паўголыя танцоркі, што цешаць султана сваімі гнуткімі, строга сіметрычнымі рухамі, адно гэта чаруе адразу і абсалютна. Здаецца, нібыта са сцэны нясуцца рэзка-пачуццёвыя водары, і душу напаўняе трывога, бо ведаеш, што тут услед за балем, за надзвычайна салодкімі бачаннямі павінны паліцца рэкі крыві. Цяжка сабе ўявіць больш тонкую, трапную і менш дакучлівую экспазіцыю драмы, чым дэкарацыя Бакста... Кажу без перабольшання: я ніколі яшчэ не бачыў такой маляўнічай гармоніі на сцэне, такога "мілагучнага" ў сваёй складанасці маляўнічага аркестра»[13].

У гэтай бліскучай пастаноўцы Бакст праявіў сябе як дзівосны каларыст, які здолеў разнастайнымі адценнямі колераў паказаць на сцэне ўсходнюю раскошу і лагоду. Дзівосныя касцюмы, створаныя ім для «Шахеразады», чаравалі гледача вытанчанай раскошай і тонкай эратычнасцю, адначасова правакуючы ўтоеную пачуццёвасць. Сам жа мастак, аналізуючы свой метад, неаднаразова падкрэсліваў: «Я часта заўважаў, што ў кожным колеры існуюць адценні, якія перадаюць шчырасць і сціпласць, а часам пачуццёвасць і амаль жывёльныя якасці, парою гонар і часам адчай. Усё гэта можна адчуць і перадаць гледачу з дапамогай эфектаў, якія ствараюць розныя формы. Менавіта так я паступіў у "Шахеразадзе". На меланхалічны зялёны я наклаў цёмна-сіні, напоўнены адчаем, хоць гэта можа здацца парадаксальным. Існуе чырвоны колер трыумфу і колер забойства. Існуе сіні, колер Марыі Магдаліны, або сіні Месаліны. Мастак, які ведае, як карыстацца гэтым, падобны да дырыжора аркестра, які можа ўсё прывесці ў рух узмахам сваёй палачкі і выканаць тысячу беспамылковых гукаў. Такім чынам, мастак можа чакаць ад гледача, што той адчуе менавіта тыя імпульсы, якія ён меў намер выклікаць»[14].

Экзатычная творчасць мастака Л. Бакста становіцца настолькі папулярнай у Парыжы і Еўропе, што пачынае аказваць непасрэдны ўплыў на паўсядзённае жыццё, моду і дызайн. «Любая дама свету, кожная фігура моды... хацела мець салон, падобны да гарэма Бакста. Калі і быў такі момант, калі свет знаходзіўся каля ног Бакста, гэта было менавіта тады...»[15] Поспех пастаноўкі «Шахеразады» паклаў пачатак і новаму накірунку экспазіцыйнай дзейнасці — паказу на выставах эскізаў касцюмаў і дэкарацый як самастойных мастацкіх твораў.

Наступным спектаклем, аформленым Бакстам у 1910 годзе для антрэпрызы Дзягілева, становіцца балет «Карнавал», пастаўлены на музыку фартэпіяннай сюіты Шумана ў харэаграфіі Фокіна. Новая пастаноўка мастака сваім афармленнем кардынальна адрознівалася ад рэзкай каларыстычнай раскошы «Шахеразады». Касцюмы персанажаў «Карнавала», створаныя ў эстэтыцы італьянскай камедыі дэль-артэ, шматлікія шмат'ярусныя крыналіны дам і элегантныя фракі мужчын чаравалі сваёй вытанчанасцю, нагадваючы раннія работы мастакоў «Свету мастацтва». Балет «Карнавал», дзе б ён ні ішоў, заўсёды карыстаўся нязменным поспехам у гледача, бо ў спектаклі прымалі ўдзел зоркі рускага балета: Т. Карсавіна (Каламбіна), В. Ніжынскі (П'еро), М. Фокін (Арлекін), В. Фокіна (Эстрэла) і інш.

Паступова творчасць Л. Бакста становіцца неад'емнай часткай і мастацкага жыцця Парыжа. У 1911 годзе яго выбіраюць віцэ-прэзідэнтам Таварыства дэкаратыўных мастацтваў, і ў чэрвені таго ж года ў парыжскім Музеі дэкаратыўных мастацтваў у яго адкрываецца персанальная выстава, на якой мастак прадстаўляе больш за 120 тэатральных эскізаў. Сяргей Дзягілеў, узрушаны грандыёзным поспехам Л. Бакста, прызначае яго мастацкім кіраўніком сваёй трупы.

Два наступныя балеты — «Нарцыс», «Дафніс і Хлоя», эскізы да якіх прадстаўлены на выставе, увасабляюць мару мастака паказаць на тэатральнай сцэне вобразы антычнай Грэцыі.

Балет «Нарцыс» (1911 г.) быў пастаўлены харэографам М. Фокіным на музыку кампазітара М. Чарапніна. Сцэнарый да гэтага балета напісаў Бакст, узяўшы за аснову антычны міф пра юнака Нарцыса і німфу Эха. Спектакль не меў такога шумнага поспеху, як «Шахеразада» і «Клеапатра», але, як гэта звычайна здаралася, галоўным поспехам пастаноўкі зноў сталі дэкарацыі, і асабліва касцюмы, прыдуманыя мастаком.

Эстэтыка касцюмаў, створаных мастаком для гэтага спектакля, са шматлікімі струмені-

[13] Бенуа А. Мои воспоминания // Речь, 1910, 12 июля. — С. 513.

[14] Интервью с Л. Бакстом // Нью-Йорк Таймс Трибьюн, 1915, 5 сент. — С. 90.

[15] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 87.

Ушы (Швейцарыя). Злева направа:
І. Стравінскі, жонка расійскага дыпламата
В. Хвашчынскага (Ружэна Заткова),
С. Дзягілеў і Л. Бакст. 1915

Уши (Швейцария). Слева направо:
И. Стравинский, жена российского
дипломата В. Хвощинского
(Ружена Заткова),
С. Дягилев и Л. Бакст. 1915

Ouchy (Switzerland). From left to right:
I. Stravinsky, Russian diplomat
V. Khvoschinsky's wife
(Rougena Zatcova),
S. Diaghilev, and L. Bakst. 1915

Сяргей Дзягілеў з артыстамі
перад ад'ездам з Чыкага. 1916. СПДМТіММ

Сергей Дягилев с артистами
перед отъездом из Чикаго. 1916. СПГМТиМИ

Sergei Diagilev with his troupe
before leaving Chicago. 1916. SPSMTM

Н. Ганчарова, І. Стравінскі (сядзяць), Л. Мясін, М. Ларывонаў, Л. Бакст. 1915. АР ДТГ

Н. Гончарова, И. Стравинский (сидят), Л. Мясин, М. Ларионов, Л. Бакст. 1915. ОР ГТГ

N. Goncharova, I. Stravinsky (sitting), L. Massine, M. Larionov, L. Bakst. 1915. STG

стымі шалікамі і закручанымі драпіроўкамі экзатычных адзенняў, была арыентавана перш за ўсё на стылізаваную пад антычныя рухі свабодную пластыку выканаўцаў. У адрозненне ад касцюмаў галоўных герояў, вытрыманых у нейтральных тонах, касцюмы другарадных персанажаў — біятыек, біятыйцаў і німфаў — адрозніваліся яркасцю і кантраснымі спалучэннямі кветак. Гэтыя «другарадныя» персанажы, створаныя мастаком у эскізах, сваім знешнім выглядам зусім не былі падобныя на вытанчаных артыстаў балета. Іх буйныя фігуры з пышнымі формамі і вывернутымі масіўнымі нагамі зачароўвалі гледача эратычнай пластыкай вакхічнага танца. «Гэтыя эскізы належаць да самых таленавітых сцэнічных тварэнняў Бакста. Яны перадавалі "водар" старажытнасці і адначасова былі незвычайна сучаснымі. З усёй паўнатой увасобіўся ў іх маляўнічы тэмперамент мастака, уласцівае яму пачуццё рытму, пластыкі і экспрэсіі лініі»[16].

Балет на музыку М. Равэля «Дафніс і Хлоя», прэм'ера якога адбылася ў 1912 годзе, таксама працягнуў на сцэне тэму антычнай Грэцыі. Дзівосны міф пра каханне Дафніса і Хлоі прывабіў Бакста сваёй рамантычнасцю. Праўда, касцюмы да новага спектакля ў большасці сваёй з-за шэрагу прычын мастаку давялося выкарыстоўваць з балета «Нарцыс», тым не менш удзел у пастаноўцы такіх зорак, як Т. Карсавіна і В. Ніжынскі, забяспечыў спектаклю бліскучую прэм'еру.

Пасля 1910 года, пастаянна працуючы ў Еўропе, мастак ужо рэдка бывае ў Расіі. Скандал, які адбыўся ў Пецярбургу ў канцы 1912 года, калі мастаку як яўрэю, які не мае права на жыхарства, было загадана пакінуць сталіцу за 24 гадзіны, яшчэ больш павялічыў разрыў з радзімай. Слава Бакста-мастака дасягнула апагею менавіта ў Парыжы, калі ён атрымаў ад французскага ўрада рэдкую для іншаземца ўзнагароду — ордэн Ганаровага легіёна. Цяпер імя Леона Бакста ставіцца ў адзін рад з імёнамі вядомых балетмайстраў і выканаўцаў знакамітых «Рускіх сезонаў» С. Дзягілева. У мастака пачынаюць з'яўляцца пераймальнікі, яго наперабой запрашаюць працаваць з найбуйнейшымі тэатрамі і трупамі свету. Працягваючы працаваць з антрэпрызай С. Дзягілева (балеты «Прывід ружы», 1911 г.; «Сіні бог», 1912 г.; «Тамар», 1912 г.; «Пасляпаўдзённы адпачынак фаўна», 1912 г.; «Гульні», 1913 г.; «Спячая прыгажуня», 1921 г.), мастак актыўна супрацоўнічае з Ідай Рубінштэйн (дэкарацыі і касцюмы да «Пакуты святога Себасцьяна», 1911 г.; «Саламея», 1912 г.; «Алена Спартанская», 1912 г.; «Пізанэла», 1913 г.), распрацоўвае касцюмы і дэкарацыі для трупы Ганны Паўлавай да спектакляў «Усходняя фантазія», 1913 г., «Спячая прыгажуня», 1916 г. (Нью-Ёрк, Іпадром). Паралельна мастак афармляе спектаклі ў вядучых парыжскіх тэатрах, супрацоўнічае з тэатрамі Лондана, Брусэля, Рыма, Нью-Ёрка.

Распрацаваныя Львом Бакстам мастацкія прыёмы паклалі пачатак новай эпохі ў сцэнаграфіі балетнага тэатра. Мастак працягваў заставацца непераўзыдзеным сцэнографам да сваёй раптоўнай смерці ў 1924 годзе. І «хоць таленту мастака і графіка яму хапіла б, каб заняць месца на мастацкім небасхіле, але менавіта мастацтва тэатральнага дызайнера забяспечыла яму месца сярод самых яркіх сузор'яў. Яго колеры, хвалепадобныя формы, манера бачання касцюмаў у руху, а таксама паэтычнае ўспрыманне... стварылі з яго надзвычайную з'яву ў свеце тэатра»[17].

Святлана ШАБАНАВА,
тэатразнаўца

[16] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 115.
[17] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 181.

Театр художника Льва Бакста

Взаимоотношения художника Бакста с театром — удивительная история фантастического успеха в жанре, в котором художник первоначально и не думал работать. Лев Самойлович Бакст стремился быть успешным живописцем, портретистом, графиком, хотел в этих сферах искусства стать «самым знаменитым художником в мире». Но судьба распорядилась иначе. Бакст получил желаемую мировую известность, но прежде всего как театральный художник. Его блестящий творческий альянс с театром оказался на редкость удачным и плодотворным.

Казалось, театральная деятельность художника Бакста была предопределена свыше, поскольку загадочный «мир закулисья постоянно притягивал его с неудержимой силой»[1]. Парадоксально, что, добившись мировой известности в создании костюмов и декораций к балетным спектаклям, молодой художник поначалу был абсолютно равнодушен к этому элитарно-изысканному жанру. «Он увлекался исключительно оперой и драмой, тогда как в балете... не бывал вовсе... и даже недоумевал, почему часть его новых друзей допускает самое существование такого нелепого и даже предосудительного зрелища. То ли дело серьезная опера или драма! Потребовалось лет пять, чтоб под нашим влиянием радикально изменилась такая его точка зрения»,[2] — вспоминал художник А. Бенуа.

Театральный дебют Л. Бакста как сценографа состоялся 22 февраля 1902 года, когда на сцене Эрмитажного театра была показана изящная французская пантомима «Сердце маркизы», для которой художник создал костюмы и декорации. Эта первая театральная работа так вдохновила начинающего сценографа, что, как вспоминал А. Бенуа, «он создал как в декорации, изображавшей белый с золотом салон эпохи Директории, так в особенности в костюмах действующих лиц настоящий маленький шедевр, который уже вполне предвещает будущего Бакста "Русских балетов"»[3].

Эскизы театральных костюмов, созданные Львом Бакстом для этой постановки, представляются на нашей выставке впервые. Эти эскизы, созданные начинающим сценографом, на первый взгляд могут показаться несколько иллюстративными, но они по-своему эмоционально пластичны, отличаются тщательной проработанностью деталей, изяществом фасонов, а главное, выдержаны в стилистике 1790-х годов — времени, когда по сюжету и происходило действие пьесы. «Ничего такого русская сцена до тех пор не видала, поскольку всегда французские пьесы, прекрасно разыгранные первоклассными артистами, исполнялись среди самых ординарных декораций, да и костюмы если в современных пьесах и отличались парижской модностью, то в исторических были ниже всякой критики»[4], — писал художник А. Бенуа. Действительно, по традиции, принятой в казенных театрах, для большинства жанровых постановок обычно использовались так называемые «дежурные» декорации — некий стандартный комплект сценографии, имеющий весьма опосредованное отношение к месту и времени действия исполняемого произведения.

Начинающий сценограф Бакст, сочиняя оформление своего первого театрального представления, нарушил эти рутинные

[1] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 614.
[2] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 615.
[3] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 615.
[4] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 615.

традиции. Его стилизованный, но в то же время исторический подход к воссозданию на сцене атмосферы времени с помощью костюмов и декорации стал своеобразной революцией в области сценографии. Можно сказать, что именно с такого подхода к изобразительной части спектакля и началась блестящая театральная карьера этого художника. «Я говорю "до свидания" старым декорациям, оторванным от спектакля, костюмам, созданным старыми портнихами, всему, что превращает театральную постановку в коллекцию маленьких впечатлений без той уникальной простоты, исходящей от истинного произведения искусства»[5], — утверждал художник.

Вдохновленный работой в театре, уже через год, в 1903 году, на той же сцене Эрмитажного театра молодой художник оформляет балет «Фея кукол» на музыку Й. Байера. И снова благодаря сценографии и костюмам незамысловатый балет превращается в изящный постановочный шедевр.

Прежде всего, Лев Бакст переносит действие будущего спектакля из маленького немецкого городка в волшебный мир игрушечного магазина санкт-петербургского Гостиного двора. Костюмы персонажей балета, созданные художником, отличались какой-то особой прелестью и милым изяществом. Балетмейстеры спектакля — братья Сергей и Николай Легат — с воодушевлением поддержали все творческие начинания Бакста и создали на сцене фантастический мир таинственного гофмановского двоемирия, превратив простенький незамысловатый балет в волшебную сказочную миниатюру.

Успех нового спектакля превзошел все ожидания постановщиков. Бакст в восторге писал своей невесте Л. П. Гриценко: «Успех колоссальный, как говорит Теляковский... Даже подозрительно — не люблю таких успехов. Артисты моего балета в неистовом восхищении от всего, в особенности от костюмов, и на ужин пили за мое здоровье... Вообще, в балете вдруг сделался баловнем всех...»[6]

В спектакле «Фея кукол» выступили такие звезды императорской сцены, как Анна Павлова, Тамара Карсавина, Агриппина Ваганова, Матильда Кшесинская и Михаил Фокин. Практически все они позже будут участниками знаменитой антрепризы Сергея Дягилева и принесут славу русскому балету в декорациях и костюмах художника Л. Бакста.

Параллельно Л. Бакст начинает пробовать свои силы и в драматическом театре. На сцене Императорского Александринского театра он создает декорации и костюмы к постановке древнегреческой трагедии «Ипполит» Еврипида в 1902 году, а в 1904-м на этой же сцене оформляет трагедию «Эдип в Колоне» Софокла. Несмотря на некоторую нелюбовь к Александринскому театру («не люблю Александринку с ее поющими артистами и актрисами. Все там ненатурально, гадко, интрижно, злорадно...»[7]), эта работа становится важным этапом в творческом пути начинающего театрального художника.

Постановщики спектакля — актер и режиссер Александринского театра Ю. Э. Озаровский и переводчик трагедии Д. С. Мережковский — поставили перед художником непростую задачу: воссоздать на сцене модель древнегреческого театра и представить «трагедию так, как ее видели афиняне полторы тысячи лет назад, не исключая ритуально-религиозного характера»[8].

Согласно традициям древнегреческого театра действие пьесы должно было происходить в течение суток. Льву Баксту удалась эта непростая творческая задача. Художник разрабатывает единую сценическую конструкцию, изображающую стилизованный древнегреческий храм, и при помощи световых эффектов добивается иллюзии смены времени.

Уже в первых своих театральных работах Л. Бакст пристальное внимание уделяет разработке сценических костюмов, которые, по замыслу автора, должны быть не просто красивой одеждой, а визуально подчеркивать характер действующих лиц. Оригинальные костюмы, представленные на выставке и созданные Бакстом для драматических спектаклей, все эти хитоны и туники с необычными для античности яркими цветами не только выглядели изысканно-красиво на сцене, выгодно подчеркивая фигуры актеров, но и, в свою очередь, заставляли исполнителей избавляться от при-

[5] В поисках мира: блог Тины Гай. Лев Бакст. Часть 1 [Электронный ресурс]: http://sotvori-sebia-sam.ru/bakst/

[6] Письмо Л. П. Гриценко от 1 февр. 1903 // Бакст Л. Моя душа открыта: В 2-х кн. Кн. 2. Письма. — М.: Искусство — XXI век, 2012. — С. 43.

[7] Там жа. Письмо Л. П. Гриценко от 1 марта 1903. — С.60.

[8] Байгузина Е. Н. Л. С. Бакст в поисках античности. — Спб: Нестор-История, 2009 . — С. 33.

вычных актерских штампов и искать новую, выразительную пластику. По сути, эти костюмы «начинали ту линию театральной стилизации реально-исторических форм сценического костюма, который так неповторимо разнообразно Бакст продолжит в своих работах для балета»[9].

Мастерство художника в создании театрального костюма не осталось незамеченным и в актерской среде. По просьбе выдающегося оперного певца Л. В. Собинова Бакст нарисовал эскиз костюма Вильгельма Мейстера (опера А. Тома «Миньон», 1903 г.), а для Анны Павловой сочинил знаменитый костюм лебедя, в котором балерина будет блистать на протяжении всей своей творческой жизни (К. Сен-Санс «Лебедь», хореография М. Фокина). И еще много раз художник Бакст будет откликаться на личные просьбы артистов, создавая театральные костюмы по индивидуальным заказам.

Но настоящая мировая слава Л. Бакста как театрального художника началась с работы в знаменитой антрепризе Сергея Дягилева в Париже, в так называемых «Русских сезонах», которые стали ярчайшим явлением художественной культуры начала XX века, прославили Россию за рубежом и дали новый толчок развитию мирового балета и театрально-декорационного искусства. Именно в театральных проектах С. Дягилева художник Л. Бакст «достиг пика своей карьеры театрального художника, и не будет преувеличением сказать, что, когда говорят "русский балет", в памяти встают кружащиеся, трепетные формы, великолепные ткани и насыщенные, ярко контрастные цвета вдохновения Бакста»[10].

Первой большой театральной работой художника в рамках «Русских сезонов» стало создание декораций и костюмов к танцевальной мимодраме «Клеопатра» в хореографии М. Фокина на сцене парижского театра «Шатле» в 1909 году. Спектакль имел огромный успех. В нем блистали А. Павлова, М. Фокин, Т. Карсавина, В. Нижинский. В пластической роли Клеопатры Париж покорила экстравагантная актриса Ида Рубинштейн. По воспоминаниям А. Бенуа, успех «Клеопатры» «превосходил успех самого Шаляпина... Под дивную, но и страшную, соблазнительную, но и грозную музыку из "Млады" происходило пресловутое раздевание царицы. Медленно, со сложным придворным ритуалом, разматывались один за другим многочисленные покровы, и оголялось тело всемогущей красавицы, гибкая тонкая фигура которой оставалась лишь в том чудесном полупрозрачном наряде, который ей придумал Бакст. Но то являлась не "хорошенькая актриса в откровенном дезабилье", а настоящая чаровница, гибель с собой несущая»[11].

По словам многочисленной критики, своим успехом постановка «Клеопатры» была обязана прежде всего «ошеломляющей» новаторской сценографии художника Бакста. «В этой хореографической драме могучий темперамент русской нации как-то чудовищно прекрасно сочетался с восточной чувственностью, с египетской стилизацией, и из всего этого появилась картина изумительной красоты...»[12], — отмечал музыкальный критик Готье-Вилар.

Следующей «восточной феерией» в оформлении Бакста стала «Шехеразада» — одноактная хореографическая драма на музыку симфонической поэмы Н. А. Римского-Корсакова в постановке хореографа М. Фокина. Художник Бакст принимал самое активное участие в разработке сценария будущего балета и внес много интересных предложений в развитие сюжетной линии спектакля.

Премьера нового балета состоялась на сцене парижского театра «Гранд-Опера» в 1910 году. Успех спектакля был ошеломляющим, и «Париж был опьянен Бакстом». По словам автора статьи «Русские спектакли в Париже», «Баксту действительно принадлежит честь создания "Шехеразады" как зрелища, и зрелища изумительного, я бы сказал, невиданного. Когда вздымается занавес на этом грандиозном зеленом "алькове", то сразу вступаешь в мир особых ощущений — тех самых, которые вызываются чтением арабских сказок. Один изумрудный тон этих покровов, занавесок и трона, одна эта голубая ночь, что струится через решетчатые окна из гаремного сада, эти ворохи расшитых подушек и среди грандиозно-интимной обстановки эти полунагие танцовщицы, что

[9] Пожарская М. Н. Русское театрально-декорационное искусство конца XIX — начала XX века. — М., 1970. – С. 235.

[10] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 73.

[11] Бенуа А. Н. Мои воспоминания: В 5 кн. Том 1. Кн. 1, 2, 3. — М.: Наука, 1980. — С. 503.

[12] Светлов В. Я. Современный балет. *Издано при непосредственном участии Л. С. Бакста.* — Спб.: Издание Товарищества Р. Голике и А. Вильборг, 1911. — С.95.

тешат султана своими гибкими, строго симметрическими движениями, одно это чарует сразу и абсолютно. Кажется, точно со сцены несутся пряно-чувственные ароматы, и душу наполняет тревога, ибо знаешь, что здесь вслед за пиром, за безумно сладкими видениями должны политься потоки крови. Трудно себе представить более тонкую, меткую и менее навязчивую экспозицию драмы, нежели декорация Бакста... Говорю без преувеличения: я никогда еще не видел такой красочной гармонии на сцене, такого "благозвучного" в своей сложности красочного оркестра»[13].

В этой блестящей постановке Бакст проявил себя как изумительный колорист, сумевший всевозможными оттенками цветов показать на сцене пряную роскошь и негу востока. Удивительные костюмы, созданные им для «Шехеразады», пленяли зрителя изысканной роскошью и тонкой эротичностью, одновременно провоцируя скрытую чувственность. Сам же художник, анализируя свой художественный метод, неоднократно подчеркивал: «Я часто замечал, что в каждом цвете существуют оттенки, которые передают искренность и скромность, а временами чувственность и почти животные качества, порою гордость и временами отчаяние. Все это можно почувствовать и передать зрителю посредством эффектов, которые производят различные формы. Именно так я поступил в "Шехеразаде". На меланхоличный зеленый я наложил темно-синий, наполненный отчаянием, хотя это может показаться парадоксальным. Существует красный цвет триумфа и цвет убийства. Существует синий, цвет Марии Магдалины, или же синий Мессалины. Художник, который знает, как пользоваться этим, похож на дирижера оркестра, который может все привести в движение взмахом своей палочки и произвести тысячу безошибочных звуков. Таким образом, художник может ждать от зрителя, что тот почувствует именно те импульсы, которые он намеревался вызвать»[14].

Экзотическое творчество художника Л. Бакста становится настолько популярным в Париже и Европе, что начинает оказывать непосредственное влияние на повседневную жизнь, моду и дизайн. «Любая дама света, каждая фигура моды... хотела иметь салон, схожий с гаремом Бакста. Если когда- либо и был момент, когда мир находился у ног Бакста, это было именно тогда...»[15] Успех постановки «Шехеразады» положил начало и новому направлению экспозиционной деятельности — показу на выставках эскизов костюмов и декораций как самостоятельных художественных произведений.

Следующим спектаклем, оформленным Бакстом в 1910 году для антрепризы Дягилева, становится балет «Карнавал», поставленный на музыку фортепианной сюиты Шумана в хореографии Фокина. Новая постановка художника своим оформлением кардинально отличалась от пряной колористической роскоши «Шехеразады». Костюмы персонажей «Карнавала», созданные в эстетике итальянской комедии дель-арте, многочисленные многоярусные кринолины дам и изящные фраки мужчин пленяли своей изысканной утонченностью, напоминая ранние работы художников «Мира искусства». Балет «Карнавал», где бы он ни шел, всегда пользовался неизменным успехом у зрителя, ведь в спектакле принимали участие звезды русского балета — Т. Карсавина (Коломбина), В. Нижинский (Пьеро), М. Фокин (Арлекин), В. Фокина (Эстрелла) и другие.

Постепенно творчество Л. Бакста становится неотъемлемой частью и художественной жизни Парижа. В 1911 году его выбирают вице-президентом Общества декоративных искусств и в июне того же года в парижском Музее декоративных искусств у него открывается персональная выставка, на которой художник представляет более 120 театральных эскизов. Сергей Дягилев, потрясенный грандиозным успехом Л. Бакста, назначает его художественным руководителем своей труппы.

Два следующих балета — «Нарцисс», «Дафнис и Хлоя», — эскизы к которым представлены на выставке, воплощают мечту художника показать на театральной сцене образы античной Греции.

Балет «Нарцисс» (1911 г.) был поставлен хореографом М. Фокиным на музыку композитора Н. Черепнина. Сценарий к этому балету написал Л. Бакст, взяв за основу античный миф о юноше Нарциссе и нимфе Эхо. Спектакль не имел такого шумного успеха, как «Шехеразада» и «Клеопатра»,

[13] Бенуа А. Мои воспоминания // Речь, 1910, 12 июля. — С. 513.
[14] Интервью с Л. Бакстом // Нью-Йорк Таймс Трибьюн, 1915, 5 сент. — С. 90.
[15] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 87.

но, как это обычно случалось, главной удачей постановки вновь стали декорации, и особенно костюмы, придуманные Л. Бакстом.

Эстетика костюмов, созданных художником для этого спектакля, с многочисленными струящимися шарфами и закрученными драпировками экзотических одеяний, была ориентирована прежде всего на стилизованную под античные движения свободную пластику исполнителей. В отличие от костюмов главных героев, выдержанных в основном в нейтральных тонах, костюмы второстепенных персонажей — беотиек, беотийцев и нимф — отличались яркостью и контрастными сочетаниями цветов. Эти «второстепенные» персонажи, созданные художником в эскизах, своим внешним видом совершенно не походили на утонченных артистов балета. Их крупные фигуры с пышными формами и вывернутыми массивными ногами завораживали зрителя эротичной пластикой вакхического танца. «Эти эскизы принадлежат к самым талантливым сценическим творениям Бакста. Они передавали "аромат" древности и одновременно были необычайно современными. Со всей полнотой воплотился в них живописный темперамент художника, свойственное ему чувство ритма, пластики и экспрессии линии»[16].

Балет на музыку М. Равеля «Дафнис и Хлоя», премьера которого состоялась в 1912 г., также продолжил на сцене тему античной Греции. Дивный миф о любви Дафниса и Хлои привлек Бакста своей романтичностью. Правда, костюмы к новому спектаклю в большинстве своем по ряду причин художнику пришлось использовать из балета «Нарцисс», тем не менее, участие в постановке таких звезд, как Т. Карсавина и В. Нижинский, обеспечило спектаклю блестящую премьеру.

После 1910 года, постоянно работая в Европе, художник уже редко бывает в России. Скандал, разразившийся в Петербурге в конце 1912 года, когда художнику как еврею, не имеющему права на жительство, было предписано покинуть столицу в 24 часа, еще больше усугубил разрыв с Родиной. Слава Бакста-художника достигла апогея именно в Париже, когда он получил от французского правительства редкую для иностранца награду — орден Почетного легиона. Теперь имя Леона Бакста ставится в один ряд с именами известных балетмейстеров и исполнителей знаменитых «Русских сезонов» С. Дягилева. У художника начинают появляться подражатели, его наперебой приглашают работать с крупнейшими театрами и труппами мира. Продолжая работать с антрепризой С. Дягилева (балеты «Видение розы», 1911 г.; «Синий бог», 1912 г.; «Тамар», 1912 г.; «Послеполуденный отдых фавна», 1912 г.; «Игры», 1913 г.; «Спящая красавица», 1921 г.), художник активно сотрудничает с Идой Рубинштейн (декорации и костюмы к «Мучению святого Себастьяна», 1911 г.; «Саломея», 1912 г.; «Елена Спартанская», 1912 г.; «Пизанелла», 1913 г.), разрабатывает костюмы и декорации для труппы Анны Павловой к спектаклям «Восточная фантазия», 1913 г., «Спящая красавица», 1916 г. (Нью-Йорк, Ипподром). Параллельно художник оформляет спектакли в ведущих Парижских театрах, сотрудничает с театрами Лондона, Брюсселя, Рима, Нью-Йорка.

Разработанные Львом Бакстом художественные приемы положили начало новой эпохи в сценографии балетного театра. Художник продолжал оставаться непревзойденным сценографом до своей внезапной смерти в 1924 году. И «хотя его таланта художника и графика хватило бы, чтобы занять место на художественном небосклоне, но именно искусство театрального дизайнера обеспечило ему место среди ярчайших созвездий. Его цвета, волнообразные формы, манера видения костюмов в движении, а также поэтическое восприятие... создали из него необычайное явление в мире театра»[17].

Светлана ШАБАНОВА,
театровед

[16] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 115.
[17] Инглес Э. Бакст. Искусство театра и танца. — М.: Магма, 2011. — С. 181.

Theatre of the artist Léon Bakst

The relationship of the artist Bakst to the theater is an amazing story of a great success in a genre in which the artist was originally not planning to work. He wanted to be a successful painter, portraitist, graphic artist and in these areas of art to become "the most famous artist in the world." Fate decreed otherwise. Bakst received desired international fame, first of all as a theater artist. His theatre debut as a stage designer was held on February 22, 1902, when in the Hermitage Theatre was shown the elegant French pantomime "Le Coeur de la Marquise [Heart of the Marquise]", for which the artist had created costumes and scenery. These sketches at first sight may seem somewhat illustrative, but with careful elaboration of details and elegant styles, and most importantly, they were designed in the style of the 1790s-the time when the plot and action took place.

According to the tradition accepted in state theaters, for the majority of productions there was commonly used so-called "duty" scenery — a standard set of scenography, which had a very indirect relationship to the place and duration of the play performed.

Novice set designer Bakst, thinking of his first theatre decorations, broke with this routine tradition. His stylized, but at the same time, historical approach to recreating on stage the atmosphere through the costumes and the scenery became a kind of revolution in the field of scenography. Inspired by his work in the theater, a year later, in 1903, at the same stage of the Hermitage Theatre, the young artist designed the ballet "Die Puppenfee [The Fairy Doll]" to music by J. Bayer. Again, thanks to the scenography and costumes the simple ballet turns into an elegant masterpiece of staging. The Costumes for the balletwere distinguished by a special charm and sweet elegance. The choreographers — brothers Sergei and Nikolai Legat — enthusiastically supported all Bakst's creative endeavours and created on stage a fantasy world out of Hoffman's mysterious two worlds, turning a plain ballet into a fairy miniature.

Bakst began to try his hand at drama theater. On the stage of the Alexandrinsky Theatre, he created sets and costumes for the staging of the ancient Greek tragedy "Hippolytus" by Euripides in 1902, and in 1904 on the same stage he prepared the tragedy "Oedipus at Colonus" by Sophocles. According to the traditions of the ancient Greek theater the action of the play was to take place during the day. The artist developed a single stage construction, depicting a stylized ancient Greek temple, and with the help of lighting effects achieved the illusion of changes in time.

Bakst's real world fame as a theater artist began from work in the famous entreprise of S. Diaghilev in Paris, in the so-called "Russian Seasons". These became one of the brightest phenomena in the artistic culture of the early twentieth century and gave a new impetus to the world of ballet and theatrical decorative art.

The first work of the artist in the "Russian Seasons" was the creation of sets and costumes for the '*mimodrame*' "Cléopâtre [Cleopatra]" with choreography by M. Fokine in Paris on the stage of the *Théâtre du Châtelet* in 1909. Paris was won by the extravagant actress Ida Rubinstein as Cleopatra. According to many critics, the production of "Cleopatra" was a success primarily due to an innovative set design by Bakst.

The next "Eastern extravaganza" designed by Bakst was "Shéhérazade" — a choreographic drama to music by Rimsky-Korsakov, directed by choreographer Mikhail Fokine. Bakst took an active part in the development of scenarios of the ballet and made a lot of interesting proposals in the development of the storyline

of the play. The premiere of the ballet took place on the stage of the Paris Theater "Grand Opera" in 1910. The success of the performance was stunning, and "Paris was intoxicated by Bakst".

The success of the play "Shéhérazade" marked the beginning of a new type of exposition — showing costumes and scenery as independent works of art at exhibitions .

The next performance, decorated by Bakst in 1910 for Diaghilev's entreprise, was a ballet "Carnival", put to Schumann's piano suite and choreographed by Fokine. The production of the artist was radically different in its design from the coloristic luxury of "Shéhérazade". The costumes for "Carnival", created in the aesthetics of the Italian *commedia dell'arte*, numerous stacked ladies' crinolines and elegant men's coats captivated by their exquisite refinement.

Bakst's creative works became an integral part of the artistic life of Paris. In 1911, he was elected vice-president of the Society of Decorative Arts. In June of the same year, at the Paris Museum of Decorative Arts, he had a solo exhibition in which the artist had more than 120 theatrical sketches. S. Diaghilev, shocked by L. Bakst's great success, appointed him artistic director of his company.

The next two ballets — "Narcisse" and "Daphnis et Chloé [Daphnis and Chloë]" — embodied the artist's dream to show the images of ancient Greece on the stage. The Ballet "Narcisse" (1911) was staged by choreographer Mikhail Fokine to music by the composer N. Tcherepnin. The script of the ballet was written by Bakst himself and was based on the ancient myth of the youth Narcissus and the nymph Echo. The play did not have such a resounding success, as "Shéhérazade" and "Cléopâtre [Cleopatra]", but the main success of the performance was the scenery, and, especially, the costumes, invented by Bakst.

The ballet to the music of Ravel's "Daphnis et Chloé", which premiered in 1912, also continued the theme of ancient Greece on stage.The marvellous myth about the love of Daphnis and Chloe drew Bakst by their romance. Though the costumes for the new performance were for several reasons used by the artist from the ballet "Narcisse", the participation of such stars as T. Karsavina and V. Nijinsky provided a brilliant success to the premiere.

Bakst's fame reached its climax precisely in Paris, when he received an award which was rare for a foreigner — the Legion of Honour — from the French government. Now his name was put on a par with the names of the other famous choreographers and performers of the famous "Russian Seasons" of S. Diaghilev. Imitators of the artist began to appear. He was constantly invited to work with the major theaters and troupes in the world. Continuing to work with the Ballets Russes of Sergei Diaghilev (ballets "Le Spectre de la Rose", 1911; "Le Dieu Bleu [The Blue God]", 1912; "Thamar", 1912; "L'Après-midi d'un Faune [The Afternoon of a Faun]", 1912; "Games", 1913; "Sleeping Beauty", 1921), the artist actively cooperated with Ida Rubinstein (sets and costumes for "Le Martyre de saint Sébastien", 1911; "Salomé", 1912; "Helene de Sparte", 1912; "La Pisanella [La Pisanella ou La Morte Parfumee]", 1913). He designed the costumes and sets for the ballet company of Anna Pavlova for productions of "Oriental fantasy", 1913; "Sleeping Beauty", 1916 (New York, Racecourse). In parallel, the artist decorated performances in leading Paris theaters, collaborated with theaters in London, Brussels, Rome, and New York.

Designed by Leon Bakst, artistic techniques marked the beginning of a new era in ballet theater scenography. The artist remained unsurpassed as a set designer until his sudden death in 1924.

Svetlana Shabanova,
Theatre historian

Іпаліт (паводле трагедыі Эўрыпіда)

Ипполит
(по мотивам трагедии Еврипида)

Hippolytos (Hippolytus)
(based on the play by Euripides)

Александрынскі тэатр, Санкт-Пецярбург
Пастаноўшчык: Азароўскі Ю. Э.
Прэм'ера: 14.10.1902

Александринский театр, Санкт-Петербург
Постановщик: Озаровский Ю. Э.
Премьера: 14.10.1902

Alexandrinsky Theatre, St. Petersburg
Choreographer: Ozarovsky Y. E.
Premiere: 14.10.1902

Г. А. Лачынава — Федра,
О. У. Уварава — Карміцелька Федры
1902. Кардон, фотапапера, накат, фотадрук сепійны. 14,0×9,6; 14,0×9,6 (падложка)
СПДМТіММ

А. А. Лачинова — Федра,
О. У. Уварова — Кормилица Федры
1902. Картон, фотобумага, накат, фотопечать сепийная. 14,0×9,6; 14,0×9,6 (подложка)
СПГМТиМИ

A. A. Lachinova as Phaedra,
O. U. Uvarova as Phaedra's Nurse
1902. Cardboard, paper, reel, sepia photo printing. 14.0×9.6; 14.0×9.6 (substrate)
SPSMTM

О. У. Уварава — Карміцелька Федры
1902. Фотапапера, фотадрук сепійны
14,0×9,6
СПДМТіММ

О. У. Уварова — Кормилица Федры
1902. Фотобумага, фотопечать сепийная
14,0×9,6
СПГМТиМИ

O. U. Uvarova as Phaedra's Nurse
1902. Photo paper, sepia photo printing
14.0×9.6
SPSMTM

Ю. М. Юр'еў — Іпаліт
1902. Паштовая картка, фотадрук чорна-белы. 13,9×8,8
СПДМТіММ

Ю. М. Юрьев — Ипполит
1902. Почтовая карточка, фотопечать черно-белая. 13,9×8,8
СПГМТиМИ

Yu. M. Yuryev as Hippolytus
1902. Postcard, photo printing in black and white. 13.9×8.8
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Федры.
Федра на смяротным ложы
1902. Папера, акварэль, аловак
28,3×21,3
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Федры.
Федра на смертном ложе
1902. Бумага, акварель, карандаш
28,3×21,3
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Phaedra's Costume.
Phaedra on her Deathbed
1902. Pencil and watercolour on paper
28.3×21.3
SPSMTM

Сцэна са спектакля
1902. Кардон, фотапапера, накат, фотадрук чорна-белы. 16,8×22,7; 16,8×22,7 (падложка)
СПДМТіММ

Сцена из спектакля
1902. Картон, фотобумага, накат, фотопечать черно-белая. 16,8×22,7; 16,8×22,7 (подложка)
СПГМТиМИ

Scene from the Play
1902. Cardboard, photo paper, reel, photo printing in black and white. 16.8×22.7; 16.8×22.7 (substrate)
SPSMTM

Сцэна са спектакля
1902. Кардон, фотапапера, накат, фотадрук чорна-белы. 16,8×22,7; 16,7×22,8 (падложка)
СПДМТіММ

Сцена из спектакля
1902. Картон, фотобумага, накат, фотопечать черно-белая. 16,8×22,7; 16,7×22,8 (подложка)
СПГМТиМИ

Scene from the Play
1902. Cardboard, photo paper, reel, photo printing in black and white 16.8×22.7; 16.7×22.8 (substrate)
SPSMTM

Фотафіксацыя дэкарацый Л. С. Бакста
1902. Фотапапера, кардон, фотадрук чорна-белы, накат 18,6×28,5; 19,1×28,8 (падложка)
СПДМТіММ

Фотофиксация декорации Л. С. Бакста
1902. Фотобумага, картон, фотопечать черно-белая, накат 18,6×28,5; 19,1×28,8 (подложка)
СПГМТиМИ

Photo of L. S. Bakst's set
1902. Photo paper, cardboard, photo printing in black and white, reel 18.6×28.5; 19.1×28.8 (substrate)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Карміцелькі Федры
Каля 1902. Папера, кардон, акварэль, аловак, бялілы, туш, пяро, бронзавая фарба. 27,7×21,5 (ліст); 29,0×22,8 (падложка)
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма кормилицы Федры
Около 1902. Бумага, картон, акварель, карандаш, белила, тушь, перо, бронзовая краска. 27,7×21,5 (лист); 29,0×22,8 (подложка)
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of Phaedra's Nurse
c. 1902. Watercolour, pencil, white lead, ink, pen, and bronze paint on paper laid on cardboard. 27.7×21.5 (plate); 29.0×22.8 (substrate)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Федры. Каля 1902
Папера, кардон, акварэль, аловак, бялілы, туш, пяро, бронзавая фарба
28,5×21,0 (ліст); 29,3×22,3 (падложка)
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Федры. Около 1902
Бумага, картон, акварель, карандаш, белила, тушь, перо, бронзовая краска
28,5×21,0 (лист); 29,3×22,3 (подложка)
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Phaedra's Costume. c. 1902
Watercolour, pencil, white lead, ink, pen, and bronze paint on paper laid on cardboard
28.5×21.0 (plate); 29.3×22.3 (substrate)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз святочнага касцюма Тэзея
Каля 1902. Папера, акварэль, аловак, туш, пяро, бронзавая фарба
28,5×21,0 (ліст) 29,5×22,1 (падложка)
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз праздничного костюма Тезея
Около 1902. Бумага, акварель, карандаш, тушь, перо, бронзовая краска
28,5×21,0 (лист) 29,5×22,1 (подложка)
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Festive Costume of Theseus
c. 1902. Watercolour, pencil, white lead, ink, pen, and bronze paint on paper
28.5×21.0 (plate) 29.5×22.1 (substrate)
SPSMTM

Бакст Леў (эскіз), Алегры О. К. (макет)
Макет дэкарацый. 1902
Дрэва, папера, кардон, акварэль
37,0×50,5×52,5 (у сабраным выглядзе)
СПДМТіММ

Бакст Лев (эскиз), Аллегри О. К. (макет)
Макет декорации. 1902
Дерево, бумага, картон, акварель
37,0×50,5×52,5 (в собранном виде)
СПГМТиМИ

Bakst Léon (sketch), Allegri O. K. (layout)
Model of the Set. 1902
Wood, paper, cardboard, watercolour
37.0×50.5×52.5 (assembled)
SPSMTM

Праграма спектакля. 1902
Папера, друк. 21,5×15,5
(у два складанні)
СПДМТіММ

Программа спектакля. 1902
Бумага, печать. 21,5×15,5
(в два сложения)
СПГМТиМИ

Programme of the Performance. 1902
Printing on paper. 21.5×15.5
(folded)
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм Іпаліта (хітон) для артыста
Ю. М. Юр'ева. 1902
Тканіна ваўняная, тасьма,
металічная нітка, аплікацыя
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм Ипполита (хитон) для артиста
Ю. М. Юрьева. 1902
Ткань шерстяная, тесьма,
металлическая нить, аппликация
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Costume of Hippolytus (Tunic) for Artist
Yu.M. Yuryev. 1902
Wool, lace,
metallic thread, applique
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм Тэзея (хітон) для артыста
І. М. Шувалава. 1902
Крэпдэшын, металічная нітка
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм Тезея (хитон) для артиста
И. М. Шувалова. 1902
Креп, металлическая нить
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Costume of Theseus (Tunic) for Actor
I. M. Shuvalov. 1902
Crepe, metallic thread
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм раба Федры (хітон). 1902
Воўна, сукно, роспіс, аплікацыя
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм раба Федры (хитон). 1902
Шерсть, сукно, роспись, аппликация
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Costume of Phaedra's Slave (Tunic). 1902
Wool, cloth, painting, applique
SPSMTM

Фея лялек (Балет)

Фея кукол (Балет)

Die Puppenfee (The Fairy Doll) (Ballet)

Музыка Ё. Байера
Марыінскі тэатр, Санкт-Пецярбург
Пастаноўшчыкі: Легат С. Г., Легат Н. Г.
Прэм'ера: 16.02.1903

Музыка Й. Байера
Мариинский театр, Санкт-Петербург
Постановщики: Легат С. Г., Легат Н. Г.
Премьера: 16.02.1903

Music by J. Bayer
Mariinsky Theatre, St Petersburg
Choreographers: Legat S. G., Legat N. G.
Premiere: 16.2.1903

А. Я. Ваганава — Кітайская лялька
1903. Фотапапера, кардон, фотадрук чорна-белы, накат
15,5×11,9; 16,3×12,0
(падложка)
СПДМТіММ

А. Я. Ваганова — Китайская кукла.
1903. Фотобумага, картон, фотопечать черно-белая, накат. 15,5×11,9; 16,3×12,0
(подложка)
СПГМТиМИ

A. Y. Vaganova as the Chinese Doll.
1903. Photo paper, cardboard, photo printing in black and white, reel. 15.5×11.9; 16.3×12.0
(substrate)
SPSMTM

Л. Г. Кякшт — Лялька
Не раней за 1903
Паштовая картка, фотадрук чорна-белы
13,8×8,7
СПДМТіММ

Л. Г. Кякшт — Кукла
Не ранее 1903
Почтовая карточка, фотопечать черно-белая
13,8×8,7
СПГМТиМИ

L. G. Kyaksht as the Doll
Not earlier than 1903
Postcard, photo printing in black and white
13.8×8.7
SPSMTM

Л. Ф. Шолар — французская лялька
1906–1914. Паштовая картка, фотадрук чорна-белы. 13,8×8,8
СПДМТіММ

Л. Ф. Шоллар — французская кукла
1906–1914. Почтовая карточка, фотопечать черно-белая. 13,8×8,8
СПГМТиМИ

L. F. Shollar as the French Doll
1906–1914. Postcard, photo printing in black and white. 13.8×8.8
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Барабаншчыцы (Зайчык)
для Е. К. Обухавай. Каля 1903
Папера на кардоне, аловак,
акварэль, бялілы. 32,7×26,2 (ліст);
34,0×27,2 (падложка)
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Барабанщицы (Зайчик)
для Е. К. Обуховой. Около 1903
Бумага на картоне, карандаш,
акварель, белила. 32,7×26,2 (лист);
34,0×27,2 (подложка)
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of a Drummer (Bunny)
for E. K. Obukhova. c. 1903
Watercolour, pencil, and white lead on paper
laid on cardboard. 32.7×26.2 (plate);
34.0×27.2 (substrate)
SPSMTM

П. Н. Уладзіміраў, В. А. Сямёнаў —
П'еро ў pas de trois
1918–1919. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,8×8,9
СПДМТіММ

П. Н. Владимиров, В. А. Семенов —
Пьеро в pas de trois
1918–1919. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,8×8,9
СПГМТиМИ

P. N. Vladimirov, V. A. Semenov
as Pierrots in the pas de trois
1918–1919. Postcard, photo printing
in black and white. 13.8×8.9
SPSMTM

А. А. Смірнова — Фея лялек
1917–1918. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,7×8,6
СПДМТіММ

Е. А. Смирнова — Фея кукол
1917–1918. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,7×8,6
СПГМТиМИ

E. A. Smirnova as the Fairy Doll
1917–1918. Postcard, photo printing
in black and white. 13.7×8.6
SPSMTM

Л. І. Віль
1903–1913. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,9×8,8
СПДМТіММ

Е. И. Вилль
1903–1913. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,9×8,8
СПГМТиМИ

E. I. Vill
1903–1913. Postcard, photo printing
in black and white. 13.9×8.8
SPSMTM

П. Н. Уладзіміраў, В. А. Сямёнаў,
Г. І. Бальшакова — pas de trois
1918–1919. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,7×8,5
СПДМТіММ

П. Н. Владимиров, В. А. Семенов,
Г. И. Большакова — pas de trois
1918–1919. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,7×8,5
СПГМТиМИ

P. N. Vladimirov, V. A. Semenov,
G. I. Bolshakova in the pas de trois
1918–1919. Postcard, photo printing
in black and white. 13.7×8.5
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз жаночага касцюма для вальса лялек. Каля 1903
Папера на кардоне, аловак, акварэль, бялілы. 33,0×26,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз женского костюма для вальса кукол. Около 1903
Бумага на картоне, карандаш, акварель, белила. 33,0×26,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Female Costume for a Dolls Waltz. c. 1903
Watercolour, pencil, and white lead on paper laid on cardboard. 33.0×26.5
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Кітайца
для В. І. Панамарова. Каля 1903
Папера, аловак, акварэль,
бронзавая фарба. 28,3×21,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Китайца
для В. И. Пономарева. Около 1903
Бумага, карандаш, акварель,
бронзовая краска. 28,3×21,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Costume Design of a Chinaman
for V. I. Ponomarev. c. 1903
Pencil, watercolour, and
bronze paint on paper. 28.3×21.0
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма для П. Гердта
Каля 1903. Папера, аловак,
акварэль. 28,3×21,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма для П. Гердта
Около 1903. Бумага, карандаш,
акварель. 28,3×21,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume for P. Gerdt
c. 1903. Pencil and watercolour
on paper. 28.3×21.0
SPSMTM

Эдып у Калоне (паводле трагедыі Сафокла)

Эдип в Колоне
(по мотивам трагедии Софокла)

Œdipe à Colone
(Oedipus at Colonus by Sophocles)

Александрынскі тэатр, Санкт-Пецярбург
Пастаноўшчык: Азароўскі Ю. Э.
Прэм'ера: 08.01.1904

Александринский театр, Санкт-Петербург
Постановщик: Озаровский Ю. Э.
Премьера: 08.01.1904

Alexandrinsky Theatre, St. Petersburg
Choreographer: Ozarovsky Y. E.
Premiere: 08.01.1904

Сцэна са спектакля
Не раней за 1904. Фотапапера, кардон, накат, фотадрук чорна-белы. 15,4×22,7; 15,4×25,1 (падложка)
СПДМТіММ

Сцена из спектакля
Не ранее 1904. Фотобумага, картон, накат, фотопечать черно-белая. 15,4×22,7; 15,4×25,1 (подложка)
СПГМТиМИ

Scene from the Performance
Not earlier than 1904. Photo paper, cardboard, reel, photo printing in black and white. 15.4×22.7; 15.4×25.1 (substrate)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Эдыпа. Каля 1904
Папера на кардоне, аловак, акварэль, бялілы. 28,5×20,9
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Эдипа. Около 1904
Бумага на картоне, карандаш, акварель, белила. 28,5×20,9
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of Oedipus. c. 1904
Pencil, watercolour, and white lead on paper laid on cardboard. 28.5×20.9
SPSMTM

Сцэна са спектакля
Не раней за 1904.
Фотапапера, кардон, фотадрук чорна-белы, накат. 15,2×22,4; 15,3×24,8 (падложка)
СПДМТіММ

Сцена из спектакля
Не ранее 1904
Фотобумага, картон, фотопечать черно-белая, накат
15,2×22,4; 15,3×24,8 (подложка)
СПГМТиМИ

Scene from the Performance
Not earlier than 1904
Photo paper, cardboard, photo printing in black and white, reel. 15.2×22.4; 15.3×24.8 (substrate)
SPSMTM

Сцэна са спектакля
Не раней за 1904. Фотакардон, фотадрук сепійны. 12,4×22,5
СПДМТіММ

Сцена из спектакля
Не ранее 1904. Фотокартон, фотопечать сепийная. 12,4×22,5
СПГМТиМИ

Scene from the Performance
Not earlier than 1904. Photo cardboard, sepia photo printing. 12.4×22.5
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм вяскоўца (хітон)
1903. Воўна, тасьма,
роспіс, аплікацыя
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм сельчанина (хитон)
1903. Шерсть, тесьма,
роспись, аппликация
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Costume of a Villager (Tunic)
1903. Wool, ribbons,
painting, applique
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм салдата са світы Тэзея (хітон)
1903. Воўна, тасьма,
роспіс, аплікацыя
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм солдата из свиты Тезея (хитон)
1903. Шерсть, тесьма,
роспись, аппликация
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Costume of a Theseus' Escort Soldier (Tunic)
1903. Wool, ribbons,
painting, applique
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм (плашч). 1903
Тканіна ваўняная, крэпдэшын,
роспіс па трафарэце
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм (гиматий). 1903
Ткань шерстяная, креп,
роспись по трафарету
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Costume (Himation). 1903
Wool, crepe,
stencil
SPSMTM

Александринскій театръ принялъ *современный* способъ постановки и инсценировалъ хоръ вполнѣ самостоятельно.

Усматривая въ немъ два начала: *реальное* (активное вмѣшательство въ ходъ трагедіи) и *идеальное* (философско-мистическія настроенія хора и литургическій обрядъ, сопровождавшій представленія въ античномъ театрѣ), нашъ театръ раздѣляетъ хоръ на два: *нижній* и *верхній* (такъ можно назвать ихъ по мѣсту дѣйствія на сценѣ).

Одинъ (верхній) даетъ матеріалъ режиссеру для созданія въ трагедіи „народнаго" элемента. Хоръ этотъ трактуется на сценѣ вполнѣ реально, съ индивидуальный окраской отдѣльныхъ представителей изъ народа. Такъ въ трагедіи „Эдипъ въ Колонѣ" съ помощью реальнаго хора поставлены всѣ сцены съ колонейцами.

Другой хоръ (нижній) служитъ воплощеніемъ идеальнаго начала. Здѣсь, въ противуположность верхнему хору, почти полное отсутствіе реальныхъ чертъ и индивидуальной характерцстики дѣйствующихъ лицъ хора. Въ гримѣ и костюмѣ ихъ допущена стилизація. Рѣчи ихъ, ради оттѣненія лирическаго характера хора, передаются съ помощью мело-декламаціи.

Сцена въ постановкахъ античныхъ трагедій въ Александринскомъ театрѣ раздѣлена на двѣ части: верхнюю и нижнюю—вовсе не изъ подражанія античному театру (который, какъ это установлено новѣйшими изысканіями въ области классической археологіи, никогда и не зналъ двухъ плоскостей сцены), а именно въ виду раздѣленія хора.

Такимъ образомъ, нижняя (передняя) часть сцены (въ данномъ случаѣ архитектурное вступленіе въ декорацію трагедіи)—это мѣсто дѣйствія хора въ античномъ значеніи этого слова. Верхняя (задняя)—мѣсто дѣйствія самой трагедіи и участвующаго въ ходѣ ея народа.

Эпоха, принятая въ постановкѣ «Эдипа въ Колонѣ», въ виду миѳологическихъ чертъ трагедіи, отнесена къ древнѣйшимъ періодамъ эллинской культуры.

Типографія Императорскихъ СПб. театровъ, Моховая, 40.

Инв. № 335-2 Оф 28336

Александринскій Театръ.

Софоклъ.

Пятница, 9-го Января.

Цѣна 5 коп.

Праграма прэм'еры. 1904
Папера, друк. 22,2×14,5
(у два складанні)
СПДМТіММ

Программа премьеры. 1904
Бумага, печать. 22,2×14,5
(в два сложения)
СПГМТиМИ

Premiere Programme. 1904
Printing on paper. 22.2×14.5
(folded)
SPSMTM

Бакст Леў
Антычная танцорка
(з аўтографам М. М. Фокіну)
1907–1908 (?) Папера на кардоне, туш, пяро. 24,0×15,8
СПДМТіММ

Бакст Лев
Античная танцовщица
(с автографом М. М. Фокину)
1907–1908 (?) Бумага на картоне, тушь, перо. 24,0×15,8
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Antique Dancer
(autographed for M. Fokine)
1907–1908 (?) Ink and pen on paper laid on cardboard. 24.0×15.8
SPSMTM

Клеапатра

(Егіпецкія ночы) (Мімадрама)

Клеопатра
(Египетские ночи)
(Мимодрама)

Cléopâtre
(Une Nuit d'Egypte)
(Cleopatra
(Egyptian Nights))
(Mimodrama)

Музыка А. С. Арэнскага, М. І. Глінкі, А. К. Глазунова,
С. І. Танеева, М. А. Рымскага-Корсакава, М. П. Мусаргскага
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Антрэпрыза С. П. Дзягілева,
тэатр «Шатле», Парыж
Прэм'ера: 02.06.1909

Музыка А. С. Аренского, М. И. Глинки, А. К. Глазунова,
С. И. Танеева, Н. А. Римского-Корсакова, М. П. Мусоргского
Постановщик: Фокин М. М.
Антреприза С. П. Дягилева,
театр «Шатле», Париж
Премьера: 02.06.1909

Music by A. S. Arensky, M. I. Glinka, A. K. Glazunov,
S. I. Taneyev, N. A. Rimsky-Korsakov, M. P. Mussorgsky
Choreographer: M. Fokine
Diaghilev's Saison Russe,
at the Théâtre du Châtelet, Paris
Premiere: 02.06.1909

Г. П. Паўлава — Таор. 1909
Паштовая картка, фотадрук чорна-белы. 13,8×8,9
СПДМТіММ

А. П. Павлова — Таор. 1909
Почтовая карточка, фотопечать черно-белая. 13,8×8,9
СПГМТиМИ

A. P. Pavlova as Taor. 1909
Postcard, photo printing in black and white. 13.8×8.9
SPSMTM

С. В. Фёдарава — Таор
1910. Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 24,9×15,6
СПДМТіММ

С. В. Федорова — Таор
1910. Фотобумага, фотопечать черно-белая. 24,9×15,6
СПГМТиМИ

S. V. Fedorova as Taor
1910. Photo paper, photo printing in black and white. 24.9×15.6
SPSMTM

Г. П. Паўлава — Таор, М. М. Фокін — Амун
1909. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 9,8×13,9
СПДМТіММ

А. П. Павлова — Таор, М. М. Фокин — Амун
1909. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 9,8×13,9
СПГМТиМИ

A. P. Pavlova as Taor, M. M. Fokine as Amun
1909. Postcard, photo printing
in black and white. 9.8×13.9
SPSMTM

М. М. Фокін — Амун, В. П. Фокіна — Таор. 1914 (?)
Фотапапера, фотадрук сепійны. 15,2×28,7
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Амун, В. П. Фокина — Таор. 1914 (?)
Фотобумага, фотопечать сепийная. 15,2×28,7
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as Amun, V. P. Fokine as Taor. 1914 (?)
Photo paper, sepia photo printing. 15.2×28.7
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Клеапатры
для М. М. Кузняцовай-Бенуа
1909–1910. Папера на кардоне, аловак, акварэль, бронзавая фарба
33,0×26,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Клеопатры
для М. Н. Кузнецовой-Бенуа
1909–1910. Бумага на картоне, карандаш, акварель, бронзовая краска
33,0×26,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of Cleopatra
for M. N. Kuznetsova-Benois
1909–1910. Pencil, watercolour, and bronze paint on paper laid on cardboard
33.0×26.0
SPSMTM

Шахеразада (Балет)

Шехеразада (Балет)
Shéhérazade
(Scheherazade) (Ballet)

Музыка М. А. Рымскага-Корсакава
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Антрэпрыза С. П. Дзягілева,
тэатр Гранд-Опера, Парыж
Прэм'ера: 04.06.1910

Музыка Н. А. Римского-Корсакова
Постановщик: Фокин М. М.
Антреприза С. П. Дягилева,
театр Гранд-Опера, Париж
Премьера: 04.06.1910

Music by N. A. Rimsky-Korsakov
Choreographer: M. Fokine
Diaghilev's Saison Russe,
at the Theatre Grand Opéra, Paris
Premiere 04.06.1910

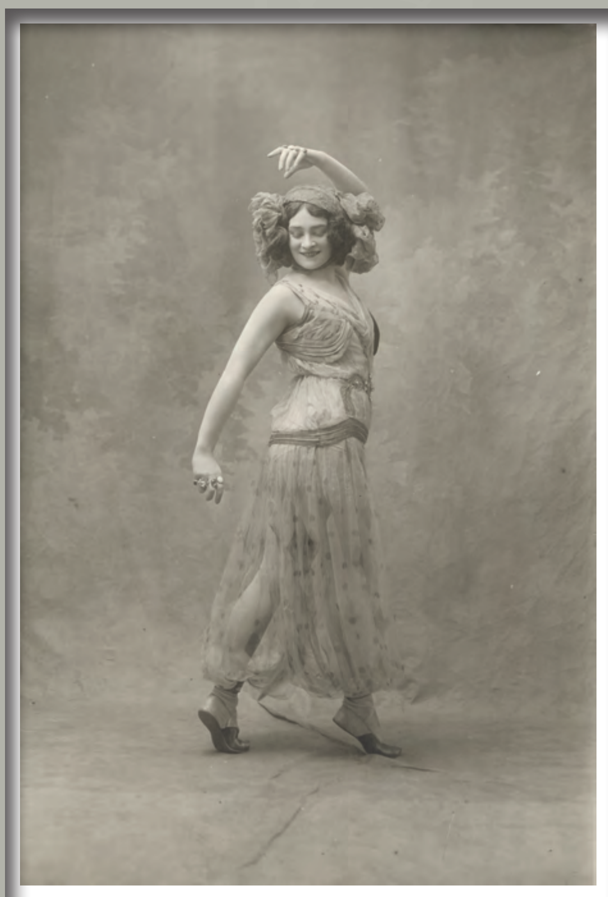

Л. Ф. Шолар
1910. Фотапапера, фотадрук
чорна-белы. 24,8×17,3
СПДМТіММ

Л. Ф. Шоллар
1910. Фотобумага, фотопечать
черно-белая. 24,8×17,3
СПГМТиМИ

L. F. Shollar
1910. Photo paper, photo printing
in black and white. 24.8×17.3
SPSMTM

М. М. Фокін — Залаты раб
1910-я. Фотапапера, фотадрук
чорна-белы. 22,5×16,3
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Золотой раб
1910-е. Фотобумага, фотопечать
черно-белая. 22,5×16,3
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as the Golden Slave
1910. Photo paper, photo printing
in black and white. 22.5×16.3
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Касцюм мужчынскі
(куртка, шаравары)
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1930. Шоўк, атлас, роспіс
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Костюм мужской
(куртка, шаровары)
Труппа «Русский балет Дягилева»
1930. Шелк, атлас, роспись
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Man's Suit (Jacket and Trousers)
The troupe "Les Ballets Russes
de Serge de Diaghilev"
1930. Silk, satin, painting
SPSMTM

Група артыстаў
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1911–1915. Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 23,0×18,0
СПДМТіММ

Группа артистов
Труппа «Русский балет Дягилева»
1911–1915. Фотобумага, фотопечать черно-белая. 23,0×18,0
СПГМТиМИ

Group of Artists
The Troupe "Les Ballets Russes de Serge de Diaghilev"
1911–1915. Photo paper, photo printing in black and white. 23.0×18.0
SPSMTM

Т. П. Карсавіна — Забеіда,
С. Л. Грыгор'еў — Шах
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1913–1915. Фотапапера,
фотадрук чорна-белы. 22,8×17,9
СПДМТіММ

Т. П. Карсавина — Зобеида,
С. Л. Григорьев — Шах
Труппа «Русский балет Дягилева»
1913–1915. Фотобумага, фотопечать
черно-белая. 22,8×17,9
СПГМТиМИ

T. P. Karsavina as Zoebéide,
S. L. Grigoryev as the Shah
The troupe "Les Ballets Russes de Serge de Diaghilev"
1913–1915. Photo paper, photo printing
in black and white. 22.8×17.9
SPSMTM

В. Ф. Ніжынскі — Залаты раб
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1910–1913. Фотапапера,
фотадрук чорна-белы. 23,0×18,0
СПДМТіММ

В. Ф. Нижинский — Золотой раб
Труппа «Русский балет Дягилева»
1910–1913. Фотобумага,
фотопечать черно-белая. 23,0×18,0
СПГМТиМИ

V. F. Nijinsky as the Golden Slave
The troupe "Les Ballets Russes
de Serge de Diaghilev"
1910–1913. Photo paper,
photo printing in black and white. 23.0×18.0
SPSMTM

В. Ф. Ніжынскі — Залаты раб
1910. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,5×8,5
СПДМТіММ

В. Ф. Нижинский — Золотой раб
1910. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,5×8,5
СПГМТиМИ

V. F. Nijinsky as the Golden Slave
1910. Postcard, photo printing
in black and white. 13.5×8.5
SPSMTM

В. П. Фокіна — Забеіда
і М. М. Фокін — Залаты раб
Пасля 1913. Папера, тыпаграфскі друк. 21,0×27,0
СПДМТіММ

В. П. Фокина — Зобеида
и М. М. Фокин — Золотой раб
После 1913. Бумага, типографская печать. 21,0×27,0
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as Zoebéide
and M. M. Fokine as the Golden Slave
After the 1913. Paper, offset printing. 21.0×27.0
SPSMTM

В. П. Фокіна — Забеіда
Каралеўскі тэатр, Стакгольм
1914. Фотапапера,
фотадрук чорна-белы. 18,6×29,1
СПДМТіММ

В. П. Фокина — Зобеида
Королевский театр, Стокгольм
1914. Фотобумага,
фотопечать черно-белая. 18,6×29,1
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as Zoebéide
Royal Theatre, Stockholm
1914. Photographic paper,
photo printing in black and white. 18.6×29.1
SPSMTM

ROYAL OPERA

COVENT GARDEN

Proprietors - THE GRAND OPERA SYNDICATE, LTD.
General Manager - MR. NEIL FORSYTH
Musical Director - MR. PERCY PITT

Season of Russian Ballet, 1911

Organised by M. SERGE DE DIAGHILEW

Choreographic Director: M. MICHEL FOKINE
Artistic Director: M. ALEXANDRE BENOIS

TUESDAY, NOVEMBER 14th, at 8.30

I.

SHEHERAZADE

Choreographic Drama by MM. L. BAKST and M. FOKINE
Music by RIMSKY-KORSAKOV
Dances and Scenes by M. MICHEL FOKINE
Scenery and Costumes designed by M. L. BAKST
Scenery executed by MM. BAKST, ANISFELD and ALLEGRI
Costumes executed by Mlle. MUELLE
Decorative Panel in the Prelude by M. V. SEROV

Zobéide . . . . Mmes. ROSHANARA
Odalisque . . . . . . SOPHIE FEDOROVA
The favourite Negro of Zobéide . . . MM. NIJINSKY
Schahriar, King of India and China . ADOLF BOLM
Schah-Zeman, his Brother . . . GRIGORIEV
The Grand Eunuch . . . . CECCHETTI

Wives of the Sultan: Mmes. ASTAFIEVA, GACHEVSKA, KOWALEWSKA, BARANOVITCH I., BARANOVITCH II., JULITZKA, KOULTCHYTZKA, TCHERNYSHOVA, PILTZ, PFLANC

First Ladies of the Harem: Mmes. WASILEWSKA, TCHEREPANOVA, GONSIOROWSKA, KLEMENTOVITCH, JEZIERSKA, KOPYTSINSKA

Праграма спектакляў «Рускіх сезонаў»
Месца стварэння: Вялікабрытанія. Лондан Ковент-Гардэн. 1911. Папера каляровая, друк. 24,5×18,5 (у два складанні)
СПДМТіММ

Программа спектаклей «Русских сезонов»
Место создания: Великобритания. Лондон Ковент-Гарден. 1911. Бумага цветная, печать. 24,5×18,5 (в два сложения)
СПГМТиМИ

The Programme of "Russian Seasons" Performances
Place of origin: United Kingdom. London Covent Garden. 1911. Printing on colour paper. 24.5×18.5 (folded)
SPSMTM

Жар-птушка (Балет)

Жар-птица (Балет)
L'Oiseau de feu (The Firebird) (Ballet)

Музыка І. Ф. Стравінскага
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Антрэпрыза С. П. Дзягілева,
тэатр «Шатле», Парыж
Прэм'ера: 25.06.1910

Музыка И. Ф. Стравинского
Постановщик: Фокин М. М.
Антреприза С. П. Дягилева,
театр «Шатле», Париж
Премьера: 25.06.1910

Music by I. F. Stravinsky
Choreographer: M. Fokine
Diaghilev's Saison Russe,
at the Théâtre du Châtelet, Paris
Premiere 25.06.1910

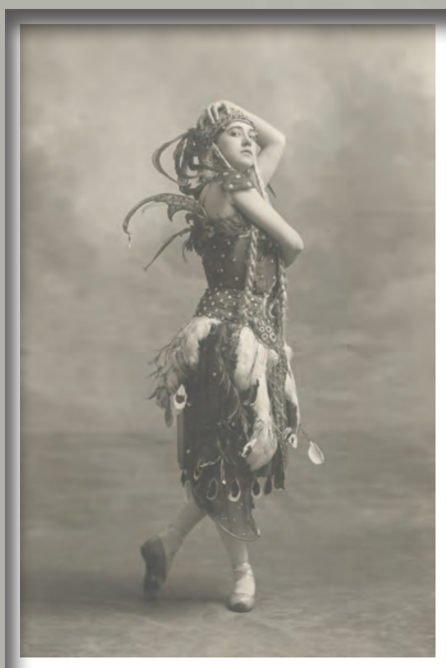

Т. П. Карсавіна — Жар-птушка
1910. Фотапапера, кардон,
фотадрук сепійны, накат
20,6×13,7; 35,0×26,0 (бланк)
СПДМТіММ

Т. П. Карсавина — Жар-птица
1910. Фотобумага, картон,
фотопечать сепийная, накат
20,6×13,7; 35,0×26,0 (бланк)
СПГМТиМИ

T. P. Karsavina as the Firebird
1910. Photo paper, cardboard,
sepia photo printing, reel
20.6×13.7; 35.0×26.0 (blank)
SPSMTM

В. П. Фокіна — Ненаглядная Краса
1910. Фотапапера, кардон, фотадрук
чорна-белы, накат. 20,1×12,9; 30,3×21,6 (бланк)
СПДМТіММ

В. П. Фокина — Ненаглядная Краса
1910. Фотобумага, картон, фотопечать
черно-белая, накат. 20,1×12,9; 30,3×21,6 (бланк)
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as Nenaglyadnaya Krasa
1910. Photographic paper, cardboard, photo printing
in black and white, reel. 20.1×12.9; 30.3×21.6 (blank)
SPSMTM

Т. П. Карсавіна —
Жар-птушка. 1910
Папера, тыпаграфскі
друк каляровы. 27,0×20,0
СПДМТіММ

Т. П. Карсавина —
Жар-птица. 1910
Бумага, типографская
печать цветная. 27,0×20,0
СПГМТиМИ

T. P. Karsavina
as the Firebird. 1910
Paper, colour
printing. 27.0×20.0
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Жар-птушкі да балета «Жар-птушка». 1922
Папера, аловак, акварэль, гуаш, узмоцненыя серабром і золатам
67,9×48,9
З карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Эскиз костюма Жар-птицы к балету «Жар-птица». 1922
Бумага, карандаш, акварель, гуашь, усиленные серебром и золотом
67,9×48,9
Из корпоративной коллекции Белгазпромбанка

Bakst Léon
Costume sketch of the Firebird for the ballet "The Firebird". 1922
Pencil, watercolour, and gouache enhanced with silver and gold on paper
67.9×48.9
Corporate collection of Belgazprombank

Карнавал (Балет)

Карнавал (Балет)
Carnival (Ballet)

Музыка Р. Шумана
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Прэм'ера: 20.02.1910, зала Г. П. Паўлавай, Санкт-Пецярбург;
Пастаноўка ў трупе С. П. Дзягілева 20.05.1910, Берлін
Пастаноўка ў Марыінскім тэатры 02.02.1911

Музыка Р. Шумана
Постановщик: Фокин М. М.
Премьера: 20.02.1910, зал А. И. Павловой, Санкт-Петербург;
Постановка в труппе С. П. Дягилева 20.05.1910, Берлин
Постановка в Мариинском театре 02.02.1911

Music by R. Schumann
Choreographer: M. Fokine
Premiere: 20.02.1910, A. I. Pavlova's Hall, St. Petersburg;
Diaghilev's Ballets Russes, 20.05.1910, Berlin
Performance at the Mariinsky Theatre, 02.02.1911

Т. П. Карсавіна — Каламбіна
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1910–1912. Фотапапера, кардон,
фотадрук чорна-белы, накат,
рэтуш. 16,1×16,2; 26,7×20,0 (падложка)
СПДМТіММ

Т. П. Карсавина — Коломбина
Труппа «Русский балет Дягилева»
1910–1912. Фотобумага, картон,
фотопечать черно-белая, накат,
ретушь. 16,1×16,2; 26,7×20,0 (подложка)
СПГМТиМИ

T. P. Karsavina as Columbine
The troupe "Diaghilev's Ballets Russes"
1910–1912. Photo paper, cardboard,
photo printing in black and white, reel,
retouching. 16.1×16.2; 26.7×20.0 (substrate)
SPSMTM

Артысты трупы С. П. Дзягілева ў будынку Нямецкага клуба (Тэатр «Крывое люстэрка») на рэпетыцыі. Крайняя справа — Б. Ф. Ніжынская. 1909–1910. Фотапапера, кардон, фотадрук чорна-белы, накат. 22,5×33,2; 33,7×46,0 (бланк)
СПДМТіММ

Артисты труппы С. П. Дягилева в здании Немецкого клуба (Театр «Кривое зеркало») на репетиции. Крайняя справа — Б. Ф. Нижинская. 1909–1910. Фотобумага, картон, фотопечать черно-белая, накат. 22,5×33,2; 33,7×46,0 (бланк)
СПГМТиМИ

Actors of Diaghilev's troupe in the building of a German Club (Theatre "Distorting Mirror") at a rehearsal. The far right — B. F. Nijinska. 1909–1910. Photo paper, cardboard, photo printing in black and white, reel. 22,5×33,2; 33.7×46.0 (blank)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма жонкі Філістэра. 1910
Папера на кардоне, акварэль, аловак. 35,5×22,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма жены Филистера. 1910
Бумага на картоне, акварель, карандаш. 35,5×22,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Philister's Wife Costume. 1910
Watercolour and pencil on paper laid on cardboard. 35.5×22.0
SPSMTM

Т. П. Карсавіна — Каламбіна
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1910–1912. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,7×8,6
СПДМТіММ

Т. П. Карсавина — Коломбина
Труппа «Русский балет Дягилева»
1910–1912. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,7×8,6
СПГМТиМИ

T. P. Karsavina as Columbine
The troupe "Diaghilev's Ballets Russes"
1910–1912. Postcard, photo
printing in black and white. 13.7×8.6
SPSMTM

Л. В. Лапухова — Каламбіна, В. Ф. Ніжынскі — Арлекін
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1910–1913. Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 23,7×17,5
СПДМТіММ

Л. В. Лопухова — Коломбина, В. Ф. Нижинский — Арлекин
Труппа «Русский балет Дягилева»
1910–1913. Фотобумага, фотопечать черно-белая. 23,7×17,5
СПГМТиМИ

L. V. Lopukhova as Columbine, V. F. Nijinsky as Harlequin
The troupe "Diaghilev's Ballets Russes"
1910–1913. Photo paper, photo printing in black and white. 23.7×17.5
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Эўзэбіўса. 1910
Папера на кардоне, акварэль, аловак, лак. 28,0×21,3 (малюнак); 37,6×30,2 (падложка)
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Эузебиуса. 1910
Бумага на картоне, акварель, карандаш, лак. 28,0×21,3 (рисунок); 37,6×30,2 (подложка)
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Eusebius' Costume. 1910
Watercolour , pencil, and vanish on paper laid on cardboard. 28.0×21.3 (picture); 37.6×30.2 (substrate)
SPSMTM

А. Р. Больм — П'еро
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
1911–1915. Фотапапера,
фотадрук чорна-белы. 24,3×17,6
СПДМТіММ

А. Р. Больм — Пьеро
Труппа «Русский балет Дягилева»
1911–1915. Фотобумага,
фотопечать черно-белая. 24,3×17,6
СПГМТиМИ

A. R. Bolm as Pierrot
The troupe "Diaghilev's Ballets Russes"
1911–1915. Photo paper,
photo printing in black and white. 24.3×17.6
SPSMTM

В. П. Фокіна — Каламбіна, М. М. Фокін — Арлекін
Трупа «Рускі балет Дзягілева»
Не раней за 1911. Паштовая картка, фотадрук сепійны. 13,4×8,8
СПДМТіММ

В. П. Фокина — Коломбина, М. М. Фокин — Арлекин
Труппа «Русский балет Дягилева»
Не ранее 1911. Почтовая карточка,
фотопечать сепийная. 13,4×8,8
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as Columbine, M. M. Fokine as Harlequin
Troupe "Diaghilev's Ballets Russes"
Not earlier than 1911. Postcard, sepia photo printing. 13.4×8.8
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Каламбіны. 1910
Папера на кардоне, акварэль, аловак, бронзавая фарба. 25,0×26,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Коломбины. 1910
Бумага на картоне, акварель, карандаш, бронзовая краска. 25,0×26,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Columbine's Costume. 1910
Watercolour, pencil, bronze paint on paper laid on cardboard. 25.0×26.5
SPSMTM

В. П. Фокіна — К'ярына
Не раней за 1912. Паштовая картка, фотадрук чорна-белы. 13,8×8,9
СПДМТіММ

В. П. Фокина — Кьярина
Не ранее 1912. Почтовая карточка, фотопечать черно-белая. 13,8×8,9
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as Chiarina
Not earlier than 1912. Postcard, photo printing in black and white. 13.8×8.9
SPSMTM

M. M. Фокін — Арлекін
Каралеўскі тэатр, Стакгольм (?)
1914 (?). Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 20,2×29,4
СПДМТіММ

M. M. Фокин — Арлекин
Королевский театр, Стокгольм (?)
1914 (?). Фотобумага, фотопечать черно-белая. 20,2×29,4
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as Harlequin
Royal Theatre, Stockholm (?)
1914 (?). Photo paper, photo printing in black and white. 20.2×29.4
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз жаночага касцюма для «Высакароднага вальса». 1910
Папера на кардоне, акварэль, аловак, бялілы. 36,2×24,4
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз женского костюма для «Благородного вальса». 1910
Бумага на картоне, акварель, карандаш, белила. 36,2×24,4
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Female Costume for the "Noble Waltz". 1910
Watercolour, pencil, and white lead on paper laid on cardboard. 36.2×24.4
SPSMTM

Таіс (Опера)

Таис (Опера)
Thaïs (Opera)

Музыка Ж. Маснэ
Музыка Ж. Массне
Music by Jules Massenet

Бакст Леў
Эскіз касцюма Таіс
для М. М. Кузняцовой-Бенуа
Каля 1910. Папера, аловак, акварэль. 27,4×21,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Таис
для М. Н. Кузнецовой-Бенуа
Около 1910. Бумага, карандаш, акварель
27,4×21,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Thais' Costume
for M. N. Kuznetsova-Benois
c. 1910. Pencil and watercolour on paper
27.4×21.5
SPSMTM

Фаўст (Опера)

Фауст (опера)
Faust (Opera)

Музыка Ш. Гуно
Музыка Ш. Гуно
Music by Charles Gounod

Бакст Леў
Эскіз касцюма Маргарыты
для М. М. Кузняцовай-Бенуа
1911–1912. Папера на кардоне, аловак,
акварэль, бронзавая фарба. 35,4×22,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Маргариты
для М. Н. Кузнецовой-Бенуа
1911–1912. Бумага на картоне, карандаш,
акварель, бронзовая краска. 35,4×22,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of Marguerite
for M. N. Kuznetsova-Benois
1911–1912. Pencil, watercolour, and bronze
paint on paper laid on cardboard. 35.4×22.0
SPSMTM

Прывід ружы (Балет)

Видение розы (Балет)

Le Spectre de la Rose (The Spirit of the Rose) (Ballet)

Музыка К. М. Вебера
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Прэм'ера: 19.04.1911
Трупа «Рускі балет Дзягілева», тэатр Казіно, Монтэ-Карла

Музыка К. М. Вебера
Постановщик: Фокин М. М.
Премьера: 19.04.1911
Труппа «Русский балет Дягилева», театр Казино, Монте-Карло

Music by C. M. von Weber
Choreographer: M. Fokine
Premiere: 04.19.1911
The troupe «Diaghilev's Ballet Russes»
Monte Carlo Casino (Théâtre de Monte-Carlo)

Т. П. Карсавіна — Дзяўчына. 1911
Паштовая картка, фотадрук чорна-белы. 13,6×8,8
СПДМТіММ

Т. П. Карсавина — Девушка. 1911
Почтовая карточка, фотопечать черно-белая. 13,6×8,8
СПГМТиМИ

T. P. Karsavina as The Young Girl. 1911
Postcard, photo printing in black and white. 13.6×8.8
SPSMTM

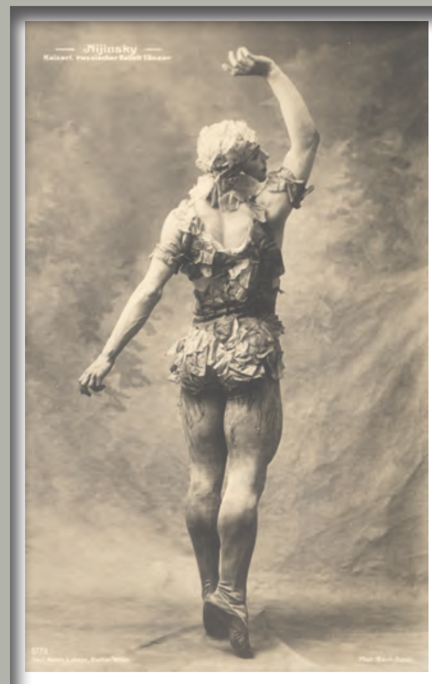

В. Ф. Ніжынскі — Ружа. 1911
Паштовая картка,
фотадрук сепійны. 13,9×8,8
СПДМТіММ

В. Ф. Нижинский — Роза. 1911
Почтовая карточка,
фотопечать сепийная. 13,9×8,8
СПГМТиМИ

V. F. Nijinsky as the Rose. 1911
Postcard, sepia photo printing. 13.9×8.8
SPSMTM

Както [Cocteau] Ж. (аўтар эскіза)
Плакат з выявай Т. П. Карсавінай
1911. Папера, каляровы друк
201,0×132,0 (ліст); 196,0×123,0
(у святле); 231,0×145,5×6,0 (рама)
СПДМТіММ

Кокто [Cocteau] Ж. (автор эскиза)
Плакат с изображением Т. П. Карсавиной
1911. Бумага, цветная печать
201,0×132,0 (лист); 196,0×123,0
(в свету); 231,0×145,5×6,0 (рама)
СПГМТиМИ

Cocteau J. (author of the sketch)
Poster with a Picture of T. P. Karsavina
1911. Paper, colour printing. 201.0×132.0
(sheet); 196.0×123.0 (in light);
231.0×145.5×6.0 (frame)
SPSMTM

М. М. Фокін — Ружа. Не раней за 1911
Паштовая картка, фотадрук сепійны. 13,7×8,8
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Роза. Не ранее 1911
Почтовая карточка, фотопечать сепийная. 13,7×8,8
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as the Rose. Not earlier than 1911
Postcard, sepia photo printing. 13.7×8.8
SPSMTM

М. М. Фокін — Ружа і В. П. Фокіна — Дзяўчына
Не раней за 1911. Паштовая картка, фотадрук сепійны. 13,6×8,6
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Роза и В. П. Фокина — Девушка
Не ранее 1911. Почтовая карточка, фотопечать сепийная.
13,6×8,6
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as the Rose and V. P. Fokine as the Young Girl
Not earlier than 1911. Postcard, sepia photo printing. 13.6×8.6
SPSMTM

В. Ф. Ніжынскі — Ружа
і Т. П. Карсавіна — Дзяўчына. 1911
Фотапапера, фотадрук сепійны. 23,5×29,0
СПДМТіММ

В. Ф. Нижинский — Роза
и Т. П. Карсавина — Девушка. 1911
Фотобумага, фотопечать сепийная. 23,5×29,0
СПГМТиМИ

V. F. Nijinsky as the Rose
and T. P. Karsavina as the Young Girl. 1911
Photo paper, sepia photo printing. 23.5×29,0
SPSMTM

Както [Cocteau] Ж. (аўтар эскіза)
Плакат з выявай В. Ніжынскага.
1911. Папера, каляровы друк
201,5×130,5 (ліст);
208,0×145,0×2,0 (рама)
СПДМТіММ

Кокто [Cocteau] Ж. (автор эскиза)
Плакат с изображением В. Нижинского
1911. Бумага, цветная печать
201,5×130,5 (лист);
208,0×145,0×2,0 (рама)
СПГМТиМИ

Cocteau J. (author of the sketch)
Poster depicting V. Nijinsky
1911. Colour printing on paper
201.5×130.5 (sheet);
208.0×145.0×2.0 (frame)
SPSMTM

Нарцыс (Балет)

Нарцисс (Балет)

Narcisse
(Narcissus) (Ballet)

Музыка М. М. Чарапніна
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Прэм'ера: 26.04.1911
Трупа «Рускі балет Дзягілева»,
тэатр Казіно, Монтэ-Карла

Музыка Н. Н. Черепнина
Постановщик: Фокин М. М.
Премьера: 26.04.1911
Труппа «Русский балет Дягилева»,
театр Казино, Монте-Карло

Music by N. N. Tcherepnin
Choreographer: M. Fokine
Premiere: 26.04.1911
The troupe «Diaghilev's Ballets Russes»
Monte Carlo Casino (Théâtre de Monte-Carlo)

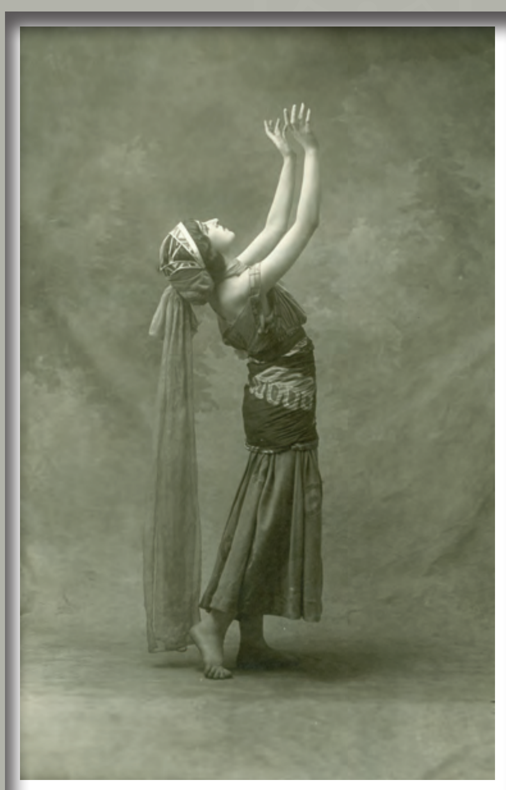

В. П. Фокіна — маладая біятыйка. 1911
Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 24,9×15,0
СПДМТіММ

В. П. Фокина — молодая беотийка. 1911
Фотобумага, фотопечать черно-белая. 24,9×15,0
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as a Young Boeotien. 1911
Photo paper, photo printing
in black and white. 24.9×15.0
SPSMTM

Сцэна з балета. 1911
Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 23,5×29,0
СПДМТіММ

Сцена из балета. 1911
Фотобумага, фотопечать черно-белая. 23,5×29,0
СПГМТиМИ

Scene from the Ballet. 1911
Photo paper, photo printing in black and white. 23.5×29.0
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Ляснога духа
Каля 1911. Папера, аловак, акварэль. 39,5×27,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Лесного духа
Около 1911. Бумага, карандаш, акварель. 39,5×27,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of the Forest Spirit
c. 1911. Pencil and watercolour on paper. 39,5×27,0
SPSMTM

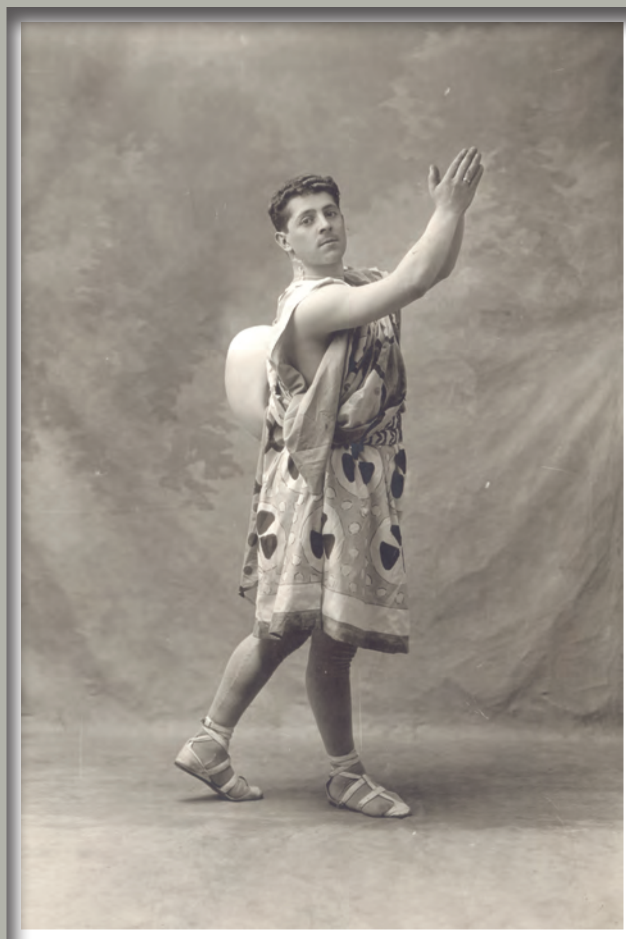

В. П. Фокіна — Вакханка. Не раней за 1912
Паштовая картка, фотадрук чорна-белы. 13,2×9,0
СПДМТіММ

В. П. Фокина — Вакханка. Не ранее 1912
Почтовая карточка, фотопечать черно-белая. 13,2×9,0
СПГМТиМИ

V. P. Fokine as the Bacchante. Not earlier than 1912
Postcard, photo printing in black and white. 13.2×9.0
SPSMTM

Г. А. Розай — біятыец. 1911
Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 22,7×14,9
СПДМТіММ

Г. А. Розай — беотиец. 1911
Фотобумага, фотопечать черно-белая. 22,7×14,9
СПГМТиМИ

G. A. Rozay as a Boeotien. 1911
Photo paper, photo printing in black and white. 22.7×14.9
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Нарцыса
для В. Ф. Ніжынскага. Каля 1911
Папера на кардоне, аловак, акварэль, сярэбраная фарба. 40,0×27,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Нарцисса
для В. Ф. Нижинского. Около 1911
Бумага на картоне, карандаш, акварель, серебряная краска. 40,0×27,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of Narcissus' Costume
for V. F. Nijinsky. c. 1911
Pencil, watercolour, silver paint on paper laid on cardboard. 40.0×27.5
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма біятыйкі. Каля 1911
Папера на кардоне, аловак, акварэль, бронзавая фарба. 40,0×26,7
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма беотийки. Около 1911
Бумага на картоне, карандаш, акварель, бронзовая краска. 40,0×26,7
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Boeotien's Costume. c. 1911
Pencil, watercolour, and bronze paint on paper laid on cardboard. 40.0×26.7
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма біятыйца. Каля 1911
Папера вержэ, аловак, акварэль. 39,2×27,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма беотийца. Около 1911
Бумага верже, карандаш, акварель. 39,2×27,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Boeotien's Costume. c. 1911
Pencil and watercolour laid on paper. 39.2×27.0
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Першай вакханкі
Каля 1911. Папера, графітны аловак, акварэль, сярэбраная фарба. 39,5×26,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Первой вакханки
Около 1911. Бумага, графитный карандаш, акварель, серебряная краска. 39,5×26,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of the first Bacchante
c. 1911. Graphite pencil, watercolour, and silver paint on paper. 39.5×26.0
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз касцюма Німфы. Каля 1911
Папера, аловак, акварэль
40,0×27,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Нимфы. Около 1911
Бумага, карандаш, акварель
40,0×27,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Nymph's Costume. c. 1911
Pencil and watercolour on paper
40.0×27.5
SPSMTM

Травіята (Опера)

Травиата (Опера)
La Traviata (Opera)

Музыка Д. Вердзі

Музыка Д. Верди

Music by Giuseppe Verdi

Бакст Леў
Эскіз касцюма Віялеты
для М. М. Кузняцовой-Бенуа
Каля 1911. Папера на кардоне,
аловак, акварэль. 35,2×22,0
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз костюма Виолетты
для М. Н. Кузнецовой-Бенуа
Около 1911. Бумага на картоне,
карандаш, акварель. 35,2×22,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Costume of Violetta
for M. N. Kuznetsova
c. 1911. Pencil and watercolour
on paper laid on cardboard. 35.2×22.0
SPSMTM

Пакуты Святога Себасцьяна (Балет)

Мучeничество Святого Себастьяна (Балет)

Le Martyre de Saint Sebastien (The Martyrdom of Saint Sebastian) (Ballet)

Музыка Г. Д'Анунцыя і К. Дэбюсі

Музыка Г. Д'Аннунцио и К. Дебюсси

Music by Gabriele D'Annunzio and Claude Debussy

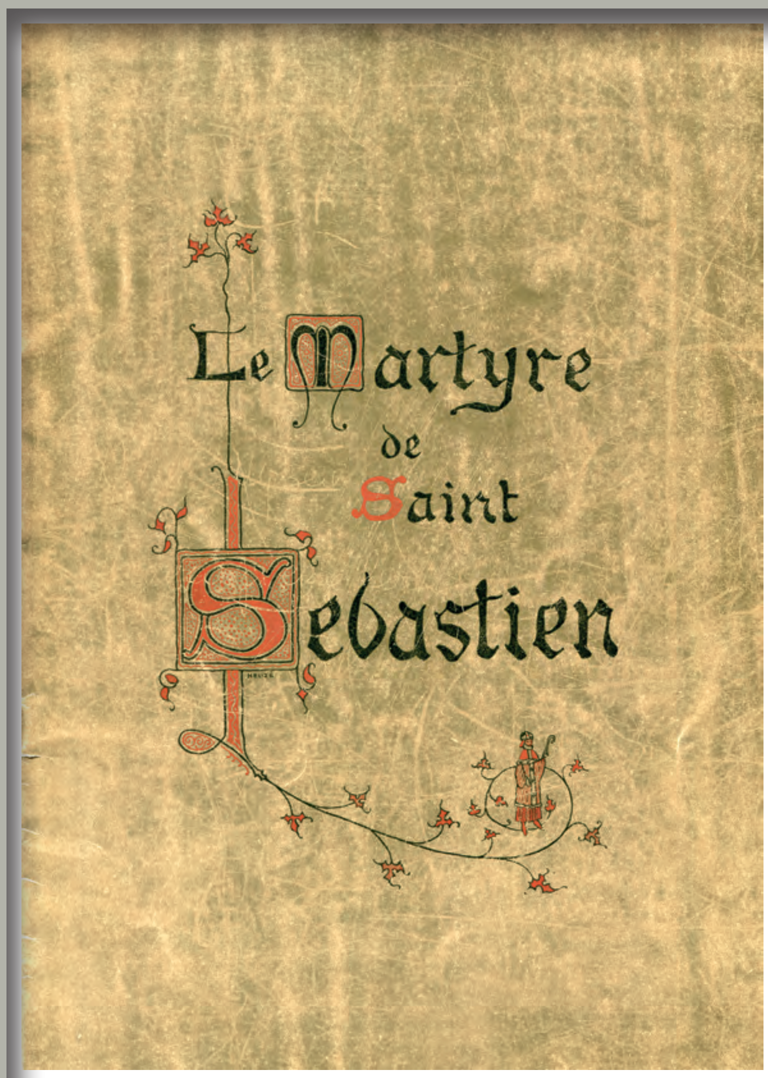

Праграма-буклет спектакля (на французскай мове) май-чэрвень 1911. Папера, каляровы друк 27,0×20,5 (з 14 лістоў). Буклет з 24 стар. у вокладцы з тэкстам і фатаграфіямі СПДМТіММ

Программа-буклет спектакля (на французском языке) май-июнь 1911. Бумага, цветная печать 27,0×20,5 (из 14 листов). Буклет из 24 стр. в обложке с текстом и фотографиями СПГМТиМИ

Programme-Booklet of the Performance (in French) May-June 1911. Colour printing on paper 27.0×20.5 (14 sheets). Booklet of 24 pages in a cover with a text and photographs SPSMTM

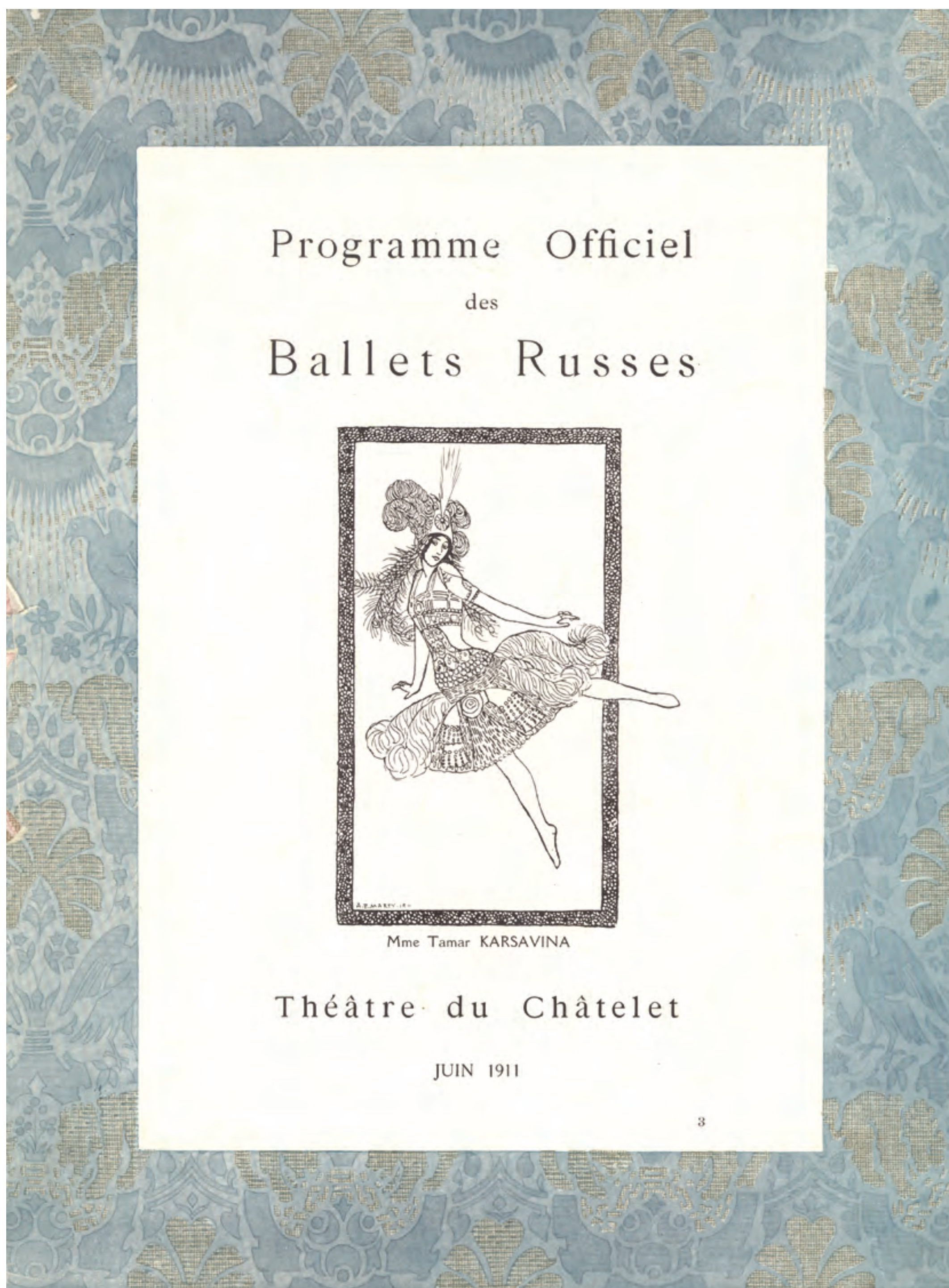

Праграма-буклет «Рускіх сезонаў»
Месца стварэння: Расія. Парыж
чэрвень 1911. Папера, каляровы друк
35,0×26,3 (памер ліста)
СПДМТіММ

Программа-буклет «Русских сезонов»
Место создания: Россия. Париж
июнь 1911. Бумага, цветная печать
35,0×26,3 (размер листа)
СПГМТиМИ

Programme-Booklet of *Ballets Russes*
Place of origin: Russia. Paris
June 1911. Colour printing on paper
35.0×26.3 (sheet size)
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз для п'есы «Пакуты Святога Себасцьяна». 1911
«Comoedia Illustré»
НББ

Бакст Лев
Эскиз к пьесе «Мученичество Святого Себастьяна». 1911
«Comoedia Illustré»
НББ

Bakst Léon
Sketch for the play "Le Martyre de Saint Sébastien". 1911
Magazine "Comoedia Illustré"
NLB

Пасляпаўдзённы адпачынак фаўна (Балет)

Послеполуденный отдых фавна (Балет)
L'après-midi d'un Faune
(The Afternoon of a Faun) (Ballet)

Музыка К. Дэбюсі
Пастаноўшчык: Ніжынскі В. Ф.
Прэм'ера: 29.05.1912
Трупа «Рускі балет Дзягілева»,
тэатр «Шатле», Парыж

Музыка К. Дебюсси
Постановщик: Нижинский В. Ф.
Премьера: 29.05.1912
Труппа «Русский балет Дягилева»,
театр «Шатле», Париж

Music by C. Debussy
Choreographer: V. F. Nijinsky
Premiere: 29.05.1912
Troupe «Les Ballets Russes de Serge de Diaghilev»,
Théâtre du Châtelet, Paris

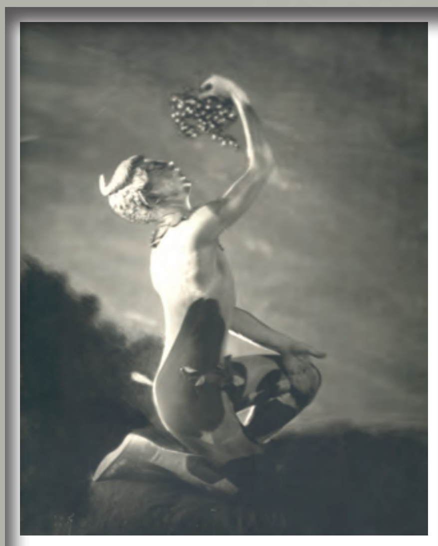

Л. Ф. Мясін — Фаўн
1915. Фотапапера, фотадрук
чорна-белы. 22,5×18,0
СПДМТіММ

Л. Ф. Мясин — Фавн
1915. Фотобумага, фотопечать
черно-белая. 22,5×18,0
СПГМТиМИ

L. F. Massine as the Faun
1915. Photo paper, photo printing
in black and white. 22.5×18.0
SPSMTM

Сцэна з балета. 1912–1915. Фотапапера, фотадрук
чорна-белы з рэтушшу. 18,5×23,5. СПДМТіММ

Сцена из балета. 1912–1915. Фотобумага, фотопечать
черно-белая с ретушью. 18,5×23,5. СПГМТиМИ

Scene from the Ballet. 1912–1915. Photo paper, photo printing
in black and white, retouched. 18.5×23.5. SPSMTM

В. Ніжынскі — Фаўн (Часопіс «Comœdia Illustré»)

В. Нижинский — Фавн (Журнал «Comœdia Illustré»)

V. Nijinsky as the Faun (Magazine "Comœdia Illustré")

Праграма-буклет выступленняў
Рускага балета ў тэатры «Шатле»
(на французскай мове). Май 1912
Папера, каляровы друк
32,0×25,0 (32 ліста)
СПДМТіММ

Программа-буклет выступлений
Русского балета в театре «Шатле»
(на французском языке). Май 1912
Бумага, цветная печать
32,0×25,0 (32 листа)
СПГМТиМИ

Programme-Booklet of Russian Ballet Performances
at the Théâtre du Châtelet (in French). May 1912
Colour printing on paper
32.0×25.0 (32 sheets)
SPSMTM

Дафніс і Хлоя (Балет)

Дафнис и Хлоя (Балет)
Daphnis et Chloé (Daphnis and Chloë) (Ballet)

Музыка М. Равэля
Пастаноўшчык: Фокін М. М.
Прэм'ера: 08.06.1912
Трупа «Рускі балет Дзягілева»,
тэатр «Шатле», Парыж

Музыка М. Равеля
Постановщик: Фокин М. М.
Премьера: 08.06.1912
Труппа «Русский балет Дягилева»,
театр «Шатле», Париж

Music by Maurice Ravel
Choreographer: M. Fokine
Premiere: 08.06.1912
Troupe «Les Ballets Russes de Serge de Diaghilev»,
Théâtre du Châtelet, Paris

В. П. Фокіна. 1912–1916
Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,3×8,5
СПДМТіММ

В. П. Фокина. 1912–1916
Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,3×8,5
СПГМТиМИ

V. P. Fokine. 1912–1916
Postcard, photo printing
in black and white. 13.3×8.5
SPSMTM

М. М. Фокін — Дафніс. 1912–1916
Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,8×8,7
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Дафнис. 1912–1916
Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,8×8,7
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as Daphnis. 1912–1916
Postcard, photo printing
in black and white. 13.8×8.7
SPSMTM

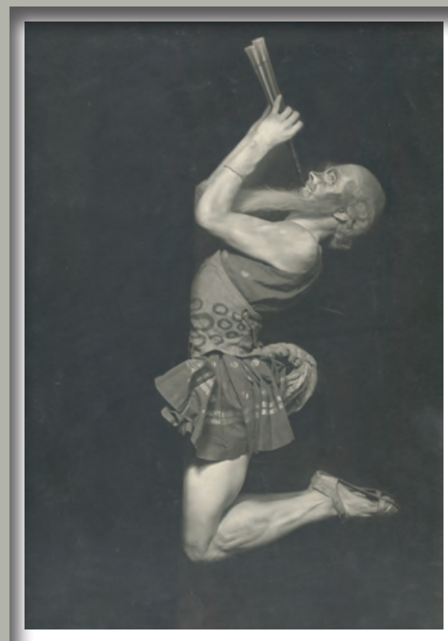

Неўстаноўленая асоба. 1912–1915
Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 23,0×18,0
СПДМТіММ

Неустановленное лицо. 1912–1915
Фотобумага, фотопечать черно-белая. 23,0×18,0
СПГМТиМИ

Unknown. 1912–1915
Photo paper, photo printing
in black and white. 23.0×18.0
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз жаночага касцюма. 1912
Папера шэрая, кардон, акварэль, бялілы, аловак. 30,0×21,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз женского костюма. 1912
Бумага серая, картон, акварель, белила, карандаш. 30,0×21,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Woman's Costume. 1912
Watercolour and pencil on grey paper laid on cardboard. 30.0×21.5
SPSMTM

М. М. Фокін — Дафніс і В. П. Фокіна — Хлоя
Не раней за 1912. Паштовая картка,
фотадрук чорна-белы. 13,6×8,6
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Дафнис и В. П. Фокина — Хлоя
Не ранее 1912. Почтовая карточка,
фотопечать черно-белая. 13,6×8,6
СПГМТиМИ

M. M. Fokine as Daphnis and V. P. Fokine as Chloe
Not earlier than 1912. Postcard,
photo printing in black and white. 13.6×8.6
SPSMTM

М. М. Фокін — Дафніс. 1912
Фотапапера, фотадрук чорна-белы. 16,6×14,4
СПДМТіММ

М. М. Фокин — Дафнис. 1912
Фотобумага, фотопечать черно-белая. 16,6×14,4
СПГМТиМИ

M. Fokine as Daphnis. 1912
Photo paper, photo printing in black and white. 16.6×14.4
SPSMTM

Бакст Леў
Эскіз мужчынскага касцюма. 1912
Папера шэрая, кардон, акварэль, бялілы. 30,5×22,5
СПДМТіММ

Бакст Лев
Эскиз мужского костюма. 1912
Бумага серая, картон, акварель, белила. 30,5×22,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon
Sketch of a Man's Suit. 1912
Watercolour and white lead on grey paper laid on cardboard. 30.5×22.5
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Пояс ад сцэнічнага касцюма. 1912
Воўна, роспіс па трафарэце. 102,0×9,0
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Пояс от сценического костюма. 1912
Шерсть, роспись по трафарету. 102,0×9,0
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Belt of a Stage Costume. 1912
Wool, stencil. 102.0×9.0
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Пояс ад сцэнічнага касцюма. 1912
Воўна, роспіс па трафарэце. 90,0×14,5
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Пояс от сценического костюма. 1912
Шерсть, роспись по трафарету. 90,0×14,5
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Belt of a Stage Costume. 1912
Wool, stencil. 90.0×14.5
SPSMTM

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Плакат сольнага канцэрта французскай танцоркі Эліс Жуандо (Элізабэт Тулемон), сцэнічнае імя «Карыяціс». 1916
Папера, літаграфія, ручная размалёўка
226×130 (ліст); 233,5×138,5×3,5 (рама)
СПДМТіММ

Бакст Лев (автор эскиза)
Плакат сольного концерта французской танцовщицы Элис Жуандо (Элизабет Тулемон). 1916
Бумага, литография, ручная раскраска
226×130 (лист);
233,5×138,5×3,5 (рама)
СПГМТиМИ

Bakst Léon (author of the sketch)
Poster for a Solo Performance of French Dancer Elise Jouhandeau (Elisabeth Toulemon). 1916
Hand-coloured lithograph on paper
226×130 (paper);
233.5×138.5×3.5 (frame)
SPSMTM

Садко (Опера)

Садко (Опера)
Sadko (Opera)

Музыка М. А. Рымскага-Корсакава
Музыка Н. А. Римского-Корсакова
Music by Rimsky-Korsakov

Анісфельд Б. І.
Эскіз касцюма Залатой рыбкі. 1912
Папера на кардоне, графітны аловак, акварэль, бялілы, бронзавая фарба. 45,9×26,5
СПДМТіММ

Анисфельд Б. И.
Эскиз костюма Золотой рыбки. 1912
Бумага на картоне, графитный карандаш, акварель, белила, бронзовая краска. 45,9×26,5
СПГМТиМИ

Anisfeld B. I.
Sketch of a Goldfish Costume. 1912
Graphite pencil, watercolour, white lead, and bronze paint on paper laid on cardboard. 45.9×26.5
SPSMTM

Сем дачок горнага караля (Балет)

Семь дочерей горного короля (Балет)
Seven Daughters of the Mountain King (Ballet)

Музыка А. А. Спендыярава
Музыка А. А. Спендиарова
Music by A. A. Spendiarov

Анісфельд Б. І.
Эскіз касцюма Царэўны. 1913
Папера, аловак, акварэль. 48,0×31,0
СПДМТіММ

Анисфельд Б. И.
Эскиз костюма Царевны. 1913
Бумага, карандаш, акварель. 48,0×31,0
СПГМТиМИ

Anisfeld B. I.
Sketch of a Princess Costume. 1913
Pencil and watercolour on paper. 48.0×31.0
SPSMTM

Павільён Арміды (Балет)

Павильон Армиды (Балет)
Le Pavillon d'Armide
(Armida's Pavillion) (Ballet)

Музыка М. М. Чарапніна
Марыінскі тэатр
Пастаноўшчык: М. М. Фокін

Музыка Н. Н. Черепнина
Мариинский театр
Постановщик: М. М. Фокин

Music by N. N. Tcherepnin
Mariinsky Theatre
Choreographer: M. Fokine

Бенуа А. М.
Эскіз габелена. 1907
Папера, акварэль, графітны аловак, туш пяром. 16,2×17,2
СПДМТіММ

Бенуа А. Н.
Эскиз гобелена. 1907
Бумага, акварель, графитный карандаш, тушь пером. 16,2×17,2
СПГМТиМИ

Benois A. N.
Sketch of a Tapestry. 1907
Watercolour, graphite pencil, and ink pen on paper. 16,2×17,2
SPSMTM

Бенуа А. М.
Эскіз касцюма любімага раба Арміды для В. Ф. Ніжынскага. 1907
Папера, акварэль, аловак, туш пяром, сярэбраная фарба
30,0×23,0
СПДМТіММ

Бенуа А. Н.
Эскиз костюма любимого раба Армиды для В. Ф. Нижинского. 1907
Бумага, акварель, карандаш, тушь пером, серебряная краска
30,0×23,0
СПГМТиМИ

Benois A. N.
Sketch of Armide's Favourite Servant Costume for V. F. Nijinsky. 1907
Watercolour, pencil, ink pen, and silver paint on paper
30,0×23,0
SPSMTM

Спячая прыгажуня (Балет)

Спящая красавица (Балет)
Sleeping Beauty (Ballet)

Музыка П. І. Чайкоўскага
Пастаноўшчыкі: Петыпа М. І., Усевалажскі І. А.

Музыка П. И. Чайковского
Постановщики: Петипа М. И., Всеволожский И. А.

Music by P. I. Tchaikovsky
Choreographers: M. Petipa, I. A. Vsevolozhsky

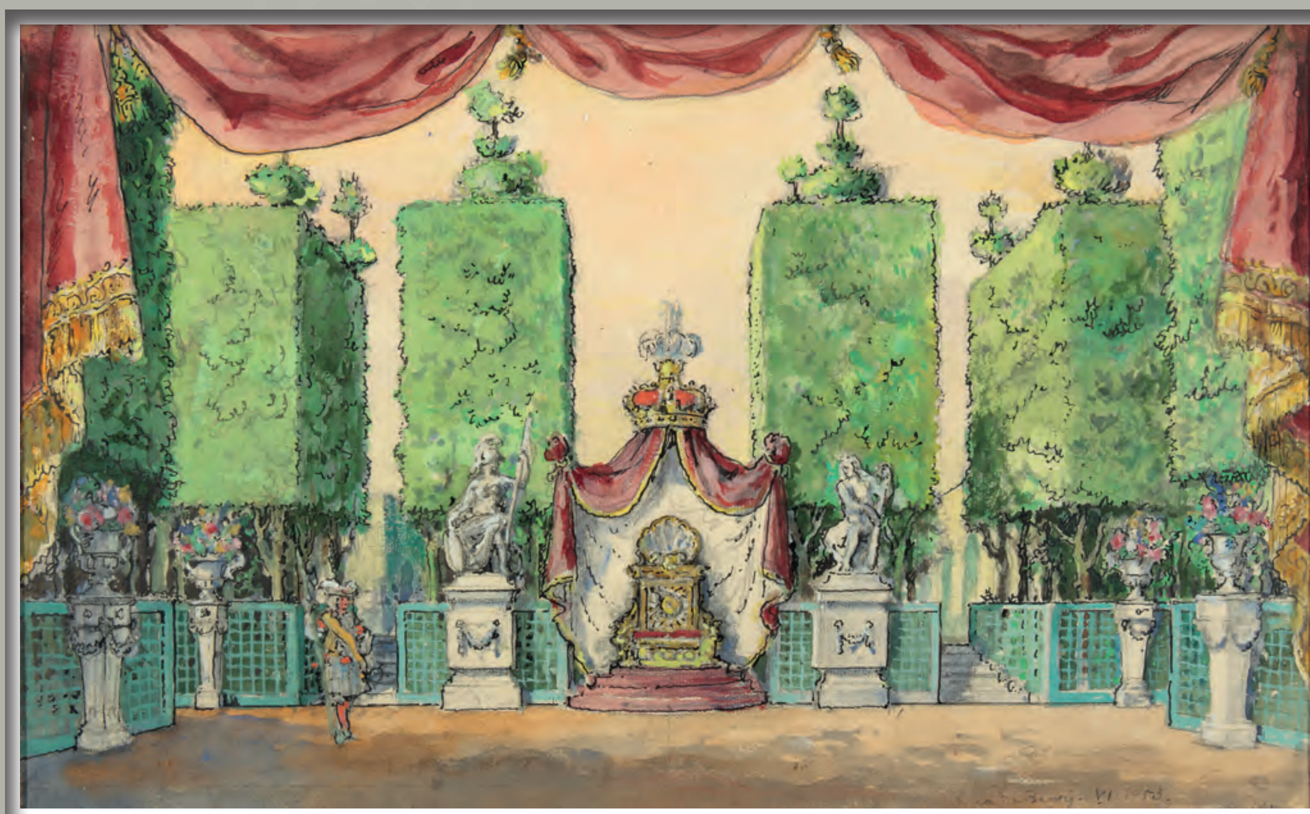

Бенуа А. М.
Эскіз дэкарацыі. 1953
Папера, аловак, гуаш, акварэль. 29,5×47,5
СПДМТіММ

Бенуа А. Н.
Эскиз декорации. 1953
Бумага, карандаш, гуашь, акварель. 29,5×47,5
СПГМТиМИ

Benois A. N.
Set design. 1953
Pencil, gouache, and watercolour on paper. 29.5×47.5
SPSMTM

Бакст Леў
Зборнік малюнкаў
«Спячая прыгажуня»
(балет у 5 дзеях паводле казкі Ш. Перо
на музыку П. І. Чайкоўскага). 1922
З карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка

Бакст Лев
Сборник рисунков
«Спящая красавица»
(балет в 5 актах по сказке Ш. Перро
на музыку П. И. Чайковского). 1922
Из корпоративной коллекции Белгазпромбанка

Bakst Léon
The collection of drawings
“Sleeping Beauty”
(ballet in five acts by Charles Perrault's fairy
tale to music by P. I. Tchaikovsky). 1922
Corporate collection of Belgazprombank

Паж феі Калібры. 1922
Храматыпія. Ліст: 28,5×39
Малюнак: 16×23
З карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка

Паж феи Колибри. 1922
Хромотипия. Лист: 28,5×39
Изображение: 16×23
Из корпоративной коллекции Белгазпромбанка

Page of the Fairy Coliberi. 1922
Chromotype. Page 28.5×39
Picture 16×23
Corporate collection of Belgazprombank

Той, хто трымае парфіру. 1922
Храматыпія. Ліст: 28,5×39
Малюнак: 18×28,5
З карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка

Держатель порфиры. 1922
Хромотипия. Лист: 28,5×39
Изображение: 18×28,5
Из корпоративной коллекции Белгазпромбанка

Phorphyrophores (Porphyra-Holder)
1922. Chromotype. Page 28.5×39
Picture 18×28.5
Corporate collection of Belgazprombank

МОДА І ДЫЗАЙН

Мода
и дизайн

Fashion
and design

Амерыканскія сезоны Льва Бакста

Выдатны жывапісец і сцэнограф, аўтар мастацкага афармлення шэрагу бліскучых пастановак «Рускіх сезонаў» Дзягілева, Леў Бакст атрымаў прызнанне і як мастак моды.

Вядомасць да Бакста-мадэльера прыйшла ў Парыжы пасля прэм'еры балетаў «Клеапатра» (1909) і «Шахеразада» (1910). Вобразы, створаныя ім для сцэны, знайшлі сваё ўвасабленне ў рэальным жыцці, і вось ужо ў свецкіх салонах Парыжа сталі выразна заўважныя тэатральныя запазычанні: сукенкі з разрэзамі і шаравары, каляровыя парыкі і цюрбаны, доўгія шалікі і буйная, падкрэслена тэатральная біжутэрыя. Мастак атрымліваў прапановы аб супрацоўніцтве ад модных дамоў Worth, Paquin і Poiret, а таксама заключыў кантракты з шэрагам вытворцаў аксесуараў. «Ва ўсіх модных крамах з'явіліся гальштукі "Baks", — пісала газета "Біржавыя ведамасці". — І ўвогуле самым нечаканым вынікам нашага поспеху з'явіўся пераварот у галіне моды. Уявіце сабе, Бакст падвяргаецца цяпер форменнай аблозе парыжанак, асабліва артыстак, якія выпрошваюць у "моднага" мастака малюнкі для сваіх убораў»[1]. Сталы наведвальнік модных салонаў, Бакст апранаў не толькі артыстак (сукенкі па эскізах мастака насіла, у прыватнасці, Іда Рубінштэйн), але і знакамітых свецкіх дам, сярод якіх былі маркіза Луіза Казаці, Гертруда Вандэрбільт Уітні — заснавальніца музея Уітні ў Нью-Ёрку, княгіня Вольга Арлова і нават Мата Хары.

Неўзабаве Бакст стаў папулярным і на іншым беразе Атлантыкі. У 1913 годзе ў розных гарадах Амерыкі была з поспехам паказана першая выстава работ мастака, а ў часопісе Vogue з'явіўся артыкул пра ўплыў Льва Бакста на свет высокай моды і супрацоўніцтва з ім моднага дома Paquin[2]. А пасля дзягілеўскіх гастроляў у Амерыцы, якія адбыліся ў 1916 годзе і падчас якіх сем з васьмі паказаных балетаў былі аформлены Бакстам, імя мастака ўжо было добра вядома амерыканскім аматарам мастацтва.

Да сярэдзіны 1910-х гадоў у Новым Свеце ў Бакста з'явіўся свой прадстаўнік — амерыканка Аліса Уордэр Гэрэт, заступніца і прыхільніца мастака, з якой ён пазнаёміўся ў Парыжы. Пры пасярэдніцтве Алісы Гэрэт работы Бакста набываліся ў многія прыватныя калекцыі, а ў красавіку 1920 года персанальная выстава Льва Бакста адкрылася ў вядомай нью-ёркскай галерэі Недлера. Услед за тым работы мастака экспанаваліся ў Даласе, Лос-Анджэлесе, Сан-Францыска, Санта-Барбары, Дэнверы і Чыкага. У маі 1920 года ў часопісе Vanity Fair выйшаў артыкул Алісы Гэрэт аб Баксце[3], і ў тым жа годзе вокладка жнівеньскага нумара амерыканскага Vogue была ўпрыгожана малюнкам мастака.

Менавіта дзякуючы сяброўству з сямействам Гэрэт і сам Бакст наважыўся распачаць падарожжа за акіян. Асноўнай мэтай

[1] Биржевые ведомости, 1910, 5 июня.

[2] Vogue. 1913. January. «У чытачоў амерыканскага "Вога" з'явілася магчымасць паглядзець на "камбінацыю Бакст-Пакен". Праз некалькі месяцаў дзякуючы поўнастаронкаваму артыкулу, дапоўненаму фатаграфіямі трох ансамбляў, кожны з якіх уключаў капялюш, драпіроўку, абутак, пальчаткі і ўкладку — усё створана Львом Бакстам — адбылося непазбежнае. "Вог" абвясціў аб прыходзе Бакста ў моду. З яго выдатным адчуваннем колеру і лініі і яго пачуццём маляўнічасці ці не натуральна, што ён павінен быў захацець ствараць адзенне, якое будуць насіць *les elegantes* [моднікі] XX стагоддзя». (Цыт. пав.: *Davis M. E.* Classic Chic: Music, Fashion and Modernism. — University of California Press, 2008. — P. 22).

[3] *Garrett, A. W.* Léon Bakst as a Draughtsman // Vanity Fair, 1920. May. — P. 61.

Riotous Colors in MINARET GOWNS

Extraordinary Costumes Designed by the Exiled Russian Artist, Leon Bakst, for a New York Theatrical Production.

Газета «The World Magazine» ад 28 верасня 1913

Газета «The World Magazine» от 28 сентября 1913

Newspaper "The World Magazine". 28 September 1913

Фрагмент інтэр'ера хатняга тэатра сядзібы Эвергрын Хаўс (Балтымор). Аўтар Л. Бакст

Фрагмент интерьера домашнего театра усадьбы Эвергрин Хаус (Балтимор). Автор Л. Бакст

Fragment of the Interior of a Home Theatre of the Estate Evergreen House (Baltimore). Author L. Bakst

яго першай паездкі (лістапад 1922-га — красавік 1923-га) быў вялікі заказ на дэкарыраванне хатняга тэатра ў Эвергрын Хаўс — доме Гэрэт у Балтыморы. Афармленне тэатра можна лічыць адной з самых значных работ Бакста ў галіне дызайну. Галоўнай тэмай у афармленні ўнутранай прасторы тэатра сталі рускія фальклорныя матывы. Стылізаваныя выявы птушак і кветак, а таксама геаметрычны арнамент, які нагадваў узоры народнай вышыўкі, упрыгожылі выбеленыя сцены, калоны і скляпенні памяшканняў. Акрамя таго, Бакст стварыў тры розныя па стылі камплекты тэатральных дэкарацый для хатніх пастановак, а таксама касцюмы, заслону, шторы і свяцільні — усё стала часткай адзінага ансамбля.

Акрамя працы ў Балтыморы, Бакст шмат часу праводзіў у Нью-Ёрку, дзе здымаў студыю і займаўся партрэціраваннем. Ён асабіста ўдзельнічаў у арганізацыі ўласных выстаў і рыхтаваўся да чытання публічных лекцый. «Я ХАЧУ ЗАВАЯВАЦЬ АМЕРЫКУ!»[4] — пісаў Бакст свайму паверанаму Мікалаю Грышкоўскаму і з энтузіязмам разглядаў новыя прапановы аб супрацоўніцтве. Так, па ініцыятыве Бруклінскай музычнай акадэміі і пры інфармацыйнай падтрымцы выдавецкага дома Conde Nast 30 студзеня 1923 года ў бальнай зале атэля «Плаза» ў Нью-Ёрку Леў Бакст прачытаў лекцыю «Мастацтва касцюма і яго законы, іх прымяненне да асобнага чалавека»[5]. Больш за 1500 чалавек слухала выступленне мастака, у якім ён сфармуляваў асноўныя прынцыпы падбору адзення, гаварыў пра важнасць мастацтва моднага дызайну, параўноўваючы стварэнне касцюма з працай архітэктара, тлумачыў, як карэкціраваць постаць з дапамогай фасонаў, кветак і арнаменту, гаварыў пра неабходнасць звяртаць увагу на дэталі і аксесуары і пра тонкасці адаптацыі навамодных тэндэнцый.

Асобная частка выступлення была прысвечана ўплыву рускага народнага мастацтва на сучасную моду і рускаму арнаменту. Адрэдагаваны тэкст лекцыі быў апублікаваны ў часопісе Vogue[6]. Другая лекцыя Бакста пад назвай «Колер і касцюм»[7] была прачытана ў Таронта 5 сакавіка 1923 г. і сабрала ўдвая больш народу.

Незадоўга да вяртання ў Парыж, у красавіку 1923 года, Бакст пазнаёміўся з тэкстыльным прамыслоўцам Артурам Селігам, які прапанаваў мастаку выканаць серыю арнаментальных малюнкаў для далейшага іх друку на шоўку. Бакст з энтузіязмам узяўся за выкананне заказу, бо раней, ствараючы сцэнічны касцюм або модную сукенку, ён часцей за ўсё быў вымушаны арыентавацца на ўжо гатовыя ўзоры тканін, толькі ў рэдкіх выпадках маючы магчымасць самому ствараць іх малюнак. На працягу наступных месяцаў для Селіга мастаком была выканана значная колькасць эскізаў. У аснову іх малюнка былі пакладзены індакітайскія, індзейскія, мексіканскія, перуанскія і, мабыць, прапанаваныя Бакстам, рускія матывы.

Падчас свайго другога візіту ў Амерыку (студзень — красавік 1924 г.) Бакст працягнуў працу над малюнкамі тканін. Мастак чэрпаў натхненне ў паездках па краіне і вывучэнні культуры карэнных плямёнаў. У сваіх шматлікіх амерыканскіх інтэрв'ю, а таксама ў публічнай лекцыі «Шляхі класіцызму і сучаснае мастацтва», прачытанай ім тройчы ў Ан-Арбары (штат Мічыган), у Вашынгтоне і ў Лос-Анджэлесе, Бакст нязменна заклікаў маладых мастакоў імкнуцца да стварэння сапраўды амерыканскай школы жывапісу. «Стварыце амерыканскую школу з навакольнай атмасферы. <...> Перш за ўсё, Амерыка валодае самым неабходным элементам выяўленчага мастацтва, яго асновай — колерам. <...> Тое, што я бачыў з раннеамерыканскага, я маю на ўвазе індзейскага мастацтва, пераконвае мяне ў тым, што моцны, палымяны, бескампрамісны колер — гэта нешта накшталт карэннага амерыканскага прадукту»[8].

Арнаменты для тканін самога Бакста, многія з якіх былі прынятыя да прамысловай вытворчасці, таксама адказвалі гэтым прынцыпам. Іх яркія жывыя колеры і графічны стылізаваны малюнак хутка заваёўвалі папулярнасць, і ўжо ў канцы 1924 года ў Нью-Ёрку рыхтаваўся да адкрыцця магазін тканін Артура Селіга. «Матэрыі мае разыш-

---

4 Бакст, Л. С. Письмо Н. О. Гришковскому от 17 июня 1923 г. из Парижа // Арх. б-ка Российского фонда культуры, Ф. Н. О. Гришковского. — С. 3.
5 ОР ГТГ. Ф. 111. Ед. хр. 555.
6 Vogue. 1923. December.
7 ОР ГТГ. Ф. 111. Ед. хр. 552.
8 ОР ГТГ, Ф. 111, Ед. хр. 574.

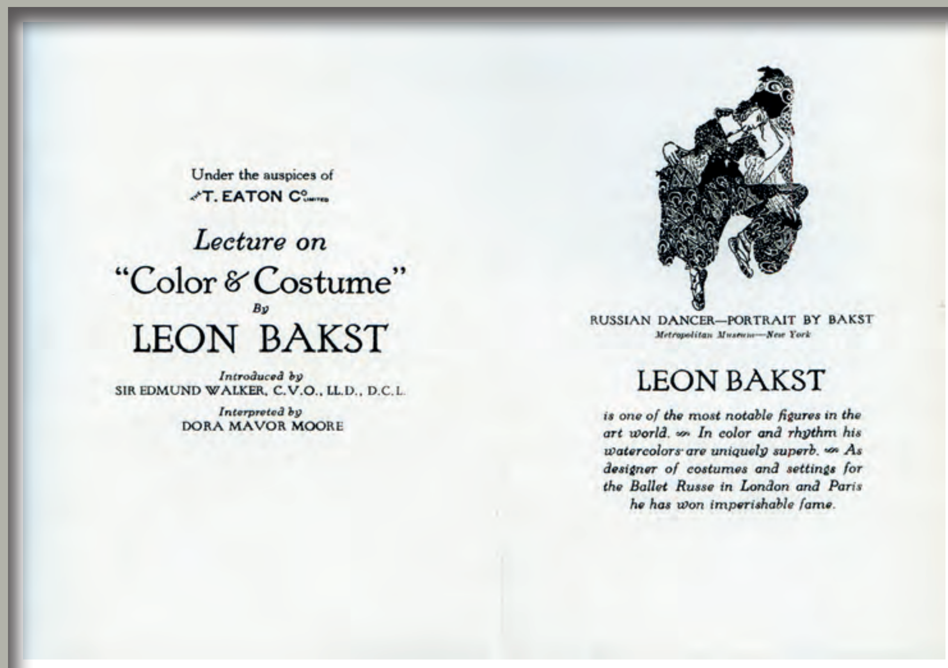

Under the auspices of
T. EATON Co. LIMITED

Lecture on
"Color & Costume"
By
LEON BAKST

Introduced by
SIR EDMUND WALKER, C.V.O., LL.D., D.C.L.

Interpreted by
DORA MAVOR MOORE

RUSSIAN DANCER—PORTRAIT BY BAKST
Metropolitan Museum—New York

LEON BAKST

is one of the most notable figures in the art world. In color and rhythm his watercolors are uniquely superb. As designer of costumes and settings for the Ballet Russe in London and Paris he has won imperishable fame.

Запрашэнне на лекцыю
Льва Бакста «Колер і касцюм»
1923. ДТГ

Приглашение на лекцию
Льва Бакста «Цвет и костюм»
1923. ГТГ

Invitation to Léon Bakst's Lecture
"Color & Costume". 1923. STG

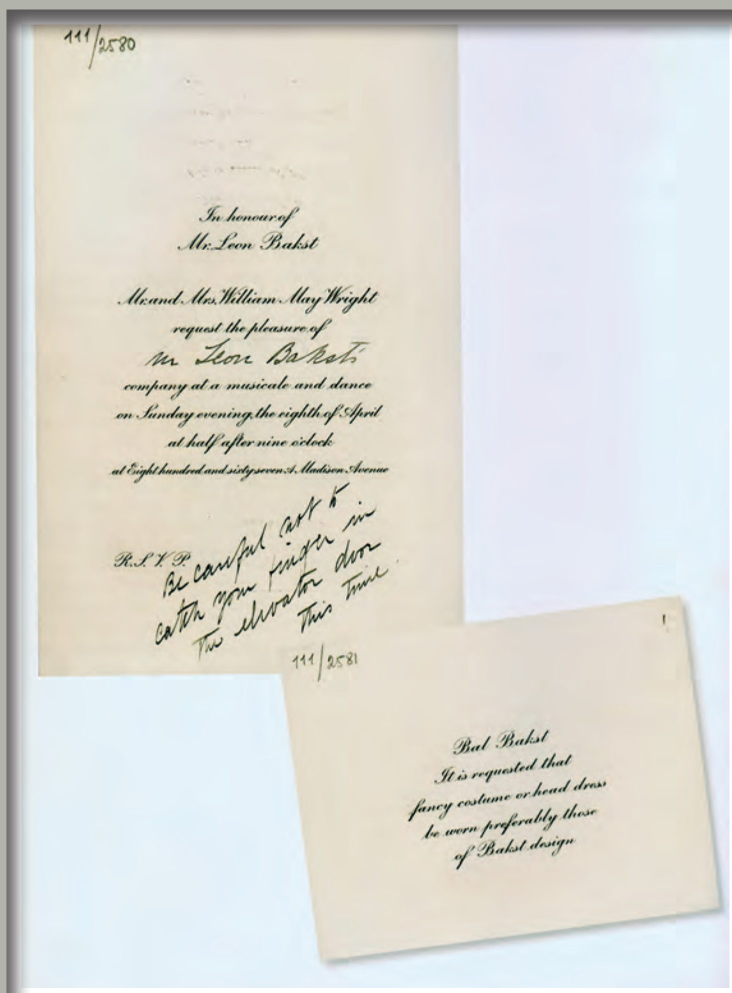

111/2580

In honour of
Mr. Leon Bakst

Mr. and Mrs. William May Wright
request the pleasure of
Mr Leon Bakst's
company at a musicale and dance
on Sunday evening, the eighth of April
at half after nine o'clock
at Eight hundred and sixty-seven A. Madison Avenue

R.S.V.P.

Be careful not to catch your finger in the elevator door this time

111/2581

Bal Bakst
It is requested that
fancy costume or head dress
be worn preferably those
of Bakst design

Запрашэнне і гасцявая картка бала «Бакст»
Нью-Ёрк. 8 красавіка 1923. ДТГ

Приглашение и гостевая карточка бала «Бакст»
Нью-Йорк. 8 апреля 1923. ГТГ

Invitation and Guest Card for the"Bakst" Ball
New York. 8 April 1923. STG

ліся па ўсёй Амерыцы з велізарным фурорам — усе дамы свету зараз фарсяць у іх...»[9] — пісаў Бакст сястры. «Мае матэрыі карыстаюцца па ўсёй Амерыцы велізарным попытам і поспехам»[10], — паўтарае ліст, адрасаваны мастаком Мікалаю Грышкоўскаму. Выпраўляючыся ў канцы вясны 1924 года ў Парыж, Бакст натхнёна планаваў далейшую экспансію ў свет моды — мастак разлічваў на адкрыццё свайго ўласнага Дома мод. Аднак заўчасная смерць Льва Бакста абарвала ўсе планы.

Варвара ЕРМАКОВА,
мастацтвазнаўца

---

9 ОР ГТГ, Ф. 111, Ед. хр. 2644, Л. 2.
10 Бакст, Л. С. Письмо Н. О. Гришковскому (январь — февраль 1924 г.) из Эвергрин Хаус (Балтимор) // Арх. б-ка Российского фонда культуры, Ф. Н. О. Гришковского.

Американские сезоны Льва Бакста

Выдающийся живописец и сценограф, автор художественного оформления ряда блистательных постановок «Русских сезонов» Дягилева, Лев Бакст получил признание и как художник моды.

Известность к Баксту-модельеру пришла в Париже после премьеры балетов «Клеопатра» (1909) и «Шахерезада» (1910). Образы, созданные им для сцены, нашли свое воплощение в реальной жизни, и вот уже в светских салонах Парижа стали отчетливо видны театральные заимствования: платья с разрезами и шаровары, цветные парики и тюрбаны, длинные шарфы и крупная, подчеркнуто театральная бижутерия. Художник получал предложения о сотрудничестве от модных домов Worth, Paquin и Poiret, а также заключил контракты с рядом производителей аксессуаров. «Во всех модных магазинах появились галстуки “Baks”, — писала газета “Биржевые ведомости”. — Да, вообще, самым неожиданным последствием нашего успеха явился переворот в области моды. Представьте себе, Бакст подвергается теперь форменной осаде парижанок, особенно артисток, выпрашивающих у “модного” художника рисунки для своих нарядов»[1]. Завсегдатай модных салонов, Бакст одевал не только артисток (платья по эскизам художника носила, в частности, Ида Рубинштейн), но и именитых светских дам, среди которых были маркиза Луиза Казати, Гертруда Вандербильт Уитни — основательница музея Уитни в Нью-Йорке, княгиня Ольга Орлова и даже Мата Хари.

Вскоре Бакст приобрел известность и на другом берегу Атлантики. В 1913 году в разных городах Америки была с успехом показана первая выставка работ художника, а в журнале Vogue появилась статья о влиянии Льва Бакста на мир высокой моды и сотрудничестве с ним модного дома Paquin[2]. А после дягилевских гастролей в Америке, состоявшихся в 1916 году, во время которых семь из восьми показанных балетов были оформлены Бакстом, имя художника уже было хорошо известно американским любителям искусства.

К середине 1910-х годов в Новом Свете у Бакста появился свой представитель — американка Алиса Уордер Гэррет, покровительница и почитательница художника, с которой он познакомился в Париже. При посредничестве Алисы Гэррет работы Бакста приобретались во многие частные собрания, а в апреле 1920 года персональная выставка Льва Бакста открылась в известной нью-йоркской галерее Недлера. Вслед за тем работы художника экспонировались в Далласе, Лос-Анджелесе, Сан-Франциско, Санта-Барбаре, Денвере и Чикаго. В мае 1920 года в журнале Vanity Fair вышла статья Алисы Гэррет о Баксте[3],

[1] Биржевые ведомости, 1910, 5 июня.

[2] Vogue. 1913. January. «У читателей американского “Вога” появилась возможность взглянуть на “комбинацию Бакст-Пакен”. Несколько месяцев спустя благодаря полностраничной статье, дополненной фотографиями трех ансамблей, каждый из которых включал шляпу, драпировку, обувь, перчатки и укладку — все создано Львом Бакстом — произошло неизбежное. “Вог” объявил о приходе Бакста в моду. С его прекрасным чутьем цвета и линии и его чувством живописности не естественно ли, что он должен был захотеть создавать одежду, которую будут носить les elegantes [модники] XX века». (Цит. по: *Davis M. E.* Classic Chic: Music, Fashion and Modernism. — University of California Press, 2008. — P. 22).

[3] *Garrett, A. W.* Léon Bakst as a Draughtsman // Vanity Fair, 1920. May. — P. 61.

и в том же году обложка августовского номера американского Vogue была украшена рисунком художника.

Именно благодаря дружбе с семейством Гэрретов и сам Бакст решился предпринять путешествие за океан. Основной целью его первой поездки (ноябрь 1922-го — апрель 1923-го) был большой заказ на декорирование домашнего театра в Эвергрин Хаус — доме Гэрретов в Балтиморе. Оформление театра можно считать одной из самых значительных работ Бакста в области дизайна. Главной темой в оформлении внутреннего пространства театра стали русские фольклорные мотивы. Стилизованные изображения птиц и цветов, а также геометрический орнамент, напоминающий узоры народной вышивки, украсили выбеленные стены, колонны и своды помещений. Кроме того, Бакст создал три разных по стилю комплекта театральных декораций для домашних постановок, а также костюмы, занавес, шторы и светильники — все стало частью единого ансамбля.

Помимо работы в Балтиморе, Бакст много времени проводил в Нью-Йорке, где снимал студию и занимался портретированием. Он также лично участвовал в организации собственных выставок и готовился к чтению публичных лекций. «Я ХОЧУ ЗАВОЕВАТЬ АМЕРИКУ!»[4] — писал Бакст своему поверенному Николаю Гришковскому и с энтузиазмом рассматривал новые предложения о сотрудничестве. Так, по инициативе Бруклинской музыкальной академии и при информационной поддержке издательского дома Conde Nast 30 января 1923 г. в Бальном зале отеля «Плаза» в Нью-Йорке Лев Бакст прочел лекцию «Искусство костюма и его законы, их применение к отдельной личности»[5]. Более 1500 человек слушали выступление художника, в котором он сформулировал основные принципы подбора одежды, говорил о важности самого искусства модного дизайна, сравнивая создание костюма с работой архитектора, объяснял, как корректировать фигуру с помощью фасонов, цветов и орнамента, говорил о необходимости обращать внимание на детали и аксессуары и о тонкостях адаптации новомодных тенденций.

Отдельная часть выступления была посвящена влиянию русского народного искусства на современную моду и русскому орнаменту. Отредактированный текст лекции был опубликован в журнале Vogue[7]. Вторая лекция Бакста под названием «Цвет и костюм»[7] была прочитана в Торонто 5 марта 1923 г. и собрала вдвое больше людей.

Незадолго до возвращения в Париж в апреле 1923 года Бакст познакомился с текстильным промышленником Артуром Селигом, который предложил художнику выполнить серию орнаментальных рисунков для последующей их печати на шелке. Бакст с энтузиазмом принялся за выполнение заказа, ведь ранее, создавая сценический костюм или модное платье, он чаще всего был вынужден ориентироваться на уже готовые образцы тканей, лишь в редких случаях имея возможность самому создавать их рисунок. В течение последующих месяцев для Селига художником было выполнено значительное количество эскизов. В основу их рисунка легли индокитайские, индейские, мексиканские, перуанские и, видимо, предложенные самим Бакстом, русские мотивы.

Во время своего второго визита в Америку (январь — апрель 1924 года) Бакст продолжил работу над рисунками тканей. Художник черпал вдохновение в поездках по стране и изучении культуры коренных племен. В своих многочисленных американских интервью, а также в публичной лекции «Пути классицизма и современное искусство», прочитанной им трижды в Анн-Арбор (штат Мичиган), в Вашингтоне и в Лос-Анджелесе, Бакст неизменно призывал молодых художников стремиться к созданию подлинно американской школы живописи. «Создайте американскую школу из окружающей вас атмосферы. <...> Прежде всего, Америка обладает самым необходимым элементом изобразительного искусства, его основой — цветом. <...> То, что я видел из раннеамериканского, я имею в виду индейского искусства,

4 Бакст, Л. С. Письмо Н. О. Гришковскому от 17 июня 1923 г. из Парижа // Арх. б-ка Российского фонда культуры, Ф. Н. О. Гришковского. — С. 3.

5 ОР ГТГ. Ф. 111. Ед. хр. 555.

6 Vogue. 1923. December.

7 ОР ГТГ. Ф. 111. Ед. хр. 552.

убеждает меня в том, что сильный, пылающий, бескомпромиссный цвет — это что-то вроде коренного американского продукта»[8].

Арнаменты для тканей самого Бакста, многие из которых были приняты к промышленному производству, также отвечали этим принципам. Их яркие живые цвета и графичный стилизованный рисунок быстро завоевывали популярность, и уже в конце 1924 года в Нью-Йорке готовился к открытию магазин тканей Артура Селига. «Материи мои разошлись по всей Америке с огромным фурором — все дамы света теперь щеголяют в них...»[9] — писал Бакст сестре. «Мои материи пользуются по всей Америке огромным спросом и успехом»[10], — вторит письмо, адресованное художником Николаю Гришковскому. Отправляясь в конце весны 1924 года в Париж, Бакст воодушевленно планировал дальнейшую экспансию в мир моды — художник рассчитывал на открытие своего собственного Дома мод. Однако преждевременная смерть Льва Бакста оборвала все планы.

Варвара ЕРМАКОВА,
искусствовед

[8] ОР ГТГ, Ф. 111, Ед. хр. 574.
[9] ОР ГТГ, Ф. 111, Ед. хр. 2644, Л. 2.
[10] Бакст, Л. С. Письмо Н. О. Гришковскому (январь — февраль 1924 г.) из Эвергрин Хаус (Балтимор) // Арх. б-ка Российского фонда культуры, Ф. Н. О. Гришковского.

American Seasons of Léon Bakst

An outstanding artist and stage designer, author of the decoration of a number of brilliant productions of Diaghilev's "Russian Seasons", Léon Bakst also gained recognition as a fashion designer.

Bakst-designer became famous in Paris after the premiere of the ballet "Cleopatra" (1909) and "Scheherazade" (1910). The images he created for the stage were reflected in real life. The artist began to receive offers of cooperation from fashion houses of Worth, Paquin and Poiret, and signed contracts with a number of accessories manufacturers. A fashion salons regular, Bakst dressed fine ladies, among whom were the Marquise Luisa Casati, Gertrude Vanderbilt Whitney, Alice Garrett and even Mata Hari. Soon Bakst gained fame and on the other side of the Atlantic. In 1913, the first exhibition of the artist's works was successfully shown in different cities of America. After Diaghilev's tour in the United States, held in 1916, the artist's name became already well known to American art fans. Thanks to the mediation of Alice Garrett, the patron and admirer of Bakst, whom he met in Paris, the artist's works were exhibited in the United States and bought by many private collections. In the early 1920s, Bakst decided to take a trip overseas. The main purpose of his first visit (November 1922 — April 1923) was a big order for the decoration of a home theatre in Evergreen House — the House of the Garrets in Baltimore. In addition, in January 1923 in the Ballroom of the hotel "Plaza" in New York, Léon Bakst gave a lecture "The Art of Costume and its laws, their application to an individual". The second lecture titled "The color and costume" was delivered in Toronto in March 1923. Both speeches were a great success. In April 1923, Bakst met a textile industrialist Arthur Selig, who invited the artist to perform a series of ornamental designs for printing on silk. Bakst worked on the order during the next months and his second visit to America (January — April 1924). The basis of the fabric patterns was formed by Indochinese, Mexican, Peruvian and Russian motifs. In addition, the artist was inspired by the art of the Native Americans. Bakst consistently urged young artists to strive to create a truly American school of painting. "Create the American school out of the atmosphere around you <...> What I saw from the Early American, I refer to the Indian art, convinces me that a strong, glowing, uncompromising colour is something like a Native American product". Bakst's drawings for fabrics, many of which were used in industrial production, were also consistent with these principles. Their bright vivid colours and graphically stylized drawing rapidly gained popularity. "My fabrics dispersed across the United States with a huge furore — all the ladies are now flaunting in them..." — wrote Bakst to his sister. Leaving for Paris in late spring 1924, Bakst enthusiastically planned a further expansion into the world of fashion — he hoped to open his own fashion house. However, the premature death of the artist broke all his plans.

Varvara Ermakova,
Art Historian

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Раслінны арнамент»
(Матыў мастацтва індзейцаў пуэбла)
Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Растительный орнамент»
(Мотив искусства индейцев пуэбло)
Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Floral Ornament"
(Art Motif of Pueblo Peoples)
Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Ёлачкі». Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Ёлочки». Фрагмент
Шелк .140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Herringbone". Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Сабор». Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Собор». Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Cathedral". Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Разеты» (Матыў мастацтва індзейцаў пуэбла). Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Розетты» (Мотив искусства индейцев пуэбло). Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Rosettes" (Art Motif of Pueblo Peoples). Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

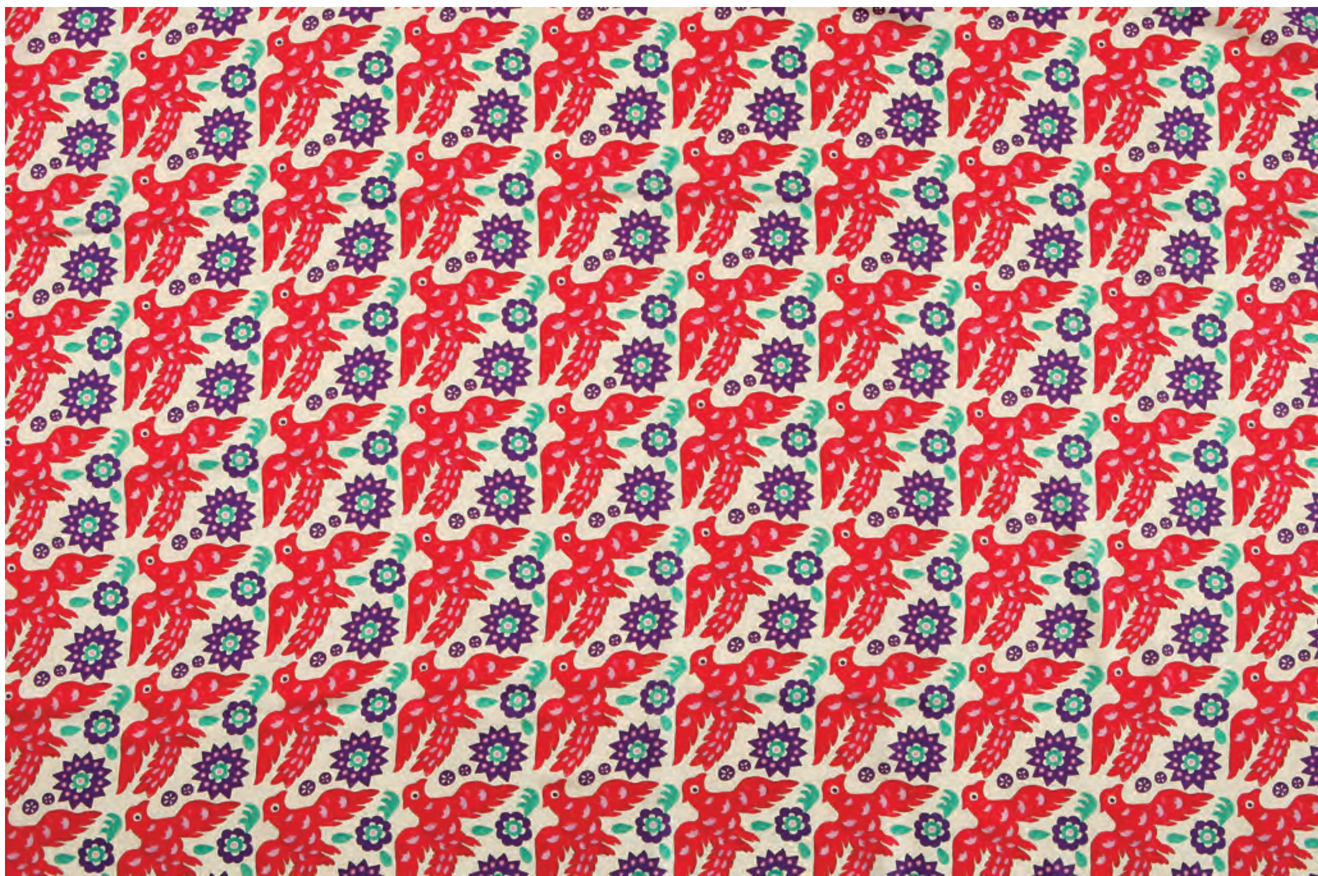

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Жар-птушка». Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Жар-птица». Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "The Firebird". Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Птушкі» (Матыў мастацтва індзейцаў пуэбла). Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Птицы» (Мотив искусства индейцев пуэбло). Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Birds" (Art Motif of Pueblo Peoples). Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Крылатае бостваа» (Матыў мастацтва індзейцаў пуэбла). Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Крылатое божество» (Мотив искусства индейцев пуэбло). Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Winged Deity" (Art Motif of Pueblo Peoples). Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Алені і птушкі» (Матыў мастацтва індзейцаў пуэбла). Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Олени и птицы» (Мотив искусства индейцев пуэбло). Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl “Deer and Birds” (Art Motif of Pueblo Peoples). Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Хустка «Авалы». Фрагмент
Шоўк. 140×140
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Платок «Овалы». Фрагмент
Шелк. 140×140
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Shawl "Ovals". Fragment
Silk. 140×140
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Шалік «Пальма». Фрагмент
Шоўк. 110×200
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Шарф «Пальма». Фрагмент
Шелк. 110×200
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Scarf "Palm". Fragment
Silk. 110×200
Kournikova Gallery (Moscow)

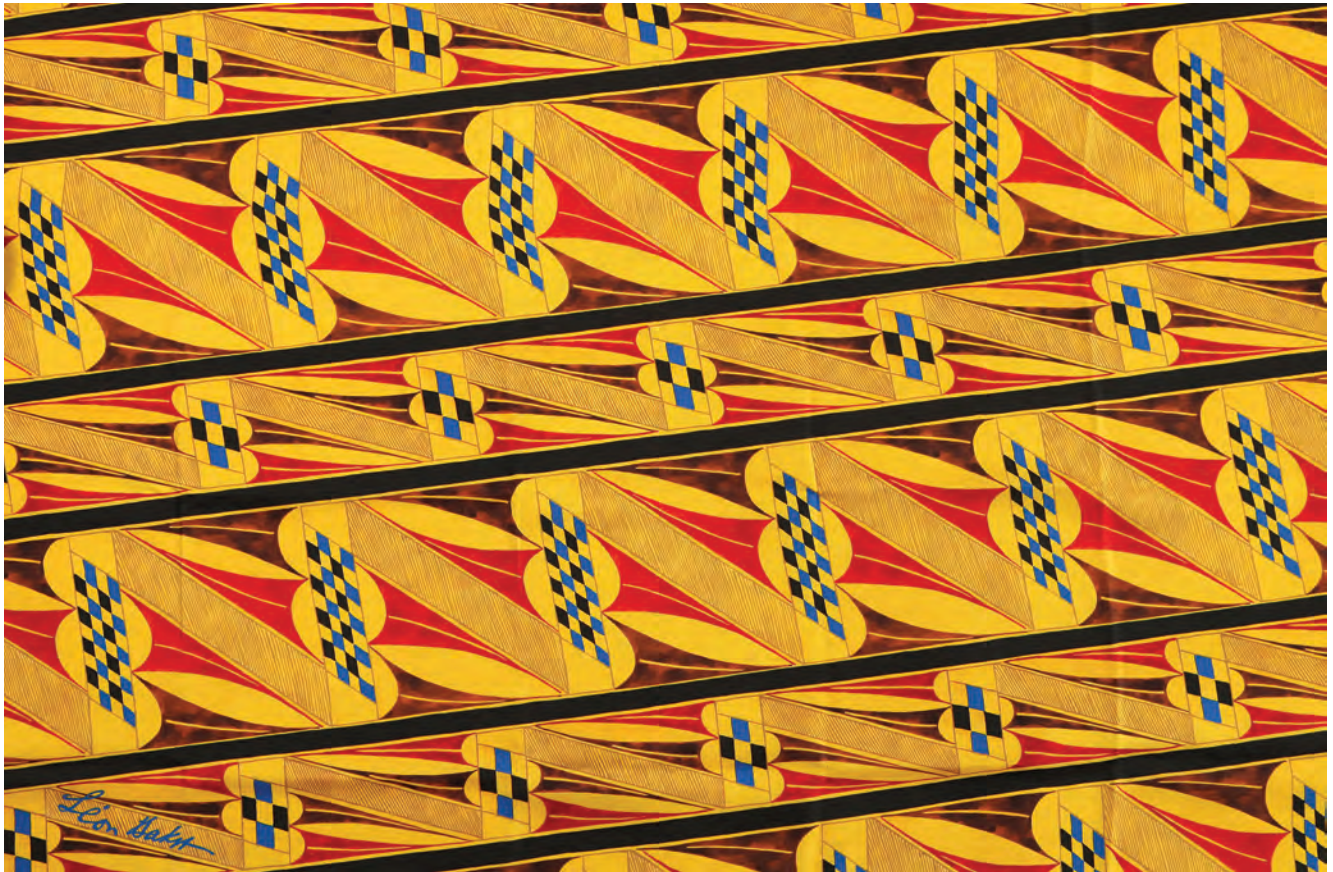

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Шалік «Геаметрычны матыў мастацтва індзейцаў пуэбла». Фрагмент
Шоўк. 110×200
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Шарф «Геометрический мотив искусства индейцев пуэбло». Фрагмент
Шелк. 110×200
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Scarf "Geometric Art Motif of Pueblo Peoples". Fragment
Silk. 110×200
Kournikova Gallery (Moscow)

Бакст Леў (аўтар эскіза)
Узор тканіны ў рулоне «Кветкавы».
Фрагмент
Шоўк. 140×500
Галерэя «Нашы мастакі» (г. Масква)

Бакст Лев (автор эскиза)
Образец ткани в рулоне «Цветочный».
Фрагмент
Шелк. 140×500
Галерея «Наши художники» (г. Москва)

Bakst Léon (author of the sketch)
Sample of a Cloth in a Roll “Floral”.
Fragment
Silk. 140×500
Kournikova Gallery (Moscow)

Жыццё і творчасць Льва Бакста (1866–1924)

Асноўныя падзеі

1866

Нарадзіўся 27 красавіка/9 мая ў г. Гродна ў сям'і Ізраіля Самуіла-Баруха Рабіновіча (патомнага ганаровага грамадзяніна) і Басі Розенберг. Пры нараджэнні атрымаў імя Лейб-Хаім. Прозвішча — Розенберг (па прозвішчы дзеда, які ўсынавіў бацьку будучага мастака).

1883

Скончыў 6-ю класічную гімназію Санкт-Пецярбурга і па парадзе скульптара Марка Антакольскага паступіў вольным слухачом у Імператарскую Акадэмію мастацтваў, дзе вучыўся ў І. Л. Аскназія, П. П. Чысцякова, К. Б. Веніга.

1887

Пакінуў акадэмію на падставе хваробы вачэй, на самай справе — у выніку канфлікту з-за прадстаўленай ім на конкурс карціны «Аплакванне Хрыста».

1887–1890

Працаваў у майстэрні навучальных дапаможнікаў, арганізаванай пісьменнікам і педагогам А. М. Канаевым. Ілюстраваў дзіцячыя кнігі для выдавецтваў А. А. Халмушына і А. Ф. Дэўрыена.

1889

Пачаў падпісваць свае працы як Бакст (скарочана ад Бакстэр — прозвішча бабулі па матчынай лініі).

1890–1893

Рабіў рэпарцёрскія эскізы для часопісаў «Мастак» і «Пецярбургскае жыццё», пісаў карціны ў манеры перадзвіжнікаў («П'яны факельшчык», «Старая яўрэйка», «Кадрыля на Калядны»).

1890

Пачаў вывучаць тэхніку акварэлі пад кіраўніцтвам акадэміка Альберта М. Бенуа, пазнаёміўся з яго малодшым братам Аляксандрам М. Бенуа і яго асяроддзем. Прыняў удзел у 1-й выставе малюнкаў рускіх мастакоў (*Blanc et noir*) у Санкт-Пецярбургу.

1891

Падарожнічаў па Германіі, Італіі, Іспаніі і Францыі, надоўга спыняўся ў Парыжы. Удзельнічаў у 11-й акварэльнай выставе Таварыства рускіх акварэлістаў у Санкт-Пецярбургу.

1892

Напісаў партрэт А. М. Бенуа, акварэлі «На схіле гадоў», «Успамін», «Парыжанка».

Выстаўляўся на 12-й акварэльнай выставе Таварыства рускіх акварэлістаў і выставе ў Таварыстве заахвочвання мастацтваў у Санкт-Пецярбургу.

1893

Зноў прыехаў у Парыж, дзе працаваў з перапынкамі да 1899-га. Займаўся ў студыі Ж.-Л. Жэрома, у акадэміі Р. Жульена і ў А. Эдэльфельта.

Па заказе вял. князя Аляксея Аляксандравіча пачаў пісаць карціну «Сустрэча адмірала Авелана ў Парыжы». Падрыхтоўчыя эцюды да гэтай карціны выстаўляў у салоне газеты *Figaro*.

Прымаў удзел у 13-й акварэльнай выставе Таварыства рускіх акварэлістаў у Санкт-Пецярбургу.

1894

Прымаў удзел у 14-й акварэльнай выставе Таварыства рускіх акварэлістаў у Санкт-Пецярбургу.

1895

Выканаў партрэт В. Ф. Нувеля, акварэлі «Малады дагамеец», «Фінскі рыбак».

Экспанаваў свае працы на 15-й акварэльнай выставе Таварыства рускіх акварэлістаў у Санкт-Пецярбургу.

1896

Стварыў шэраг партрэтаў у тэхніцы акварэлі і пастэлі (А. К. Бенуа, М. Жасэ), эцюды нармандскага селяніна, парыжскага падзёншчыка.

Прыняў удзел ва Усерасійскай выставе ў Ніжнім Ноўгарадзе, Міжнароднай выставе ў Берліне.

1897

Выканаў партрэты Д. У. Філосафава, С. П. Дзягілева, пляменніцы Марусі Клячко, К. А. Сомава.

Удзельнічаў у 2-й акварэльнай выставе Таварыства рускіх акварэлістаў у Маскве, выставе калекцыі малюнкаў і акварэляў княгіні М. К. Ценішавай у залах Таварыства заахвочвання мастацтваў у Санкт-Пецярбургу.

1898

Стаў адным з заснавальнікаў творчага аб'яднання «Свет мастацтва». Прыняў удзел у выставе рускіх і фінляндскіх мастакоў у Санкт-Пецярбургу.

1899

Выканаў партрэты І. І. Левітана і Ф. А. Малявіна.

Прыняў удзел у Міжнароднай мастацкай выставе Сецэсіён (Мюнхен) і выставе карцін часопіса «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу.

1899–1907

Стаў галоўным ілюстратарам часопіса «Свет мастацтва», удзельнічаў у афармленні «Штогодніка імператарскіх тэатраў», часопісаў «Мастацкія скарбы Расіі» (1901–1902), «Шалі» (1904–1909), «Залатое руно» (1906), «Апалон» (1909), маляваў для часопіса «Сатырыкон» (1908), афармляў паштоўкі для Абшчыны св. Яўгеніі (1902–1905). Афармляў кнігі для пецярбургскіх і маскоўскіх выдавецтваў, паэтычныя зборнікі «Снежная маска» А. А. Блока (СПб., 1907). Графічны стыль, распраца-

ваны ім сумесна з А. М. Бенуа і К. А. Сомавым, на два дзесяцігоддзі стаў дамінуючым у афармленні кніг і часопісаў. У жывапісе і станковай графіцы выкарыстаў вопыт розных еўрапейскіх школ і напрамкаў — ад салоннага акадэмізму да імпрэсіянізму.

1900

Завяршыў працу над карцінай «Сустрэча адмірала Авелана ў Парыжы». Выканаў літаграфію партрэта З. М. Гіпіус, А. Я. Малчанава, А. К. Бенуа.

Удзельнічаў у выставе карцін часопіса «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу.

1901

Выканаў карціну «Сіямскі свяшчэнны танец», партрэт В. В. Розанава. Упершыню ўдзельнічаў у афармленні тэатральнай пастаноўкі: выканаў эскіз дэкарацыі другой карціны і эскізы касцюмаў для неажыццёўленай пастаноўкі балета «Сільвія» на сцэне Марыінскага тэатра.

Прыняў удзел у 3-й выставе карцін часопіса «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу.

1902

Дэбютаваў у тэатры ў якасці сцэнографа: стварыў дэкарацыі і касцюмы для пантамімы «Сэрца маркізы» ў харэаграфіі М. Петыпа (Эрмітажны тэатр), аформіў трагедыю «Іпаліт» Эўрыпіда ў пастаноўцы Ю. Азароўскага (Александрынскі тэатр). Намаляваў адну з самых вядомых сваіх карцін «Вячэра». Працаваў над малюнкамі і афармленнем вокладак для часопіса «Свет мастацтва».

Прыняў удзел у 4-й выставе карцін часопіса «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу і 1-й выставе карцін часопіса «Свет мастацтва» ў Маскве.

1903

Прыняў лютэранства, каб ажаніцца з Любоўю Паўлаўнай Грыцэнка (дачка П. М. Траццякова і ўдава мастака М. М. Грыцэнка). Напісаў яе партрэт. Выканаў эскізы дэкарацый і касцюмаў для пастаноўкі ў Эрмітажным тэатры балета «Фея лялек».

Удзельнічаў у 5-й выставе карцін часопіса «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу, Міжнароднай выставе Таварыства мастакоў Мюнхена.

1904

Аформіў пастаноўку трагедыі Сафокла «Эдып у Калоне» (Александрынскі тэатр) і драматычнага прадстаўлення «Антыгона» для Іды Рубінштэйн на сцэне Новага тэатра Л. Б. Яворскай.

Экспанаваў працы на выставе Таварыства вытанчаных мастацтваў у Парыжы, на выставе карцін Саюза рускіх мастакоў у Санкт-Пецярбургу і Маскве.

1905

Намаляваў партрэт Андрэя Белага, Іды Рубінштэйн у ролі Антыгоны, Марыны Грыцэнка (падчарыцы мастака).

1906

Выканаў пано «Элізіум», «Партрэт С. П. Дзягілева з няняй», партрэт К. А. Сомава. Ажыццявіў агульнае афармленне выставы рускага мастацтва, арганізаванай С. П. Дзягілевым у парыжскім Восеньскім салоне; быў абраны сапраўдным членам салона і стаў кавалерам ордэна Ганаровага легіёна. Разам з М. Дабужынскім прыступіў да кіраўніцтва мастацкай школай Л. М. Званцавай у Пецярбургу, у якой выкладаў жывапіс да 1910 г.

Удзельнічаў у мастацкай выставе «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу, выставе рускага мастацтва ў Парыжы і Берліне, выставе афіш і плакатаў, наладжанай Таварыствам імя Леанарда да Вінчы ў Маскве ў Політэхнічным музеі.

1907

Разам з мастаком Валянцінам Сяровым падарожнічаў па Грэцыі. Напісаў цыкл пейзажаў. Дарожныя нататкі Л. Бакста «Сяроў і я ў Грэцыі» былі апублікаваны ў 1923 г. берлінскім выдавецтвам «Слова».

Выканаў эскізы касцюмаў для Г. Паўлавай і М. Обухава (вальс «Месяцовы прывід» на музыку Ф. Шапэна, першая рэдакцыя балета «Шапэніяна», пастаўленага ў Марыінскім тэатры). Стварыў эскіз касцюма лебедзя для канцэртнага нумара Г. Паўлавай «Лебедзь» на музыку К. Сен-Санса ў харэаграфіі М. Фокіна.

21 верасня нарадзіўся сын, Андрэй Бакст (1907–1972), які стаў потым мастаком тэатра і кіно.

Удзельнічаў у выставе «Сучасныя плыні ў мастацтве» ў Санкт-Пецярбургу, Сусветнай выставе ў Венецыі, выставе Восеньскага салона ў Парыжы, выставе карцін Саюза рускіх мастакоў у Маскве.

1908

Напісаў дэкаратыўнае пано «Старажытны жах» (*Terror Antiquus*).

Удзельнічаў у выставе Восеньскага салона ў Парыжы, першай калектыўнай выставе сучасных рускіх мастакоў «Венскі Сецэсіён».

1909

Прымаў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы штогадовых гастроляў рускага тэатра ў Парыжы, так званых «Рускіх сезонаў» — тэатральнай антрэпрызы С. Дзягілева. Разам з мастаком А. М. Бенуа і харэографам М. М. Фокіным Л. Бакст стаў яго бліжэйшым паплечнікам на многія гады.

Як тэатральны мастак атрымаў вядомасць, стварыўшы сцэнаграфію і касцюмы для мімадрамы «Клеапатра» ў харэаграфіі М. Фокіна (тэатр «Шатле»). Стварыў касцюмы асобных персанажаў і для іншых спектакляў антрэпрызы С. Дзягілева (опера «Юдзіф», балет «Спячая прыгажуня», дывертысмент «Баль» і інш.). Падчас адпачынку ў Венецыі напісаў шэраг маляўнічых карцін: «Вацлаў Ніжынскі на пляжы», «Ніжынскі і іншыя артысты на пляжы», «На пляжы Лідо», «Айседора Дункан на пляжы».

1910

Стаў адным з арганізатараў ананімнай выставы работ вучняў мастацкай школы, якой сам кіраваў. Апублікаваў шэраг палемічных артыкулаў аб мастацтве, тэатры, педагогіцы і эстэтыцы побыту.

Пасяліўся ў Парыжы. Напярэдадні ад'езду развёўся з жонкай — Л. П. Грыцэнка. Зноў прыняў юдаізм, чым наклікаў на сябе нападкі чарнасоценнай прэсы.

Аформіў балет «Карнавал» (музыка Р. Шумана, харэаграфія М. Фокіна). Бліскучая прэм'ера балета «Шахеразада» ў парыжскай Гранд-Опера (музыка М. А. Рымскага-Корсакава, харэаграфія М. Фокіна), для якой мастак стварыў дэкарацыі і касцюмы, прынесла яму сусветную славу. Стварыў два знакавыя эскізы (касцюмы царэўны Ненагляднай Красы і Жар-птушкі) да пастаноўкі балета «Жар-птушка» (музыка І. Ф. Стравінскага, харэаграфія М. М. Фокіна). Распрацаваў эскізы сучасных сукенак для модных дамоў Парыжа.

Удзельнічаў у выставе «Рускія мастакі. Тэатральныя дэкарацыі і касцюмы» ў парыжскай галерэі М. Бернгейма, у Міжнароднай выставе ў Бруселі.

1911

Быў прызначаны мастацкім кіраўніком антрэпрызы С. Дзягілева.

У Монтэ-Карла аформіў балетныя пастаноўкі антрэпрызы С. Дзягілева «Правід ружы» (музыка К. М. Вэбера, харэаграфія М. Фокіна), «Нарцыс» (сцэнарый Л. Бакста, музыка М. М. Чарапніна, харэаграфія М. Фокіна). Для трупы Іды Рубінштэйн стварыў касцюмы і дэкарацыі да пастаноўкі містэрыі «Пакутніцтва святога Себасцьяна» (музыка К. Дэбюсі, харэаграфія М. Фокіна). Стварыў партрэты Ж. Както, Д. Дафа.

У гэтым жа годзе адкрылася персанальная выстава «Малюнкі Л. Бакста (касцюмы і дэкарацыі)» у Парыжскім музеі дэкаратыўных мастацтваў. Прыняў удзел у выставе Восеньскага салона ў Парыжы, міжнароднай выставе ў Рыме, выставе «Мастацтва ў кнізе і плакаце» ў Санкт-Пецярбургу.

1912

У час знаходжання ў Пецярбургу атрымаў прадпісанне пакінуць сталіцу як іўдзей. Хадайніцтва аб прадастаўленні віду на жыхарства, падтрыманае вял. княгіняй Марыяй Паўлаўнай, было адхілена імператарам.

У рамках «Рускіх сезонаў» у парыжскім тэатры «Шатле» аформіў наступныя балеты: «Тамар» (сцэнарый Л. Бакста па матывах верша М. Ю. Лермантава, музыка М. Балакірава, харэаграфія М. Фокіна), «Дафніс і Хлоя» (музыка М. Равэля, харэаграфія М. Фокіна), «Сіні Бог» (харэаграфія М. Фокіна), «Пасляпаўдзённы адпачынак фаўна» (музыка К. Дэбюсі, сцэнарый і харэаграфія В. Ніжынскага). Для трупы Іды Рубінштэйн стварыў касцюмы і дэкарацыі да драмы «Саламея» О. Уайльда і трагедыі «Алена Спартанская» Э. Верхарна. Выканаў партрэт М. Казаці.

У Таварыстве выяўленчых мастацтваў у Лондане адбылася выстава «Творы Л. Бакста». Прыняў удзел у 19-й выставе «Свабодная эстэтыка» (Брусель) і выставе «Свет мастацтва» (Прага).

1913

Для антрэпрызы С. Дзягілева ажыццявіў мастацкае афармленне харэаграфічнай карціны «Гульні» на музыку К. Дэбюсі (сцэнарый і харэаграфія В. Ніжынскага). Для Ганны Паўлавай аформіў балет «Усходняя фантазія», для трупы Іды Рубінштэйн — пастаноўку містэрыі «Пізанэла» Г. Д'Анунцыя (харэаграфія М. Фокіна, пастаноўшчык У. Мейерхольд). Выканаў аўтапартрэт, партрэты графа Зубава, Іды Рубінштэйн.

Адбыліся персанальныя выставы мастака ў Таварыстве выяўленчых мастацтваў (Лондан), у галерэі Б.-П. Касірэра і галерэі «Фотаздымкі Компані» (Берлін), у Стакгольме. Прыняў удзел у выставах карцін таварыства «Свет мастацтва» ў Санкт-Пецярбургу, Маскве і Кіеве.

1914

У студзені апошні раз наведаў Пецярбург. У маі 1914 г. быў абраны сапраўдным членам Акадэміі мастацтваў, што дало яму права на свабоднае пражыванне ў расійскіх гарадах, але гэтым правам мастак ужо не скарыстаўся.

Аформіў пастаноўку мімадрамы-балета «Легенда пра Іосіфа» на музыку Р. Штрауса ў харэаграфіі М. Фокіна ў парыжскім тэатры Гранд-Опера. Выканаў партрэты Л. Мясіна, А. Гэрэт.

Адбыліся персанальныя выставы мастака ў Лондане, Нью-Ёрку, Бостане, Філадэльфіі, Чыкага. Удзельнічаў у 1-й Міжнароднай графічнай выставе ў Лейпцыгу, Сусветнай выставе ў Венецыі.

1916

Адбылася персанальная выстава ў Нью-Ёрку.

1917

Для антрэпрызы С. Дзягілева ў рымскім тэатры Канстанцы аформіў меладраму-балет «Жартаўніцы» на музыку Д. Скарлаці ў харэаграфіі Л. Мясіна.

Адбылася персанальная выстава калекцыі малюнкаў да балета «Спячая прыгажуня» ў Таварыстве выяўленчых мастацтваў у Лондане.

1919

У выніку перадачы А. Дэрэну заказу на афармленне балета «Чароўная лаўка» перапыніў супрацоўніцтва з С. Дзягілевым і некалькі гадоў працаваў для парыжскіх тэатраў.

1920

Выканаў партрэт Ганны Паўлавай.

Акварэлі, малюнкі, тэатральныя дэкарацыі Бакста былі выстаўлены ў нью-ёркскай галерэі Кнодлера. Работы мастака былі прадстаўлены на Першай Дзяржаўнай выставе мастацтва і навукі ў Казані.

1921

Выканаў партрэты Іды Рубінштэйн, Івана Буніна.

Стварыў эскізы касцюмаў і дэкарацыі да балета «Спячая прыгажуня» П. І. Чайкоўскага (харэаграфія М. Петыпа, аднаўленне М. Сяргеева) для антрэпрызы С. Дзягілева (Лондан, тэатр Альгамбра). Гэты спектакль стаў апошняй буйной пастаноўкай мастака.

Удзельнічаў у выставе старога і сучаснага рускага мастацтва ў парыжскай галерэі *La Boëtie*.

1922

У сувязі з перадачай заказу на афармленне оперы «Маўра» Л. Сюрважа распачаў супраць С. Дзягілева судовае разбіральніцтва і выйграў яго.

Па ўласных сцэнарыях аформіў наступныя пастаноўкі: мімадраму «Подласць», вадэвіль «Старая Масква» ў парыжскім тэатры *Fémina*, балет «Збянтэжаная Артэміда» ў парыжскай Гранд-Опера. Напісаў сем дэкаратыўных пано на сюжэт казкі «Спячая прыгажуня» для асабняка Д. Ротшыльда ў Лондане.

У нью-ёркскай галерэі Кнодлера на персанальнай выставе прадставіў свае новыя творы. Прыняў удзел у Міжнароднай тэатральнай выставе ў лонданскім музеі Вікторыі і Альберта.

1923

Напісаў аўтабіяграфічны раман «Жорсткае першае каханне» (выдадзены ў 2012 г. маскоўскім выдавецтвам «Мастацтва-XXI стагоддзе»).

Выступаў з лекцыямі па пытаннях сучаснага мастацтва і касцюма ў еўрапейскіх гарадах і ЗША. Апублікаваў артыкулы ў парыжскай газеце *Comoedia Illustré*. Паставіў балет «Чароўная ноч» на музыку Ф. Шапэна (Гранд-Опера). Праводзіў персанальную выставу ў Мастацкім клубе Чыкага, удзельнічаў у выставе рускага жывапісу ў Бруклінскім музеі (Нью-Ёрк), у выставе «Руская літаграфія за 25 гадоў».

1922–1924

Выканаў малюнкі ў рускім стылі для вытворчасці тэкстылю ў Амерыцы.

1924

Правёў персанальныя выставы партрэтаў у Лос-Анджэлесе і Балтыморы. Прыняў удзел у выставе рускага мастацтва ў Нью-Ёрку.

27 снежня памёр у бальніцы Руаль-Мальмезона ад наступстваў нервовага прыпадку, які здарыўся падчас працы над балетам «Істар» В. д'Эндзі для трупы Іды Рубінштэйн. Быў пахаваны на могілках Баціньёль у Парыжы.

Мемарыяльныя выставы адбыліся ў галерэі Ж. Шарпанцье ў Парыжы (1925 і 1928), Бруселі (1926), галерэі «Кентаўр» у Льежы (1926), у Таварыстве выяўленчых мастацтваў у Лондане, а таксама ў Берліне (1927).

2015

На 38-й сесіі Генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА была прынята рэзалюцыя пра ўдзел гэтай міжнароднай арганізацыі ў святкаванні 150-годдзя са дня нараджэння Льва Бакста.

Жизнь и творчество Льва Бакста (1866–1924)

Основные события

1866

Родился 27 апреля/9 мая в г. Гродно в семье Израиля Самуила-Баруха Рабиновича (потомственного почетного гражданина) и Баси Розенберг. При рождении получил имя Лейб-Хаим. Фамилию — Розенберг (по фамилии деда, усыновившего отца будущего художника).

1883

Окончил 6-ю классическую гимназию Санкт-Петербурга и по совету скульптора Марка Антокольского поступил вольнослушателем в Императорскую Академию художеств, где учился у И. Л. Асказия, П. П. Чистякова, К. Б. Венига.

1887

Покинул академию под предлогом болезни глаз, на самом деле — в результате конфликта из-за представленной им на конкурс картины «Оплакивание Христа».

1887–1890

Работал в мастерской учебных пособий, организованной писателем и педагогом А. Н. Канаевым. Иллюстрировал детские книги для издательств А. А. Холмушина и А. Ф. Девриена.

1889

Начал подписывать свои работы как Бакст (сокращенно от Бакстер — фамилии бабушки по материнской линии).

1890–1893

Делал репортерские наброски для журналов «Художник» и «Петербургская жизнь», писал картины в манере передвижников («Пьяный факельщик», «Старуха-еврейка», «Кадриль на Святках»).

1890

Начал изучать технику акварели под руководством академика Альберта Н. Бенуа, познакомился с его младшим братом Александром Н. Бенуа и его окружением. Принял участие в 1-й выставке рисунков русских художников (Blanc et noir) в Санкт-Петербурге.

1891

Путешествовал по Германии, Италии, Испании и Франции, надолго останавливался в Париже. Участвовал в 11-й акварельной выставке Общества русских акварелистов в Санкт-Петербурге.

1892

Написал портрет А. Н. Бенуа, акварели «На склоне лет», «Воспоминание», «Парижанка». Выставлялся на 12-й акварельной выставке Общества русских акварелистов и выставке в Обществе поощрения художеств в Санкт-Петербурге.

1893

Вновь приехал в Париж, где проработал с перерывами до 1899 года. Занимался в студии Ж.-Л. Жерома, в академии Р. Жюлиана и у А. Эдельфельта. По заказу великого князя Алексея Александровича начал писать картину «Встреча адмирала Авелана в Париже». Подготовительные этюды к этой картине выставлял в салоне газеты Figaro. Принимал участие в 13-й акварельной выставке Общества русских акварелистов в Санкт-Петербурге.

1894

Принимал участие в 14-й акварельной выставке Общества русских акварелистов в Санкт-Петербурге.

1895

Исполнил портрет В. Ф. Нувеля, акварели «Молодой дагомеец», «Финский рыбак». Экспонировал свои работы на 15-й акварельной выставке Общества русских акварелистов в Санкт-Петербурге.

1896

Создал ряд портретов в технике акварели и пастели (А. К. Бенуа, М. Жоссе), этюды нормандского крестьянина, парижского поденщика. Принял участие во Всероссийской выставке в Нижнем Новгороде, Международной выставке в Берлине.

1897

Исполнил портреты Д. В. Философова, С. П. Дягилева, племянницы Маруси Клячко, К. А. Сомова.

Участвовал во 2-й акварельной выставке Общества русских акварелистов в Москве, выставке коллекции рисунков и акварелей княгини М. К. Тенишевой в залах Общества поощрения художеств в Санкт-Петербурге.

1898

Стал одним из основателей творческого объединения «Мир искусства». Принял участие в выставке русских и финляндских художников в Санкт-Петербурге.

1899

Выполнил портреты И. И. Левитана и Ф. А. Малявина. Принял участие в Международной художественной выставке Сецессион (Мюнхен) и выставке картин журнала «Мир искусства» в Санкт-Петербурге.

1899–1907

Стал главным иллюстратором журнала «Мир искусства», участвовал в оформлении «Ежегодника Императорских театров», журналов «Художественные сокровища России» (1901–1902), «Весы» (1904–1909), «Золотое руно» (1906), «Аполлон» (1909), рисовал для журнала «Сатирикон» (1908), оформлял открытки для Общины св. Евгении (1902–1905). Оформлял книги для петербургских и московских издательств, поэтические сборники «Снежная маска» А. А. Блока (Санкт-Петербург, 1907). Графический стиль, разработанный им совместно с А. Н. Бенуа и К. А. Сомовым, на два десятилетия стал доминирующим в оформлении книг и журналов. В живописи и станковой графике использовал опыт различных европейских школ и направлений — от салонного академизма до импрессионизма.

1900

Завершил работу над картиной «Встреча адмирала Авелана в Париже». Выполнил литографию портрета З. Н. Гиппиус, А. Е. Молчанова, А. К. Бенуа. Участвовал в выставке картин журнала «Мир искусства» в Санкт-Петербурге.

1901

Написал картину «Сиамский священный танец», портрет В. В. Розанова. Впервые участвовал в оформлении театральной постановки: выполнил эскиз декорации второй картины и эскизы костюмов для неосуществленной постановки балета «Сильвия» на сцене Мариинского театра.

Принял участие в 3-й выставке картин журнала «Мир искусства» в Санкт-Петербурге.

1902

Дебютировал в театре в качестве сценографа: создал декорации и костюмы для пантомимы «Сердце маркизы» в хореографии М. Петипа (Эрмитажный театр), оформил трагедию «Ипполит» Еврипида в постановке Ю. Озаровского (Александринский театр). Нарисовал одну из самых известных своих картин «Ужин». Работал над рисунками и оформлением обложек для журнала «Мир искусства». Принял участие в 4-й выставке картин журнала «Мир искусства» в Санкт-Петербурге и 1-й выставке картин журнала «Мир искусства» в Москве.

1903

Ради женитьбы на Любови Павловне Гриценко — дочери П. М. Третьякова, вдове художника Н. Н. Гриценко принял лютеранство. Написал ее портрет. Выполнил эскизы декораций и костюмов для постановки в Эрмитажном театре балета «Фея кукол». Участвовал в 5-й выставке картин журнала «Мир искусства» в Санкт-Петербурге, Международной выставке Общества художников Мюнхена.

1904

Оформил постановку трагедии Софокла «Эдип в Колоне» (Александринский театр) и драматического представления «Антигона» для Иды Рубинштейн на сцене Нового театра Л. Б. Яворской. Экспонировал работы на выставке Общества изящных искусств в Париже, на выставке картин Союза русских художников в Санкт-Петербурге и Москве.

1905

Нарисовал портрет Андрея Белого, Иды Рубинштейн в роли Антигоны, Марины Гриценко (падчерицы художника).

1906

Выполнил панно «Элизиум», «Портрет С. П. Дягилева с няней», портрет К. А. Сомова. Осуществил общее оформление выставки русского искусства, организованной С. П. Дягилевым в парижском Осеннем салоне; был избран действительным членом салона и стал кавалером ордена Почетного легиона. Вместе с М. Добужинским приступил к руководству художественной школой Е. Н. Званцевой в Петербурге, в которой преподавал живопись до 1910 года. Участвовал в художественной выставке «Мир искусства» в Санкт-Петербурге, выставке русского искусства в Париже и Берлине, выставке афиш и плакатов, устроенной Обществом имени Леонардо да Винчи в Москве в Политехническом музее.

1907

Вместе с художником Валентином Серовым путешествовал по Греции. Написал цикл пейзажей. Путевые заметки Л. Бакста «Серов и я в Греции» были опубликованы в 1923 году берлинским издательством «Слово». Выполнил эскизы костюмов для А. Павловой и М. Обухова (вальс «Лунное видение» на музыку Ф. Шопена, первая редакция балета «Шопениана», поставленного в Мариинском театре).

Создал эскиз костюма лебедя для концертного номера А. Павловой «Лебедь» на музыку К. Сен-Санса в хореографии М. Фокина. 21 сентября родился сын, Андрей Бакст (1907–1972), ставший впоследствии художником театра и кино. Участвовал в выставке «Современные течения в искусстве» в Санкт-Петербурге, Всемирной выставке в Венеции, выставке Осеннего салона в Париже, выставке картин Союза русских художников в Москве.

1908

Написал декоративное панно «Древний ужас» (Terror Antiquus). Участвовал в выставке Осеннего салона в Париже, 1-й коллективной выставке современных русских художников «Венский Сецессион».

1909

Принимал активное участие в подготовке ежегодных гастролей русского театра в Париже, так называемых «Русских сезонов» — театральной антрепризы С. Дягилева. Наряду с художником А. Н. Бенуа и хореографом М. М. Фокиным, Л. Бакст стал его ближайшим соратником на многие годы.

Как театральный художник получил известность, создав сценографию и костюмы для мимодрамы «Клеопатра» в хореографии М. Фокина (театр «Шатле»). Создал костюмы отдельных персонажей и для других спектаклей антрепризы С. Дягилева (опера «Юдифь», балет «Спящая красавица», дивертисмент «Пир» и др.). Во время отдыха в Венеции написал ряд живописных картин: «Вацлав Нижинский на пляже», «Нижинский и другие артисты на пляже», «На пляже Лидо», «Айседора Дункан на пляже».

1910

Стал одним из организаторов анонимной выставки работ учеников руководимой им художественной школы. Опубликовал ряд полемических статей об искусстве, театре, педагогике и эстетике быта. Поселился в Париже. Накануне отъезда развелся с женой — Л. П. Гриценко. Снова принял иудаизм, чем навлек на себя нападки черносотенной прессы. Оформил балет «Карнавал» (музыка Р. Шумана, хореография М. Фокина). Блестящая премьера балета «Шехеразада» в парижской Гранд-Опера (музыка Н. А. Римского-Корсакова, хореография М. Фокина), для которой художник создал декорации и костюмы, принесла ему мировую славу. Создал два знаковых эскиза (костюмы царевны Ненаглядной Красы и Жар-птицы) к постановке балета «Жар-птица» (музыка И. Ф. Стравинского, хореография М. Фокина). Разработал эскизы современных платьев для модных домов Парижа. Участвовал в выставке «Русские художники. Театральные декорации и костюмы» в парижской галерее М. Бернгейма, в Международной выставке в Брюсселе.

1911

Был назначен художественным руководителем антрепризы С. Дягилева. В Монте-Карло оформил балетные постановки антрепризы С. Дягилева «Видение розы» (музыка К. М. Вебера, хореография М. Фокина), «Нарцисс» (сценарий Л. Бакста, музыка Н. Н. Черепнина, хореография М. Фокина). Для труппы Иды Рубинштейн сочинил костюмы и декорации к постановке мистерии «Мученичество святого Себастьяна» (музыка К. Дебюсси, хореография М. Фокина). Создал портреты Ж. Кокто, Д. Даффа. В этом же году открылась персональная выставка «Рисунки Л. Бакста (костюмы и декорации)» в Парижском музее декоративных искусств. Принял участие в выставке Осеннего салона в Париже, международной выставке в Риме, выставке «Искусство в книге и плакате» в Санкт-Петербурге.

1912

Во время пребывания в Петербурге получил предписание покинуть столицу как иудей. Ходатайство о предоставлении вида на жительство, поддержанное великой княгиней Марией Павловной, было отклонено императором. В рамках «Русских сезонов» в парижском театре «Шатле» оформил балеты

«Тамар» (сценарий Л. Бакста по мотивам стихотворения М. Ю. Лермонтова, музыка М. Балакирева, хореография М. Фокина), «Дафнис и Хлоя» (музыка М. Равеля, хореография М. Фокина), «Синий Бог» (хореография М. Фокина), «Послеполуденный отдых фавна» (музыка К. Дебюсси, сценарий и хореография В. Нижинского). Для труппы Иды Рубинштейн создал костюмы и декорации для постановки драмы «Саломея» О. Уайльда и трагедии «Елена Спартанская» Э. Верхарна. Исполнил портрет танцовщицы М. Казати. В Обществе изобразительных искусств в Лондоне состоялась выставка «Произведения Л. Бакста». Принял участие в 19-й выставке «Свободная эстетика» (Брюссель) и в выставке «Мир искусства» (Прага).

1913

Для антрепризы С. Дягилева осуществил художественное оформление хореографической картины «Игры» на музыку К. Дебюсси (сценарий и хореография В. Нижинского). Для Анны Павловой оформил балет «Восточная фантазия», для труппы Иды Рубинштейн — постановку мистерии «Пизанелла» Г. Д'Аннунцио (хореография М. Фокина, постановка В. Мейерхольда). Исполнил автопортрет, портреты графа Зубова, Иды Рубинштейн. Состоялись персональные выставки художника в Обществе изобразительных искусств (Лондон), в галерее Б.-П. Кассирера и галерее «Фотографи Компани» (Берлин), в Стокгольме. Принял участие в выставках картин общества «Мир искусства» в Санкт-Петербурге, Москве и Киеве.

1914

В январе последний раз посетил Петербург. В мае был избран действительным членом Академии художеств, что дало ему право на свободное проживание в российских городах, но этим правом не воспользовался. Оформил постановку мимодрамы-балета «Легенда об Иосифе» на музыку Р. Штрауса в хореографии М. Фокина в парижском театре Гранд-Опера. Исполнил портреты Л. Мясина, А. Геррет. Состоялись персональные выставки художника в Лондоне, Нью-Йорке, Бостоне, Филадельфии, Чикаго. Участвовал в 1-й Международной графической выставке в Лейпциге, Всемирной выставке в Венеции.

1916

Состоялась персональная выставка в Нью-Йорке.

1917

Для антрепризы С. Дягилева в римском театре Констанци оформил мимодраму-балет «Шутницы» на музыку Д. Скарлатти в хореографии Л. Мясина. Состоялась персональная выставка коллекции рисунков к балету «Спящая красавица» в Обществе изобразительных искусств в Лондоне.

1919

В результате передачи А. Дерену заказа на оформление балета «Волшебная лавка» прервал сотрудничество с С. Дягилевым и несколько лет работал для парижских театров.

1920

Выполнил портрет Анны Павловой. Акварели, рисунки, театральные декорации Бакста были выставлены в нью-йоркской галерее Кнодлера. Работы художника были представлены на Первой Государственной выставке искусства и науки в Казани.

1921

Исполнил портреты Иды Рубинштейн, Ивана Бунина. Создал эскизы костюмов и декорации к балету «Спящая красавица» П. И. Чайковского (хореография М. Петипа, возобновление Н. Сергеева) для антрепризы С. Дягилева (Лондон, театр Альгамбра). Этот спектакль стал последней крупной

постановкой художника. Участвовал в выставке старого и современного русского искусства в парижской галерее La Boëtie.

1922

В связи с передачей заказа на оформление оперы «Мавра» художнику Л. Сюрважу возбудил против С. Дягилева судебное разбирательство и выиграл его. По собственным сценариям оформил мимодраму «Подлость», водевиль «Старая Москва» в парижском театре F mina, балет «Смущенная Артемида» в парижской Гранд-опера. Написал семь декоративных панно на сюжет сказки «Спящая красавица» для особняка Д. Ротшильда в Лондоне. В нью-йоркской галерее Кнодлера на персональной выставке представил свои новые произведения. Принял участие в Международной театральной выставке в лондонском музее Виктории и Альберта.

1923

Написал автобиографический роман «Жестокая первая любовь» (издан в 2012 г. московским издательством «Искусство-XXI век»). Выступал с лекциями по вопросам современного искусства и костюма в европейских городах и США. Опубликовал статьи в парижской газете Comoedia Illustré. Поставил балет «Волшебная ночь» на музыку Ф. Шопена (Гранд-опера). Проводил персональную выставку в Художественном клубе Чикаго, участвовал в выставке русской живописи в Бруклинском музее (Нью-Йорк), в выставке «Русская литография за 25 лет».

1922–1924

Выполнил рисунки в русском стиле для производства текстиля в Америке.

1924

Провел персональные выставки портретов в Лос-Анджелесе и Балтиморе. Принял участие в выставке русского искусства в Нью-Йорке.

27 декабря умер в больнице Рюаль-Мальмезона от последствий нервного припадка, случившегося во время работы над балетом «Истар» В.д'Энди для труппы Иды Рубинштейн. Был похоронен на кладбище Батиньоль в Париже.

Мемориальные выставки состоялись в галерее Ж. Шарпантье в Париже (1925 и 1928), Брюсселе (1926), галерее «Кентавр» в Льеже (1926), в Обществе изобразительных искусств в Лондоне, а также в Берлине (1927).

2015

На 38-й сессии Генеральной конференции ЮНЕСКО была принята резолюция об участии этой международной организации в праздновании 150-й годовщины со дня рождения Льва Бакста.

The life and work of Léon Bakst (1866–1924)

Main events

1866

Born on April 27/May 9 in the city of Hrodna in the family of Israel Samuel — Baruch Rabinovich(Rabinowitz) (a hereditary honorary citizen) and Basya Rosenberg. At birth, was named Leib-Chaim. Surname — Rosenberg (the name of his grandfather, who adopted the father of the future artist).

1883

Graduated from the 6th Classical gymnasium in St. Petersburg and on the advice of sculptor Mark Antokolsky became *a volnoslushatel* in the Imperial Academy of Arts, where he studied under I. L. Asknazy, P. P. Chistyakov, and K. B. Wenig.

1887

Left the academy under the pretext of an eye disease, in fact it was because of conflict over the painting “Lamentation of Christ” he presented to the contest.

1887–1890

Worked in a tutorials workshop, organized by writer and educator A. N. Kanaev. Illustrated children’s books for publishing houses of A. A. Holmushin and A. F. Devrient.

1889

Began to sign his works as Bakst (short for Baxter — his maternal grandmother’s surname).

1890–1893

Made reporter’s sketches for the magazines “Artist” and “Petersburg life”. Painted in the manner of Peredvizhniki (the Wanderers) (“Drunk torch-bearer”, “Old Jewish Woman”, “Quadrille at Christmastide”).

1890

Began studying watercolour under the guidance of Albert Benois, met with his younger brother, Alexander Benois, and his entourage. Took part in the 1st Exhibition of drawings by Russian artists (Blanc et noir) in St. Petersburg.

1891

Travelled to Germany, Italy, Spain, and France. Stayed in Paris for a long time. Took part in the 11th exhibition of the Society of Russian Watercolourists in St. Petersburg.

1892

Painted a portrait of Alexander Benois, watercolours “Declining years ”, “Memoirs”, “Parisienne”.

Exhibited at the 12th exhibition of the Society of Russian Watercolourists and at the exhibition of the Imperial Society for the Encouragement of the Arts in St. Petersburg.

1893

Newly arrived in Paris, where he worked intermittently until 1899. Studied at Jean-Léon Gérôme studio, at the The Académie Rodolphe Julian, and under Albert Edelfelt.

By the order of Grand Duke Alexei Alexandrovich began to paint” The meeting of Admiral Avelan in Paris”. Preliminary sketches for this painting were exhibited in the salon of the newspaper *Le Figaro*.

Took part in the 13th watercolour exhibition of the Society of Russian Watercolourists in St. Petersburg.

1894

Took part in the 14th watercolour exhibition of the Society of Russian Watercolourists in St. Petersburg.

1895

Painted a portrait of W. Nouvel, watercolours “Young Dahomeyan” and “Finnish Fisherman”.

Exhibited his work at the 15th watercolour exhibition of the Society of Russian Watercolourists in St. Petersburg.

1896

Created a series of portraits in watercolours and pastels (A. K. Benois, M. Josse), sketches of a Norman peasant, a Parisian day labourer.

Took part in the All-Russia Exhibition in Nizhny Novgorod, the International Exhibition in Berlin.

1897

Painted portraits of D. V. Filosofov, S. Diaghilev, his niece Marusya Klyachko, K. A. Somov.

Participated in the 2nd watercolour exhibition of the Society of Russian Watercolourists in Moscow; the exhibition of Princess M. K. Tenisheva collection of drawings and watercolours in the halls of the Society for the Encouragement of the Arts in St. Petersburg.

1898

Became one of the founders of the artistic association *Mir Iskusstva* (“World of Art”).

Took part in the exhibition of Russian and Finnish artists in St. Petersburg.

1899

Finished portraits of I. I. Levitan and P. A. Malyavin.

Took part in the International Art Exhibition of the Secession (Munich) and the exhibition of paintings of the “World of Art” magazine in St. Petersburg.

1899–1907

Became the chief illustrator of the “World of Art” magazine; participated in the design of the “Imperial Theatres Annual”, magazines “Art Treasures of Russia” (1901–1902), “Scales” (1904–1909), “Golden Fleece” (1906), “Apollo” (1909); painted for the magazine “Satyricon” (1908); designed the cards for the Community of St. Eugenia (1902–1905). Designed books for St. Petersburg and Moscow publishers, collections of poetry “The Snow Mask” by A. A. Blok (SPb., 1907).

The graphical style developed jointly with Alexander Benois and K. A. Somov for two decades became dominant in the design of books and magazines. In painting and easel graphics used the experience of different European schools and trends — from academism to impressionism.

1900

Completed work on the painting "The meeting of Admiral Avelan in Paris". Implemented a lithograph of the portraits of Z. N. Gippius, A. E. Molchanov, A. K. Benois.

Participated in the exhibition of paintings of the "World of Art" magazine in St. Petersburg.

1901

Painted "Siam sacred dance", a portrait of V. V. Rozanov.

For the first time participated in a stage design: drew sketches for the set of the second scene and of costumes for an unrealized ballet "Sylvia" at the Mariinsky Theatre.

Took part in the third exhibition of paintings of the "World of Art" magazine in St. Petersburg.

1902

Made his debut in the theatre as a set designer: created sets and costumes for the pantomime "The Heart of the Marquise (Le Coeur de la Marquise)" with choreography by Marius Petipa (Hermitage Theatre), designed Euripides' tragedy "Hippolytos" directed by Y. Ozarovsky (the Alexandrinsky Theatre).

Drew one of his most famous paintings "Supper". Worked on drawings and covers design for the "World of Art" magazine.

Took part in the 4th exhibition of paintings of the "World of Art" magazine in St. Petersburg and the 1st exhibition of paintings of the "World of Art" magazine in Moscow.

1903

Became Lutheran to marry Lyubov Pavlovna Gritsenko (a daughter of P. M. Tretyakov and the widow of the artist N. N. Gritsenko). Painted her portrait.

Drew sketches of the set and costumes for a production of the ballet "The Fairy Doll (Die Puppenfee)" at the Hermitage Theatre.

Took part in the 5th exhibition of paintings of the "World of Art" magazine in St. Petersburg, the International exhibition of the Union of Russian Artists in Munich.

1904

Designed a performance of Sophocles' tragedy "Oedipus at Colonus (Œdipe à Colone)" (the Alexandrinsky Theatre) and drama performance "Antigone" for Ida Rubinstein on the stage of L. B. Yavorskaya New Theatre.

Showed his works at the exhibition of the Society of Fine Arts in Paris; at the exhibition of paintings of the Union of Russian Artists in St. Petersburg and Moscow.

1905

Painted portraits of Andrei Bely, Ida Rubinstein in the role of Antigone, Marina Gritsenko (his step-daughter).

1906

Finished panel "Elysium", "Portrait of Sergei Diaghilev with his Nanny", a portrait of K. A. Somov. Carried out the general design of the Russian art exhibition, organized by S. P. Diaghilev in Paris Salon d'Automne; was elected a member of the Salon and became a *Chevalier of the Légion d'honneur*. Together with M. Dobuzhinsky began to direct E. N. Zvantseva art school in St. Petersburg, where he taught painting until 1910.

Participated in the "World of Art" exhibition in St. Petersburg; the exhibition of Russian art in Paris and Berlin; the exhibition of posters and banners, organised by the Society of Leonardo da Vinci in Moscow Polytechnic Museum.

1907

Together with the artist Valentin Serov travelled in Greece. Painted a series of landscapes. L. Bakst's travel notes "Serov and I in Greece" were published in 1923 by the Berlin publishing house "Slovo".

Designed sketches of costumes for A. Pavlova and M. Obukhov (Waltz "Lunar vision" to the music of Chopin, the first version of the ballet "Les Sylphides (Chopiniana)", staged at the Mariinsky Theatre). Created a sketch of a Swan costume for A. Pavlova's dance "The Swan" to music by C. Saint-Saëns, choreographed by Michel Fokine.

On September 21, had a son, Andrew Bakst (1907–1972), who later became a theatre and cinema artist.

Participated in the exhibition "Modern trends in art" in St. Petersburg; in the World Exhibition in Venice; the Salon d'Automne exhibition in Paris; an exhibition of paintings of the Union of Russian Artists in Moscow.

1908

Painted decorative panel "The ancient horror (Terror Antiquus)". Participated in the Salon d'Automne exhibition in Paris; the first group exhibition of contemporary Russian artists "Viennese Secession".

1909

Took an active part in the preparation of the annual tours of the Russian theatre in Paris, the so-called "Saison Russe" — a theatrical *entreprise* of S. Diaghilev. Along with the artist Alexander Benois and choreographer M. M. Fokine, L. Bakst became his closest collaborator for many years.

As a theatre artist, gained fame by creating sets and costumes for the *mimodrame* "Cléopâtre" choreographed by Fokine (Théâtre du Châtelet). Created costumes of the individual characters for other performances of Diaghilev's *Ballets Russes* (the opera "Judith", the ballet "Sleeping Beauty", a divertissement "The Feast (Le Festin)" and others).

During his stay on vacation in Venice, he wrote a series of paintings: "Vaslav Nijinsky on the beach", "Nijinsky and other artists on the beach", "On the beach of Lido", and "Isadora Duncan on the beach".

1910

Became one of the organizers of the anonymous exhibition of works by students of the art school directed by him. Published a series of polemical articles about art, theatre, pedagogy, and aesthetics of everyday life.

Settled in Paris. On the eve of his departure, he divorced L. P. Gritsenko and converted back to Judaism, which incurred attacks by the Black-Hundred press.

Designed the ballet "Carnival" (music by Schumann, choreography by M. Fokine). Brilliant premiere of the ballet "Scheherazade" in the Paris Grand Opéra (music by N. A. Rimsky-Korsakov, choreography by M. Fokine), for which the artist created the sets and costumes, brought him worldwide fame.

Created two iconic sketches (costumes of Tsarevna Nenagliadnaya Krasa and the Firebird) for the production of the ballet "The Firebird" (music by I. F. Stravinsky, choreography by M. Fokine). Developed sketches of contemporary dresses for Paris fashion houses.

Participated in the exhibition "Russian artists. Theatrical scenery and costumes" in the Paris gallery of M. Bernheim; in the International Exhibition in Brussels.

1911

Was appointed an artistic director of Diaghilev's *Ballets Russes*.

In Monte-Carlo designed the ballet performances of Diaghilev's *Ballets Russes*: "Le Spectre de la Rose" (music by C. M. Weber, choreography by M. Fokine), "Narcisse" (script by L. Bakst, music by N. N. Tcherepnin, choreography by M. Fokine).

For the troupe of Ida Rubinstein designed costumes and set for a mystery "The Martyrdom of St. Sebastian (Le Marthyre de S. Sebastien)" (music by C. Debussy, choreography by M. Fokine).

Created portraits of J. Cocteau, and D. Duff.

In the same year, opened the personal exhibition "Drawings of L. Bakst (sets and costumes)" at the Paris Museum of Decorative Arts. Took part in the Salon d'Automne in Paris; in the *Exposizione Internationale* in Rome; the exhibition "Art in book and poster" in St. Petersburg.

1912

During his stay in St. Petersburg, received an order to leave the capital because he was a Jew. An application for a residence permit, supported by Grand Duchess Maria Pavlovna, was rejected by the emperor.

As part of the *Saison Russe,* in Paris theatre "Chatelet" designed the following ballets: "*Thamar*" (script by L. Bakst based on a poem by Mikhail Lermontov, music by M. Balakirev, choreography by M. Fokine), "*Daphnis et Chloe*" (music by M. Ravel, choreography by M. Fokine), "The Blue God (Le Dieu Bleu)" (choreography by Fokine), "The afternoon of a Faun (L'après-midi d'un faune)" (music by C. Debussy, script and choreography by V. Nijinsky).

For the troupe of Ida Rubinstein created costumes and scenery for the production of O. Wilde's drama "Salomé" and E. Verhaeren's tragedy "Helene de Sparte". Performed a portrait of M. Casati.

In the Society of Fine Arts in London held an exhibition "Works of L. Bakst". Took part in the 19th exhibition "Free aesthetics" (Brussels) and in the "World of Art" exhibition (Prague).

1913

For Diaghilev's *Ballets Russes*, decorated a choreographic picture "Games" to the music of C. Debussy (script and choreography by V. Nijinsky). For Anna Pavlova, designed the ballet "Eastern fantasy"; for the troupe of Ida Rubinstein, designed Mysteries "La Pisanella ou La Morte Parfumee" by G. D'Annunzio (choreography by M. Fokine, director V. Meyerhold). Painted a self-portrait, portraits of Count Zubov, and Ida Rubinstein.

Held a solo exhibition in the Society of Fine Arts (London); in the B. — P. Cassirer gallery; in the Kompanie photo-gallery (Berlin); in Stockholm. Participated in the exhibitions of the society "World of Art" in St. Petersburg, Moscow, and Kiev.

1914

Visited St. Petersburg in January for the last time. In May 1914, was elected a member of the Academy of Arts, which gave him the right to free accommodation in Russian cities, but he did not take advantage of it.

Designed a mimodrama-ballet "The Legend of Joseph (Josephslegende)" to the music of R. Strauss, choreography by M. Fokine in Paris Grand Opéra theatre. Performed portraits of L. Massine, A. Garrett.

Held personal exhibitions in London, New York, Boston, Philadelphia, Chicago. Took part in the 1st International graphic exhibition in Leipzig; the World Exhibition in Venice.

1916

Held a solo exhibition in New York.

1917

For Diaghilev's *Ballets Russes* in the Roman *Teatro Costanzi*, designed a ballet-mimodrama "Les Femmes de bonne humeur" to the music of D. Scarlatti and L. Massine's choreography.

Held a solo exhibition of the collection of drawings for the ballet "Sleeping Beauty" in the Society of Fine Arts in London.

1919

As a result of passing the order for a design of the ballet "Magic Shop(La boutique fantastique)" to A. Derain, he stopped cooperation with S. Diaghilev and worked for several years for Paris theatres.

1920

Completed a portrait of Anna Pavlova.

Bakst's watercolours, paintings, theatrical scenery were exhibited at the Knoedler gallery in New York. His works were presented at the First National Exhibition of Art and Science in Kazan.

1921

Painted portraits of Ida Rubinstein, Ivan Bunin.

Created costumes and scenery for the ballet "Sleeping Beauty (La Belle au Bois Dormant)" by P. I. Tchaikovsky (choreography by Marius Petipa, reproduction by N. Sergeyev) for Diaghilev's *Ballets Russes* (London, the Alhambra Theatre). This performance was the last major production of the artist.

Participated in the exhibition of old and contemporary Russian art in the Paris La Boétie gallery.

1922

Due to the transfer of the order for a design of the opera "Mavra" to L. Survage, took Diaghilev to court and won the trial.

According to his own scenarios, designed the following performances: the mimodrame "Villainy", the vaudeville "Old Moscow" at Théâtre Fémina in Paris, and the ballet "*Artemis troublee*" in the Paris Grand Opéra.

Wrote seven decorative panels on the plot of the fairy tale "Sleeping Beauty" for D. Rothschild's mansion in London.

Presented his new works at the solo exhibition at Knoedler gallery in New York. Took part in the International theatrical exhibition at London's Victoria and Albert Museum.

1923

Wrote autobiographical novel "The brutal first love" (published in 2012 by Moscow publishing house "Art-XXI Century").

Lectured on contemporary art and costume in European and US cities.

Published articles in the Paris newspaper Comoedia Illustré. Choreographed "Magic Night" to the music of Chopin (Grand Opera). Held a solo exhibition at the Arts Club of Chicago; participated in the exhibition of Russian art at the Brooklyn Museum (New York), in the exhibition "Russian lithograph for 25 years".

1922–1924

Completed patterns in the Russian style for the production of textiles in the United States.

1924

Held a solo exhibitions of portraits in Los Angeles and Baltimore. Took part in the exhibition of Russian art in New York.

On December 27, died in a hospital in Rueil Malmaison from the effects of a nervous fit, which happened to him during work for the ballet "Istar" by V. d'Indy for the troupe of Ida Rubinstein. He was buried in the Cimetiere des Batignolesin in Paris.

Memorial exhibitions were held in the gallery of J. Charpentier in Paris (1925 and 1928), in Brussels (1926), in the gallery "Centaur" in Liège (1926), the Society of Fine Arts in London, and in Berlin (1927).

2015

The 38th session of UNESCO General Conference took a resolution to take part in the celebration of the 150th anniversary of Léon Bakst.

БІЯГРАФІІ МАСТАКОЎ

АНІСФЕЛЬД Барыс (Бер) Ізраілевіч
(1879, Бельцы, Бесарабія — 1993, Уотэрфорд, Канектыкут, ЗША)

Мастак і сцэнограф. Нарадзіўся ў сям'і кіраўніка памесця. Вучыўся ў Адэскім мастацкім вучылішчы (1895–1900) і пад кіраўніцтвам Дзмітрыя Кардоўскага і Ільі Рэпіна ў Вышэйшым мастацкім вучылішчы пры Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1901–09). Удзельнік мастацкіх выстаў з 1903 г. Браў удзел у выставах Восеньскага салона, Саюза рускіх мастакоў (1906–10), аб'яднання «Свет мастацтва» (1906, 1911–17) і Яўрэйскага таварыства заахвочвання мастацтваў (1915–19). Дэбютаваў як сцэнограф у 1907 г., аформіўшы спектакль «Вяселле Забеіды» па Г. фон Гофманcталю (тэатр В. Ф. Камісаржэўскай, рэжысёр У. Э. Мейерхольд). З 1909–1911 гг. працаваў для антрэпрызы С. П. Дзягілева, выконваючы дэкарацыі па эскізах Л. С. Бакста і іншых майстроў. Самастойна працаваў як мастак-пастаноўшчык са многімі тэатральнымі кампаніямі. Эміграваў у ЗША (1917). Плённа супрацоўнічаў з тэатрам «Метраполітэн-опера», а з 1921 г. — з Чыкагскай операй. У 1928 г. пераехаў у Чыкага, дзе выкладаў у Мастацкім інстытуце (1928–58) і актыўна працаваў як станкавіст.

АНТАКОЛЬСКІ Марк Мацвеевіч
(1843, Вільня — 1902, Бад-Хомбург-фор-дэр-Хеэ, Германія)

Скульптар, акадэмік, прафесар скульптуры. Дзякуючы хадайніцтву жонкі віленскага генерал-губернатара А. А. Назімавай быў прыняты ў Акадэмію мастацтваў, дзе яму было дазволена наведваць вольным слухачом скульптурны клас. У 1864 г. быў узнагароджаны сярэбраным медалём за гарэльеф «Яўрэй-кравец», у 1868 г. — залатым медалём за гарэльеф «Скупы». Савет Акадэміі мастацтваў прысудзіў студэнту Марку Антакольскаму вышэйшую ўзнагароду — званне акадэміка за статую «Іван Грозны». У 1871 г. пасля заканчэння акадэміі Антакольскі з'ехаў у Рым і Парыж. Быў абраны членам-карэспандэнтам Парыжскай акадэміі. У 1878 г. паказаў свае новыя працы на Сусветнай выставе ў Парыжы і атрымаў яе вышэйшую ўзнагароду і французскі ордэн Ганаровага легіёна. Быў абраны ганаровым членам многіх заходнееўрапейскіх акадэмій: Венскай, Берлінскай, Лонданскай і інш. Пісаў артыкулы па пытаннях мастацтва, «Аўтабіяграфію» і раман «Бэн-Ізак» — хронікі яўрэйскага жыцця. Па парадзе Антакольскага бацькі Льва Бакста працягнулі навучанне сына выяўленчаму мастацтву.

АСКНАЗІЙ Ісак Львовіч
(Дрыса Віцебскай губерні (цяпер Верхнядзвінск) — 1902, Масква)

Гістарычны жывапісец-бібліёлаг, педагог. Нарадзіўся ў сям'і заможнага купца-хасіда. З чатырнаццаці гадоў навучаўся майстэрству ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў у Санкт-Пецярбургу. У асноўным пісаў на тэмы біблейскіх сюжэтаў, запазычаных са Старога і Новага Запаветаў. За свае карціны быў узнагароджаны залатымі медалямі. У час знаходжання ў сталіцы Аўстрыі, Вене, пачаў пісаць пад кіраўніцтвам Ганса Макарта карціну «Кат з усечанай галавой Іаана Прадцечы», закончаную ім у Рыме. Выкладаў у Імператарскай Акадэміі мастацтваў, быў першым настаўнікам Льва Бакста ў акадэміі.

АСТРАВУМАВА-ЛЕБЕДЗЕВА Ганна Пятроўна
(1871, Санкт-Пецярбург — 1955, Ленінград)

Мастак, графік, акварэліст, гравёр, майстар пейзажу. Дачка сенатара, тайнага саветніка Пятра Іванавіча Астравумава і Марыі Кліменцьеўны Чаховіч. Вучылася ў Цэнтральным вучылішчы тэхнічнага малявання барона Шчігліца ў Санкт-Пецярбургу (1889–91), у Ільі Рэпіна і Васіля Матэ ў Вышэйшай школе мастацтваў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1892–1900) і ў студыі Джэймса Эбата Макніла Уістлера ў Парыжы (1898–99). Член «Свету мастацтва» (1900, 1910; член-заснавальнік). Удзельнічала ў выставах «Свет мастацтва» (1900–03, 1906, 1911–18, 1922, 1924). У 1901 г. стварыла шэраг гравюр для часопіса «Свет мастацтва» (№ 1 за 1902 г.). У 1905 г. выйшла замуж за вучонага-хіміка С. В. Лебедзева, які ўпершыню сінтэзаваў у прамысловым маштабе каўчук. У 1918–1922 гг. выкладала ў Вышэйшым інстытуце фатаграфіі і фотатэхнікі. У 1934–1935 гг. — ва Усерасійскай акадэміі мастацтваў. У час Вялікай Айчыннай вайны працавала ў блакадным Ленінградзе, стварыўшы шэраг пранізлівых графічных вобразаў горада. 1946 г. — народны мастак РСФСР. 1949 г. — сапраўдны член АМ СССР.

БАБРОЎСКІ Рыгор Міхайлавіч
(1873, Віцебск — 1942, Ленінград)

Жывапісец і педагог. У 1887–1893 гг. быў семінарыстам Віцебскай духоўнай семінарыі. У 1893 г. паступіў у Вышэйшае мастацкае вучылішча пры Імператарскай Акадэміі мастацтваў, дзе быў вучнем Ільі Рэпіна. Скончыў вучылішча ў 1900 г. з прысваеннем звання мастака. У 1902–1904 гг. выкладаў у Харкаўскай школе малявання і жывапісу. Пасля вяртання ў 1904 г. у Пецярбург выкладаў у мастацкай школе Таварыства заахвочвання мастацтваў. Удзельнічаў у выставах з 1899 г. У 1901 г. быў адным з членаў-заснавальнікаў арцелі мастакоў Санкт-Пецярбурга. Экспанент Маскоўскага таварыства мастакоў (1901–03), Новага грамадства мастакоў (1909), «Свету мастацтва» (1910–11), Саюза рускіх мастакоў (1912–17), групы «Шаснаццаць». Удзельнічаў у выставах рускага мастацтва ў Мюнхене, дзе быў адзначаны малым і вялікім залатымі медалямі (1911, 1913), і Нью-Ёрку (1924). У 1916 г. Баброўскаму было прысвоена званне акадэміка. У 1923 г. далучыўся да Асацыяцыі мастакоў рэвалюцыйнай Расіі, удзельнічаў у выставах 1923, 1926, 1928 гг. Адначасова ў 1921–1929 гг. выкладаў у Петраградскіх дзяржаўных свабодных мастацка-вучэбных майстэрнях, якія былі ператвораны ў Вышэйшыя мастацка-тэхнічныя майстэрні, а затым у Вышэйшы мастацка-тэхнічны інстытут. З 1932 г. член Ленінградскага саюза мастакоў. Удзельнічаў у буйнейшых ленінградскіх і ўсесаюзных выставах 1930-х гг. Памёр у студзені/лютым 1942 г. ад дыстрафіі ў сваёй майстэрні.

БАГАЕЎСКІ Канстанцін Фёдаравіч
(1872, Феадосія — 1943, Феадосія)

Жывапісец, графік, мастак. Нарадзіўся ў сям'і дробнага служачага. Амаль усё жыццё пражыў у Феадосіі. Вучыўся ў А. Феслера ў майстэрні Івана Канстанцінавіча Айвазоўскага ў Феадосіі (1880) і А. І. Куінджы ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1891–97). Браў удзел у выставах (з 1898 г.). Удзельнічаў у вясновых выставах у залах Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1898–1905) і выставах творчага аб'яднання «Новае таварыства мастакоў» (1905–10; заснавальнік, член), Таварыства паўднёварускіх мастакоў (1906–10), Маскоўскага таварыства мастакоў (1908–12), Саюза рускіх мастакоў (1908, 1911), аб'яднання «Свет мастацтва» (1911–15), грамадства мастакоў «Жар-колер» (1924–28), міжнародных выставах у Мюнхене (1903–05, 1907), Венецыі (1903, 1905, 1911, 1913, 1924), Бруселі (1910), Рыме (1911) і Мальме (1914) і выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906, 1910) і Берліне (1906). У 1941 г. апынуўся ў акупацыі, загінуў у 1943 г. пры бамбардзіроўцы Феадосіі.

БЕНУА Аляксандр Мікалаевіч
(1870, Санкт-Пецярбург — 1960, Парыж)

Графік, жывапісец, тэатральны мастак, гісторык мастацтва, заснавальнік і галоўны ідэолаг аб'яднання «Свет мастацтва». Нарадзіўся ў сям'і расійскага архітэктара Мікалая Бенуа. Займаўся жывапісам пад кіраўніцтвам свайго брата Альберта Бенуа (1880-я гг.), вучыўся ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1887–88) і на факультэце права Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта (1890–94). Удзельнік выстаў «Свету мастацтва» (1899, член-заснавальнік), Саюза рускіх мастакоў (1903) і Восеньскага салона (1906). Удзельнічаў у выставах Таварыства рускіх акварэлістаў (1891–96), «Салона» Сяргея Макоўскага (1909), міжнародных выставах у Мюнхене (1898), Рыме (1911) і Мальме (1914), а таксама выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906, 1910) і Берліне (1906). Як сцэнограф працаваў з Марыінскім тэатрам, тэатрам Веры Камісаржэўскай і Старынным тэатрам у Санкт-Пецярбургу, Маскоўскім Мастацкім тэатрам, балетнай кампаніяй Іды Рубінштэйн, Каралеўскім тэатрам у Мадрыдзе, тэатрам Елісейскіх Палёў і Оперным тэатрам у Парыжы. Адыграў значную ролю ў пастаноўках балетнай антрэпрызы Сяргея Дзягілева (1909–27) як мастак і аўтар-пастаноўшчык спектакляў. Захавальнік карціннай галерэі Эрмітажа (1918–26). У 1926 г. пакінуў СССР. Жыў у Парыжы, працаваў у асноўным над эскізамі тэатральных дэкарацый і касцюмаў.

БЕНУА Альберт Мікалаевіч
(1852, Санкт-Пецярбург — 1936, Парыж)

Мастак, архітэктар, акадэмік, педагог. Нарадзіўся ў сям'і архітэктара Мікалая Лявонцьевіча Бенуа. Брат Аляксандра Мікалаевіча Бенуа. Скончыў 5-ю Санкт-Пецярбургскую гімназію. У 1871–1877 гг. вучыўся ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў на архітэктурным аддзяленні. Адначасова займаўся акварэллю пад кіраўніцтвам Л. В. Прэмацы. У 1876 г. быў узнагаролжаны вялікім заахвочвальным медалём і малым залатым медалём за праграму «Праект універсітэта». У 1877 г. выпушчаны з Акадэміі са званнем класнага мастака-архітэктара 1-й ступені. Пасля заканчэння Імператарскай Акадэміі мастацтваў заняўся акварэльным жывапісам. У 1883–1885 гг. падарожнічаў па Італіі, Францыі, Іспаніі для ўдасканалення ў тэхніцы акварэлі. У 1884 г. прысвоена званне акадэміка. Прызначаны выкладчыкам акварэлі ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў; у 1894–1905 гг. — член савета, з 1894-га — сапраўдны член ІАМ. У 1880 г. стаў адным з заснавальнікаў Кружка рускіх акварэлістаў (з 1887 г. — Грамадства рускіх акварэлістаў), у 1887–1897 гг. — член Праўлення Таварыства, у 1897–1918 гг. — ганаровы член Таварыства. Увёў Л. Бакста ў кола заснавальнікаў аб'яднання «Свет мастацтва». З 1895 г. — захавальнік Рускага музея імператара Аляксандра III. З 1897 г. — інспектар па мастацкай частцы Дэпартамента гандлю і мануфактуры. З 1903 г. быў сурэдактарам часопіса «Свет мастацтва». У 1918 г. быў прызначаны загадчыкам Музея прыкладнога мастацтва Камісарыята гандлю і прамысловасці, удзельнічаў у стварэнні Музея прыроды паўночнага ўзбярэжжа Неўскай губы. У 1924 г. эмігрыраваў у Парыж.

ВАЛОШЫН Максіміліян Аляксандравіч
(1877, Кіеў — 1932, Кактэбель, Крым)

Паэт, перакладчык, мастак-пейзажыст, мастацкі і літаратурны крытык. Ранняе дзяцінства прайшло ў Таганрогу і Севастопалі. З 1897 па 1899 год вучыўся ў Маскоўскім універсітэце, быў адлічаны «за ўдзел у беспарадках» з правам аднаўлення, але працягваць навучанне не стаў і заняўся самаадукацыяй. У 1900-х шмат падарожнічаў, займаўся ў бібліятэках Еўропы, слухаў лекцыі ў Сарбоне. У Парыжы браў урокі малявання і гравюры у мастачкі Л. С. Круглікавай. У пачатку 1903 г. вярнуўся ў Маскву, дзе ўваходзіў у кола рускіх сімвалістаў, пачаў актыўна публікавацца. У 1907 г. пераехаў у Кактэбель. З 1910 г. працаваў над манаграфічнымі артыкуламі пра мастакоў, выступаў у абарону мастацкіх груп «Бубновы валет» і «Асліны хвост». У 1910 г. у Маскве выйшаў першы зборнік «Вершы. 1900–1910». У 1914 г. выйшла кніга выбраных артыкулаў пра культуру — «Аблічча творчасці»; у 1915-м — кніга гарачых вершаў пра жах вайны «Anno mundi ardentis 1915» («У год палаючага свету 1915»). У гэты час ён усё больш увагі надаваў заняткам жывапісам, пісаў акварэльныя пейзажы Крыма, выстаўляў свае працы на выставах «Свету мастацтва». Улетку 1914 г., захоплены ідэямі антрапасофіі, разам з аднадумцамі прыступіў да пабудовы

ў Дорнах (Швейцарыя) Першага Гётэанума — культурнага цэнтра, заснаванага Р. Штэйнерам, антрапасофскага грамадства. Пасля рэвалюцыі пасяліўся ў Кактэбелі. Стварыў цыкл акварэляў пад назвай «Кактэбельская сюіта». У 1924 г. у сваім доме ў Кактэбелі арганізаваў бясплатны Дом творчасці (пасля — Дом творчасці Літфонду СССР).

ГАЛАВІН Аляксандр Якаўлевіч
(1863, Масква — 1930, Дзіцячае Сяло Ленінградскай вобласці)

Мастак, жывапісец, графік, сцэнограф. Нарадзіўся ў сям'і, у якой вельмі любілі тэатр, музыку, літаратуру. Вучыўся ў Іларыёна Пранішнікава і Васіля Паленава ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1881–89), у Акадэміі Філіпа Каларосі (1889) і школе-студыі Вітці (1897) у Парыжы. Акадэмік (1912). Член аб'яднання «Свет мастацтва» (1902) і Саюза рускіх мастакоў (1903). Удзельнічаў у выставах Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў (1893, 1894), Маскоўскага таварыства мастакоў (1894, 1901–02), «Свету мастацтва» (1899–1903, 1906, 1911–12, 1924), Саюза рускіх мастакоў (1903–09, 1916), аб'яднання «Новае грамадства мастакоў» (1907, 1908), Exposition Universelle ў Парыжы (1900; залатыя і сярэбраныя медалі) і Бруселі (1910), Esposizione Internazionale ў Венецыі (1907) і Рыме (1911), а таксама выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906) і Берліне (1906). Шмат працаваў у тэатральнай сферы. Афармляў спектаклі для Вялікага тэатра і Маскоўскага Мастацкага тэатра ў Маскве. У 1902 г. быў запрошаны ў Пецярбург на пасаду галоўнага мастака Імператарскіх тэатраў Расіі, дзе на сцэне Марыінскага і Александрынскага тэатраў Санкт-Пецярбурга стварыў свае знакавыя спектаклі. Аўтар сцэнаграфіі і касцюмаў для антрэпрызы «Рускія сезоны» С. Дзягілева ў Парыжы (опера «Барыс Гадуноў» М. П. Мусаргскага, 1908; балет «Жар-птушка» І. Ф. Стравінскага, 1910). Народны мастак Расіі (1928).

ГІНЗБУРГ (Гінцбург) Ілья Якаўлевіч
(1859, Гродна — 1939, Ленінград)

Скульптар. Нарадзіўся ў беднай габрэйскай сям'і. З 1870 навучаўся ў майстэрні скульптара М. Антакольскага ў Санкт-Пецярбургу. Дзякуючы садзейнічанню настаўніка ў 1878 годзе паступіў на скульптурнае аддзяленне Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў, дзе вучыўся ў А. фон Бока, Н. Лаварэцкага, І. Падазёрава, і адначасова займаўся ў мастацкай школе Таварыства заахвочвання мастацтваў (1878–1886). Ствараў бронзавыя жанравыя фігуркі, скульптурныя партрэты дзеячаў рускай культуры. У 1910 г. выканаў першы манументальны праект — помнік Н. Гогалю ў с. Сарочыцы Палтаўскай губерні. У 1911 г. атрымаў званне акадэміка, у 1918 г. — прафесара. З 1921 да 1925 года выкладаў у Петраградскіх Дзяржаўных вольных майстэрнях (ВМАТЭІНе). У 1921–1923 — дэкан скульптурнага факультэта Вышэйшых мастацка-тэхнічных майстэрняў. Стварыў помнікі І. Айвазоўскаму ў Феадосіі, А. Пушкіну ў Екацярынаславе, Г. Пляханаву і Д. Мендзялееву ў Ленінградзе.

ДАБУЖЫНСКІ Мсціслаў Валяр'янавіч
(1875, Ноўгарад — 1957, Нью-Ёрк)

Графік, жывапісец, тэатральны мастак, пейзажыст, кніжны ілюстратар, гісторык мастацтва, педагог. Нарадзіўся ў сям'і вайскоўца. Скончыў Санкт-Пецярбургскі ўніверсітэт (1899). Вучыўся ў школе жывапісу Льва Дзмітрыева-Арэнбургскага ў Санкт-Пецярбургу (1896–99) і школе Антона Ажбэ і Шымона Халошы ў Мюнхене (1899–1901). Удзельнік выстаў з 1902 г. Браў удзел у выставах аб'яднання «Свет мастацтва» (1902–06; член-заснавальнік, 1911–24), Саюза рускіх мастакоў (1904–10, член з 1904 г.), «Салона» Сяргея Макоўскага (1909), Міжнароднай сецэсіі (Рым, 1914), грамадства мастакоў «Жар-колер» (1924), міжнародных выставах у Мюнхене (1909), Бруселі (1910), Рыме (1911), Венецыі (1914, 1924), Мальме (1914) і Парыжы (1925), а таксама выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906, 1910), Берліне (1906, 1922), Вене (1908) і Нью-Ёрку (1924). Працаваў у сатырычных часопісах Bugbear і Hell's Post (1905–06), ілюстраваў кнігі (з сярэдзіны 1900-х гг.). Як сцэнограф працаваў з тэатрамі Санкт-Пецярбурга і Масквы, афармляў спектаклі-антрэпрызы С. Дзягілева (з 1907 г.). Выкладаў у школе жывапісу і малявання Лізаветы Званцавай (1906–10), у Новай мастацкай майстэрні ў Санкт-Пецярбургу (1911–17) і Дзяржаўных

вольных мастацкіх майстэрнях, якія былі ператвораны ў Вышэйшы мастацка-тэхнічны інстытут у Петраградзе (1918–23). Першы дырэктар Віцебскага мастацкага вучылішча (1919). Эмігрыраваў у 1924 г. Працаваў у тэатрах Рыгі, Парыжа, Каўнаса і Нью-Ёрка (з 1925 г.). З 1929 г. Дабужынскі быў вядучым мастаком Каўнаскага дзяржаўнага драматычнага тэатра. Выкладаў у Каўнаскай мастацкай школе (1929–30). З 1939 г. жыў у ЗША.

ЖУКОЎСКІ Станіслаў Юльянавіч

(1873/1875, в. Ендрыхаўцы Гродзенскай губерні — 1944, Прушкаў, каля Варшавы)

Мастак, пейзажыст. Нарадзіўся ў сям'і арыстакрата, пазбаўленага ўладанняў і дваранскіх правоў за ўдзел у паўстанні 1863 г. у якасці спачуваючага. У 1892 г. насуперак волі бацькі адправіўся ў Маскву вучыцца жывапісу. Скончыў Маскоўскае вучылішча жывапісу, скульптуры і дойлідства, вучыўся ў І. І. Левітана. З 1895 г. удзельнічаў у выставах перадзвіжнікаў. У 1899 г. карціна «Месяцовая ноч» была набыта ў збор Траццякоўскай галерэі. Да пачатку XX стагоддзя Жукоўскі стаў адным з самых вядомых у Расіі пейзажыстаў імпрэсіяністычнага напрамку. Удзельнічаў у выставах «Свету мастацтва». Жыў пераважна ў Маскве, дзе арганізаваў прыватную школу, у якой выкладаў з 1907 па 1917 г. У 1923 г. мастак пераехаў у Польшчу. Падчас Другой сусветнай вайны быў арыштаваны нацыстамі. Памёр у канцэнтрацыйным лагеры ў Прушкаве ў 1944 г.

КАРОВІН Канстанцін Аляксеевіч

(1861, Масква — 1939, Парыж)

Жывапісец, тэатральны мастак, педагог і пісьменнік. Нарадзіўся ў сям'і заможных купцоў. Вучыўся ў Аляксея Саўрасава і Васіля Паленава ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1875–86), а таксама ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1882). Акадэмік жывапісу (1904). Член мастацкага гуртка Савы Мамантава (1885). Браў удзел у выставах (з 1878 г.). Удзельнічаў у выставах Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў (1889–99), Маскоўскага таварыства мастакоў (1894–1907), выставе расійскіх і фінляндскіх мастакоў (1898), аб'яднання «Свет мастацтва» (1899–1906, 1921, 1922; член з 1900 г.), выставе сучаснага мастацтва (1903), выставах Саюза рускіх мастакоў (1903–23; член-заснавальнік), Таўрычаскай выставе старадаўніх партрэтаў у Санкт-Пецярбургу (1905), сусветных выставах у Чыкага (1893) і Парыжы (1900; два залатыя медалі), міжнародных выставах у Мюнхене (1898, 1913), Вене (1902), Венецыі (1907), Рыме (1911) і Мальме (1914), а таксама выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906, 1921), Берліне (1906, 1922) і Нью-Ёрку (1924). Распрацоўваў архітэктурныя праекты і мастацкія панэлі для Усерасійскай выставы ў Ніжнім Ноўгарадзе (1896) і Сусветнай выставы ў Парыжы (1900). Выкладаў у Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1901–18) і Дзяржаўных вольных мастацкіх майстэрнях (1918–19). У 1885–1891 і 1896–1898 гг. — дэкаратар Маскоўскай прыватнай рускай оперы С. І. Мамантава, у 1903–1910 гг. — мастак Вялікага тэатра, а з 1910 г. — галоўны дэкаратар і мастак-кансультант маскоўскіх Імператарскіх тэатраў. За час сваёй працы аформіў звыш 100 пастановак у маскоўскім Вялікім і пецярбургскім Марыінскім тэатрах. Рэфарматар тэатральнага жывапісу, стваральнік новага тыпу маляўнічых, відовішчных дэкарацый, эмацыянальна звязаных з ідэяй і настроем музычнага спектакля. Эмігрыраваў (1922). Жыў у Парыжы (1923–39). Працаваў у тэатрах Парыжа і іншых гарадоў. Напісаў мемуары (1929).

КУЗНЯЦОЎ Мікалай Дзмітрыевіч

(1850, маёнтак Сцяпанаўка, Адэскі павет, Херсонская губерня — 1929, Сараева, Каралеўства сербаў, харватаў і славенцаў)

Жывапісец, партрэтыст. Нарадзіўся ў сям'і буйнога землеўладальніка. Браў урокі ў мастака Ф. Ф. Мальмана ў Адэсе. У 1876–1879 вучыўся ў Імператарскай Акадэміі мастацтваў у П. Чысцякова. Падарожнічаў па Еўропе. Пазнаёміўся з С. І. Мамантавым і мастакамі Абрамцаўскага гуртка. Пісаў сцэны з сялянскага жыцця і сельскія краявіды. Аўтар партрэтаў: І. Рэпіна, В. Паленава, В. Васняцова, П. Чайкоўскага, А. Бенуа, Ф. Шаляпіна і інш. Пачаў выстаўляць свае творы з 1881 г. на мерапрыемствах Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў. У 1897 г. быў прызначаны прафесарам — кіраўніком майстэрні батальнага жывапісу

Імператарскай Акадэміі мастацтваў. Заснаваў у Адэсе ўласную мастацкую галерэю. У 1920 г. эмігрыраваў. Жыў у Парыжы, затым пераехаў у Каралеўства сербаў, харватаў і славенцаў (Каралеўства СХС). Даваў урокі жонцы караля Аляксандра. Пісаў заказныя партрэты. Удзельнічаў у выставах рускіх мастакоў у Нью-Ёрку, Бялградзе, у парыжскім Восеньскім салоне.

КУЗНЯЦОЎ Павел Варфаламеевіч
(1878, Саратаў — 1968, Масква)

Жывапісец. Нарадзіўся ў сям'і іканапісца. Вучыўся ў Студыі жывапісу і малявання, затым у Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства ў А. Е. Архіпава, К. А. Каровіна і В. А. Сярова. У 1902 зблізіўся з В. Я. Брусавым і сімвалістамі. Супрацоўнічаў з выданнямі сімвалісцкага напрамку: часопісамі «Мастацтва», «Залатое руно». Удзельнічаў у выставах аб'яднання «Свет мастацтва» (1911, 1912, 1916). Прыняў актыўны ўдзел у фарміраванні мастацкага аб'яднання «Блакітная ружа». У 1906 годзе па запрашэнні Сяргея Дзягілева быў у Парыжы, дзе наведваў прыватныя мастацкія студыі. Працы мастака былі прадстаўлены на выставе рускага мастацтва. Быў абраны пажыццёва членам Восеньскага салона. Здзейсніў творчыя паездкі ў Заволжскія стэпы (1911–1912) і Сярэднюю Азію (1912–1913). У гады рэвалюцыі прымаў удзел у выданні часопіса «Шлях вызвалення». Вёў педагагічную працу, загадваў секцыяй жывапісу ў выяўленчым аддзеле Наркамасветы (1919–1924). Выкладаў ва ВХУТЕМАСе-Вхутеине, Маскоўскім інстытуце выяўленчых мастацтваў і іншых інстытутах. Актыўна працаваў у жанры пейзажу і нацюрморта. Заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР (1928).

КУСТОДЗІЕЎ Барыс Міхайлавіч
(1878, Астрахань — 1927, Ленінград)

Жывапісец, графік, тэатральны мастак. Нарадзіўся ў сям'і прафесара філасофіі і гісторыі літаратуры. Вучыўся ў Ільі Рэпіна ў Вышэйшай школе мастацтваў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1896–1903) і працаваў у студыі Эміля Рэнэ Менара ў Парыжы (1904). Член Імператарскай Акадэміі мастацтваў у Францыі і Іспаніі (1904–08). Акадэмік жывапісу (1909). Браў удзел у выставах (з 1896 г.). Удзельнічаў у выставах Новага грамадства мастакоў (1904–08; член-заснавальнік), Таўрычаскай выставе старадаўніх партрэтаў у Санкт-Пецярбургу (1905), выставах Саюза рускіх мастакоў (1906–10; член з 1907 г.), «Салона» Сяргея Макоўскага (1909), «Свету мастацтва» (1910–24; член-заснавальнік), выставах Асацыяцыі мастакоў рэвалюцыйнай Расіі (1923, 1925), міжнародных выставах у Мюнхене (1901, залаты медаль; 1909), Венецыі (1907, 1924), Бруселі (1910), Мальме (1914, залаты медаль), Піцбургу (1925) і Парыжы (1925), а таксама выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906), Берліне (1906, 1922) і Вене (1908). Працаваў для тэатраў Масквы і Санкт-Пецярбурга (з 1911). У 1905–1907 гг. працаваў у сатырычных часопісах «Жупел», «Пякельная пошта» і «Іскры». У 1913 г. выкладаў у Новай мастацкай майстэрні (Санкт-Пецярбург). З 1923 г. член Асацыяцыі мастакоў рэвалюцыйнай Расіі.

ЛАНСЕРЭ Яўген Яўгенавіч
(1875, Паўлаўск — 1946, Масква)

Жывапісец, графік, манументаліст, кніжны, тэатральны і кінамастак. Сын вядомага скульптара Я. А. Лансерэ, брат мастачкі З. Я. Серабраковай і архітэктара М. Я. Лансерэ, пляменнік заснавальніка і ідэолага аб'яднання «Свет мастацтва» А. М. Бенуа. Вучыўся ў Яна Цыаглінскага ў мастацкай школе Таварыства заахвочвання мастацтваў (1892–95), у Акадэміі Філіпа Каларосі (1895–96), Акадэміі Радольфа Жуліяна і студыях Жан-Поля Лорэнса і Жан-Жозэф-Веньяміна Канстанта ў Парыжы (1896–98). Удзельнічаў у выставе расійскіх і фінляндскіх мастакоў (1898), выставах аб'яднання «Свет мастацтва» (1898–1903; член-заснавальнік у 1910 г., старшыня ў 1915–16 гг.), таварыства «36 мастакоў» (1902) і выставах Саюза рускіх мастакоў (1903–10). У 1907–1908 гг. стаў адным са стваральнікаў Старыннага тэатра — кароткачасовай, але цікавай і прыкметнай з'явы ў культурным жыцці Расіі пачатку стагоддзя. Працягнуў працу з тэатрам у 1913–1914 гг. Супрацоўнічаў з часопісам «Свет мастацтва» (1898–1904). Акадэмік (1912), сапраўдны член Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1916). Народны мастак РСФСР (1945), Заслужаны дзеяч мастацтваў Грузінскай ССР (1933), лаўрэат Сталінскай прэміі другой ступені (1943).

ЛЕВІТАН Ісак Ільіч

(1860, м. Кібарты Сувалкскай губерні, Літва — 1900, Масква)

Мастак, педагог, пейзажыст. Нарадзіўся ў адукаванай збяднелай сям'і. Вучыўся ў Аляксея Саўрасава і Васіля Паленава ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1873–85). Акадэмік жывапісу (1898). Браў удзел у выставах (з 1880 г.). Удзельнічаў у выставах Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў (1884–1900; член з 1891 г.), у перыядычных выставах Маскоўскага таварыства аматараў мастацтваў (1897–1900), Таварыства паўднёварускіх мастакоў (1892), Маскоўскага таварыства мастакоў (1893), аб'яднання мастакоў Мюнхенскай сецэсіі (1896, 1898, 1899; член з 1897 г.), выставе расійскіх і фінляндскіх мастакоў (1898), Саюза мастакоў Расія — Францыя ў Маскве (1898), «Свет мастацтва» (1899, 1900), Усерасійскай прамыслова-мастацкай выставе ў Ніжнім Ноўгарадзе (1896), міжнародных выставах у Мюнхене (1896, 1898) і сусветных выставах у Чыкага (1893) і Парыжы (1900). У канцы 1889 — пачатку 1890 гг. Левітан упершыню здзейсніў паездку ў Заходнюю Еўропу, наведаў Францыю і Італію. Карціны Левітана «Сакавік», «Залатая восень», «Ненюфары» і іншыя былі набыты мецэнатам і калекцыянерам П. М. Траццяковым. Выкладаў у Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1898–1900).

МАКОЎСКІ Канстанцін Ягоравіч

(1839, Масква — 1915, Петраград)

Мастак. Нарадзіўся ў сям'і расійскага дзеяча мастацтваў і мастака-аматара Ягора Іванавіча Макоўскага. Брат мастака Уладзіміра Макоўскага. У 1851 г. паступіў у Маскоўскае вучылішча жывапісу і скульптуры, дзе вучыўся ў М. І. Скоці, А. М. Макрыцкага і С. К. Заранко. У 1858 г. паступіў у Імператарскую Акадэмію мастацтваў у Санкт-Пецярбургу. У 1863 г. Макоўскі разам з 13 іншымі студэнтамі, абранымі для ўдзелу ў конкурсе на вялікі залаты медаль, адмовіўся пісаць карціну на тэму Скандынаўскай міфалогіі і пакінуў акадэмію, не атрымаўшы дыплома. У 1870 г. стаў адным з заснавальнікаў Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў. У 1880-х гг. стаў модным аўтарам партрэтаў і гістарычных карцін, у прыватнасці, прысвечаных Усходу. На Сусветнай выставе 1889 г. у Парыжы атрымаў Вялікі залаты медаль за карціны «Смерць Івана Грознага», «Суд Парыса» і «Дэман і Тамара». Макоўскі быў адным з самых шануемых і высокааплатных расійскіх мастакоў таго часу. У 1915 г. К. Макоўскі ўдзельнічаў у заснаванні Таварыства адраджэння мастацкай Русі. Аказаў вялікі ўплыў на творчасць Л. Бакста.

МАЛЯВІН Філіп Андрэевіч

(1869, с. Казанка Самарскай губерні — 1940, Ніца, Францыя)

Жывапісец, графік. Працаваў на стыку мадэрну і імпрэсіянізму. Нарадзіўся ў шматдзетнай сям'і дзяржаўных сялян. Вучыўся ў Ільі Рэпіна ў Вышэйшай школе мастацтваў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1892–99). Акадэмік жывапісу (1906). У 1907 г. здзейсніў творчую паездку ў Парыж. Браў удзел у выставах (з 1895 г.). Удзельнічаў у выставах Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў (1895), перыядычных выставах Маскоўскага таварыства аматараў мастацтваў (1895–96), вясновых выставах Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1899), аб'яднання «Свет мастацтва» (1899–1906, 1911, 1921, 1922), грамадства «36 мастакоў» (1901), Саюза рускіх мастакоў (1903–06, 1910–12, 1916, 1922, 1923) і Сусветнай выставе ў Парыжы (1900, галоўны залаты медаль). Выкладаў у Дзяржаўных вольных мастацкіх майстэрнях у Разані (1919–20). Эмігрыраваў у 1922 г. У 1924 г. у Парыжы прайшла другая персанальная выстава Малявіна. Апошняя персанальная выстава адбылася ў 1939 г. у майстэрні мастака ў Ніцы.

МАШКОЎ Ілья Іванавіч

(1881, Міхайлоўская-на-Доне (цяпер Урупінскі раён Валгаградскай вобласці) — 1944, Масква)

Мастак. У 1900–1905 і ў 1907–1910 гг. вучыўся ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства ў мастакоў Валянціна Сярова, Канстанціна Каровіна, Апалінарыя Васняцова. Падчас

вучобы адрозніваўся эксцэнтрычным характарам, прыхільнасцю да гіпербалы. У 1909 г. здзейсніў падарожжа па краінах Заходняй Еўропы, Турцыі і Егіпце. У 1911 г. разам з П. П. Канчалоўскім стварае аб'яднанне «Бубновы валет». Уваходзіў таксама ў склад аб'яднання «Свет мастацтва» (з 1916 г.). Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі выкладаў маляванне, чытаў курс лекцый у ваеннай школе. У 1918 г. быў абраны членам калегіі, закліканай арганізаваць аддзел выяўленчых мастацтваў пры Наркамасвеце. У 1924 г. працы мастака экспанаваліся ў Амерыцы. Член таварыства «Маскоўскія жывапісцы» (з 1925 г.). У перыяд 1924–1928 гг. — член Асацыяцыі мастакоў рэвалюцыйнай Расіі, Заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР (1928).

НЕСЦЕРАЎ Міхаіл Васільевіч
(1862, Уфа — 1942, Масква)

Жывапісец, манументаліст, кніжны графік. Нарадзіўся ў інтэлігентнай купецкай сям'і з рэлігійна-патрыярхальным укладам. Вучыўся ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1877–81 і 1884–1886) у Васіля Пярова, Аляксея Саўрасава і Іларыёна Пранішнікава, у Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1881–84) у Паўла Чысцякова. Акадэмік (1898), сапраўдны член Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1910). Спачатку пісаў жанравыя карціны ў духу Перадзвіжніцтва. Член Таварыства перасоўных мастацкіх выстаў (1896). Пасля звярнуўся да духоўна-рэлігійных і этычных праблем. Удзельнічаў у выставе расійскіх і фінляндскіх мастакоў (1898) і выставах «Свет мастацтва» (1899–1901). Член-заснавальнік Саюза рускіх мастакоў (1903). У жывапісе мастака пачалі выяўляцца рысы «мадэрну» і сімвалізму. Працаваў над роспісамі праваслаўных сабораў у Кіеве, Пецярбургу, Маскве. У савецкі час працаваў галоўным чынам як партрэтыст. Заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР (1942).

ОРДА Напалеон
(1807, маёнтак Варацэвічы (цяпер Іванаўскі раён Брэсцкай вобласці) — 1883, Варшава)

Мастак, кампазітар. Нарадзіўся ў сям'і шляхціца. Скончыў Свіслацкую гімназію (1823), 3 гады вучыўся ў Віленскім універсітэце, з якога быў выключаны за дачыненне да дзейнасці студэнцкага таварыства «Заране». За ўдзел у паўстанні 1830–31 гг. трапіў пад строгі нагляд паліцыі. Эмігрыраваў у Парыж. Удасканальваў майстэрства ігры на фартэпіяна ў Ф. Шапэна, атрымаў мастацкую адукацыю ў студыі Жэрара. У 1856 годзе пасля амністыі вярнуўся на радзіму. Пачаў маштабны праект — «Альбомы гістарычных відаў Польшчы». Было выканана каля 1500 малюнкаў з натуры (больш за 200 па Беларусі). На іх аснове ў 1873–1883 гг. графікам А. Місуровічам былі створаны і выдадзены ў Варшаве 260 графічных лістоў у 8 серыях. Арыгіналы работ захоўваюцца ў Нацыянальным музеі ў Кракаве.

ПЯТРОЎ-ВОДКІН Кузьма Сяргеевіч
(1878, Хвалынск Саратаўскай губерні — 1939, Ленінград)

Жывапісец, графік, мастак, тэарэтык мастацтва, пісьменнік і педагог. Нарадзіўся ў сям'і шаўца. Вучыўся ў Цэнтральным вучылішчы тэхнічнага малявання барона Шцігліца ў Санкт-Пецярбургу (1895–97), у Абрама Архіпава і Валянціна Сярова ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1897–1905), школе Антона Ажбэ ў Мюнхене і ў прыватных акадэміях Парыжа (1906–08). Выкладаў у школе жывапісу і малявання Лізаветы Званцавай у Санкт-Пецярбургу (1910–15) і ў Акадэміі мастацтваў у Петраградзе/Ленінградзе (1918–39). Удзельнічаў у выставах «Свет мастацтва» (1911–24), «Чатыры мастацтвы» (1925–29) і шматлікіх персанальных выставах у Расіі і за мяжой. Сфармуляваў прынцып «трыхром», які разглядае тры асноўныя колеры ў якасці асноўных тонаў, а ўсе іншыя як вытворныя ад іх. Заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР (1930). Шмат працаваў як графік і тэатральны мастак, пачаў у 1913 г. у тэатры Нязлобіна. Аформіў спектаклі «Арлеанская дзева» Шылера (1913), «Дзённік Сатаны» па Андрэеву (1923, Ленінградскі тэатр драмы ім. Пушкіна), «Жаніцьба Фігаро» Бамаршэ (1935, Ленінградскі тэатр драмы ім. Пушкіна). Займаўся таксама літаратурнай працай, складаючы апавяданні, аповесці, п'есы і нарысы. Пісаў тэарэтычныя артыкулы, займаўся выкладаннем.

РОМ Аляксандр Георгіевіч
(1886, Санкт-Пецярбург — 1952, Бахчысарай)

Мастацтвазнаўца, перакладчык, мастак. Нарадзіўся ў сям'і знакамітага хірурга. З 1908 г. вучыўся жывапісу ў прыватнай мастацкай школе Л. Званцавай адначасова ў Л. С. Бакста і М. В. Дабужынскага. Там жа ў 1909 г. пазнаёміўся і пасябраваў з М. Шагалам. У 1913–1914 гг. жыў у Італіі. У 1915–1917 гг. быў на турэцкім фронце ў якасці перакладчыка. У 1918 г. Шагал запрасіў А. Рома ў Віцебск. Працаваў у пададдзеле выяўленчых мастацтваў губернскага аддзела народнай адукацыі, выкладаў гісторыю мастацтваў у Народным мастацкім вучылішчы, быў загадчыкам пададдзела выяўленчых мастацтваў, затым старшынёй Камісіі па ахове помнікаў даўніны і прадметаў мастацтва пры губернскім аддзеле асветы. У 1922–1924 гг. быў загадчыкам 7-га Пралетарскага музея імя А. Луначарскага, у 1924–1930 гг. — карэспандэнт-рэферэнт у ЦК прафсаюза работнікаў асветы. У гады вайны ў эвакуацыі загадваў карціннай галерэяй у г. Фрунзэ. Аўтар мастацтвазнаўчых кніг і артыкулаў. Пасля вайны жыў у Бахчысараі.

РУШЧЫЦ Фердынанд Эдуардавіч
(1870, маёнтак Багданаў Ашмянскага павета Віленскай губерні (цяпер в. Багданава Валожынскага раёна Мінскай вобласці) — 1936, там жа)

Жывапісец, графік, сцэнограф, педагог. Нарадзіўся ў сям'і адстаўнога капітана, уладальніка шляхецкага маёнтка. Вучыўся ў Мінскай гімназіі, па патрабаванні бацькі — на юрыдычным факультэце Пецярбургскага ўніверсітэта. У 1890 годзе паступіў у Імператарскую Акадэмію мастацтваў, вучыўся ў І. Шышкіна, затым — у А. Куінджы. Павел Траццякоў набыў адну з яго дыпломных работ — карціну «Вясна». Пасля завяршэння вучобы Рушчыц вярнуўся на радзіму. Напісаў шэраг карцін і эцюдаў. Палатно «Зямля» ўключылі ў экспазіцыю Сусветнай выставы ў Парыжы (1900). Пачаў актыўна ўдзельнічаць у выставах аб'яднання «Свет мастацтва» (1899, 1901, 1902). Заснаваў у Вільні польскамоўны мастацкі часопіс «Tygodnik Wilenski» — аналаг пецярбургскага «Свету мастацтва» ў Паўночна-Заходнім краі. Прафесар Варшаўскай школы прыгожых мастацтваў (1904–07), Кракаўскай акадэміі мастацтваў (1907–08), аддзялення прыгожых мастацтваў Віленскага ўніверсітэта (1919–32). У 1921 г. арганізаваў першую афіцыйную выставу польскіх мастакоў у Гран-Пале ў Парыжы, за што быў узнагароджаны ордэнам Ганаровага легіёна.

РЭПІН Ілья Яфімавіч
(1844, Чугуеў — 1930, Куокала, Фінляндыя)

Мастак-жывапісец, майстар партрэта, гістарычных і бытавых сцэн. Сын салдата, у юнацтве працаваў іканапісцам. Займаўся ў мастацкай школе пад кіраўніцтвам І. М. Крамскога, працягнуў навучанне ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. У 1876 г. за карціну «Садко» атрымаў званне акадэміка, у 1877 г. уступіў у Таварыства перадзвіжнікаў. Выкладаў у школе-майстэрні вядомай мецэнаткі Ценішавай. Прафесар — кіраўнік майстэрні (1894–1907), а затым рэктар (1898–99) Акадэміі мастацтваў. Сярод яго вучняў Ігар Грабар, Лізавета Званцава, Філіп Малявін, Дзмітрый Кардоўскі, Барыс Кустодзіеў, Ганна Астравумава-Лебедзева, Дзмітрый Шчарбіноўскі, Іван Білібін, Мікалай Фешын. І. Рэпін быў непасрэдным настаўнікам мастака В. А. Сярова. Ужо з самага пачатку свайго творчага шляху, з 1870-х гг., Рэпін стаў адной з ключавых фігур рускага рэалізму. Росквіт творчасці Рэпіна прыйшоўся на 1880-я гады. Ён стварыў галерэю партрэтаў сучаснікаў, працаваў як гістарычны мастак і майстар бытавых сцэн. Апошнія 30 гадоў жыцця правёў у Фінляндыі, у сваім маёнтку Пенаты ў Куокале. У апошнія гады звярнуўся да біблейскіх сюжэтаў. У Куокале мастак напісаў мемуары, шэраг яго нарысаў увайшоў у кнігу ўспамінаў «Далёкае блізкае».

РЭРЫХ Мікалай Канстанцінавіч
(1874, Санкт-Пецярбург — 1947, Кулу, Індыя)

Жывапісец, графік, тэатральны мастак, філосаф, вучоны, пісьменнік, грамадскі дзеяч. Бацькам будучага мастака быў вядомы натарыус — Канстанцін Фёдаравіч Рэрых. Вучыўся ў Архіпа Куінджы ў Вышэйшай школе мастацтваў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1893–97), на юрыдычным факультэце Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта (1893–98) і ў студыі Фернана Кармона і Пювi дэ Шавана ў Парыжы

(1900–01). Акадэмік жывапісу (1909). Браў удзел у выставах (з 1895 г.). Удзельнічаў у выставах «Свет мастацтва» (1902, 1903, 1911–17; член-заснавальнік, 1910; старшыня, 1910–13), выставах Саюза рускіх мастакоў (1903–10, член з 1903 г.), Восеньскім салоне (1906, 1907, член з 1906 г.), Сусветнай выставе ў Парыжы (1900), Сусветнай выставе ў Сэнт-Луісе (1904), міжнародных выставах у Мюнхене (1909), Рыме (1911, 1914) і Мальме (1914) і выставах рускага мастацтва ў Парыжы (1906–08), Берліне (1906) і Вене (1908). Дырэктар мастацкай школы Таварыства заахвочвання мастацтваў (1906–16). Маляваў для тэатраў у Маскве і Санкт-Пецярбургу, а таксама «Рускіх балетаў» Сяргея Дзягілева (з 1907 г.). У 1913 г. у Парыжы адбылася знакавая прэм’ера балета І. Ф. Стравінскага «Вясна свяшчэнная», дзе мастак выступіў не толькі як дэкаратар, але і як аўтар ідэі. З пачатку 20-х гадоў мінулага стагоддзя вёў актыўную мастацка-асветніцкую дзейнасць з ЗША. Эмігрыраваў (1918). Пасяліўся ў Кулу ў Індыі (1928). Падчас Другой сусветнай вайны ладзіў выставы-продажы карцін. Атрыманыя сродкі накіроўваў на карысць Чырвонай арміі.

САПУНОЎ Мікалай Мікалаевіч
(1880, Масква — 1912, Тэрывокі (недалёка ад Санкт-Пецярбурга))

Жывапісец, тэатральны мастак. Нарадзіўся ў сям’і ўладальніка завода па вырабе свечак. Вучыўся ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1896–1901) і Вышэйшай школе мастацтваў Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1904–10). Удзельнічаў у выставах «Свет мастацтва» (1902, 1906, 1911–13), «Блакітная ружа» (1907) і выставе Саюза рускіх мастакоў (1907). Выконваў дэкарацыі па эскізах Аляксандра Галавіна да балета Ігара Стравінскага «Жар-птушка» для першага сезона «Рускага балета» Сяргея Дзягілева (1910). Планаваў супрацоўніцтва з Дзягілевым у Парыжы (1912). Плённа супрацоўнічаў з тэатрамі Масквы і Пецярбурга (В. Ф. Камісаржэўскай, К. М. Нязлобіна, Студыяй на Паварской, Домам інтэрмедый).

СЕМІРАДСКІ Генрых Іпалітавіч
*(1843, Нова-Белгарад (пазней в. Печанегі) Харкаўскай губерні —
1902, Стшалкава Петракоўскай губерні, Польшча)*

Мастак, адзін з найбуйнейшых прадстаўнікоў позняга акадэмізму. Род Семірадскага згадваецца ў архіўных дакументах з XVII стагоддзя. Продкі Г. Семірадскага асталяваліся ў беларускім горадзе Наваградку. Вучыўся ў Харкаве і Пецярбургу, але большую частку актыўнага творчага жыцця правёў у Рыме. Найбольш вядомы манументальнымі палотнамі на сюжэты з гісторыі антычных Грэцыі і Рыма; таксама паспяхова працаваў у жанры камернай ідыліі, пейзажа і партрэта. Займаўся афармленнем тэатраў і прыватных інтэр’ераў. Акадэмік і прафесар Імператарскай Акадэміі мастацтваў, акадэмій жывапісу Берліна, Стакгольма, Рыма, Турына, член-карэспандэнт французскай Акадэміі прыгожых мастацтваў. Творы знаходзяцца ў музеях Польшчы, Украіны, Беларусі, Латвіі, а таксама ў прыватных зборах іншых еўрапейскіх краін. Г. Семірадскі аказаў вялікі ўплыў на творчасць Л. Бакста.

СЕРАБРАКОВА Зінаіда Яўгенаўна
(1884, с. Няскучнае Курскай губерні — 1967, Парыж)

Жывапісец, графік. Належала да мастацкай дынастыі Бенуа — Лансерэ: дачка скульптара Я. А. Лансерэ, пляменніца мастака і мастацтвазнаўцы А. М. Бенуа. Вучылася ў школе М. К. Ценішавай у І. Я. Рэпіна, а ў 1903–1905 гг. займалася ў прыватнай майстэрні В. Э. Браза. Два гады жыла ў Парыжы, дзе наведвала акадэмію «Гранд Шам’ер». У 1910 г. прымала ўдзел у выставе «Сучасны жаночы партрэт», арганізаванай часопісам «Апалон». Работы мастачкі экспанаваліся на выставах Саюза рускіх мастакоў і аб’яднання «Свет мастацтва». У 1915 г. атрымала заказ на манументальныя пано для Казанскага вакзала ў Маскве. У 1924 г. эмігрыравала ў Францыю і пасялілася ў Парыжы. Напісала партрэты С. С. Пракоф’ева, К. А. Сомава і інш., займалася афармленнем інтэр’ераў. Арганізавала шэраг персанальных выстаў, прымала ўдзел у выставах рускіх мастакоў-эмігрантаў у 1920–1930 гг. У 1961 г. была адным з экспанентаў выставы «Сямейства Бенуа» ў Лондане.

СОМАЎ Канстанцін Андрэевіч
(1869, Санкт-Пецярбург — 1939, Парыж)

Жывапісец, графік, мастак, майстар партрэта і пейзажа, ілюстратар, адзін з заснавальнікаў таварыства «Свет мастацтва» і аднайменнага часопіса. Сын вучонага-мастацтвазнаўцы А. І. Сомава. Вучыўся ў студыі Ільы Рэпіна (з 1894 г.) у Імператарскай Акадэміі мастацтваў (1888–97) і ў Акадэміі Філіпа Каларосі ў Парыжы (1898). Акадэмік (1914). У 1918 г. стаў прафесарам Петраградскіх дзяржаўных свабодных мастацкіх навучальных майстэрняў; працаваў у школе Л. М. Званцавай. У 1919 г. у Траццякоўскай галерэі адбылася юбілейная персанальная выстава мастака. Удзельнік Мюнхенскай і Берлінскай сецэсіі (1898), выставы «Свет мастацтва» (1899), выставы Саюза рускіх мастакоў (1903) і Восеньскага салона (1906). Удзельнічаў у выставах Таварыства рускіх акварэлістаў (1894–95), выставе расійскіх і фінляндскіх мастакоў (1898), сецэсіі ў Мюнхене, Берліне і Вене, міжнародных выставах у Венецыі і Рыме, выставах рускага мастацтва ў Парыжы, Нью-Ёрку і Бруселі і шматлікіх персанальных выставах. Маляваў для часопісаў «Залатое руно» і «Мастацкія скарбы Расіі». Нароўні з пейзажным і партрэтным жывапісам і графікай працаваў у галіне дробнай пластыкі, стварыў вытанчаныя фарфоравыя кампазіцыі «Граф Нулін» (1899), «Закаханыя» (1905) і інш. Жыў у Парыжы (з 1925 г.).

СОРЫН Савелій Абрамавіч
(1878, Полацк Віцебскай губерні — 1953, Нью-Ёрк)

Жывапісец, графік. Нарадзіўся ў сям'і небагатага габрэйскага краўца і маці з секты малакан. Скончыўшы Адэскую малявальную школу з залатым медалём, атрымаў права паступаць у Імператарскую школу без экзаменаў і вучыўся ў ёй з 1899 года, спачатку ў І. Творожнікава і В. Савінскага, а затым ў І. Рэпіна. У 1907 годзе за карціну «Натхнёная хвіліна», якая паказвае актрысу Элеанору Дузе ў момант рэпетыцыі, атрымаў званне мастака і пенсіянерства (фінансаванне паездкі за мяжу), дзякуючы якому наведаў Францыю і Італію. У 1900–1910-я ствараў жывапісныя і графічныя партрэты дзеячаў літаратурна-мастацкага свету і прадстаўнікоў шляхты: М. Горкага (адзін з першых партрэтаў пісьменніка), Ф. І. Шаляпіна, Т. П. Карсавінай у ролі Сільфіды, кн. С. М. Валконскага, кнг. В. К. Арловай, баранэсы Ю. Т. Штейгель. Удзельнічаў у выставах аб'яднання «Свет мастацтва» (1913, 1915, 1917). З 1920 г. у Парыжы. У эміграцыі працягнуў серыю партрэтаў. Найбольш вядомая праца мастака «Партрэт Ганны Паўлавай» была набыта Люксембургскім музеем Парыжа. Прымаў актыўны ўдзел у выставах рускіх мастакоў за мяжой, у прыватнасці, у выставе групы рускіх мастакоў «Свет мастацтва» ў 1927 годзе ў Парыжы. Падчас Другой сусветнай вайны пасяліўся ў ЗША, дзе пражыў да канца жыцця.

СТАБРОЎСКІ Казімір Антонавіч
(1869, маёнтак Крупляны Гродзенскай губерні (цяпер Карэліцкі раён Гродзенскай вобласці) — 1929, Варшава)

Жывапісец, педагог, крытык. Нарадзіўся ў сям'і шляхціца. Вучыўся ў Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў, затым у майстэрні Іллі Рэпіна, Акадэміі Жульена (Парыж). Пасля 1894-га жыў і працаваў на Гродзеншчыне. Удзельнічаў у мастацкіх выставах у Пецярбургу, Парыжы, Мюнхене, Венецыі. З 1902 член Таварыства польскіх мастакоў «Штука» («Мастацтва»). Першы дырэктар адноўленай у 1904 г. Варшаўскай школы прыгожых мастацтваў. Адным з вучняў быў М. К. Чурлёніс. Заснаваў аб'яднанне мастакоў «Sursum Corda» (1922). Ствараў кампазіцыі фантастычна-сімвалічнага характару, пейзажы ў стылі мадэрн, партрэты. Большасць твораў загінула падчас рэвалюцыі ў Расіі і паўстання 1944 г. у Варшаве.

СТЭЛЕЦКІ Дзмітрый Сямёнавіч
(1875, Брэст-Літоўск — 1947, Парыж)

Скульптар, жывапісец, графік, тэатральны мастак. Нарадзіўся ў сям'і ваеннага інжынера. З 1896 г. вучыўся на архітэктурным аддзяленні, з 1897-га — на скульптурным аддзяленні Імператарскай Акадэміі мастацтваў у Гуга Залемана і Уладзіміра Беклямішава. У 1903 г. атрымаў званне скульптара-мастака. Наведваў акадэмію Р. Жульена ў Парыжы (1904). Пісаў алеем і тэмперай карціны, стылізаваныя ў духу

іканапісу і старажытнарускай мініяцюры. Ствараў скульптуры з размаляванага гіпсу і дрэва. Удзельнічаў у выставах «Свет мастацтва» (1906, 1911–13, член з 1912 г.), выставах рускага мастацтва за мяжой, у Восеньскім салоне ў Парыжы. Выконваў эскізы для тэатраў Санкт-Пецярбурга (з 1908 г.), удзельнічаў у афармленні оперы «Пскавіцянка» для «Рускіх сезонаў» С. Дзягілева (1909). У пачатку Першай сусветнай вайны апынуўся ў Парыжы. У Расію не вярнуўся. Працягваў пісаць стылізаваныя карціны на рускія сюжэты, працаваў над роспісамі праваслаўных храмаў, эпізадычна звяртаўся да сцэнаграфіі. Удзельнічаў у выставах рускіх мастакоў, у тым ліку групы «Свет мастацтва». Апошнія гады правёў у доме для старых у Сэнт-Жэнеўеў-дэ-Буа, дзе быў пахаваны на мясцовых могілках.

СУДЗЕЙКІН Сяргей Юр'евіч
(1882, Санкт-Пецярбург — 1946, Наяк, ЗША)

Жывапісец, графік, тэатральны мастак. Нарадзіўся ў сям'і падпалкоўніка Асобнага корпуса жандармаў. У юнацкім узросце паступіў у Маскоўскае вучылішча жывапісу, скульптуры і дойлідства. У 1902 г. разам з М. Ларыёнавым быў выключаны з вучылішча, але пасля аднавіўся. У 1909 г. паступіў у Імператарскую Акадэмію мастацтваў, дзе вучыўся ў майстэрні Д. М. Кардоўскага.

У 1907 г. стаў адным з арганізатараў аб'яднання «Блакітная ружа», сталым удзельнікам выстаў і членам таварыства «Свет мастацтва». Супрацоўнічаў з часопісамі «Шалі», «Апалон», «Сатырыкон», «Новы сатырыкон». Як тэатральны мастак пачаў працу ў антрэпрызе С. І. Мамантава. У 1905 г. прыняў удзел у першых эксперыментальных рэжысёрскіх спробах У. Мейерхольда. Шмат працаваў у тэатрах Пецярбурга і Масквы. У 1911 г. стаў адным з арганізатараў і мастакоў артыстычнага кабарэ «Бадзяжны сабака».

Пасля рэвалюцыі эмігрыраваў з Савецкай Расіі. У 1920 г. пасяліўся ў Францыі. Супрацоўнічаў з тэатрам-кабарэ «Лятучая мыш» М. Баліева, афармляў балеты для трупы Ганны Паўлавай. У 1922 г. пераехаў у ЗША. У наступныя 20 гадоў паспяхова працаваў як тэатральны мастак. У 1934–1935 гг. паспрабаваў сябе ў кіно, стварыўшы для Галівуда дэкарацыі да фільма «Нядзеля».

СЯРОЎ Валянцін Аляксандравіч
(1865, Санкт-Пецярбург — 1911, Масква)

Жывапісец, малявальшчык, тэатральны мастак.

Сусветна вядомы мастак нарадзіўся ў сям'і знакамітага кампазітара А. М. Сярова. Першыя навыкі малявання атрымаў у мюнхенскага мастака К. Кепінга. Затым браў прыватныя ўрокі ў І. Я. Рэпіна. У 1880 г. паступіў у Імператарскую Акадэмію мастацтваў, дзе вучыўся ў П. П. Чысцякова. У 1885 г. атрымаў малы сярэбраны медаль за эцюд з натуры і ў гэтым жа годзе пакінуў акадэмію. Праз два гады напісаў знакамітую «Дзяўчынку з персікамі», а ў 1888 г. — «Дзяўчыну, асветленую сонцам», карціны, якія адкрылі імпрэсіяністкі перыяд у рускім жывапісе.

У 1903 г. быў абраны сапраўдным членам Акадэміі мастацтваў. Праз два гады выйшаў з яе складу — у знак пратэсту супраць расстрэлу дэманстрантаў 9 студзеня 1905 г.

З пачатку 90-х гадоў XIX стагоддзя асноўным жанрам творчасці мастака стаў партрэт. Упадабанымі мадэлямі мастака былі артысты, мастакі, пісьменнікі, блізкія яму людзі: К. А. Каровін, І. І. Левітан, М. А. Рымскі-Корсакаў, Ф. І. Шаляпін, М. М. Ярмолава, Іда Рубінштэйн і многія іншыя. Часта звяртаўся і да сюжэтаў на гістарычныя тэмы: «Выезд Пятра II і цэсарэўны Лізаветы Пятроўны на паляванне», «Пётр І». У 1897–1907 гг. выкладаў у Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства. Уваходзіў у Таварыства перасоўных выстаў, але, парваўшы з перадзвіжнікамі, стаў пастаянным экспанентам і членам аб'яднання «Свет мастацтва».

Працаваў у галіне тэатра. Па заказе С. Дзягілева ў 1909 г. зрабіў малюнак афішы балетных спектакляў «Рускіх сезонаў» у Парыжы, якія адлюстроўвалі Ганну Паўлаву ў ролі Сільфіды, а ў 1911 г. аформіў заслону да балета «Шахеразада» М. А. Рымскага-Корсакава.

УРУБЕЛЬ Міхаіл Аляксандравіч
(1856, Омск — 1910, Санкт-Пецярбург)

Жывапісец, графік, скульптар, тэатральны мастак. Нарадзіўся ў сям'і прафесійнага вайскоўца. Вучыўся ў мастацкай школе Таварыства заахвочвання мастацтваў. Пасля заканчэння гімназіі паступіў на юрыдычны факультэт Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта, які скончыў з залатым медалём. У 1880 г. быў залічаны вольным слухачом у Імператарскую Акадэмію мастацтваў, дзе займаўся ў класе П. Чысцякова. Пасля заканчэння акадэміі пераехаў у Кіеў. Распісваў Кірылаўскую царкву і прымаў удзел у работах па стварэнні ўнутранага ўбрання Уладзімірскага сабора. У 1890 г. пераехаў у Маскву. У 1894 г. атрымаў заказ на афармленне асабняка С. Т. Марозава. Стварыў эскізы касцюмаў і дэкарацый да спектакляў Рускай прыватнай оперы С. І. Мамантава. Уваходзіў у асяроддзе мастакоў аб'яднання «Свет мастацтва».

ЧЫСЦЯКОЎ Павел Пятровіч
(1832, с. Пруды Цвярской губерні (цяпер Краснахолмскі раён Цвярской вобласці) — 1919, г. Пушкін)

Мастак і педагог, майстар гістарычнага, жанравага і партрэтнага жывапісу. Нарадзіўся ў сям'і прыгоннага селяніна. У 1849 г. паступіў у Імператарскую Акадэмію мастацтваў, дзе яго настаўнікам стаў прафесар П. В. Басін. У перыяд 1854–1858 гг. атрымаў два малыя і два вялікія сярэбраныя медалі акадэміі за малюнкі і эцюды з натуры. У 1861 г. скончыў курс акадэміі з вялікім залатым медалём. Некаторы час быў выкладчыкам у Пецярбургскай мастацкай школе. З 1862 г. за мяжой; наведаў Германію, працаваў у Парыжы і Рыме. Па вяртанні ў Пецярбург у 1870 г. атрымаў званне акадэміка. Прысвяціў сябе галоўным чынам выкладчыцкай дзейнасці. Выкладаў у Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. Яго вучнямі былі Л. Бакст, В. Васняцоў, М. Урубель, В. Паленаў, Ю. Пэн, І. Рэпін, В. Сяроў, В. Сурыкаў.

ЧУРЛЁНІС Мікалоюс Канстанцінас
(1875, м. Варэна Віленскай губерні — 1911, Пустэльнік Варшаўскай губерні)

Літоўскі мастак і кампазітар. Нарадзіўся ў сям'і арганіста. Вучыўся ў музычнай школе князя Міхаіла Агінскага ў Плунге да 1892 г. У 1892–93 гг. іграў у аркестры князя. Пры яго падтрымцы вучыўся ў Варшаўскім музычным інстытуце (1894–99). Напісаў сімфанічную паэму «У лесе», якая стала першым літоўскім сімфанічным творам. Вучыўся ў Лейпцыгскай кансерваторыі (1904–06). Навучаўся жывапісу ў мастацкай школе Я. Каузіка (1902–03) і мастацкім вучылішчы (1904–06) у К. Стаброўскага і Ф. Рушчыца ў Варшаве. Упершыню экспанаваў свае работы ў Варшаве ў 1905 г. У 1906 г. работы М. К. Чурлёніса экспанаваліся на выставе вучняў Варшаўскага мастацкага вучылішча ў Санкт-Пецярбургу. Адзін з ініцыятараў і ўдзельнікаў першай выставы літоўскага выяўленчага мастацтва ў 1907 г. у Вільні (Вільнюсе). У 1908 г. у Пецярбургу М. К. Чурлёніс прыняў удзел у выставе «Салон». Увайшоў у кола мастакоў, якія стварылі аб'яднанне «Свет мастацтва». У студзені і лютым наступнага года на выставе гэтага аб'яднання былі прадстаўлены 125 карцін Чурлёніса. Творчая спадчына складае каля 300 твораў жывапісу і графікі ў духу мадэрну і ар-нуво, якія спалучаюць уплыў сімвалізму з элементамі народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ды імкненне да сінтэзу мастацтваў і пошукаў аналогій музыкі і выяўленчага мастацтва. Многія творы страчаны, большасць з тых, што захаваліся, знаходзяцца ў Каўнасе, у Нацыянальным мастацкім музеі ім. М. К. Чурлёніса.

ШАГАЛ Марк
(1887, Віцебск — 1985, Сен-Поль-дэ-Ванс, Францыя)

Мастак-жывапісец, графік, сцэнограф, паэт. Адзін з самых вядомых прадстаўнікоў мастацкага авангарду XX стагоддзя. Нарадзіўся ў сям'і прыказчыка. У 1906 г. вучыўся выяўленчаму мастацтву ў мастацкай школе Юдэля Пэна ў Віцебску. У Пецярбургу займаўся ў мастацкай школе Таварыства заахвочвання мастацтваў, якую ўзначальваў М. К. Рэрых. У 1909–1910 гг. працягнуў заняткі ў Л. С. Бакста ў прыватнай мастацкай школе Л. М. Званцавай. У 1911 г. з'ехаў у Парыж, дзе ўвайшоў у кола мастакоў і паэтаў-авангардыстаў.

Улетку 1914 г. мастак вярнуўся ў Віцебск. У верасні 1915 г. выехаў у Петраград і паступіў на службу ў Ваенна-прамысловы камітэт. Пасля рэвалюцыі быў прызначаны Народным камісарыятам асветы ўпаўнаважаным па справах мастацтваў у Віцебскай губерні. Стварыў у Віцебску Народнае мастацкае вучылішча. У 1920 г. прымаў удзел у афармленні будынка і пастаноў у Маскоўскім яўрэйскім камерным тэатры. У 1922 г. разам з сям'ёй з'ехаў у Літву, дзе ў Каўнасе прайшла яго выстава, затым у Германію. Увосень 1923 г. па запрашэнні Амбруаза Валара сям'я Шагала з'ехала ў Парыж. У 1937 г. атрымаў французскае грамадзянства. У 1941 г. пераязджае з сям'ёй у Нью-Ёрк. У 1947 г. вярнуўся ў Францыю. З 1960-х мастак у асноўным займаўся манументальнымі відамі мастацтва — мазаікай, вітражамі, шпалерамі, а таксама захапляўся скульптурай і керамікай. Да канца жыцця ў яго творчасці прасочваліся «віцебскія» матывы.

БИОГРАФИИ ХУДОЖНИКОВ

АНИСФЕЛЬД Борис (Бер) Израилевич
(1879, Бельцы, Бессарабия — 1993, Уотерфорд, Коннектикут, США)

Художник и сценограф. Родился в семье управляющего имением. Учился в Одесском художественном училище (1895–1900) и под руководством Дмитрия Кардовского и Ильи Репина в Высшем художественном училище при Императорской Академии художеств (1901–09). Участник художественных выставок с 1903 г. Принимал участие в выставках Осеннего салона, Союза русских художников (1906–10), объединения «Мир искусства» (1906, 1911–17) и Еврейского общества поощрения художеств (1915–19). Дебютировал как сценограф в 1907 г., оформив спектакль «Свадьба Зобеиды» по Г. фон Гофмансталю (театр В. Ф. Комиссаржевской, режиссер В. Э. Мейерхольд). С 1909–1911 гг. работал для антрепризы С. П. Дягилева, исполняя декорации по эскизам Л. С. Бакста и других мастеров. Самостоятельно работал как художник-постановщик со многими театральными компаниями. Эмигрировал в США (1917). Плодотворно сотрудничал с театром «Метрополитен-опера», а с 1921 г. — с Чикагской оперой. В 1928 г. переехал в Чикаго, где преподавал в Художественном институте (1928–58) и активно работал как станковист.

АНТОКОЛЬСКИЙ Марк Матвеевич
(1843, Вильно — 1902, Бад-Хомбург-фор-дер-Хеэ, Германия)

Скульптор, академик, профессор скульптуры. Благодаря ходатайству жены виленского генерал-губернатора А. А. Назимовой был принят в Академию художеств, где ему было разрешено посещать вольнослушателем скульптурный класс. В 1864 г. был награжден серебряной медалью за горельеф «Еврей-портной», в 1868 г. — золотой медалью за горельеф «Скупой». Совет Академии художеств присудил студенту Марку Антокольскому высшую награду — звание академика за статую «Иван Грозный». В 1871 г. после окончания академии Антокольский уехал в Рим и Париж. Был избран членом-корреспондентом Парижской академии. В 1878 г. показал свои новые работы на Всемирной выставке в Париже и получил ее высшую награду и французский орден Почетного легиона. Был избран почетным членом многих западноевропейских академий: Венской, Берлинской, Лондонской и др. Писал статьи по вопросам искусства, «Автобиографию» и роман «Бен-Изак» — хроники еврейской жизни. По совету Антокольского родители Льва Бакста продолжили обучение сына изобразительному искусству.

АСКНАЗИЙ Исаак Львович
(Дрисса Витебской губернии (ныне Верхнедвинск) — 1902, Москва)

Исторический живописец-библеист, педагог. Родился в семье зажиточного купца-хасида. С четырнадцати лет обучался мастерству в Императорской Академии художеств в Санкт-Петербурге. В основном писал на темы библейских сюжетов, заимствованных из Ветхого и Нового Заветов. За свои картины был награжден золотыми медалями. Во время пребывания в столице Австрии, Вене, начал писать под руководством Ганса Макарта картину «Палач с усеченною головою Иоанна Крестителя», законченную им в Риме. Преподавал в Императорской Академии художеств, был первым наставником Льва Бакста в академии.

БЕНУА Александр Николаевич
(1870, Санкт-Петербург — 1960, Париж)

График, живописец, театральный художник, историк искусства, основатель и главный идеолог объединения «Мир искусства». Родился в семье российского архитектора Николая Бенуа. Занимался живописью под руководством своего брата Альберта Бенуа (1880-е гг.), учился в Императорской Академии художеств (1887–88) и на факультете права Санкт-Петербургского университета (1890–94). Участник выставок «Мира искусства» (1899, член-учредитель), Союза русских художников (1903) и Осеннего салона (1906). Участвовал в выставках Общества русских акварелистов (1891–96), «Салона» Сергея Маковского (1909), международных выставках в Мюнхене (1898), Риме (1911) и Мальме (1914), а также выставках русского искусства в Париже (1906, 1910) и Берлине (1906). Как сценограф работал с Мариинским театром, театром Веры Комиссаржевской и Старинным театром в Санкт-Петербурге, Московским Художественным театром, балетной компанией Иды Рубинштейн, Королевским театром в Мадриде, театром Елисейских Полей и Оперным театром в Париже. Сыграл значительную роль в постановках балетной антрепризы Сергея Дягилева (1909–27) как художник и автор-постановщик спектаклей. Хранитель картинной галереи Эрмитажа (1918–26). В 1926 г. покинул СССР. Жил в Париже, работал в основном над эскизами театральных декораций и костюмов.

БЕНУА Альберт Николаевич
(1852, Санкт-Петербург — 1936, Париж)

Художник, архитектор, академик, педагог. Родился в семье архитектора Николая Леонтьевича Бенуа. Брат Александра Николаевича Бенуа. Окончил 5-ю Санкт-Петербургскую гимназию. В 1871–1877 гг. учился в Императорской Академии художеств на архитектурном отделении. Одновременно занимался акварелью под руководством Л. О. Премацци. В 1876 г. был удостоен большой поощрительной медали и малой золотой медали за программу «Проект университета». В 1877 г. выпущен из Академии со званием классного художника-архитектора 1-й степени. После окончания Императорской Академии художеств занялся акварельной живописью. В 1883–1885 гг. путешествовал по Италии, Франции, Испании для совершенствования в технике акварели. В 1884 г. был удостоен звания академика. Назначен преподавателем акварели в Императорской Академии художеств; в 1894–1905 гг. — член совета, с 1894-го — действительный член ИАХ. В 1880 г. стал одним из основателей Кружка русских акварелистов (с 1887 г. — Общество русских акварелистов), в 1887–1897 гг. — член Правления Общества, в 1897–1918 гг. — почетный член Общества. Ввел Л. Бакста в круг основателей объединения «Мир искусства». С 1895 г. — хранитель Русского музея императора Александра III. С 1897 г. — инспектор по художественной части Департамента торговли и мануфактуры. С 1903 г. был соредактором журнала «Мир искусства». В 1918 г. был назначен заведующим Музеем прикладного искусства Комиссариата торговли и промышленности, участвовал в создании Музея природы северного побережья Невской губы. В 1924 г. эмигрировал в Париж.

БОБРОВСКИЙ Григорий Михайлович
(1873, Витебск — 1942, Ленинград)

Живописец и педагог. В 1887–1893 гг. был семинаристом Витебской духовной семинарии. В 1893 г. поступил в Высшее художественное училище при Императорской Академии художеств, где был учеником Ильи Репина. Окончил училище в 1900 г. с присвоением звания художника. В 1902–1904 гг. преподавал в Харьковской школе рисования и живописи. После возвращения в 1904 г. в Петербург преподавал в Рисовальной школе Общества поощрения художеств. Участвовал в выставках с 1899 г. В 1901 г. был одним из членов-учредителей Артели художников Санкт-Петербурга. Экспонент Московского товарищества художников (1901–03), Нового общества художников (1909), «Мира искусства» (1910–11), Союза русских художников (1912–17), группы «Шестнадцать». Участвовал в выставках русского искусства в Мюнхене, где был отмечен малой и большой золотыми медалями (1911, 1913), и Нью-Йорке (1924). В 1916 г. Бобровскому было присвоено звание академика. В 1923 г. примкнул к Ассоциации художников революционной России, участвовал в выставках 1923, 1926, 1928 гг. Одновременно в 1921–1929 гг. преподавал в Петроградских государственных свободных художественно-

учебных мастерских, которые были преобразованы в Высшие художественно-технических мастерские, а затем в Высший художественно-технический институт. С 1932 г. член Ленинградского союза художников. Участвовал в крупнейших ленинградских и всесоюзных выставках 1930-х гг. Умер в январе/феврале 1942 г. от дистрофии в своей мастерской.

БОГАЕВСКИЙ Константин Федорович
(1872, Феодосия — 1943, Феодосия)

Живописец, график, художник. Родился в семье мелкого служащего. Почти всю жизнь прожил в Феодосии. Учился у А. Фесслера в мастерской Ивана Константиновича Айвазовского в Феодосии (1880) и А. И. Куинджи в Императорской Академии художеств (1891–97). Принимал участие в выставках (с 1898). Участвовал в весенних выставках в залах Императорской Академии художеств (1898–1905) и выставках творческого объединения «Новое общество художников» (1905–10; основатель, член), Товарищества южнорусских художников (1906–10), Московского товарищества художников (1908–12), Союза русских художников (1908, 1911), объединения «Мир искусства» (1911–15), общества художников «Жар-цвет» (1924–28), международных выставках в Мюнхене (1903–05, 1907), Венеции (1903, 1905, 1911, 1913, 1924), Брюсселе (1910), Риме (1911) и Мальме (1914) и выставках русского искусства в Париже (1906, 1910) и Берлине (1906). В 1941 г. оказался в оккупации, погиб в 1943 г. при бомбардировке Феодосии.

ВОЛОШИН Максимилиан Александрович
(1877, Киев — 1932, Коктебель, Крым)

Поэт, переводчик, художник-пейзажист, художественный и литературный критик. Раннее детство прошло в Таганроге и Севастополе. С 1897 по 1899 г. учился в Московском университете, был отчислен «за участие в беспорядках» с правом восстановления, но продолжать обучение не стал и занялся самообразованием. В 1900-х много путешествовал, занимался в библиотеках Европы, слушал лекции в Сорбонне. В Париже брал уроки рисования и гравюры у художницы Е. С. Кругликовой. В начале 1903 г. вернулся в Москву, где входил в круг русских символистов и начал активно публиковаться. В 1907 г. переехал в Коктебель. С 1910 г. работал над монографическими статьями о художниках, выступал в защиту художественных групп «Бубновый валет» и «Ослиный хвост». В 1910 г. в Москве вышел первый сборник «Стихотворения. 1900–1910». В 1914 г. вышла книга избранных статей о культуре — «Лики творчества»; в 1915-м — книга страстных стихотворений об ужасе войны «Anno mundi ardentis 1915» («В год пылающего мира 1915»). В это время он все больше внимания уделял занятиям живописью, писал акварельные пейзажи Крыма, выставлял свои работы на выставках «Мира искусства». Летом 1914 г., увлеченный идеями антропософии, вместе с единомышленниками приступил к постройке в Дорнах (Швейцария) Первого Гётеанума — культурного центра, основанного Р. Штейнером, антропософского общества. После революции поселился в Коктебеле. Создал цикл акварелей под названием «Коктебельская сюита». В 1924 г. в своем доме в Коктебеле организовал бесплатный Дом творчества (впоследствии — Дом творчества Литфонда СССР).

ВРУБЕЛЬ Михаил Александрович
(1856, Омск — 1910, Санкт-Петербург)

Живописец, график, скульптор, театральный художник. Родился в семье профессионального военного. Учился в Рисовальной школе Общества поощрения художеств. После окончания гимназии поступил на юридический факультет Санкт-Петербургского университета, который окончил с золотой медалью. В 1880 г. был зачислен вольнослушателем в Императорскую Академию художеств, где занимался в классе П. Чистякова. После окончания академии уехал в Киев. Расписывал Кирилловскую церковь и принимал участие в работах по созданию внутреннего убранства Владимирского собора. В 1890 г. переехал в Москву. В 1894 г. получил заказ на оформление особняка С. Т. Морозова. Создал эскизы костюмов и декораций к спектаклям Русской частной оперы С. И. Мамонтова. Входил в круг художников объединения «Мир искусства».

ГИНЗБУРГ (Гинцбург) Илья Яковлевич
(1859, Гродно — 1939, Ленинград)

Скульптор. Родился в бедной еврейской семье. С 1870 года обучался в мастерской скульптора М. Антокольского в Санкт-Петербурге. Благодаря содействию учителя в 1878 году поступил на скульптурное отделение Петербургской Академии художеств, где учился у А. фон Бока, Н. Лаверецкого, И. Подозёрова, и одновременно занимался в рисовальной школе Общества поощрения художеств (1878–1886). Создавал бронзовые жанровые фигурки, скульптурные портреты деятелей русской культуры. В 1910 г. выполнил первый монументальный проект — памятник Н. Гоголю в с. Сорочицы Полтавской губернии. В 1911 г. получил звание академика, в 1918 г. — профессора. С 1921 до 1925 года преподавал в Петроградских Государственных свободных мастерских (ВХУТЕИНе). В 1921–1923 — декан скульптурного факультета Высших художественно-технических мастерских. Создал памятники И. Айвазовскому в Феодосии, А. Пушкину в Екатеринославе, Г. Плеханову и Д. Менделееву в Ленинграде.

ГОЛОВИН Александр Яковлевич
(1863, Москва — 1930, Детское Село Ленинградской области)

Художник, живописец, график, сценограф. Родился в семье, где очень любили театр, музыку, литературу. Учился у Иллариона Прянишникова и Василия Поленова в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1881–89), в Академии Филиппо Колароссии (1889) и школе-студии Витти (1897) в Париже. Академик (1912). Член объединения «Мир искусства» (1902) и Союза русских художников (1903). Участвовал в выставках Товарищества передвижных художественных выставок (1893, 1894), Московского товарищества художников (1894, 1901–02), «Мира искусства» (1899–1903, 1906, 1911–12, 1924), Союза русских художников (1903–09, 1916), объединения «Новое общество художников» (1907, 1908), Exposition Universelle в Париже (1900; золотые и серебряные медали) и Брюсселе (1910), Esposizione Internazionale в Венеции (1907) и Риме (1911), а также выставках русского искусства в Париже (1906) и Берлине (1906). Много работал в театральной сфере. Оформлял спектакли для Большого театра и Московского Художественного театра в Москве. В 1902 г. был приглашен в Петербург на должность главного художника Императорских театров России, где на сцене Мариинского и Александринского театров Санкт-Петербурга создал свои знаковые спектакли. Автор сценографии и костюмов для антрепризы «Русские сезоны» С. Дягилева в Париже (опера «Борис Годунов» М. П. Мусоргского, 1908; балет «Жар-птица» И. Ф. Стравинского, 1910). Народный художник России (1928).

ДОБУЖИНСКИЙ Мстислав Валерианович
(1875, Новгород — 1957, Нью-Йорк)

График, живописец, театральный художник, пейзажист, книжный иллюстратор, историк искусства, педагог. Родился в семье военнослужащего. Окончил Санкт-Петербургский университет (1899). Учился в школе живописи Льва Дмитриева-Оренбургского в Санкт-Петербурге (1896–99) и школе Антона Ажбе и Шимона Холлоши в Мюнхене (1899–1901). Участник выставок с 1902 г. Принимал участие в выставках объединения «Мир искусства» (1902–06; член-учредитель, 1911–24), Союза русских художников (1904–10, член с 1904 г.), «Салона» Сергея Маковского (1909), Международного сецессиона (Рим, 1914), общества художников «Жар-цвет» (1924), международных выставках в Мюнхене (1909), Брюсселе (1910), Риме (1911), Венеции (1914, 1924), Мальме (1914) и Париже (1925), а также выставках русского искусства в Париже (1906, 1910), Берлине (1906, 1922), Вене (1908) и Нью-Йорке (1924). Работал в сатирических журналах Bugbear и Hell's Post (1905–06), иллюстрировал книги (с середины 1900-х гг.). Как сценограф работал с театрами Санкт-Петербурга и Москвы, оформлял спектакли-антрепризы С. Дягилева (с 1907 г.). Преподавал в школе живописи и рисования Елизаветы Званцевой (1906–10), в Новой художественной мастерской в Санкт-Петербурге (1911–17) и Государственных свободных художественных мастерских, которые были преобразованы в Высший художественно-технический институт в Петрограде (1918–23). Первый директор Витебского художественного училища (1919). Эмигрировал в 1924 г. Работал в театрах Риги, Парижа, Каунаса и Нью-Йорка (с 1925 г.). С 1929 г. Добужинский был ведущим художником Каунасского государствен-

ного драматического театра. Преподавал в Каунасской художественной школе (1929–30). С 1939 г. жил в США.

ЖУКОВСКИЙ Станислав Юлианович
(1873/1875, с. Ендриховцы Гродненской губернии — 1944, Прушков, близ Варшавы)

Художник, пейзажист. Родился в семье аристократа, лишенного владений и дворянских прав за участие в восстании 1863 г. в качестве сочувствующего. В 1892 г. вопреки воле отца отправился в Москву учиться живописи. Окончил Московское училище живописи, ваяния и зодчества, учился у И. И. Левитана. С 1895 г. участвует в выставках передвижников. В 1899 г. картина «Лунная ночь» была приобретена в собрание Третьяковской галереи. К началу XX века Жуковский стал одним из самых известных в России пейзажистов импрессионистического направления. Участвовал в выставках «Мира искусства». Жил преимущественно в Москве, где организовал частную школу, в которой преподавал с 1907 по 1917 г. В 1923 г. художник переехал в Польшу. Во время Второй мировой войны был арестован нацистами. Умер в концентрационном лагере в Прушкове в 1944 г.

КОРОВИН Константин Алексеевич
(1861, Москва — 1939, Париж)

Живописец, театральный художник, педагог и писатель. Родился в состоятельной купеческой семье. Учился у Алексея Саврасова и Василия Поленова в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1875–86), а также в Императорской Академии художеств (1882). Академик живописи (1904). Член художественного кружка Саввы Мамонтова (1885). Принимал участие в выставках (с 1878 г.). Участвовал в выставках Товарищества передвижных художественных выставок (1889–99), Московского товарищества художников (1894–1907), выставке российских и финляндских художников (1898), объединения «Мир искусства» (1899–1906, 1921, 1922; член с 1900 г.), выставке современного искусства (1903), выставках Союза русских художников (1903–23; член-учредитель), Таврической выставке старинных портретов в Санкт-Петербурге (1905), всемирных выставках в Чикаго (1893) и Париже (1900; две золотые медали), международных выставках в Мюнхене (1898, 1913), Вене (1902), Венеции (1907), Риме (1911) и Мальме (1914), а также выставках русского искусства в Париже (1906, 1921), Берлине (1906, 1922) и Нью-Йорке (1924). Разрабатывал архитектурные проекты и художественные панели для Всероссийской выставки в Нижнем Новгороде (1896) и Всемирной выставки в Париже (1900). Преподавал в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1901–18) и Государственных свободных художественных мастерских (1918–19). В 1885–1891 и 1896–1898 гг. — декоратор Московской частной русской оперы С. И. Мамонтова, в 1903–1910 гг. — художник Большого театра, а с 1910 г. — главный декоратор и художник-консультант московских Императорских театров. За время своей работы оформил свыше 100 постановок в московском Большом и петербургском Мариинском театрах. Реформатор театральной живописи, создатель нового типа красочных, зрелищных декораций, эмоционально связанных с идеей и настроением музыкального спектакля. Эмигрировал (1922). Жил в Париже (1923–39). Работал в театрах Парижа и других городов. Написал мемуары (1929).

КУЗНЕЦОВ Николай Дмитриевич
(1850, имение Степановка, Одесский уезд, Херсонская губерния — 1929, Сараево, Королевство сербов, хорватов и словенцев)

Живописец, портретист. Родился в семье крупного землевладельца. Брал уроки у художника Ф. Ф. Мальмана в Одессе. В 1876–1879 учился в Императорской Академии художеств у П. Чистякова. Путешествовал по Европе. Познакомился с С. И. Мамонтовым и художниками Абрамцевского кружка. Писал сцены из крестьянской жизни и сельские пейзажи. Автор портретов: И. Репина, В. Поленова, В. Васнецова, П. Чайковского, А. Бенуа, Ф. Шаляпина и др. Начал выставлять свои произведения с 1881 г. на мероприятиях Товарищества передвижных художественных выставок. В 1897 г. был назначен профессором — руководителем мастерской батальной живописи Императорской Академии художеств. Основал в Одессе собственную художественную галерею. В 1920 г. эмигрировал. Жил в Париже, затем переехал в Королевство сербов,

хорватов и словенцев (Королекство СХС). Давал уроки супруге короля Александра. Писал заказные портреты. Участвовал в выставках русских художников в Нью-Йорке, Белграде, в парижском Осеннем салоне.

КУЗНЕЦОВ Павел Варфоломеевич
(1878, Саратов — 1968, Москва)

Живописец. Родился в семье иконописца. Учился в Студии живописи и рисования, затем в Московском училище живописи, ваяния и зодчества у А. Е. Архипова, К. А. Коровина и В. А. Серова. В 1902 году сблизился с В. Я. Брюсовым и символистами. Сотрудничал с изданиями символистского направления: журналами «Искусство», «Золотое руно». Участвовал в выставках объединения «Мир искусства» (1911, 1912, 1916). Принял активное участие в формировании художественного объединения «Голубая роза». В 1906 году по приглашению Сергея Дягилева был в Париже, где посещал частные художественные студии. Работы художника были представлены на выставке русского искусства. Был избран пожизненно членом Осеннего салона. Совершил творческие поездки в Заволжские степи (1911–1912) и Среднюю Азию (1912–1913). В годы революции принимал участие в издании журнала «Путь освобождения». Вел педагогическую работу, заведовал секцией живописи в отделе ИЗО Наркомпроса (1919–1924). Преподавал во Вхутемасе-Вхутеине, Московском институте изобразительных искусств и других институтах. Активно работал в жанре пейзажа и натюрморта. Заслуженный деятель искусств РСФСР (1928).

КУСТОДИЕВ Борис Михайлович
(1878, Астрахань — 1927, Ленинград)

Живописец, график, театральный художник. Родился в семье профессора философии и истории литературы. Учился у Ильи Репина в Высшей школе искусств Императорской Академии художеств (1896–1903) и работал в студии Эмиля Рене Менара в Париже (1904). Член Императорской Академии художеств во Франции и Испании (1904–08). Академик живописи (1909). Принимал участие в выставках (с 1896 г.). Участвовал в выставках Нового общества художников (1904–08; член-учредитель), Таврической выставке старинных портретов в Санкт-Петербурге (1905), выставках Союза русских художников (1906–10; член с 1907 г.), «Салона» Сергея Маковского (1909), «Мира искусства» (1910–24; член-учредитель), выставках Ассоциации художников революционной России (1923, 1925), международных выставках в Мюнхене (1901, золотая медаль; 1909), Венеции (1907, 1924), Брюсселе (1910), Мальме (1914, золотая медаль), Питтсбурге (1925) и Париже (1925), а также выставках русского искусства в Париже (1906), Берлине (1906, 1922) и Вене (1908). Работал для театров Москвы и Санкт-Петербурга (с 1911). В 1905–1907 гг. работал в сатирических журналах «Жупел», «Адская почта» и «Искры». В 1913 г. преподавал в Новой художественной мастерской (Санкт-Петербург). С 1923 г. член Ассоциации художников революционной России.

ЛАНСЕРЕ Евгений Евгеньевич
(1875, Павловск — 1946, Москва)

Живописец, график, монументалист, книжный, театральный и кинохудожник. Сын известного скульптора Е. А. Лансере, брат художницы З. Е. Серебряковой и архитектора Н. Е. Лансере, племянник основателя и идеолога объединения «Мир искусства» А. Н. Бенуа. Учился у Яна Циоглинского в рисовальной школе Общества поощрения художеств (1892–95), в Академии Филиппо Коларосси (1895–96), Академии Родольфа Жюлиана и студиях Жан-Поля Лоренса и Жан-Жозеф-Вениамина Константа в Париже (1896–98). Участвовал в выставке российских и финляндских художников (1898), выставках объединения «Мир искусства» (1898–1903; член-учредитель в 1910 г., председатель в 1915–16 гг.), общества «36 художников» (1902) и выставках Союза русских художников (1903–10). В 1907–1908 гг. стал одним из создателей Старинного театра — кратковременного, но интересного и заметного явления в культурной жизни России начала века. Продолжил работу с театром в 1913–1914 гг. Сотрудничал с журналом «Мир искусства» (1898–1904). Академик (1912), действительный член Императорской Академии художеств (1916). Народный художник РСФСР (1945), Заслуженный деятель искусств Грузинской ССР (1933), лауреат Сталинской премии второй степени (1943).

ЛЕВИТАН Исаак Ильич
(1860, м. Кибарты Сувалкской губернии, Литва — 1900, Москва)

Художник, педагог, пейзажист. Родился в образованной обедневшей семье. Учился у Алексея Саврасова и Василия Поленова в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1873–85). Академик живописи (1898). Принимал участие в выставках (с 1880 г.). Участвовал в выставках Товарищества передвижных художественных выставок (1884–1900; член с 1891 г.). В периодических выставках Московского общества любителей художеств (1897–1900), Товарищества южнорусских художников (1892), Московского товарищества художников (1893), объединения художников Мюнхенского сецессиона (1896, 1898, 1899; член с 1897 г.), выставке российских и финляндских художников (1898), Союза художников Россия — Франция в Москве (1898), «Мир искусства» (1899, 1900), Всероссийской промышленно-художественной выставке в Нижнем Новгороде (1896), международных выставках в Мюнхене (1896, 1898) и всемирных выставках в Чикаго (1893) и Париже (1900). В конце 1889 — начале 1890 г. Левитан впервые совершил поездку в Западную Европу, посетил Францию и Италию. Картины Левитана «Март», «Золотая осень», «Ненюфары» и другие были куплены меценатом и коллекционером П. М. Третьяковым. Преподавал в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1898–1900).

МАКОВСКИЙ Константин Егорович
(1839, Москва — 1915, Петроград)

Художник. Родился в семье российского деятеля искусств и художника-любителя Егора Ивановича Маковского. Брат художника Владимира Маковского. В 1851 г. поступил в Московское училище живописи и ваяния, где учился у М. И. Скотти, А. Н. Мокрицкого и С. К. Зарянко. В 1858 г. поступил в Императорскую Академию художеств в Санкт-Петербурге. В 1863 г. Маковский вместе с 13 другими студентами, выбранными для участия в конкурсе на Большую золотую медаль, отказался писать картину на тему Скандинавской мифологии и покинул академию, не получив диплом. В 1870 г. стал одним из основателей Товарищества передвижных художественных выставок. В 1880-х гг. стал модным автором портретов и исторических картин, в частности, посвященных Востоку. На Всемирной выставке 1889 г. в Париже получил Большую золотую медаль за картины «Смерть Ивана Грозного», «Суд Париса» и «Демон и Тамара». Маковский был одним из самых ценимых и высокооплачиваемых российских художников того времени. В 1915 г. К. Маковский участвовал в учреждении Общества возрождения художественной Руси. Оказал большое влияние на творчество Л. Бакста.

МАЛЯВИН Филипп Андреевич
(1869, с. Казанка Самарской губернии — 1940, Ницца, Франция)

Живописец, график. Работал на стыке модерна и импрессионизма. Родился в многодетной семье государственных крестьян. Учился у Ильи Репина в Высшей школе искусств Императорской Академии художеств (1892–99). Академик живописи (1906). В 1907 г. совершил творческую поездку в Париж. Принимал участие в выставках (с 1895 г.). Участвовал в выставках Товарищества передвижных художественных выставок (1895), периодических выставках Московского общества любителей художеств (1895–96), весенних выставках Императорской Академии художеств (1899), объединения «Мир искусства» (1899–1906, 1911, 1921, 1922), общества «36 художников» (1901), Союза русских художников (1903–06, 1910–12, 1916, 1922, 1923) и Всемирной выставке в Париже (1900, главная золотая медаль). Преподавал в Государственных свободных художественных мастерских в Рязани (1919–20). Эмигрировал в 1922 г. В 1924 г. в Париже прошла вторая персональная выставка Малявина. Последняя персональная выставка состоялась в 1939 г. в мастерской художника в Ницце.

МАШКОВ Илья Иванович
(1881, Михайловская-на-Дону (ныне Урюпинский район Волгоградской области) –1944, Москва)

Художник. В 1900–1905 и в 1907–1910 гг. учился в Московском училище живописи, ваяния и зодчества у художников Валентина Серова, Константина Коровина, Аполлинария Васнецова. Во время учебы отличался эксцентричным характером, пристрастием к гиперболе. В 1909 г. совершил путешествие по странам Западной Европы, Турции и Египту. В 1911 г. вместе с П. П. Кончаловским создает объединение «Бубновый валет». Входил также в состав объединения «Мир искусства» (с 1916 г.). После Октябрьской революции преподавал рисование, читал курс лекций в военной школе. В 1918 г. был избран членом коллегии, призванной организовать отдел изобразительных искусств при Наркомпросе. В 1924 г. работы художника экспонировались в Америке. Член общества «Московские живописцы» (с 1925 г.). В период 1924–1928 гг. — член Ассоциации художников революционной России, Заслуженный деятель искусств РСФСР (1928).

НЕСТЕРОВ Михаил Васильевич
(1862, Уфа — 1942, Москва)

Живописец, монументалист, книжный график. Родился в интеллигентной купеческой семье с религиозно-патриархальным укладом. Учился в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1877–81 и 1884–1886) у Василия Перова, Алексея Саврасова и Иллариона Прянишникова, в Императорской Академии художеств (1881–84) у Павла Чистякова. Академик (1898), действительный член Императорской Академии художеств (1910). Вначале писал жанровые картины в духе передвижничества. Член Товарищества передвижных художественных выставок (1896). Впоследствии обратился к духовно-религиозным и этическим проблемам. Участвовал в выставке российских и финляндских художников (1898) и выставках «Мир искусства» (1899–1901). Член-учредитель Союза русских художников (1903). В живописи художника начали проявляться черты «модерна» и символизма. Работал над росписями православных соборов в Киеве, Петербурге, Москве. В советское время работал главным образом как портретист. Заслуженный деятель искусств РСФСР (1942).

ОРДА Наполеон
(1807, имение Вороцевичи (ныне Ивановский район Брестской области) — 1883, Варшава)

Художник, композитор. Родился в семье шляхтича. Окончил Свислочскую гимназию (1823), 3 года учился в Виленском университете, из которого был исключен за причастность к деятельности студенческого общества «Заряне». За участие в восстании 1830–31 гг. попал под строгий надзор полиции. Эмигрировал в Париж. Совершенствовал мастерство игры на фортепиано у Ф. Шопена, получил художественное образование в студии Жерара. В 1856 году после амнистии вернулся на родину. Начал масштабный проект — «Альбомы исторических видов Польши». Было выполнено около 1500 рисунков с натуры (более 200 по Беларуси). На их основе в 1873–1883 гг. графиком А. Мисуровичем были созданы и изданы в Варшаве 260 графических листов в 8 сериях. Оригиналы работ хранятся в Национальном музее в Кракове.

ОСТРОУМОВА-ЛЕБЕДЕВА Анна Петровна
(1871, Санкт-Петербург — 1955, Ленинград)

Художница, график, акварелист, гравер, мастер пейзажа. Дочь сенатора, тайного советника Петра Ивановича Остроумова и Марии Климентьевны Чехович. Училась в Центральном училище технического рисования барона Штиглица в Санкт-Петербурге (1889–91), у Ильи Репина и Василия Мате в Высшей школе искусств Императорской Академии художеств (1892–1900) и в студии Джеймса Эббота Макнила Уистлера в Париже (1898–99). Член «Мира искусства» (1900, 1910; член-учредитель). Участвовала в выставках «Мир искусства» (1900–03, 1906, 1911–18, 1922, 1924). В 1901 г. создала ряд гравюр для журнала «Мир искусства» (№ 1 за 1902 г.). В 1905 г. вышла замуж за ученого-химика С. В. Лебедева,

впервые синтезировавшего в промышленном масштабе каучук. В 1918–1922 гг. преподавала в Высшем институте фотографии и фототехники. В 1934–1935 гг. — во Всероссийской академии художеств. Во время Великой Отечественной войны работала в блокадном Ленинграде, создав ряд пронзительных графических образов города. 1946 г. — народный художник РСФСР. 1949 г. — действительный член АХ СССР.

ПЕТРОВ-ВОДКИН Кузьма Сергеевич
(1878, Хвалынск Саратовской губернии — 1939, Ленинград)

Живописец, график, художник, теоретик искусства, писатель и педагог. Родился в семье сапожника. Учился в Центральном училище технического рисования барона Штиглица в Санкт-Петербурге (1895–97), у Абрама Архипова и Валентина Серова в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1897–1905), школе Антона Ажбе в Мюнхене и в частных академиях Парижа (1906–08). Преподавал в школе живописи и рисования Елизаветы Званцевой в Санкт-Петербурге (1910–15) и в Академии художеств в Петрограде/Ленинграде (1918–39). Участвовал в выставках «Мир искусства» (1911–24), «Четыре искусства» (1925–29) и многочисленных персональных выставках в России и за рубежом. Сформулировал принцип «трихром», который рассматривает три основных цвета в качестве основных тонов, а все другие как производные от них. Заслуженный деятель искусств РСФСР (1930). Много работал как график и театральный художник, начал в 1913 г. в театре Незлобина. Оформил спектакли «Орлеанская дева» Шиллера (1913), «Дневник Сатаны» по Андрееву (1923, Ленинградский театр драмы им. Пушкина), «Женитьба Фигаро» Бомарше (1935, Ленинградский театр драмы им. Пушкина). Занимался также литературным трудом, сочиняя рассказы, повести, пьесы и очерки. Писал теоретические статьи, занимался преподаванием.

РЕПИН Илья Ефимович
(1844, Чугуев —1930, Куоккала, Финляндия)

Художник-живописец, мастер портрета, исторических и бытовых сцен. Сын солдата, в юности работал иконописцем. Занимался в Рисовальной школе под руководством И. Н. Крамского, продолжил обучение в Петербургской академии художеств. В 1876 г. за картину «Садко» получил звание академика, в 1877 г. вступил в Товарищество передвижников. Преподавал в школе-мастерской известной меценатки Тенишевой. Профессор — руководитель мастерской (1894–1907), а затем ректор (1898–99) Академии художеств. Среди его учеников — Игорь Грабарь, Елизавета Званцева, Филипп Малявин, Дмитрий Кардовский, Борис Кустодиев, Анна Остроумова-Лебедева, Дмитрий Щербиновский, Иван Билибин, Николай Фешин. И. Репин был непосредственным наставником художника В. А. Серова. Уже с самого начала своего творческого пути, с 1870-х гг., Репин стал одной из ключевых фигур русского реализма. Расцвет творчества Репина пришелся на 1880-е годы. Он создал галерею портретов современников, работал как исторический художник и мастер бытовых сцен. Последние 30 лет жизни провел в Финляндии, в своем имении Пенаты в Куоккале. В последние годы обратился к библейским сюжетам. В Куоккале художник написал мемуары, ряд его очерков вошел в книгу воспоминаний «Далекое близкое».

РЕРИХ Николай Константинович
(1874, Санкт-Петербург — 1947, Кулу, Индия)

Живописец, график, театральный художник, философ, ученый, писатель, общественный деятель. Отцом будущего художника был известный нотариус — Константин Федорович Рерих. Учился у Архипа Куинджи в Высшей школе искусств Императорской Академии художеств (1893–97), на юридическом факультете Санкт-Петербургского университета (1893–98) и в студии Фернана Кормона и Пюви де Шаванна в Париже (1900–01). Академик живописи (1909). Принимал участие в выставках (с 1895 г.). Участвовал в выставках «Мир искусства» (1902, 1903, 1911–17; член-учредитель, 1910; председатель, 1910–13), выставках Союза русских художников (1903–10, член с 1903 г.), Осеннем салоне (1906, 1907, член с 1906 г.), Всемирной выставке в Париже (1900), Всемирной выставке в Сент-Луисе (1904), международных выставках в Мюнхене (1909), Риме (1911, 1914) и Мальме (1914) и выставках русского искусства в Париже (1906–08), Берлине (1906) и Вене (1908). Директор Рисовальной школы Общества поощрения художеств (1906–16). Рисовал для театров в Москве и Санкт-Петербурге, а также «Русских балетов» Сергея Дягилева (с 1907 г.). В 1913 г. в Париже состоялась знаковая премьера балета И. Ф. Стравинского

«Весна священная», где художник выступил не только как декоратор, но и как автор идеи. С начала 20-х годов прошлого века вел активную художественно-просветительскую деятельность с США. Эмигрировал (1918). Поселился в Кулу в Индии (1928). Во время Второй мировой войны устраивал выставки-продажи картин. Вырученные средства направлял в пользу Красной армии.

РОММ Александр Георгиевич
(1886, Санкт-Петербург — 1952, Бахчисарай)

Искусствовед, переводчик, художник. Родился в семье известного хирурга. С 1908 г. учился живописи в частной художественной школе Е. Званцевой одновременно у Л. С. Бакста и М. В. Добужинского. Там же в 1909 г. познакомился и подружился с М. Шагалом. В 1913–1914 гг. жил в Италии. В 1915–1917 гг. был на турецком фронте в качестве переводчика. В 1918 г. Шагал пригласил А. Ромма в Витебск. Работал в подотделе изобразительных искусств губернского отдела народного образования, преподавал историю искусств в Народном художественном училище, был заведующим подотделом изобразительных искусств, затем председателем Комиссии по охране памятников старины и предметов искусства при губернском отделе просвещения. В 1922–1924 гг. был заведующим 7-го Пролетарского музея имени А. Луначарского, в 1924–1930 гг. — корреспондент-референт в ЦК профсоюза работников просвещения. В годы войны в эвакуации заведовал картинной галереей в г. Фрунзе. Автор искусствоведческих книг и статей. После войны жил в Бахчисарае.

РУЩИЦ Фердинанд Эдуардович
(1870, имение Богданов Ошмянского уезда Виленской губернии (ныне д. Богданово Воложинского района Минской области) — 1936, там же)

Живописец, график, сценограф, педагог. Родился в семье отставного капитана, владельца шляхетского поместья. Учился в Минской гимназии, по настоянию отца — на юридическом факультете Петербургского университета. В 1890 году поступил в Императорскую Академию художеств, учился у И. Шишкина, затем — у А. Куинджи. Павел Третьяков приобрел одну из его дипломных работ — картину «Весна». После завершения учебы Рущиц вернулся на родину. Написал ряд картин и этюдов. Полотно «Земля» включили в экспозицию Всемирной выставки в Париже (1900). Начал активно участвовать в выставках объединения «Мир искусства» (1899, 1901, 1902). Основал в Вильно польскоязычный художественный журнал «Tygodnik Wilenski» — аналог петербургского «Мира искусства» в Северно-Западном крае. Профессор Варшавской школы изящных искусств (1904–07), Краковской академии искусств (1907–08), отделения изящных искусств Виленского университета (1919–32). В 1921 г. организовал первую официальную выставку польских художников в Гран-Пале в Париже, за что был награжден орденом Почетного легиона.

САПУНОВ Николай Николаевич
(1880, Москва — 1912, Териоки (недалеко от Санкт-Петербурга))

Живописец, театральный художник. Родился в семье владельца свечного завода. Учился в Московском училище живописи, ваяния и зодчества (1896–1901) и Высшей школе искусств Императорской Академии художеств (1904–10). Участвовал в выставках «Мир искусства» (1902, 1906, 1911–13), «Голубая роза» (1907) и выставке Союза русских художников (1907). Выполнял декорации по эскизам Александра Головина к балету Игоря Стравинского «Жар-птица» для первого сезона «Русского балета» Сергея Дягилева (1910). Планировал сотрудничество с Дягилевым в Париже (1912). Плодотворно сотрудничал с театрами Москвы и Петербурга (В. Ф. Комиссаржевской, К. Н. Незлобина, Студией на Поварской, Домом интермедий).

СЕМИРАДСКИЙ Генрих Ипполитович
(1843, Ново-Белгород (позднее с. Печенеги) Харьковской губернии — 1902, Стшалково Петроковской губернии, Польша)

Художник, один из крупнейших представителей позднего академизма. Род Семирадских упоминается в архивных документах с XVII века. Предки Г. Семирадского обосновались в белорусском городе Новогрудке. Учился в Харькове и Петербурге, но большую часть активной творческой жизни провел в Риме. Наиболее известен монументальными полотнами на сюжеты из истории античных Греции и Рима; также успешно работал в жанре камерной идиллии, пейзажа и портрета. Занимался оформлением театров и частных интерьеров. Академик и профессор Императорской Академии художеств, академий живописи Берлина, Стокгольма, Рима, Турина, член-корреспондент французской Академии изящных искусств. Произведения находятся в музеях Польши, Украины, Беларуси, Латвии, а также в частных собраниях других европейских стран. Г. Семирадский оказал большое влияние на творчество Л. Бакста.

СЕРЕБРЯКОВА Зинаида Евгеньевна
(1884, с. Нескучное Курской губернии — 1967, Париж)

Живописец, график. Принадлежала к художественной династии Бенуа — Лансере: дочь скульптора Е. А. Лансере, племянница художника и искусствоведа А. Н. Бенуа. Училась в школе М. К. Тенишевой у И. Е. Репина, а в 1903–1905 гг. занималась в частной мастерской О. Э. Браза. Два года жила в Париже, где посещала академию «Гранд Шомьер». В 1910 г. принимала участие в выставке «Современный женский портрет», организованной журналом «Аполлон». Работы художницы экспонировались на выставках Союза русских художников и объединения «Мир искусства». В 1915 г. получила заказ на монументальные панно для Казанского вокзала в Москве. В 1924 г. эмигрировала во Францию и поселилась в Париже. Написала портреты С. С. Прокофьева, К. А. Сомова и др., занималась оформлением интерьеров. Организовала ряд персональных выставок, принимала участие в выставках русских художников-эмигрантов в 1920–1930 гг. В 1961 г. была одним из экспонентов выставки «Семейство Бенуа» в Лондоне.

СЕРОВ Валентин Александрович
(1865, Санкт-Петербург — 1911, Москва)

Живописец, рисовальщик, театральный художник.

Всемирно известный художник родился в семье знаменитого композитора А. Н. Серова. Первые навыки рисования получил у мюнхенского художника К. Кеппинга. Затем брал частные уроки у И. Е. Репина. В 1880 г. поступил в Императорскую Академию художеств, где учился у П. П. Чистякова. В 1885 г. получил малую серебряную медаль за этюд с натуры и в этом же году оставил академию. Спустя два года написал знаменитую «Девочку с персиками», а в 1888 г. — «Девушку, освещенную солнцем», картины, открывшие импрессионистский период в русской живописи.

В 1903 г. был избран действительным членом Академии художеств. Через два года вышел из ее состава — в знак протеста против расстрела демонстрантов 9 января 1905 г.

С начала 90-х годов XIX века основным жанром творчества художника стал портрет. Излюбленными моделями художника были артисты, художники, писатели, близкие ему люди — К. А. Коровин, И. И. Левитан, Н. А. Римский-Корсаков, Ф. И. Шаляпин, М. Н. Ермолова, Ида Рубинштейн и многие другие. Часто обращался и к сюжетам на исторические темы: «Выезд Петра II и цесаревны Елизаветы Петровны на охоту», «Петр I». В 1897–1907 гг. преподавал в Московском училище живописи, ваяния и зодчества. Входил в Товарищество передвижных выставок, но, порвав с передвижниками, стал постоянным экспонентом и членом объединения «Мир искусства».

Работал в области театра. По заказу С. Дягилева в 1909 г. сделал рисунок афиши балетных спектаклей «Русских сезонов» в Париже, изображавших Анну Павлову в роли Сильфиды, а в 1911 г. оформил занавес к балету «Шахерезада» Н. А. Римского-Корсакова.

СОМОВ Константин Андреевич
(1869, Санкт-Петербург — 1939, Париж)

Живописец, график, художник, мастер портрета и пейзажа, иллюстратор, один из основателей общества «Мир искусства» и одноименного журнала. Сын ученого-искусствоведа А. И. Сомова. Учился в студии Ильи Репина (с 1894 г.) в Императорской Академии художеств (1888–97) и в Академии Филиппо Коларосси в Париже (1898). Академик (1914). В 1918 г. стал профессором Петроградских государственных свободных художественных учебных мастерских; работал в школе Е. Н. Званцевой. В 1919 г. в Третьяковской галерее состоялась юбилейная персональная выставка художника. Участник Мюнхенского и Берлинского Сецессионов (1898), выставки «Мир искусства» (1899), выставки Союза русских художников (1903) и Осеннего салона (1906). Участвовал в выставках Общества русских акварелистов (1894–95), выставке российских и финляндских художников (1898), сецессионах в Мюнхене, Берлине и Вене, международных выставках в Венеции и Риме, выставках русского искусства в Париже, Нью-Йорке и Брюсселе и многочисленных персональных выставках. Рисовал для журналов «Золотое руно» и «Художественные сокровища России». Наряду с пейзажной и портретной живописью и графикой, работал в области мелкой пластики, создал изысканные фарфоровые композиции «Граф Нулин» (1899), «Влюбленные» (1905) и др. Жил в Париже (с 1925 г.).

СОРИН Савелий Абрамович
(1878, Полоцк Витебской губернии — 1953, Нью-Йорк)

Живописец, график. Родился в семье небогатого еврейского портного и матери из секты молокан. Окончив Одесскую рисовальную школу с золотой медалью, получил право поступать в Императорскую школу без экзаменов и учился в ней с 1899 года, сначала у И. Творожникова и В. Савинского, а затем у И. Репина. В 1907 году за картину «Вдохновенная минута», изображающую актрису Элеонору Дузе в момент репетиции, получил звание художника и пенсионерство (финансирование поездки за границу), благодаря которому посетил Францию и Италию. В 1900–1910-е создавал живописные и графические портреты деятелей литературно-художественного мира и представителей знати: М. Горького (один из первых портретов писателя), Ф. И. Шаляпина, Т. П. Карсавиной в роли Сильфиды, кн. С. М. Волконского, кнг. О. К. Орловой, баронессы Ю. Т. Штейгель. Участвовал в выставках объединения «Мир искусства» (1913, 1915, 1917). С 1920 г. в Париже. В эмиграции продолжил серию портретов. Наиболее известная работа художника «Портрет Анны Павловой» была приобретена Люксембургским музеем Парижа. Принимал активное участие в выставках русских художников за рубежом, в частности, в выставке группы русских художников «Мир искусства» в 1927 году в Париже. Во время Второй мировой войны поселился в США, где прожил до конца жизни.

СТАБРОВСКИЙ Казимир Антонович
(1869, имение Крупляны Гродненской губернии (ныне Кореличский район Гродненской области) — 1929, Варшава)

Живописец, педагог, критик. Родился в семье шляхтича. Учился в Петербургской Академии художеств, затем в мастерской Ильи Репина, Академии Жюльена (Париж). После 1894-го года жил и работал на Гродненщине. Участвовал в художественных выставках в Петербурге, Париже, Мюнхене, Венеции. С 1902 г. член Общества польских художников «Штука» («Искусство»). Первый директор воссозданной в 1904 г. Варшавской школы изящных искусств. Одним из учеников был М. К. Чюрлёнис. Основал объединение художников «Sursum Corda» (1922). Создавал композиции фантастически-символического характера, пейзажи в стиле модерн, портреты. Большинство произведений погибло во время революции в России и восстания 1944 г. в Варшаве.

СТЕЛЛЕЦКИЙ Дмитрий Семенович
(1875, Брест-Литовск — 1947, Париж)

Скульптор, живописец, график, театральный художник. Родился в семье военного инженера. С 1896 г. учился на архитектурном отделении, с 1897-го — на скульптурном отделении Императорской Академии

художеств у Гуго Залемана и Владимира Беклемишева. В 1903 г. получил звание скульптора-художника. Посещал академию Р. Жюльена в Париже (1904). Писал маслом и темперой картины, стилизованные в духе иконописи и древнерусской миниатюры. Создавал скульптуры из раскрашенного гипса и дерева. Участвовал в выставках «Мира искусства» (1906, 1911–13, член с 1912 г.), выставках русского искусства за рубежом, в Осеннем салоне в Париже. Выполнял эскизы для театров Санкт-Петербурга (с 1908 г.), участвовал в оформлении оперы «Псковитянка» для «Русских сезонов» С. Дягилева (1909). В начале Первой мировой войны оказался в Париже. В Россию не вернулся. Продолжал писать стилизованные картины на русские сюжеты, работал над росписями православных храмов, эпизодически обращался к сценографии. Участвовал в выставках русских художников, в т.ч. группы «Мир искусства». Последние годы провел в старческом доме в Сент-Женевьев-де-Буа, где был похоронен на местном кладбище.

СУДЕЙКИН Сергей Юрьевич

(1882, Санкт-Петербург — 1946, Найак, США)

Живописец, график, театральный художник. Родился в семье подполковника Отдельного корпуса жандармов. В отроческом возрасте поступил в Московское училище живописи, ваяния и зодчества. В 1902 г. вместе с М. Ларионовым был исключен из училища, но впоследствии восстановился. В 1909 г. поступил в Императорскую Академию художеств, где учился в мастерской Д. Н. Кардовского.

В 1907 г. стал одним из организаторов объединения «Голубая роза», постоянным участником выставок и членом общества «Мир искусства». Сотрудничал с журналами «Весы», «Аполлон», «Сатирикон», «Новый сатирикон». Как театральный художник начал работу в антрепризе С. И. Мамонтова. В 1905 г. принял участие в первых экспериментальных режиссерских опытах В. Мейерхольда. Много работал в театрах Петербурга и Москвы. В 1911 г. стал одним из организаторов и художников артистического кабаре «Бродячая собака».

После революции эмигрировал из Советской России. В 1920 г. поселился во Франции. Сотрудничал с театром-кабаре «Летучая мышь» Н. Балиева, оформлял балеты для труппы Анны Павловой. В 1922 г. переехал в США. В последующие 20 лет успешно работал как театральный художник. В 1934–1935 гг. попробовал себя в кино, создав для Голливуда декорации к фильму «Воскресенье».

ЧИСТЯКОВ Павел Петрович

(1832, с. Пруды Тверской губернии (ныне Краснохолмский район Тверской области) –1919, г. Пушкин)

Художник и педагог, мастер исторической, жанровой и портретной живописи. Родился в семье крепостного крестьянина. В 1849 г. поступил в Императорскую Академию художеств, где его наставником стал профессор П. В. Басин. В период 1854–1858 гг. получил две малые и две большие серебряные медали академии за рисунки и этюды с натуры. В 1861 г. окончил курс академии с большой золотой медалью. Некоторое время был преподавателем в Петербургской рисовальной школе. С 1862 г. за границей; посетил Германию, работал в Париже и Риме. По возвращении в Петербург в 1870 г. получил звание академика. Посвятил себя главным образом преподавательской деятельности. Преподавал в Петербургской академии художеств. Его учениками были Л. Бакст, В. Васнецов, М. Врубель, В. Поленов, Ю. Пэн, И. Репин, В. Серов, В. Суриков.

ЧЮРЛЁНИС Микалоюс Константинас

(1875, м. Варена Виленской губернии — 1911, Пустельник Варшавской губернии)

Литовский художник и композитор. Родился в семье органиста. Учился в музыкальной школе князя Михаила Огинского в Плунге до 1892 г. В 1892–93 гг. играл в оркестре князя. При его поддержке учился в Варшавском музыкальном институте (1894–99). Написал симфоническую поэму «В лесу», которая стала первым литовским симфоническим произведением. Учился в Лейпцигской консерватории (1904–06). Обучался живописи в рисовальной школе Я. Каузика (1902–03) и художественном училище (1904–06) у К. Стабровского и Ф. Рущица в Варшаве. Впервые экспонировал свои работы в Варшаве в 1905 г.

В 1906 г. работы М. К. Чюрлёниса экспонировались на выставке учеников Варшавского художественного училища в Санкт-Петербурге. Один из инициаторов и участников первой выставки литовского изобразительного искусства в 1907 г. в Вильне (Вильнюсе). В 1908 г. в Петербурге М. К. Чюрлёнис принял участие в выставке «Салон». Вошел в круг художников, создавших объединение «Мир искусства». В январе и феврале следующего года на выставке этого объединения были представлены 125 картин Чюрлёниса. Творческое наследие составляет около 300 произведений живописи и графики в духе модерна и ар-нуво, сочетающих влияние символизма с элементами народного декоративно-прикладного искусства и стремление к синтезу искусств и поискам аналогий музыки и изобразительного искусства. Многие произведения утрачены, большинство сохранившихся находится в Каунасе, в Национальном художественном музее им. М. К. Чюрлёниса.

ШАГАЛ Марк

(1887, Витебск — 1985, Сен-Поль-де-Ванс, Франция)

Художник-живописец, график, сценограф, поэт. Один из самых известных представителей художественного авангарда XX века. Родился в семье приказчика. В 1906 г. учился изобразительному искусству в художественной школе Юделя Пэна в Витебске. В Петербурге занимался в Рисовальной школе Общества поощрения художеств, которую возглавлял Н. К. Рерих. В 1909–1910 гг. продолжил занятия у Л. С. Бакста в частной художественной школе Е. Н. Званцевой. В 1911 г. уехал в Париж, где вошел в круг художников и поэтов-авангардистов. Летом 1914 г. художник вернулся в Витебск. В сентябре 1915 г. уехал в Петроград и поступил на службу в Военно-промышленный комитет. После революции был назначен Народным комиссариатом просвещения уполномоченным по делам искусств в Витебской губернии. Создал в Витебске Народное художественное училище. В 1920 г. принимал участие в оформлении здания и постановок в Московском еврейском камерном театре. В 1922 г. вместе с семьей уехал в Литву, где в Каунасе прошла его выставка, затем в Германию. Осенью 1923 г. по приглашению Амбруаза Воллара семья Шагала уехала в Париж. В 1937 г. получил французское гражданство. В 1941 г. переезжает с семьей в Нью-Йорк. В 1947 г. вернулся во Францию. С 1960-х художник в основном занимался монументальными видами искусства — мозаикой, витражами, гобеленами, а также увлекался скульптурой и керамикой. До конца жизни в его творчестве прослеживались «витебские» мотивы.

BIOGRAPHIES OF ARTISTS

ANISFELD Boris (Ber) Israelevich
(1879, Beltsy, Bessarabia — 1993, Waterford, Connecticut, USA)

Russian and American stage designer, painter, graphic artist. Born into a family of an estate manager. Studied at the Odessa School of Art (1895–1900) and under Dmitry Kardovsky and Ilya Repin at the Higher School of Art, Imperial Academy of Arts (1901–09). Contributed to exhibitions (from 1903). Contributed to the exhibitions of the Salon d'Automne, Union of Russian Artists (1906–10), World of Art (1906, 1911–17) and the Jewish Society for the Encouragement of Artists (1915–19). Made a debut in the theatre in1907 having designed the sets for Hugo von Hofmannsthal's 'Marriage of Zobeide' (at V. F. Kommissarzhevskaya's theater, V. E. Meyerhold directing). In 1909–1911, worked for Sergei Diaghilev's Ballets Russes, executed the designs of Bakst and other artists. Worked as a set designer for many theatrical companies. Emigrated to the United States (1917). Collaborated with the Metropolitan Opera, and the Chicago Civic Opera (since 1921). Moved to Chicago in 1928 where taught at the Chicago Institute of Art (1928–58) and did easel painting.

ANTOKOLSKY Mark Matveevich
(1843, Vilnius — 1902, Bad Homburg vor der Höhe, Germany)

Sculptor, academician, professor of sculpture. Thanks to the request of Vilna governor- general's wife A. A. Nazimova, was admitted to the Academy of Arts, where he was allowed to attend a sculpture class. In 1864, was awarded a silver medal for the high relief "Jew-tailor"; in 1868 — a gold medal for the high relief "Stingy man". The Academy of Arts Council awarded student Mark Antokolsky with the highest award — the title of academician for the statue "Ivan the Terrible". In 1871, after graduating from the Academy, went to Rome and Paris. Was elected a corresponding member of the Paris Academy. In 1878, showed his new works at the World Exhibition in Paris and received his highest award and the Order of the French Legion of Honour. Was elected an honorary member of many western European academies: Vienna, Berlin, London, and others. Wrote articles on art, "Autobiography" and the novel "Ben-Isaac" (the chronicle of Jewish life). On the advice of M. Antokolsky, Leon Bakst continued studying the arts.

ASKNAZY Isaac Lvovich
(Drissa, Vitebsk province (now Verkhnedvinsk) — 1902, Moscow)

Painter of historical and Biblical scenes, teacher. Born into a wealthy Hasidic merchant family. From the age of fourteen, improved skills in the Imperial Academy of Arts in St. Petersburg. Mostly painted on topics of Biblical scenes taken from the Old and New Testaments. For his paintings was awarded Gold medals. During his stay in the Austrian capital Vienna, under the leadership of Hans Makart began to paint "The Executioner holding the head of John the Baptist", finished it in Rome.

Taught at the Imperial Academy of Arts, was the first mentor of Leon Bakst at the academy. His works are in the State Tretyakov Gallery, the National Art Museum of Belarus, in other collections.

BENOIS Alexander Nikolayevich
(1870, St Petersburg — 1960, Paris)

Graphic artist, painter, theatrical designer, art historian. Born into a family of Russian architect Nikolai Benois. Studied under brother Albert Benois, at the Imperial Academy of Arts (1887–88) and at the Faculty of Law, St Petersburg University (1890–94). Member of the World of Art (1899; founding member), Union of Russian Artists (1903) and the Salon d'Automne (1906). Contributed to the exhibitions of the Society of Russian Watercolourists (1891–96), Sergei Makovsky Salon (1909), International Exhibitions in Munich (1898), Rome (1911) and Malmö (1914) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906, 1910) and Berlin (1906).Designed for the Marinsky Theatre, Vera Komissarzhevskaya Theatre and the Starinny Theatre in St Petersburg, Moscow Arts Theatre, Sergei Diaghilev's Ballets Russes, Ida Rubinstein Ballet Company, Teatro Real de Madrid, Théâtre des Champs Elysées and Théâtre de l'Opéra in Paris. Curator of the Hermitage Picture Gallery (1918–26). Member of the Commission for the Protection of Monuments of Art and Antiques.Edited the Art Treasures of Russia magazine (1901–03).Emigrated to Paris (1926).

BENOIS Albert Nikolaevich
(1852, St. Petersburg — 1936, Paris)

Artist, architect, academician, teacher. Born into the family of the architect Nicholas Benois. Brother of Alexandre Nicolaevich Benois. Graduated from the 5th St. Petersburg Gymnasium. In 1871–1877, studied at the Imperial Academy of Arts in the architectural department. At the same time practised watercolours under the leadership of L. Premazzi. In 1876, was awarded a large medal and small gold medal for the program "University Project". In 1877, graduated from the Academy with the title of a class artist-architect of 1st degree. After graduating from the Imperial Academy of Arts, practised watercolour painting. In 1883–1885, travelled to Italy, France, and Spain to improve watercolours technique. In 1884, was awarded the title of academician. Was appointed a teacher of watercolours at the Imperial Academy of Arts; in the 1894–1905 — member of the board, from 1894 — a full member of the Academy. In 1880, became a founding member of the Circle of Russian Watercolourists (since 1887 — the Society of Russian Watercolourists); in the 1887–1897 — member of the Management Board, in the 1897–1918 — Honorary Member of the Society. Introduced Leon Bakst into the circle of the founders of the "World of Art". Since 1895, was a keeper of the Russian Museum of Emperor Alexander III. Since 1897, was an inspector for the artistic part of the Department of Commerce and Manufacture. From 1903, was a co-editor of the magazine "World of Art". In 1918, was appointed a head of the Museum of the Applied Arts of the Trade and Industry Commissariat, participated in the creation of the Museum of the nature of the northern coast of Neva Bay. In 1924, immigrated to Paris. Benois' works are kept in the State Russian Museum, the State Tretyakov Gallery and other collections.

BOBROVSKY Grigory Mikhailovich
(1873, Vitebsk — 1942, Leningrad)

Painter and teacher. In 1887–1893, was a seminarian at the Vitebsk seminary. In 1893, entered the Higher Art School of the Imperial Academy of Arts, where he was a pupil of Ilya Repin. Graduated from the School in 1900 with the title of an artist. In 1902–1904, taught at Kharkov school of drawing and painting. After returning in 1904 to St. Petersburg, taught at the Drawing School of the Society for the Encouragement of Arts. Participated in exhibitions since 1899. In 1901, was one of the founding members of the Artel of St. Petersburg artists. Exhibited his works at Moscow Association of Artists (1901–03), New Society of Artists (1909), "World of Art" (1910–11), the Union of Russian Artists (1912–17), a group of "Sixteen". Participated in exhibitions of Russian art in Munich, where was awarded small and large gold medals (1911, 1913), and in New York (1924). In 1916, Bobrovsky was awarded the title of an academician. In 1923, joined the Association of the Artists of Revolutionary Russia, participated in exhibitions in 1923, 1926, 1928. At the same time in the 1921–1929, taught at the Petrograd state free artistic and educational workshops, which transformed into the Higher Artistic and Technical Workshops, and then into the Higher Art and Technical Institute. Since 1932, was a member of the Leningrad Union of Artists. Participated in the largest Leningrad and All-Union exhibitions of the 1930s. Died in January / February 1942 from dystrophy in his workshop. His works are in the collections of the Russian Museum, Vologda and the Novosibirsk Regional Art Galleries, in the Astrakhan Art Gallery, the Museum of Fine Arts of the Republic of Karelia, in private collections in Russia and abroad.

BOGAYEVSKY Konstantin Fyodorovich
(1872, Theodosia — 1943, Theodosia)

Painter, graphic artist. Born into a family of a civil servant. Studied under A. Fessler and Hovhannes Aivazovsky in Theodosia (1880) and under Arkhip Kuindzhi at the Imperial Academy of Arts (1891–97).Contributed to exhibitions (from 1898). Contributed to the Spring Exhibitions of the Imperial Academy of Arts (1898–1905) and the exhibitions of the New Society of Artists (1905–10; founding, member), Fellowship of South Russian Artists (1906–10), Moscow Fellowship of Artists (1908–12), Union of Russian Artists (1908, 1911), World of Art (1911–15), Fire-Colour (1924–28), International Exhibitions in Munich (1903–05, 1907), Venice (1903, 1905, 1911, 1913, 1924), Brussels (1910), Rome (1911) and Malmö (1914) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906, 1910) and Berlin (1906).

CHAGALL Marc
(1887, Vitebsk — 1985, Saint Paul de Vence, France)

Painter, graphic artist, set designer, poet. One of the most famous representatives of the artistic avant-garde of the XX century. Born into a family of a manager. In 1906, studied fine art at Yudel Pan art school in Vitebsk. In St. Petersburg, studied at the Drawing School of the Society for the Encouragement of Arts, headed by Nicholas Roerich. In 1909–1911, continued his studies under Leon Bakst in a private E. N. Zvantseva Art school. In 1911, went to Paris, where he entered the circle of artists and poets of the avant-garde. In the summer 1914, returned to Vitebsk. In September 1915, went to Petrograd and entered the service of the Military-Industrial Committee. After the revolution, was appointed by the People's Commissariat of Education to be an authorized representative for art matters in Vitebsk province. Founded People's Art School in Vitebsk. In 1920, participated in the design of buildings and productions at the Moscow Jewish Chamber Theatre. In 1922, together with his family went to Lithuania, where held an exhibition in Kaunas, then to Germany. In autumn 1923, by the invitation of Ambroise Vollard, Chagall's family left for Paris. In 1937, received French citizenship. In 1941, moved with his family to New York. In 1947, returned to France. Since the 1960s, the artist was mainly engaged in the monumental arts — mosaics, stained glass, tapestries, and was fond of sculpture and ceramics. Until the end of life 'Vitebsk' motives could be traced in his work.

CHISTYAKOV Pavel Petrovich
(1832, vil. Prudy, Tver province (now Krasnokholmsky District, Tver Region) — 1919, Pushkin)

Artist and teacher, master of historical, genre and portrait painting. Born into a family of a serf. In 1849, he entered the Imperial Academy of Arts, where his tutor was Professor P. V. Basin. In 1854–1858, was awarded two small and two large silver medals of the Academy for drawings and sketches from nature. In 1861, graduated from the Academy with a gold medal. Some time was a professor at the St. Petersburg drawing school. Since 1862, was abroad: visited Germany, worked in Paris and Rome. On his return to St. Petersburg in 1870, received the title of academician. Devoted himself mainly to teaching. Taught at the St. Petersburg Academy of Arts. His pupils were Leon Bakst, V. Vasnetsov, M. Vrubel, V. Polenov, Y. Peng, I. Repin, V. Serov, and V. Surikov.

ČIURLIONIS Mikalojus Konstantinas
(1875, Varėna, Vilna province — 1911, Pustelnik, Warsaw Province)

Lithuanian painter and composer. Studied at the School of Music of Prince Michael Oginski in Plungė until 1892. In 1892–1893, played in the orchestra of the Prince. With the support of the Prince studied at the Warsaw Institute of Music (1894–99). Wrote the symphonic poem «In the Forest», which became the first Lithuanian symphonic work. Studied at the Leipzig Conservatory (1904–06). Studied painting at Y. Kauzik School of Drawing (1902–03) and under K. Stabrovsky and F. Ruszczyc at the Art School (1904–1906) in Warsaw. For the first time exhibited his works in Warsaw in 1905. In 1906, the works of M. K. Čiurlionis were shown at the exhibition of the Warsaw School of Art students in St. Petersburg.

One of the initiators and participants of the first exhibition of Lithuanian Fine Arts in 1907 in Vilna (Vilnius). In 1908, in St. Petersburg M. K. Čiurlionis participated in the exhibition «Salon». Entered the circle of the artists who

created the association «World of Art». In January and February of the following year, at the exhibition of the association presented 125 paintings.

The artistic heritage includes about 300 painting and graphic works in the style of Moderne and Art Nouveau, combining the influence of symbolism with elements of folk arts and crafts and a desire for synthesis of the arts, and the search for analogies of music and fine arts. Many works have been lost; the majority of survived works are preserved in Kaunas in the Art Museum named after M. K. Čiurlionis.

DOBUZHINSKY Mstislav Valerianovich
(1875, Novgorod — 1957, New York)

Graphic artist, painter, theatrical designer, landscapist, history painter, teacher. Born into a military family. Graduated from the St Petersburg University (1899). Studied at Lev Dmitriyev-Orenburgsky's school of painting in St Petersburg (1896–99) and the schools of Anton Ažbè and Simon Hollósy in Munich (1899–1901). Contributed to exhibitions (from 1902). Contributed to the exhibitions of the World of Art (1902–06; founding member, 1911–24), Union of Russian Artists (1904–10; member from 1904), Sergei Makovsky Salon (1909), International Secession in Rome (1914), the society of artists "Fire-Colour" (1924), International Exhibitions in Munich (1909), Brussels (1910), Rome (1911), Venice (1914, 1924), Malmö (1914) and Paris (1925) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906, 1910), Berlin (1906, 1922), Vienna (1908) and New York (1924). Worked for the Bugbear and Hell's Post satirical journals (1905–06), illustrated books (from the mid-1900s). Designed for theatres in St Petersburg and Moscow and Sergei Diaghilev's Ballets Russes (from 1907). Taught at Elizaveta Zvantseva's school of painting and drawing (1906–10), New Art Studio in St Petersburg (1911–17) and the State Free Art Studios/Higher Art and Technical Institute in Petrograd (1918–23). The first director of the Vitebsk Art School (1919). Emigrated (1924). Designed for theatres in Riga, Paris, Kaunas and New York (from 1925). Since 1929, Dobuzhinsky was the leading artist of Kaunas State Drama Theatre. Taught at the Kaunas School of Art (1929–30). From 1939, lived in the United States. Died in November 20, 1957 in New York.

GINZBURG Ilya Yakovlevich
(1859, Hrodna — 1939, Leningrad)

Sculptor. Born into a poor Jewish family. From 1870, studied at the studio of the sculptor M. Antokolsky in St. Petersburg. With the support of the teacher, in 1878 entered the sculpture department of Petersburg Academy of Arts, where he studied under A. von Bock, H. Laveretsky, I. Podozerov, at the same time was engaged in the Drawing School of the Society for the Encouragement of Arts (1878–1886). Created bronze genre figurines, sculptural portraits of figures of Russian culture. In 1910, performed the first monumental project — a monument to Nikolai Gogol in the village of Sorochitsy, Poltava province. In 1911, received the title of academician, in 1918 — professor. From 1921 until 1925, taught at the Petrograd State Free Studios (Vkhutein). In 1921–1923, the dean of the sculpture faculty of the Higher Art and Technical Studios. Created monuments of I. Aivazovsky in Feodosia, A. Pushkin in Ekaterinoslav, G. Plekhanov, and D. Mendeleyev in Leningrad.

GOLOVIN Alexander Yakovlevich
(1863, Moscow — 1930, DetskoeSelo, Leningrad Region)

Theatrical designer, painter, graphic artist. Born into a family where everybody loved theater, music, literature. Studied under Illarion Pryanishnikov and Vasily Polenov at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1881–89) and at the Académie de Filippo Colarossi (1889) and Académie Witti (1897) in Paris. Academician (1912).Member of the World of Art (1902) and the Union of Russian Artists (1903). Contributed to the exhibitions of the Society of Travelling Art Exhibitions (1893, 1894), Moscow Fellowship of Artists (1894, 1901–02), World of Art (1899–1903, 1906, 1911–12,1924), Union of Russian Artists (1903–09, 1916), New Society of Artists (1907, 1908), Exposition Universelle in Paris (1900; gold and silver medals) and Brussels (1910), Esposizione Internazionale in Venice (1907) and Rome (1911) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906) and Berlin (1906). Designed for the Bolshoi Theatre and Moscow Arts Theatre in Moscow, Mariinsky and Alexandrinsky Theatres in St Petersburg and Sergei Diaghilev's Saisons Russes (1908, 1910). People's Artist of Russia (1928).

KOROVIN Konstantin Alexeyevich
(1861, Moscow — 1939, Paris)

Painter, theatrical designer, teacher, landscapist, portraitist, painter of genre scenes and still-lifes. Born into a wealthy merchant family. Studied under Alexei Savrasov and Vasily Polenov at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1875–86) and at the Imperial Academy of Arts (1882).Academician of painting (1904). Member of the Sawa Mamontov art circle (1885). Contributed to exhibitions (from 1878). Contributed to the exhibitions of the Society of Travelling Art Exhibitions (1889–99), Moscow Fellowship of Artists (1894–1907), Exhibition of Russian and Finnish Artists (1898), World of Art (1899–1906, 1921, 1922; member from 1900), Modern Art (1903), Union of Russian Artists (1903–23; founding member), Exhibition of Historical Russian Portraits at the Tauride Palace in St Petersburg (1905), World Exhibitions in Chicago (1893) and Paris (1900; two gold medals), International Exhibitions in Munich (1898, 1913), Vienna (1902), Venice (1907), Rome (1911) and Malmö (1914) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906, 1921), Berlin (1906, 1922) and New York (1924). Designed for theatres in Moscow and St Petersburg (from 1885), head designer of the Imperial Theatres in Moscow (1910–19). Designed architectural projects and painting panels for the Pan-Russian Exhibition in Nizhny Novgorod (1896) and the Exposition Universelle in Paris (1900). Taught at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1901–18) and the State Free Art Studios (1918–19). Emigrated (1922).Lived in Paris (1923–39). Designed for theatres in Paris and other cities. Wrote memoirs (1929).

KUZNETSOV Nikolai Dmitriyevich
(1850, Stepanovka manor, Odessa district, Kherson Governorate —
1929, Sarajevo, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes)

Painter, portraitist. Born into a family of large landowner. Took lessons from the artist F. F. Malman in Odessa. In 1876–1879, studied at the Imperial Academy of Arts under P. Chistyakov. Travelled to Europe. Met with S. I. Mamontov and the artists of the Abramtsevo circle. Painted scenes of peasant life and rural landscapes. Painted portraits of I. Repin, V. Polenov, V. Vasnetsov, P. Tchaikovsky, A. Benois, F. Chaliapin and others. Began to exhibit his works in 1881 at the events of the Society for Traveling Art Exhibitions. In 1897, was appointed professor — head of a battle painting studio of the Imperial Academy of Arts. Founded own art gallery in Odessa. Immigrated in 1920. Lived in Paris, then moved to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (the Kingdom of SHS). Gave lessons to the wife of King Alexander. Painted made-to-order portraits. Participated in exhibitions of Russian artists in New York, Belgrade, at the Paris Salon d'Automne.

KUZNETSOV Pavel Varfolomeyevich
(1878, Saratov — 1968, Moscow)

Painter. Born into a family of an iconographer. Studied at the Studio of painting and drawing, then in the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture under A. E. Arkhipov, K. A. Korovin, and V. A. Serov. In 1902, became friends with V. Bryusov and the symbolists. Collaborated with the magazines of symbolist trends: "Art" and "Golden Fleece". Participated in the exhibitions of the "World of Art" (1911, 1912, 1916). Took an active part in shaping the artistic association "Blue Rose". In 1906, at the invitation of Sergei Diaghilev he was in Paris, where he attended private art studios. His works were presented at the exhibition of Russian art. Was elected a life member of the Salon d'Automne. Made creative journeys in the Volga steppes (1911–1912) and Central Asia (1912–1913). During the revolution, took part in the publication of the magazine "The path of liberation." Conducted teaching work; headed the section of painting at the Department of Fine Arts at Narkompros (1919–1924). Taught at Vkhutemas (Higher Art and Technical Studios), Moscow Institute of Fine Arts and other institutions. Actively worked in the genre of landscape and still life.

Honoured Artist of the RSFSR (1928).

KUSTODIEV Boris Mikhailovich
(1878, Astrachan — 1927, Leningrad)

Painter. Born into a family of a professor of philosophy and literature history. Studied under Ilya Repin at the Higher School of Art, Imperial Academy of Arts (1896–1903) and worked at Émile-René Ménard's studio in Paris

(1904). Fellow of the Imperial Academy of Arts in France and Spain (1904–08). Academician of painting (1909). Contributed to exhibitions (from 1896). Contributed to the exhibitions of the New Society of Artists (1904–08; founding member), Exhibition of Historical Russian Portraits at the Tauride Palace in St Petersburg (1905), Union of Russian Artists (1906–10; member from 1907), Sergei Makovsky Salon (1909), World of Art (1910–24; founding member), Association of Artists of Revolutionary Russia (1923, 1925), International Exhibitions in Munich (1901, gold medal; 1909), Venice (1907, 1924), Brussels (1910), Malmö (1914, gold medal), Pittsburgh (1925) and Paris (1925) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906), Berlin (1906, 1922) and Vienna (1908). Designed for theatres in Moscow and St Petersburg (from 1911).

LANCERAY (Lanseré) Yevgeny Yevgenievich
(1875, Pavlovsk — 1946, Moscow)

Painter, graphic artist, monumentalist, book, theatrical and cinema designer.Studied under Jan Ciagliński at the School of Drawing, Society for the Encouragement of the Arts (1892–95), Académie de Filippo Colarossi (1895–96), Académie Rodolphe Julian and the studios of Jean-Paul Laurens and Jean-Joseph-Benjamin Constant in Paris (1896–98). Contributed to the Exhibition of Russian and Finnish Artists (1898) and the exhibitions of the World of Art (1898–1903; founding member in 1910; chairman 1915–16), 36 Artists (1902) and the Union of Russian Artists (1903–10). Collaborated with the World of Art magazine (1898–1904).Academician (1912), full member of the Imperial Academy of Arts (1916).

LEVITAN Isaac Ilich
(1860, Kibarty, Suvalki Province — 1900, Moscow)

Painter, teacher, landscapist. Born into an impoverished educated family. Studied under Alexei Savrasov and Vasily Polenov at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1873–85). Academician of painting (1898). Contributed to exhibitions (from 1880). Contributed to the exhibitions of the Society of Travelling Art Exhibitions (1884–1900; member from 1891), Periodical Exhibitions of the Moscow Society of Lovers of the Arts (1897–1900), Fellowship of South Russian Artists (1892), Moscow Fellowship of Artists (1893), Munich Sezession (1896, 1898, 1899; member from 1897), Exhibition of Russian and Finnish Artists (1898), Union Artistique Russie-France in Moscow (1898), World of Art (1899, 1900), Pan-Russian Exhibition in Nizhny Novgorod (1896), International Exhibitions in Munich (1896, 1898) and the World Exhibitions in Chicago (1893) and Paris (1900). At the end of 1889 — beginning of 1890, for the first time Levitan travelled to Western Europe, visiting France and Italy. His pictures "March", "Golden Autumn", " Water lilies" and other were purchased by philanthropist and art collector Pavel Tretyakov. Taught at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1898–1900).

MAKOVSKY Konstantin Egorovich
(1839, Moscow — 1915, Saint Petersburg)

Artist. Born into the family of Russian amateur artist Yegor Ivanovich Makovsky. Brother of artist Vladimir Makovsky. In 1851, entered the Moscow School of Painting and Sculpture, where studied under M. I. Scotti, A. N. Mokritsky and S. K. Zaryanko. In 1858, entered the Imperial Academy of Arts in St. Petersburg. In 1863, along with 13 other students was selected to participate in the competition for a Gold medal of the Academy, refused to paint on a topic from Norse mythology, and left the Academy without a diploma. In 1870, became a founding member of the Society for Travelling Art Exhibitions. In the 1880s, became a fashionable author of portraits and historical paintings, in particular devoted to the East. At the World Exhibition in Paris in 1889, received a Gold medal for the paintings "Death of Ivan the Terrible", "Judgement of Paris", and "Demon and Tamara". Makovsky was one of the most highly valued and highly paid Russian artists of the time. In 1915, was involved in the establishment of the Society for the revival of artistic Russia. Had a great influence on the creative work of L. Bakst.

MALYAVIN Philipp Andreyevich
(1869, Kazanki, Samara Province — 1940, Nice, France)

Painter, draughtsman. Born into a large family of state peasants. Studied under Ilya Repin at the Higher School of Art, Imperial Academy of Arts (1892–99).Academician of painting (1906).Contributed to exhibitions (from

1895). Contributed to the exhibitions of the Society of Travelling Art Exhibitions (1895), periodic exhibitions of the Moscow Society of Lovers of the Arts (1895–96), Spring Exhibitions of the Imperial Academy of Arts (1899), World of Art (1899–1906, 1911, 1921, 1922), 36 Artists (1901), Union of Russian Artists (1903–06, 1910–12, 1916, 1922, 1923) and the Exposition Universelle in Paris (1900, major gold medal). Taught at the State Free Art Studios in Ryazan (1919–20). Emigrated (1922).

MASHKOV Ilya Ivanovich
(1881, Mikhailovskaya-on-Don, (now Uryupinsk district of Volgograd region) — 1944, Moscow)

Artist. In the 1900–1905 and 1907–1910, studied at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture under artists Valentin Serov, Konstantin Korovin, Apollinary Vasnetsov. While studying, stood out by eccentric character and a taste for hyperbole. In 1909, travelled to Western Europe, Turkey and Egypt. In 1911, together with Pyotr Konchalovsky creates association "Jack of Diamonds". Was also a member of the "World of Art" (from 1916). After the October Revolution, taught drawing and read lectures at the military school. In 1918, was elected a member of the board formed to organize the Department of Fine Arts at the People's Commissariat of Education. In 1924, the artist's works were exhibited in America. Member of the Society "Moscow painters" (1925). In the period of 1924–1928, Member of the Association of Artists of Revolutionary Russia, Honoured Artist of the RSFSR (1928).

NESTEROV Mikhail Vasilyevich
(1862, Ufa — 1942, Moscow)

Painter, muralist, book illustrator. Was born into an intellectual family of merchants with a religious and patriarchal way of life. Studied at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1877–81 and 1884–1886) under Vasily Perov, Alexei Savrasov, and Illarion Pryanishnikov; at the Imperial Academy of Arts (1881–84) under Pavel Chistyakov.

Academician (1898), full member of the Imperial Academy of Arts (1910). Painted genre paintings in the spirit of Peredvizhniki (The Wanderers). Later, turned to spiritual, religious, and ethical topics. Member of the Society for Travelling Art Exhibitions (1896). Participated in the exhibition of Russian and Finnish artists (1898), and the exhibitions of the "World of Art" (1899–1901). Founding member of the Union of Russian Artists (1903). In painting began to show the features of the "modern" and symbolism. Worked on the paintings of the Orthodox Cathedrals in Kiev, St. Petersburg, and Moscow. In Soviet times, worked mainly as a portraitist.

Honoured Artist of the RSFSR (1942).

ORDA Napoleon
(1807 Worocewicze estate (now Ivanovo district, Brest region) — 1883, Warsaw)

Artist, composer. Born into a szlachta family. Finished Śvisłač gymnasium (1823); studied for three years at Vilna University, from which he was expelled for his involvement in the activities of the student society "Zorzanie". For the participation in the uprising of 1830–31 was under strict police surveillance. Immigrated to Paris. Improved the skill of playing the piano under F. Chopin; received his artistic education in the studio of Pierre Gerard. In 1856, after the amnesty returned to his homeland. Began a large-scale project — "Album of Polish Historical Landscapes". Completed about 1,500 drawings from nature (over 200 in Belarus). On their basis in the 1873–1883 graphic artist A. Misurowicz created and published 260 graphic sheets in 8 series in Warsaw. The original works are kept in the National Museum in Krakow.

OSTROUMOVA-LEBEDEVA Anna Petrovna
(1871, St Petersburg — 1955, Leningrad)

Painter, graphic artist, watercolourist, engraver. The daughter of a senator, privy councillor Pyotr Ivanovich Ostroumov and Maria Klimentevna Chekhovich. Studied at the Baron Stieglitz Central School of Technical Drawing in St Petersburg (1889–91), under Ilya Repin and Vasily Mathé at the Higher School of Art, Imperial Academy of Arts (1892–1900) and at James Abbott McNeill Whistler's studio in Paris (1898–99). Member of the World of

Art (1900, 1910; founding member). Contributed to the exhibitions of the World of Art (1900–03, 1906, 1911–18, 1922, 1924). In 1901, created a series of prints for the magazine "World of Art" (№ 1 for 1902). In 1905, married a chemist S. V. Lebedev, who first synthesized rubber on an industrial scale. In 1918–1922, taught at the Higher Institute of photography and photographic technique. In 1934–1935, taught at the Russian Academy of Arts. During World War II, worked in besieged Leningrad, creating a series of shrill graphic images of the city. Since1946, People's Artist of the RSFSR; in 1949 became Member of the USSR Academy of Arts.

PETROV–VODKIN Kuzma Sergeyevich
(1878, Khvalynsk (Saratov Province) — 1939, Leningrad)

Painter, graphic artist, art theorist, writer, and teacher. Born into a family of a shoemaker. Studied at the Baron Stieglitz Central School of Technical Drawing in St Petersburg (1895–97), under Abram Arkhipov and Valentin Serov at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1897–1905), Anton Ažbè's school in Munich and private academies in Paris (1906–08). Taught at Elizaveta Zvantseva's school of painting and drawing in St Petersburg (1910–l5) and the Academy of Arts in Petrograd/Leningrad (1918–39). Contributed to the exhibitions of the World of Art (1911–24), Four Arts (1925–29) and numerous one-man shows in Russia and abroad. Formulated the trichrome principle, which regarded the three primary colours as the main tones and all others as derivatives of them. Honored Artist of the RSFSR (1930). Worked as a graphic artist and stage designer, started in the theater of Nezlobin in 1913. Designed the plays "The Maid of Orleans" by Schiller (1913), "The Diary of Satan" by Andreev (1923, Leningrad Drama Theatre after A. Pushkin), "The Marriage of Figaro" by Beaumarchais (1935, Leningrad Drama Theatre after A. Pushkin). Was also engaged in literary work, writing stories, novels, plays and essays. Wrote theoretical articles, was engaged in teaching.

REPIN Ilya Yefimovich
(1844, Chuguyev –1930, Kuokkala, Finland)

Painter, master of portrait, historical and genre scenes. The son of a soldier, in his youth worked as an icon painter. Studied at the Drawing School under the direction of I. N. Kramskoy; continued his studies at the St. Petersburg Academy of Arts. In 1876, for the picture "Sadko" was awarded the title of academician. In 1877, joined the Association of the Wanderers. Taught at the school-studio of the famous patron Tenisheva. Was a professor — head of the workshop (1894–1907) and then a rector (1898–99) of the Academy of Arts. Among his pupils were Igor Grabar, Elizaveta Zvantseva, Philip Malyavin, Dmitry Kardovsky, Boris Kustodiev, Anna Ostroumova-Lebedeva, Dmitry Shcherbinovsky, Ivan Bilibin, and Nikolai Feshin. Repin was a direct mentor of artist Valentin Serov. From the very beginning of his career, from the 1870s, Repin was one of the key figures of Russian realism. The heyday of his creativity took place in the 1880s. Created a gallery of portraits of his contemporaries, worked as a historical painter and master of genre scenes. Spent the last 30 years of his life in Finland, in his estate Penates in Kuokkala. In later years, turned to biblical subjects. In Kuokkala the artist wrote his memoirs, a number of his essays entered in a book of memoirs "Distant relatives".

ROERICH Nicholas (Nikolai Konstantinovich)
(1874, St Petersburg — 1947, Kullu, India)

Painter, graphic artist, theatrical designer, philosopher, scientist, writer, public figure. Father of the future artist was a well-known notary — Konstantin Roerich. Studied under Arkhip Kuindzhi at the Higher School of Art, Imperial Academy of Arts (1893–97), Faculty of Law, St Petersburg University (1893–98); and Fernand Cormon and Pierre Puvis de Chavannes' studio in Paris (1900–01). Academician of painting (1909). Contributed to exhibitions (from 1895). Contributed to the exhibitions of the World of Art (1902, 1903, 1911–17; founding member 1910; chairman 1910–13), Union of Russian Artists (1903–10; member from 1903), Salon d'Automne (1906, 1907; member from 1906), Exposition Universelle in Paris (1900), World Exhibition in St Louis (1904), International Exhibitions in Munich (1909), Rome (1911, 1914) and Malmö (1914) and the Exhibitions of Russian Art in Paris (1906–08), Berlin (1906) and Vienna (1908). Director of the School of Drawing, Society for the Encouragement of the Arts (1906–16). Designed for theatres in Moscow and St Petersburg and Sergei Diaghilev's Ballets Russes (from 1907). In 1913, in Paris was the premiere of F. Stravinsky's "Rite of Spring", where Roerich appeared to be

not only a set designer, but also the author of the idea. Emigrated (1918). In the the early 1920s, maintained an active artistic and educational activities with the United States. Settled in Kullu in India (1928). During the Second World War, arranged exhibitions and sales of his paintings. Directed the proceeds in favour of the Red Army.

ROMM Alexander Georgievich
(1886, St. Petersburg — 1952, Bakhchysarai)

Art critic, translator, and artist. Born into a family of a well-known surgeon. Since 1908, studied painting at the private Art school of E. Zvantseva at the same time from L. Bakst and M. Dobuzhinsky. In 1909, met and became friends with M. Chagall. In 1913–1914, lived in Italy. In 1915–1917, was on the Turkish front as a translator. In 1918, Chagall invited A. Romm to Vitebsk. Worked at the Fine Arts sub-department of the provincial department of education; taught art history at the People's Art School; was a head of the Fine Arts sub-department, then a chairman of the Commission for the Protection of ancient monuments and works of art at the provincial department of education. In 1922–1924, was the head of the 7th Proletarian Museum named after A. Lunacharsky; in 1924–1930, an advisor at the Central Committee of the Education Workers' Union. During the war in the evacuation, was in charge of an art gallery in the city of Frunze. An author of art books and articles. After the war, lived in Bakhchysarai.

RUSZCZYC Ferdinand
(1870, Bahdanaŭ, Ashmyany county, Vilna province (now vil. Bahdanava, Valozhyn district, Minsk region) — 1936, ibid.)

Painter, graphic artist, set designer, and teacher. Born into a family of a retired captain, the owner of a szlachta estate. Studied at the Minsk gymnasium, at the insistence of his father — at the Law faculty of St. Petersburg University. In 1890, entered the Imperial Academy of Arts, where he studied under Ivan Shishkin, then under Arkhip Kuindzhi. Pavel Tretyakov acquired one of his graduation works — the painting "Spring". After completing his studies, Ruszczyc returned home. Wrote a series of paintings and sketches. His painting "Earth" was included in the exposition of the World Exhibition in Paris (1900). Began to actively participate in the exhibitions of the "World of Art" (1899, 1901,1902). Founded in Vilna a Polish art magazine "Tygodnik Wilenski" — an analogue of St. Petersburg "World of Art". Professor of the Warsaw School of Fine Arts (1904–07, the Krakow Academy of Fine Arts (1907–08), the Fine Arts Department of Vilna University (1919–32). In 1921, organized the first official exhibition of Polish artists at the Grand Palais in Paris, for which he was awarded the Order of the Legion of Honour.

SAPUNOV Nikolai Nikolayevich
(1880, Moscow — 1912, Terioki (near St Petersburg))

Painter, theatrical designer. Born into a family of a candle factory owner. Studied at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture (1896–1901) and the Higher School of Art, Imperial Academy of Arts (1904–10). Contributed to the exhibitions of the World of Art (1902, 1906, 1911–13), Blue Rose (1907) and the Union of Russian Artists (1907). Painted the sets designed by Alexander Golovin for Igor Stravinsky's ballet L`Oiseau de feu, staged by Sergei Diaghilev's Ballets Russes (1910). Planned to collaborate with Diaghilev in Paris (1912). Fruitfully collaborated with the Moscow and St. Petersburg theaters (of Vera Komissarzhevskaya, K. N. Nezlobin), with the Theatre-studio at Povarskaya, the House of interludes.

SEMIRADSKY Henry Ippolitovich (Siemiradzki Henryk Hektor)
(1843, New Belgorod (later Pechenegi), Kharkov province — 1902, Strzałkowo, Piotrokov province, Poland)

Artist, one of the largest representatives of the late academism. The family of Semiradsky was mentioned in archival documents from the XVII century. G. Semiradsky's ancestors settled in the Belarusian town of Navahrudak. Semiradsky studied in Kharkov and St. Petersburg, but most of active creative life spent in Rome. Was mostly famous for his monumental canvases depicting scenes from the history of ancient Greece and Rome; also worked successfully in the genre of chamber idyll, landscape and portrait. Was engaged in the design of theatres and

private interiors. Academician and professor at the Imperial Academy of Arts, Academy of Art in Berlin, Stockholm, Rome, Turin. Corresponding member of the French Academy of Fine Arts. His works are in museums in Poland, Ukraine, Belarus, Latvia, as well as in private collections in other European countries. G. Siemiradzki had a great influence on the work of L. Bakst.

SEREBRYAKOVA Zinaida Evgenievna
(1884, vil. Neskuchnoe, Kursk province — 1967, Paris)

Painter, graphic artist. Belonged to the artistic dynasty Benois — Lanceray: the daughter of the sculptor E. A. Lanceray, niece of the artist and art historian A. Benois. Studied at M. K. Tenisheva School under Ilya Repin; in 1903–1905, studied in the private studio of O. E. Braz. Lived in Paris for two years, where she attended the Academy of the "Grande Chaumiere." In 1910, took part in the exhibition "Modern portrait of a woman", organized by the magazine "Apollo". Her works were exhibited by the Union of Russian Artists and the "World of Art". In 1915, received an order for a monumental mural for the Kazan railway station in Moscow. In 1924, immigrated to France and settled in Paris. Painted a portrait of S. Prokofiev, K. A. Somov; was engaged in interior design. Organized a series of solo exhibitions, participated in exhibitions of Russian artists-emigrants in the 1920–1930s. In 1961, was one of the exhibitors at ' The Benois family" exhibition in London.

SEROV Valentin Aleksandrovich
(1865, St. Petersburg — 1911, Moscow)

Painter, draftsman, stage designer. World-famous painter was born in the family of famous composer A. N. Serov. First drawing skills received from the Munich artist K. Kepping. Later took private lessons with Ilya Repin. In 1880, entered the Imperial Academy of Arts, where he studied under Pavel Chistyakov. In 1885, received a small silver medal for the sketch from nature and in the same year left the academy. Two years later, wrote the famous "Girl with Peaches and, in 1888, "Girl in the Sunlight" — paintings which opened an impressionistic period in Russian painting.

In 1903, was elected a member of the Academy of Arts. Two years later came out of its membership in protest against the shooting of demonstrators on January 9, 1905.

Since the early 90-s of the XIX century, the main genre of the artist was a portrait. The favourite artist's models were actors, artists, writers, and people close to him: K. A. Korovin, I. I. Levitan, N. A. Rimsky-Korsakov, F. I. Chaliapin, M. N. Yermolov, Ida Rubinstein, and many others. Often turned to stories on historical themes: "Departure of Peter II and Princess Elizaveta Petrovna on hunting", "Peter I". In 1897–1907, taught at the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture. Was a member of the Society for Travelling Art Exhibitions, but, having broken with the Wanderers, became a regular exhibitor and member of the "World of Art". Worked in the theatre. By request of S. Diaghilev in 1909, made a drawing of posters for ballet performances of "Saison Russe" in Paris, depicting Anna Pavlova as Sylphide, and in 1911 designed the curtain for the ballet "Scheherazade" by Rimsky-Korsakov.

SOMOV Konstantin Andreyevich
(1869, St Petersburg — 1939, Paris)

Painter, graphic artist, portraitist, landscapist, one of the founders of the society and the magazine "World of Art". The son of scientist and art historian A. I. Somov. Studied at Ilya Repin's studio (from 1894) at the Imperial Academy of Arts (1888–97) and the Académie de Filippo Colarossi in Paris (1898). Academician (1914). In 1918, became a professor at the Petrograd state free artistic training workshops; worked at E. Zvantseva school. In 1919, held a commemorative personal exhibition the Tretyakov Gallery. Member of the Munich and Berlin Sezessions (1898), World of Art (1899), Union of Russian Artists (1903) and the Salon d'Automne (1906). Contributed to the exhibitions of the Society of Russian Watercolourists (1894–95), Exhibition of Russian and Finnish Artists (1898), Sezession (Munich, Berlin and Vienna), International Exhibitions in Venice and Rome, Exhibitions of Russian Art in Paris, New York and Brussels and numerous one-man shows. Drew for the Golden Fleece and Art Treasures of Russia magazines. Along with landscape and portrait painting and drawing, worked in the field of small plastic

arts, created exquisite porcelain composition "Count Nulin" (1899), "Lovers" (1905) and others. Lived in Paris (from 1925).

SORIN Savely Abramovich
(1878, Polotsk, Vitebsk province — 1953, New York)

Painter, graphic artist. Born into a poor Jewish family. His father was a tailor and his mother was from the sect of Molokans. After graduating from Odessa drawing school with a gold medal, he received the right to enrol into the Imperial school without exams, where he studied since 1899, first under I. Tvorozhnikov and V. Savinsky, and then under I. Repin. In 1907, for the painting "Inspirational minute", depicting the actress Eleonora Duse at a rehearsal, received the title of the artist and pensionerstvo (funded trips abroad), thanks to which visited France and Italy. In 1900–1910, created paintings and graphic portraits of the workers of literary and artistic world, and members of the nobility: M. Gorky (one of the first portraits of the writer), F. I. Chaliapin, T. P. Karsavina as Sylphide, prince S. M. Volkonsky, princess O. K. Orlova, baroness Y. T. Shteygel. Participated in exhibitions of the "World of Art" (1913, 1915, 1917). Since 1920, lived in Paris. In emigration continued a series of portraits. The most famous artist's work "Portrait of Anna Pavlova" was purchased by the Luxembourg Museum in Paris. Took an active part in exhibitions of Russian artists abroad, in particular in the group exhibition of Russian artists "World of Art" in 1927 in Paris. During World War II, settled in the United States, where he lived until his death.

STABROWSKI Kazimir (Kazimierz)
(1869, Kruplyany, Hrodna province (now Karelichy district, Hrodna region) — 1929, Warsaw)

Painter, teacher, critic. Born into a szlachta family. Studied at the Imperial Academy of Arts in St. Petersburg, then in the studio of Ilya Repin; Académie Julian (Paris). After 1894, lived and worked in Hrodna region. Participated in art exhibitions in St. Petersburg, Paris, Munich, Venice. Since 1902, member of the Society of Polish Artists "Sztuka" ("Art"). In 1904, the first director of the restored School of Fine Arts in Warsaw. One of his students was M. Čiurlionis.

Founded the Association of Artists "Sursum Corda" (1922). Created compositions of fantastic-symbolic nature, landscapes in the style of Art Nouveau, portraits.

Most of his works were destroyed during the Russian Revolution and the uprising of 1944 in Warsaw.

STELLETSKY Dmitry Semyonovich
(1875 Brest-Litovsk — 1947, Paris)

Sculptor, painter, graphic artist, and theatrical designer. Born into a family of a military engineer. Since 1896, studied at the architectural department; since 1897, at the sculpture department of the Imperial Academy of Arts under Hugo Saleman and Vladimir Beklemishev. In 1903, received the title of sculptor-artist. Attended the Académie Julian in Paris (1904). Painted in oil and tempera in the spirit of old Russian icon painting and miniatures. Created sculptures of painted plaster and wood. Participated in the exhibitions of the "World of Art" (1906, 1911–13, member since 1912); exhibitions of Russian art abroad; Salon d'Automne in Paris. Performed sketches for the theatres of St. Petersburg (1908), participated in the design of the opera "The Maid of Pskov" for the Diaghilev's Saison Russe (1909). At the beginning of World War I, was in Paris. Did not return to Russia. Kept writing stylized paintings on Russian subjects, worked on paintings of Orthodox churches, occasionally turned to scenography. Participated in exhibitions of Russian artists, including "World of Art". Last years spent at the home for the elderly in Sainte-Genevieve-des-Bois; was buried in the local cemetery.

SUDEIKIN Sergey Yurievich
(1882, St. Petersburg — 1946, Nyack, New York, United States)

Painter, graphic artist, theatre artist. Born into a family of a Lieutenant Colonel of Separate Corps of Gendarmes. In adolescence entered the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture. In 1902, together with M. Larionov was expelled from the school, but later re-admitted. In 1909, entered the Imperial Academy of Arts, where he studied in the studio of D. N. Kardovsky. In 1907, became one of the organizers of the association "Blue

Rose", a permanent participant of exhibitions and a member of the society "World of Art". Collaborated with the magazines "Libra," "Apollo" "Satyricon", "New Satyricon". As a theatre artist began his work in the entreprise of S. I. Mamontov. In 1905, took part in the first directing experiments of V. Meyerhold. Worked in the theatres of St. Petersburg and Moscow. In 1911, became one of the organizers and artists in the artistic cabaret "Stray Dog".

After the revolution, emigrated from Soviet Russia. In 1920, settled in France. Collaborated with the theatre-cabaret "Die Fledermaus" of N. Baliev; designed ballets for the company of Anna Pavlova. In 1922, moved to the United States. In the next 20 years, had successful experience as a theatre artist. In 1934–1935, tried his hand at cinema, creating the scenery for the Hollywood film "Sunday".

VOLOSHIN Maximilian Alexandrovich

(1877, Kiev — 1932, Koktebel, Crimea)

Poet, translator, landscape painter, art and literary critic. Spent early childhood in Taganrog and Sevastopol. From 1897 to 1899, studied at Moscow University, was expelled "for taking part in the riots" with the right of re-admittance, but did not continue his education and educated himself. In the1900s, travelled a lot, worked in the libraries of Europe, and attended lectures at the Sorbonne. In Paris, took drawing lessons and engravings from the artist E. Kruglikova. In early 1903, returned to Moscow, where he entered the circle of Russian Symbolists and began to be actively published. In 1907, moved to Koktebel. Since 1910, worked on monographic articles about the artists; defended the art groups "Jack of Diamonds" and "Donkey's Tail". In 1910 in Moscow, his first book "Poems. 1900–1910" was published. In 1914, published a book of selected articles on the culture — "Faces of Art"; in 1915 — a book of poems about the horror of war "Anno mundi ardentis 1915" ("In the year of the flaming world 1915"). At that time, paid more attention to painting, painted watercolour landscapes of the Crimea, exhibited his works at the exhibitions of the "World of Art". In summer 1914, being fascinated by the ideas of anthroposophy, together with like-minded people began to build First Goetheanum (a cultural centre, founded by R. Steiner, Anthroposophical Society) in Dornach (Switzerland). After the revolution, settled in Koktebel. Created a series of watercolours entitled "Koktebel Suite". In 1924, in his house in Koktebel organized a free House of creativity (later — Art House of Literary Fund of the USSR).

VRUBEL Mikhail Alexandrovich

(1856, Omsk — 1910, St. Petersburg)

Painter, graphic artist, sculptor, stage designer. Born into a family of a professional military man. Studied at the Drawing School of the Society for the Encouragement of Arts. After graduating from the gymnasium, entered the law faculty of St. Petersburg University, from which he graduated with a gold medal. In 1880, was admitted to the Imperial Academy of Arts, where he studied in the class of Pavel Chistyakov. After graduation, went to Kiev. Painted Cyril Church and participated in the creation of interior decoration of St. Vladimir's Cathedral. In 1890, moved to Moscow. In 1894, was commissioned to design the mansion of S. T. Morozov. Created costumes and scenery for productions of Russian private opera of S. I. Mamontov. Was in a circle of artists association "World of Art".

ZHUKOVSKY Stanislav Yulianovich

(1873/1875, vil. Yandrykhoŭcy, Hrodna province — 1944, Pruszkow, near Warsaw)

Painter, landscape artist. Born in a family of an aristocrat, deprived of possessions and noble rights for sympathizing with the rebellion in 1863. In 1892, against the wishes of his father went to Moscow to study painting. Graduated from the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture, where studied under I. Levitan. Since 1895, participated in exhibitions of the Wanderers. In 1899, the painting "Moonlight" was acquired for the Tretyakov Gallery. By the beginning of XX century, Zhukovsky became one of the most famous Russian landscape painters of the Impressionist trend. Participated in the exhibitions of the "World of Art". Lived mainly in Moscow; organized a private school, where he taught from 1907 to 1917. In 1923, moved to Poland. During World War II he was arrested by the Nazis. Died in a concentration camp in Pruszków in 1944.

ЛІТАРАТУРА

Акчурина А. Феномен Русских сезонов Дягилева [Электронный ресурс] / Режим доступа: https://www.stihi.ru/2014/02/28/1409. — Дата доступа: 13.12.2015.

Байгузина Е. Интерпретация античного наследия в театрально-декорационном творчестве Л. С. Бакста. Автореф. дис. 2004.

Бакст Л. Моя душа открыта: В 2 кн. Кн. первая. М.: Искусство-XXI век, 2012

Бенуа А. Воспоминания. М.: Наука, 1990.

Борисовская Н. Лев Бакст. М.: Искусство, 1979.

Боулт Дж., Теркель Е. Литературное творчество Льва Бакста // Лев Бакст. Моя душа открыта: В 2 кн. Кн. первая. М.: Искусство-XXI век, 2012.

Боулт Дж. Этнограф Лев Бакст: Каталог выставки «Лев Бакст. Открытие материи». Галерея «Наши художники». Санкт-Петербург: Петроний, 2013.

Добужинский М. В. Воспоминания. М.: Наука, 1987.

250 асоб з Беларусі ў дыялогах культур / Пад рэд. Т. Л. Пісарэнка, Л. У. Языковіч. М.: УП «Экоперспектива», 2008.

Ермакова В. Американский успех Льва Баста: Каталог выставки «Лев Бакст. Открытие материи». Галерея «Наши художники». Санкт-Петербург: Петроний, 2013.

Крэпак Б. Вяртанне імёнаў: нарысы пра мастакоў: У 2 кн. Мінск: Мастацкая літаратура, 2013.

Набоков Н. Багаж: Мемуары русского космополита. Санкт-Петербург: Издательство журнала «Звезда», 2003.

Пружан И. Лев Самойлович Бакст. Л.: Искусство, 1975.

Русская дореволюционная и советская живопись. Каталог: В 2 т. Минск: Беларусь, 1995.

Рушчыц Ф. Дзённік. Да Вільні. 1894–1904. Уклад., апрац. тэксту, прадм. Э. Рушчыца, пер. с польск. мовы Ф. Янушкевіча. Мінск: Медысонт, 2002. С. 64.

Схейен Ш. Дягилев: «Русские сезоны» навсегда. М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2012.

Теркель Е. Лев Бакст. Семья и творчество // Третьяковская галерея. 2008. № 1.

Теркель Е. Пересекая Атлантику: Каталог выставки «Лев Бакст. Открытие материи». Галерея «Наши художники». Санкт-Петербург: Петроний, 2013.

Теркель Е. «Успех редкостно огромный...». Америка в жизни Бакста. Наши публикации // Третьяковская галерея. 2011. № 2.

Прынятыя скарачэнні (у каталозе ўжываюцца на трох мовах — бел., рус., англ.)

ВМАТЭМАЙС (руск.: **ВХУТЕМАС**) — Вышэйшыя мастацка-тэхнічныя майстэрні
ЗША — Злучаныя Штаты Амерыкі
г. — год, горад
АР ДТГ — аддзел рукапісаў Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі
Каралеўства СХС — Каралеўства сербаў, харватаў і славенцаў
НББ — Нацыянальная бібліятэка Беларусі
РСФСР — Расійская Савецкая Федэратыўная Сацыялістычная Рэспубліка
СПДМТіММ — Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны музей тэатральнага і музычнага мастацтва
ЮНЕСКА (**UNESCO** — The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) — Арганізацыя Аб'яднаных нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры

ЗМЕСТ *

* Усе матэрыялы ў дадзеным каталозе прыводзяцца на трох мовах – беларускай, рускай і англійскай.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Белгазпромбанк
Энергия твоего будущего!

ART CORPORATION

UNESCO
Нацыянальная камісія
Рэспублікі Беларусь
па справах ЮНЕСКА

ГАЗПРОМ
ТРАНСГАЗ
БЕЛАРУСЬ

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ
МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ

МУЗЕЙ ТЕАТРАЛЬНОГО
И МУЗЫКАЛЬНОГО
ИСКУССТВА

LATVIJAS
NACIONĀLAIS
MĀKSLAS
MUZEJS

MNK
MUZEUM
NARODOWE
W KRAKOWIE

LIETUVOS
NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Valiunas
Ellex
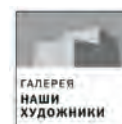
ГАЛЕРЕЯ
НАШИ
ХУДОЖНИКИ

bta

MOVERS
Relocation services
AD REM
TRANSPORT

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LIETUVOS PREKYBOS,
PRAMONĖS IR AMATŲ RŪMŲ
ASOCIACIJA

Посольство
Литовской Республики
в Республике Беларусь

Посольство Литовской
Республики в Российской
Федерации

Embassy of the Republic of Lithuania
Riga

ЧАС І ТВОРЧАСЦЬ
ЛЬВА БАКСТА

ВРЕМЯ И ТВОРЧЕСТВО ЛЬВА БАКСТА
THE TIMES AND WORKS OF LÉON BAKST

Каталог выстаўкі
10.02.2016 – 17.04.2016
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

На беларускай, рускай і англійскай мовах

Навуковы рэдактар:
Шабанава Святлана Валянцінаўна (г. Санкт-Пецярбург)

Аўтары ўступных артыкулаў:
Макей Уладзімір Уладзіміравіч,
Святлоў Барыс Уладзіміравіч,
Пракапцоў Уладзімір Іванавіч,
Бабарыка Віктар Дзмітрыевіч

Аўтары тэкстаў:
Шчасны Уладзімір Рыгоравіч,
Усава Надзея Міхайлаўна,
Крэпак Барыс Аляксеевіч,
Грушвіцкая Алена Ігараўна (г. Санкт-Пецярбург),
Шабанава Святлана Валянцінаўна (г. Санкт-Пецярбург),
Ермакова Варвара Аляксандраўна (г. Масква)

Укладальнікі каталога:
Шабанава Святлана Валянцінаўна (г. Санкт-Пецярбург),
Шчасны Уладзімір Рыгоравіч,
Анцух Ліліяна Фёдараўна

Укладанне біяграфій мастакоў:
С. В. Шабанава (г. Санкт-Пецярбург)

Рэдактары:
Л. Ф. Анцух, Ж. Ю. Краскоўская

Дызайн вокладкі, мастацкае афармленне і вёрстка:
І. П. Бандаровіч

Пераклады на беларускую мову:
Л. Ф. Анцух, Ж. Ю. Клімянок

Пераклады на англійскую мову:
Марк Кроўлі, Алена Машкарова

Карэктары:
К. С. Голуб, А. С. Лахай

Фотаздымкі карцін:
Д. М. Казлоў, В. Л. Наскова

Каардынатары:
Ж. Ю. Клімянок (ад выдавецтва),
А. П. Харак (ад Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь)

У выданні выкарыстаны фотаздымкі з фондаў
Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі,
Нацыянальнай бібліятэкі Літвы імя Марцінаса Мажвідаса,
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі,
інтэрнэт-крыніц, фотаздымак Ю. Іванова

ART CORPORATION

Выдадзена пры ўдзеле
Цэнтра візуальных
і выканальніцкіх мастацтваў
www.artcorporation.by

Падпісана ў друк 25.01.2016.
Фармат 60×84/8. Папера афсетная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 38,13. Ул.-выд. арк. 41,51.
Наклад 300 паас. Заказ 0177.

ISBN 978-985-581-002-6

ТДА «Выдавецтва "Чатыры чвэрці"».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка друкаваных выданняў
№ 1/139 ад 08.01.2014, № 3/219 ад 21.12.2013.
Вул. Б. Хмяльніцкага, 8-215, 220013, г. Мінск.
Тэл./факс: (+375 17) 331 25 42. E-mail: info@4-4.by

Надрукавана ў тыпаграфіі ТАА «Паліграфт».
г. Мінск, вул. Кнорына, 50, корп. 4, к. 401а.
ЛП № 02330/466 ад 21.04.2014 г.